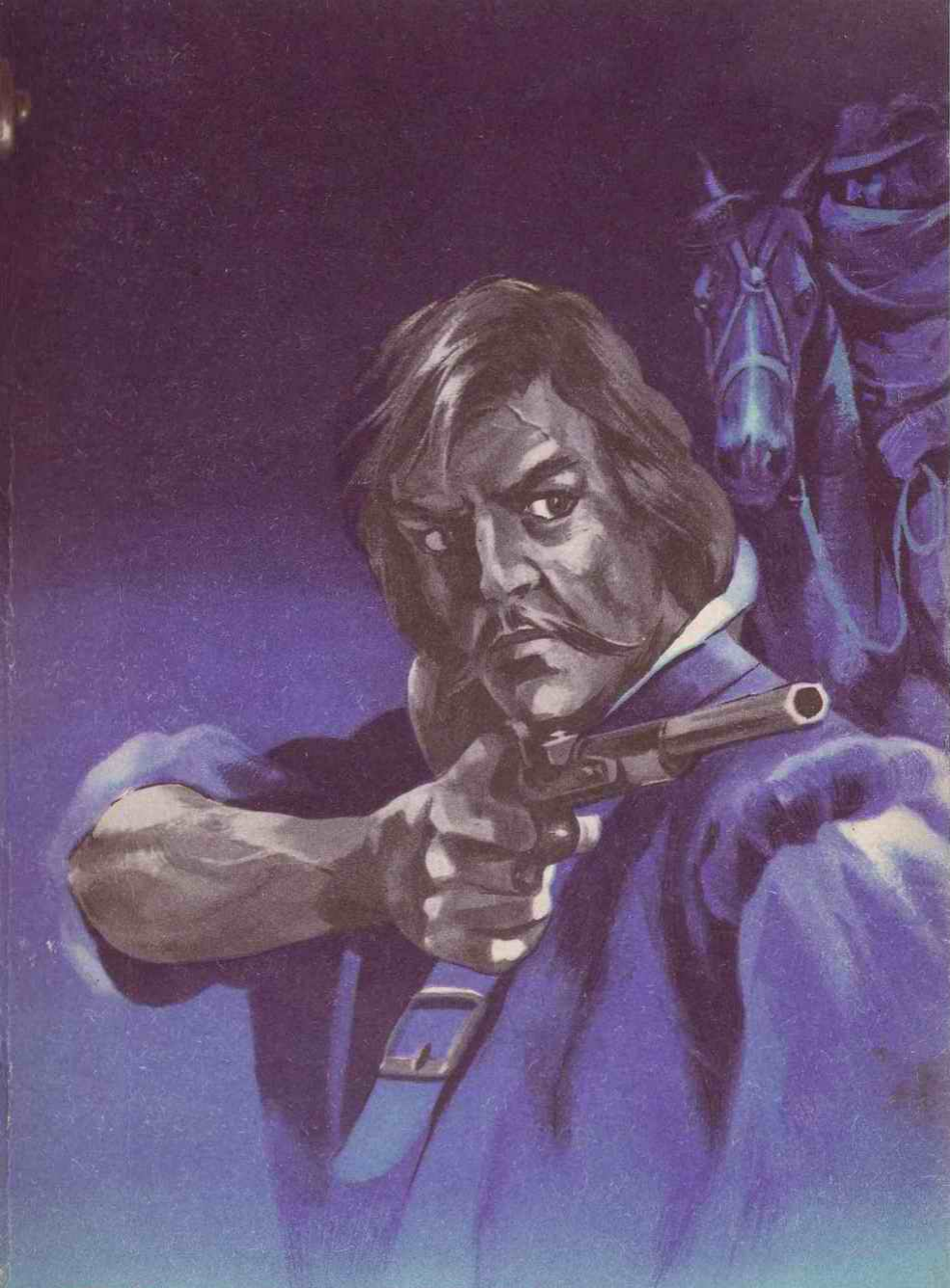

ALEXANDRE DUMAS

CONJURAȚII **

Vol. I–II lei 27

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

Coperta de *D. Ionescu*

© Alexandre Dumas, LES COMPAGNONS DE JÉHU.
tome II, Ed. Nelson, Paris, 1929

ALEXANDRE DUMAS

CONJURAŢII

Volumul II

În româneşte de
COSTACHE POPA

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

XXIX

POȘTALIONUL DE GENEVA

Cam pe la ceasul cînd Roland intra în Nantes, un poștalion greu încărcat se opri la hanul „Crucea de Aur" drept în mijlocul străzii mari din Chatillon-sur-Seine.

În epoca aceea, poștalioanele se alcătuiau numai din două despărțituri, cupeul și compartimentul interior. Rotonda, cu alte cuvinte compartimentul dindărătul vehiculului, e un adaos născocit de curînd.

De cum s-a oprit poștalionul, surugiul descălecă și deschise portierele vehiculului. Trăsura astfel spintecată lăsă călătorilor ieșirea liberă.

Călătorii, împreună cu călătoarele, numărau în total șapte inși.

În compartimentul interior trei bărbați, două femei și un copil sugaci.

În cupeu, o mamă cu fiul ei.

Cei trei bărbați din compartimentul interior erau: unul, medicul din Troyes, altul, un ceasornicar din Geneva și al treilea, un arhitect din Bourg.

Cele două femei erau, una, o cameristă, ce se ducea să-și găsească stăpîna la Paris, cealaltă o doică. Pruncul sugea la aceasta din urmă și ea îl ducea îndărăt părinților.

Cît despre mamă și fiul din cupeu, ea era o femeie de vreo patruzeci de ani, păstrîndu-și încă trăsăturile de o mare frumusețe, iar el un copilandru de unsprezece-doisprezece ani.

Al treilea loc din cupeu era ocupat de conductor.

Prînzul era gata pregătit, ca de obicei, în încăperea cea mare a hotelului. Unul din prînzurile acelea la care conducătorul, de acord fără îndoială cu hotelierul, nu le lasă niciodată călătorilor timpul de trebuință ca să le ducă pînă la capăt.

Femeia şi doica coborîră din trăsură ca să se ducă la brutar să ia fiecare cîte o plinişoară caldă, căreia dădaca îi adăugă un cîrnat cu usturoi şi, amîndouă, se urcară iarăşi în trăsură, unde se aşezară liniştite să mănînce, economisindu-şi astfel cheltuielile dejunului de la hotel, bineînţeles prea mari pentru bugetul lor.

Medicul, arhitectul, ceasornicarul, mama împreună cu fiul intrară în hotel şi, după ce se încălziră în grabă trecînd pe lîngă plita mare din bucătărie, intrară în sufragerie şi se aşezară la masă.

Mama se mulţumi cu o ceaşcă de cafea cu frişcă şi cîteva fructe.

Băiatul, încîntat să constate că era bărbat, cel puţin ca poftă de mîncare, se repezi cu vitejie la bucate cu furculiţa în mînă.

Prima clipă fu dăruită, ca totdeauna, potolirii foamei.

Ceasornicarul din Geneva luă cel dintîi cuvîntul.

— Pe cuvîntul meu, cetăţene, zise el (în locurile publice oamenii îşi mai spuneau încă „cetăţene"), am să-ţi mărturisesc pe şleau că nici prin minte nu-mi trecu să-mi pară rău dis-de-dimineaţă cînd văzui că vine ziua.

— Domnul nu poate dormi în trăsură ? întrebă medicul.

— Ba, cum de nu, domnule, răspunse compatriotul lui Jean-Jacques [1]. De obicei, dimpotrivă, o ţin numai într-un soma, dar îngrijorarea mi-a fost mai tare ca oboseala.

— Te-ai temut să nu se răstoarne trăsura ? întrebă arhitectul.

— Da de unde ! În asemenea privinţă am noroc şi cred că-i destul să mă urc în trăsură ca să nu se mai răstoarne. Nu, nu-i nici asta !

— Care fu pricina atunci ? întrebă medicul.

— Ei, se spune la noi, la Geneva, că drumurile în Franţa nu-s sigure.

— Aşa e ! zise arhitectul.

— Vai ! chiar aşa e ! exclamă genovezul.

— Da, urmă arhitectul, uite, dacă de exemplu, am duce cu noi banii guvernului am putea fi foarte siguri că vom fi opriţi sau, mai curînd, chiar am fi fost opriţi pînă acum.

---

[1] Aluzie la Jean Jacques Rousseau (1712—1778), care s-a născut la Geneva. (n. t.)

— Crezi ? întrebă genovezul.

— E sigur. Nu știu cum naiba fac diavolii aceia de confrați ai lui Iehu de sînt atît de bine informați, dar nu le scapă nici un prilej.

Medicul încuviință, dînd din cap.

— Vai ! așadar, îl întrebă genovezul pe medic, și dumneata ești de părerea dumnealui ?

— Întocmai.

— Și, știind că în poștalion sînt banii guvernului, ai fi făcut imprudența să te urci în vehicul ?

— Trebuie să mărturisesc, răspunse medicul, că m-aș fi uitat de două ori înainte de a păși.

— Și dumneata, domnule ? îl întrebă omul nostru pe arhitect.

— A, eu, răspunse el, dat fiind că am fost chemat în mare grabă într-o afacere foarte urgentă, aș fi plecat totuși.

— Tare îmi vine, continuă genovezul, să-mi dau jos valiza și lăzile și s-aștept diligența de mîine, pentru că în lăzi am ceasornice de vreo douăzeci de mii de franci. Am avut eu noroc pînă acum, dar nu-i bine să-l înfrunți pe Dumnezeu.

— Dar n-ați auzit, domnule, zise mama, amestecîndu-se în discuție, că nu riscăm să fim opriți — cel puțin așa spun domnii aici de față — decît în cazul în care am transporta banii guvernului ?

— Ei, păi tocmai asta e, urmă ceasornicarul, privind cu neliniște în juru-i avem bani de-aceia cu noi !

Mama păli ușor, uitîndu-se la fiul ei. Orice mamă se teme pentru copilul ei înainte de a se teme pentru ea.

— Cum ? duceam bani de-aceia ? întrebară în același timp, și cu vocea schimbată în feluri diferite, medicul și arhitectul. Ești sigur de ceea ce spui ?

— Sigur cum nu se mai poate, domnule.

— Atunci ar fi trebuit să ne fi spus mai din timp sau dacă ne spui acuma, ar trebui să ne-o spui în șoaptă.

— Dar, adăugă medicul, poate că domnul nu e chiar sigur de ceea ce spune ?

— Sau poate că domnul glumește ? își dădu părerea și arhitectul.

— Să mă păzească Dumnezeu !

— Genovezilor le place grozav să glumească, zise iarăși medicul.

— Domnilor, exclamă genovezul, jignit peste măsură că cei doi puteau să-şi închipuie că glumeşte, domnilor am văzut cum îi încărca în faţa mea.

— Ce ?

— Banii.

— Şi sînt mulţi ?

— Am văzut trecînd un număr mare de saci.

— Dar de unde vin banii aceia ?

— Vin din comoara urşilor din Berna. Desigur ştiţi, domnilor, că urşii din Berna au avut între cincizeci şi şaizeci de mii de lire rentă.

Medicul izbucni în rîs.

— Hotărît lucru, spuse el, domnul ne îngrozeşte.

— Domnilor, răspunse ceasornicarul, vă dau cuvîntul meu de cinste.

— Urcaţi în trăsură, domnilor ! strigă conductorul deschizînd uşa. Poftiţi, urcaţi ! Avem o întîrziere de trei sferturi de oră.

— O clipă, domnule conductor, o clipă, zise arhitectul, ne sfătuim.

— În ce privinţă ?

— Închide uşa, domnule conductor, şi vino aici.

— Ia şi bea un pahar de vin cu noi, domnule conductor.

— Cu plăcere, domnilor, răspunse conductorul, un pahar de vin, la aşa ceva nu dai cu piciorul.

Conductorul îşi întinse paharul. Cei trei călători ciocniră cu el.

În clipa în care era gata să-şi ducă paharul la buze, medicul îl ţinu de braţ.

— Hai, domnule conductor, spune sincer, e-adevărat ?

— Ce ?

— Ceea ce spune domnul.

Şi îl arătă pe genovez.

— Domnul Féraud ?

— Nu ştiu că domnul se numeşte Féraud.

— Da, domnule, aşa mă cheamă de vreţi să ştiţi, zise genovezul înclinîndu-se. Féraud şi compania, ceasornicari, strada Meterezului nr. 6, Geneva.

— Domnilor, spuse conductorul, poftiţi, urcaţi în trăsură.

— Da, dumneata nu ne răspunzi.

— Ce naiba vreți să vă răspund? nu m-ați întrebat nimic.

— Ba da, te întrebăm de-i adevărat că duci în diligență o sumă considerabilă de bani ce aparține guvernului francez?

— Flecar! exclamă conductorul către ceasornicar, n-ai putut să-ți ții gura...

— Păi, dragă domnule...

— Haideți, domnilor, urcați.

— Dar, înainte de-a urca, am vrea să știm...

— Ce? dacă am banii guvernului? Da, îi am. Acuma, dacă sîntem opriți, să nu cumva să deschideți gura și totul va merge de minune.

— Ești sigur?

— Lăsați-mă pe mine să pun la cale treburile cu domnii aceia.

— Ce-ai să faci de sîntem opriți? îl întrebă medicul pe arhitect.

— Pe cuvîntul meu, voi urma sfatul conductorului.

— E tot ceea ce aveți mai bun de făcut, își dădu cu părerea acesta.

— Așa că am să stau liniștit, zise arhitectul.

— Și eu la fel, adăugă ceasornicarul.

— Haideți, domnilor, urcați-vă. Să ne grăbim.

Băiatul ascultase întreaga convorbire cu sprînceana încruntată, cu dinții încleștați.

— Ei, bine, spuse el maică-si, eu știu ce-am să fac dacă sîntem opriți.

— Și ce-ai să faci? îl întrebă ea.

— Ai să vezi.

— Ce zice băiețașul? întrebă ceasornicarul.

— Zic că toți sînteți niște lași, răspunse băiatul fără să se codească.

— Dar bine, Edouard! exclamă mama, ce înseamnă asta?

— Eu aș vrea să ne oprească diligența, răspunse băiatul, cu privirile scăpărînd de dîrzenie.

— Haideți, haideți, domnilor, pentru numele lui Dumnezeu! Urcați-vă în diligență, strigă conductorul pentru ultima oară.

— Domnule conductor, spuse medicul, presupun că nu ai arme.

— Ba da, am pistoale.

— Nenorocitule!

Conductorul se plecă la urechea lui şi îi şopti :

— Fiţi liniştit, domnule doctor, nu-s încărcate decît cu pulbere.

— Slavă Domnului !

Şi închise portiera vehiculului pe dinăuntru.

— Hai, surugiu, la drum !

Şi în timp ce surugiul biciuia caii şi maşinăria greoaie se porni din loc, închise şi portiera cupeului.

— Nu urcaţi aici cu noi, domnule conductor ? întrebă mama băiatului.

— Nu, vă mulţumesc, doamnă de Montrevel, răspunse conductorul, am treabă sus, pe imperială.

Apoi, trecînd prin faţa ochiului de geam care era deschis, adăugă :

— Luaţi seama ca domnul Edouard să nu pună mîna pe pistoalele care sînt în buzunarul de la uşa trăsurii, ar putea să se rănească.

— Ei na ! exclamă băiatul, parcă n-aş şti ce-s acelea pistoale ! Am unele mai frumoase decît ale dumitale, ca să ştii, pe care mi le-a adus din Anglia prietenul meu, *sir* John. Nu-i aşa, mamă ?

— N-are a face ! răspunse doamna de Montrevel. Te rog, Edouard, să nu pui mîna pe nimic.

— Ei ! fii pe pace, măicuţă.

Numai că mai adăugă cu jumătate de glas :

— Mi-e tot una, dacă doamnii confraţi ai lui Iehu ne opresc, eu unul ştiu bine ce am de făcut.

Poştalionul îşi reluă mersu-i greoi, înaintînd spre Paris.

Era o zi frumoasă de iarnă, una dintr-acelea ce-i fac să priceapă pe cei ce cred natura moartă, că natura nu moare ci doarme numai. Omul ce trăieşte şaptezeci sau optzeci de ani, în lungii săi ani are nopţi de zece pînă la douăsprezece ceasuri şi se plînge că lungimea nopţilor sale îi mai scurtează încă viaţa şi-aşa destul de scurtă. Natura, care are o existenţă fără de sfîrşit, arborii care au vieţi milenare, dorm cîte cinci luni în şir, care pentru noi sînt ierni, dar care pentru ei nu-s decît nopţi. Poeţii cîntă, în versurile lor pizmaşe, nemurirea naturii, zicînd că moare în fiece toamnă şi reînvie în fecare primăvară. Poeţii se înşală. Natura nu moare în fiecare toamnă, ci adoarme ; natura nu reînvie în fiecare primăvară ci se trezeşte. Ziua în care globul nostru va muri

cu adevărat, va fi mort de-a binelea, şi atunci se va rostogoli în spaţiu sau va cădea în abisurile haosului, inert, mut, pustiu, fără copaci, fără flori, fără verdeaţă, fără poeţi.

Ori, în ziua aceea frumoasă de 23 februarie 1 800, natura adormită părea că visează la primăvară. Soarele strălucitor, aproape bucuros, scînteia pe vîrfurile ierbii de pe şanţul dublu ce însoţea drumul în toată lungimea lui, în mărgelele înşelătoare de promoroacă ce se topesc pe degetele copiilor şi care bucură ochiul plugarului atunci cînd tremură pe capetele firelor de grîu răsărite cu voinicie din pămînt. Ferestrele poştalionului fuseseră deschise, ca să dea drumul acelui surîs precoce al lui Dumnezeu, iar razei ce lipsea de atîta vreme i se spunea : „Fii bine venită, tu, călătoare, pe care te crezusem pierdută în norii de nepătruns din răsărit sau în valurile pline de tumult ale oceanului."

După ce mersese aproape un ceas de Chatillon, deodată, ajungînd la un cot al rîului, vehiculul se opri fără vreo pricină vădită, numai că patru călăreţi se-apropiau liniştiţi, în pasul cailor, şi unul din ei, care mergea cu doi-trei paşi înaintea celorlalţi, făcuse surugiului semn cu mîna să se oprească.

Surugiul ascultase.

— O ! mamă, exclamă micul Edouard care, în picioare, cu toate mustrările doamnei de Montrevel, se uita prin deschizătura geamului coborît ; o, mamă, ce cai frumoşi ! Dar, de ce călăreţii poartă măşti ? Doar nu sîntem în carnaval.

Doamna de Montrevel era cufundată în visuri. Femeia visează cîte puţin totdeauna : cînd e tînără, la viitor, cînd e bătrînă, la trecut.

Întrebată, se deşteptă din visare, scoase şi ea, la rîndul ei, capul afară din diligenţă şi dădu un ţipăt.

Edouard se întoarse numaidecît pe loc.

— Ce-i cu tine, mamă ? o întrebă el.

Doamna de Montrevel, pălind la faţă, îl cuprinse în braţe fără să-i răspundă.

Se auzeau strigăte de spaimă din interiorul poştalionului.

— Dar, ce se-ntîmplă ? întrebă micul Edouard, zbătîndu-se în strînsoarea braţului maică-si, ce-l cuprinsese ca un lanţ pe după gît.

— Se întîmplă, micuţul meu amic, spuse cu vocea plină de duioşie unul dintre oamenii mascaţi, vîrîndu-şi capul în cupeu, că avem de pus la punct cu conductorul o socoteală ce nu-l

privește nicidecum pe domnii călători. Spune-i așadar doamnei, măicuței tale, să binevoiască a primi expresia respectului nostru, și a nu ne acorda nici un pic de atenție, exact ca și cum n-am fi aici de față.

Apoi, intrînd înăuntru, continuă :

— Domnilor, sluga domniilor-voastre ! Nu vă temeți cîtuși de puțin pentru pungile cu bani sau giuvaerurile ce vă aparțin, și potoliți doica ; n-am venit aici ca să-i întoarcem laptele.

Apoi, către conductor :

— Hei ! taică Jérôme, avem o sută de mii de franci pe imperială în cufere, nu-i așa ?

— Domnilor, vă încredințez...

— Banii sînt ai guvernului și provin din comoara ursilor din Berna : șaizeci de mii de franci în monezi de aur și restul în argint ; argintul este deasupra, pe diligență, iar aurul în cufărul cupeului. Nu-i așa ? Nu sîntem noi bine informați ?

La cuvintele *în cufărul cupeului*, doamna de Montrevel dădu încă un țipăt de groază. Avea să vină în contact direct cu oamenii aceia care, cu toată politețea lor, îi insuflau o spaimă cumplită.

— Dar ce-i cu tine, mamă ? ce ai ? întrebă băiatul neliniștit.

— Taci, Edouard, taci !

— De ce să tac ?

— O, tu nu-nțelegi ?

— Nu.

— Diligența ne-a fost oprită.

— De ce ? Dar spune-mi o dată, de ce ?... Ah ! mamă, înțeleg.

— Nu, nu, răspunse doamna de Montrevel, tu nu înțelegi !

— Domnii care ne-au oprit sînt niște tîlhari.

— Păzește-te să mai spui așa ceva.

— Cum ! Nu sînt tîlhari ? uite-i că iau banii conductorului.

Într-adevăr, unul din ei încărca pe crupa calului său sacii cu arginții pe care conductorul îi arunca de deasupra imperialei.

— Nu, urmă doamna de Montrevel, nu, nu-s tîlhari.

Apoi, coborînd vocea :

— Sînt *confrații lui Iehu.*

— Ah ! exclamă copilul, va să zică ăştia l-au asasinat pe prietenul meu *sir* John ?

Şi copilul, la rîndul său, se făcu alb ca varul, iar răsuflarea prinse a-i şuiera printre dinţii încleştaţi.

În aceeaşi clipă, unul din oamenii mascaţi deschise portiera cupeului şi, cu cea mai desăvîrşită politeţe, spuse :

— Doamnă contesă, spre marea noastră părere de rău ne vedem siliţi să vă tulburăm, dar avem, sau mai bine zis conductorul are ceva treabă în cufărul cupeului. Fiţi aşadar atît de bună şi coborîţi o clipă : Jérôme are să termine ce are de făcut într-o clipă.

Apoi, cu o urmă de haz ce nu lipsea niciodată din vocea lui gata să rîdă, exclamă :

— Nu-i aşa, Jérôme ?

Jérôme răspunse de sus, de pe diligenţă, confirmînd spusele celui ce-l întrebase.

Cu o mişcare instinctivă, de parcă ar fi vrut să se aşeze între primejdie şi fiul ei, dacă ar fi fost să fie vreo primejdie, doamna de Montrevel, ascultînd de invitaţie, îl trecu pe Edouard în spatele ei.

Clipa aceea îi fu de ajuns băiatului ca să pună mîna pe pistoalele conductorului.

Tînărul, cu vocea plină de haz, o ajută cu cea mai mare atenţie şi consideraţie pe doamna de Montrevel să coboare din vehicul, făcu semn unuia dintre confraţii lui să-i ofere braţul şi se întoarse spre trăsură.

Dar, în aceeaşi clipă, se auzi o îndoită detunătură : Edouard ţintise cu amîndouă mîinile pe confraţele lui Iehu, care dispăru într-un nor de fum.

Doamna de Montrevel scoase un ţipăt şi leşină.

Multe alte strigăte răspunseră ţipătului matern, văzînd felurite simţăminte.

Înlăuntrul diligenţei izbucni un strigăt de spaimă : se învoiseră cu toţii să nu opună nici o rezistenţă şi iată că cineva se împotrivise.

Ceilalţi trei tineri scoaseră un strigăt de uimire : întîia oară li se întîmpla asemenea lucru.

Se repeziră la camaradul lor, pe care-l credeau făcut praf şi pulbere.

Îl găsiră însă în picioare, neatins, rîzînd în hohote. În timp ce conductorul, cu mîinile împreunate, striga :

— Domnule, vă jur că nu erau gloanțe. Domnule, vă încredințez că erau încărcate numai cu pulbere.

— Bineînțeles, răspunse tînărul, doar am văzut că erau încărcate numai cu pulbere, dar intenția cea bună nu lipsea... nu-i așa, micuțule Edouard ?

Apoi, întorcîndu-se către ceilalți confrați, spuse :

— Recunoașteți, domnilor, că avem de-a face cu un copil minunat. Se vede ce tată a avut și ce frate are. Bravo, Edouard, într-o zi ai să fii cineva !

Și, luînd copilul în brațe, îl sărută, cu toată împotrivirea lui, pe amîndoi obrajii.

Edouard se zbătea ca un diavol, găsind fără îndoială că-i umilitor să fie îmbrățișat de un om asupra căruia tocmai trăsese două focuri de pistol.

Între timp, unul din ceilalți trei confrați o dusese pe mama lui Edouard la cîțiva pași de diligență și o culcase pe o mantie, la marginea unui șanț.

Cel ce-l îmbrățișase pe Edouard cu atîta dragoste și stăruință o căută o clipă din ochi și, zărind-o, spuse :

— Cu toate acestea, doamna de Montrevel nu-și vine în fire. Domnilor, nu putem lăsa o femeie în asemenea hal. Domnule conductor, ai grijă de domnul Edouard.

Dădu copilul în brațele conductorului și, adresîndu-se unuia dintre confrați, spuse :

— Ei, tu, omul cel prevăzător, n-ai cumva la tine vreun flacon cu săruri sau vreo sticlă cu apă de melisă ?

— Uite aici, răspunse cel căruia i se adresase.

Și scoase din buzunar un flacon de oțet aromat englezesc.

— Ei ! acum, continuă tînărul ce părea șeful bandei, isprăvește fără mine cu meșterul Jerôme, eu trebuie să-i dau ajutor doamnei de Montrevel.

Era și timpul de altfel. Leșinul doamnei de Montrevel lua încetul cu încetul forma unei crize de nervi. Mișcări scurte și întrerupte îi scuturau tot trupul, și niște strigăte surde îi izbucneau din piept.

Tînărul se aplecă asupra ei și-i dădu să respire sărurile.

Doamna de Montrevel deschise niște ochi buimăciți și, chemînd într-una : „Edouard ! Edouard !", cu o mișcare fără voie lovi masca, ce căzu de pe fața celui care-i dădea primele ajutoare.

Chipul tînărului rămase descoperit.

Tînărul curtenitor şi hazliu — cititorii noştri sigur că l-au şi recunoscut — era Morgan.

Doamna de Montrevel rămase uluită în faţa unor asemenea ochi albaştri atît de frumoşi, a frunţii lui înalte, a buzelor cu contur atît de graţios, a dinţilor săi albi întredeschişi într-un surîs. Şi înţelese că în mîinile unui asemenea om n-o păştea nici o primejdie şi că nimic rău nu i se putea întîmpla lui Edouard.

Şi, socotindu-l pe Morgan nu drept tîlharul care-i pricinuise leşinul ci omul curtenitor ce sare în ajutorul femeii leşinate, exclamă :

— Vai ! domnule, cît de bun sînteţi !

În acele cîteva cuvinte, în mlădierea glasului cu care fuseseră rostite, se desluşea un univers întreg de mulţumiri nu numai pentru ea, ci şi pentru copil.

Cu o cochetărie ciudată, strîns îmbinată cu firea-i de cavaler, Morgan, în loc să ridice repede masca şi să-şi acopere numaidecît chipul pentru ca doamna de Montrevel să nu rămînă decît cu o amintire fugară şi învălmăşită, Morgan răspunse cu o plecăciune complimentului, lăsînd înfăţişării sale tot timpul de care avea nevoie ca să-şi producă efectul şi, numai după ce trecu flaconul de săruri al lui d'Assas în mîinile doamnei de Montrevel, îşi înnodă şireturile măştii.

Doamna de Montrevel înţelese asemenea delicateţe din partea tînărului.

— Vai, domnule, spuse ea, să nu aveţi nici o grijă. În orice loc şi-n orice împrejurare va fi să vă regăsesc, veţi fi pentru mine un necunoscut.

— Atunci, doamnă, răspunse Morgan, eu se cuvine să vă mulţumesc şi să vă spun, la rîndul meu, cît sînteţi de bună !

— Haideţi, domnilor călători, urcaţi în trăsură ! spuse conductorul, cu vocea-i obişnuită, de parcă nimic extraordinar nu s-ar fi petrecut.

— V-aţi revenit, doamnă, sau mai aveţi nevoie încă de cîteva clipe ? întrebă Morgan. Diligenţa mai poate aştepta.

— Nu, domnule, ar fi de prisos. Vă mulţumesc călduros, dar mă simt cît se poate de bine.

Morgan îşi oferi braţul doamnei de Montrevel, care se sprijini de el ca să parcurgă drumul înapoi şi să urce în diligenţă.

Conductorul îl şi suise pe micul Edouard.

După ce doamna de Montrevel își reluă locul, Morgan, care se împăcase cu mama, dori să se împace și cu fiul.

— Hai, tinere erou, să batem palma fără pică, zise el întinzîndu-i mîna copilului.

Dar băiatul se trase înapoi.

— Nu dau mîna cu un tîlhar de drumul mare, spuse el.

Doamna de Montrevel tresări de spaimă.

— Aveți un copil minunat, doamnă, zise Morgan. Numai că are prejudecăți.

Și, salutînd cu cea mai profundă curtenire adăugă, închizînd portiera vehiculului :

— Drum bun, doamnă !

— Mînă ! strigă conductorul.

Trăsura se urni din loc.

— Oh, scuzați, domnule ! strigă doamna de Montrevel, flaconul dumneavoastră ! flaconul dumneavoastră !

— Păstrați-l, doamnă, răspunse Morgan, deși nădăjduiesc să vă simțiți destul de bine ca să nu mai aveți nevoie de el.

Dar copilul, smulgînd flaconul din mîinile mamei lui, îi strigă :

— Mama nu primește daruri de la tîlhari !

Și aruncă flaconul prin portieră.

— Drace ! murmură Morgan scoțînd și primul suspin, pe care i-l auziră ceilalți confrați, cred că fac bine că n-o cer pe biata mea Amélie în căsătorie.

Apoi, le spuse însoțitorilor săi :

— Ei, domnilor ! S-a terminat ?

— Da, răspunseră aceștia într-un singur glas.

— Atunci, pe cai, și la drum ! Să nu uităm că în seara asta la ceasurile nouă trebuie să fim la Operă.

Și, săltînd în șa, se repezi primul peste șanț, ajunse pe malul rîului și, fără să șovăiască, intră în vadul însemnat pe harta lui Cassini și arătat de falsul curier.

Ajuns pe celălalt mal și în timp ce tinerii se grupau, d'Assas îl întrebă pe Morgan :

— Ia spune, nu cumva ți-a căzut masca ?

— Ba da, dar numai doamna Montrevel mi-a văzut fața.

— Hm ! mormăi d'Assas, ar fi fost mai bine să nu ți-o fi văzut nimeni.

Și toți patru, luînd-o la galop, dispărură peste cîmpii înspre Chaource.

XXX

RAPORTUL CETĂȚEANULUI FOUCHÉ

Sosind a doua zi, către ceasurile unsprezece dimineața, la hotelul Ambasadorilor, doamna de Montrevel fu cît se poate de uimită să găsească în locul lui Roland un străin care o aștepta.

Străinul se apropie de ea.

— Sînteți văduva generalului de Montrevel, doamnă? o întrebă el.

— Da, domnule, răspunse doamna de Montrevel, destul de mirată.

— Și-l căutați pe fiul dumneavoastră?

— Chiar așa, și nu înțeleg, după scrisoarea pe care mi-a scris-o...

— Omul propune și primul consul dispune, glumi străinul, rîzînd. Primul consul a dispus de fiul dumneavoastră pentru cîteva zile și m-a trimis pe mine ca să vă primesc în locul lui Roland.

Doamna de Montrevel se înclină...

— Și am cinstea să vorbesc cu...? întrebă ea.

— Cu cetățeanul Fauvelet de Bourrienne, primul secretar al primului consul, răspunse străinul.

— Să-i mulțumiți din parte-mi primului consul, replică doamna de Montrevel, și veți avea bunătatea de a-i exprima, nădăjduiesc, adînca-mi părere de rău pe care o încerc, că nu-i pot mulțumi chiar eu.

— Dar nimic nu vă va fi mai ușor ca asta, doamnă.

— Cum așa?

— Primul consul mi-a dat ordin să vă conduc la Luxembourg.

— Pe mine?

— Pe dumneavoastră și pe domnul, fiul dumneavoastră.

— O! am să-l văd pe generalul Bonaparte, am să-l văd pe generalul Bonaparte, exclamă copilul. Ce fericire!

Și sărea de bucurie, bătînd din palme.

— Ei, el, Edouard, destul ! îl dojeni doamna de Montrevel.

Apoi, întorcîndu-se spre Bourrienne, adăugă :

— Iertați-l, domnule, e un sălbatic din munții Jura.

Bourrienne întinse copilului mîna.

— Sînt un prieten al fratelui tău, îi spuse el, vrei să mă săruți ?

— O, din toată inima, domnule, răspunse Edouard, dumneata nu ești un tîlhar !

— Sigur că nu, după cît nădăjduiesc, se grăbi să adauge secretarul, rîzînd.

— Încă o dată să-l iertați, domnule, dar am fost atacați pe drum.

— Cum, atacați ?

— Da.

— De tîlhari ?

— Nu chiar.

— Domnule, întrebă Edouard, oare cei ce pun mîna pe banii altora nu-s tîlhari ?

— În general, dragă copile, așa sînt numiți.

— Na ! vezi mamă ?

— Ascultă, Edouard, taci din gură, te rog.

Bourrienne aruncă o privire spre doamna de Montrevel și văzu limpede, după expresia feței sale, că subiectul convorbirii îi era neplăcut, de aceea nu mai stărui.

— Doamnă, spuse el, aș îndrăzni să vă reamintesc că mi s-a dat ordin să vă însoțesc pînă la palatul Luxembourg, cum am și avut cinstea să v-o spun și să mai adaug că doamna Bonaparte vă așteaptă acolo.

— Domnule, numai cît îmi schimb rochia și-l îmbrac pe Edouard.

— Și așa ceva, doamnă, cît poate dura ?

— Ar fi prea mult de v-aș cere o jumătate de ceas ?

— O ! nu, iar dacă o jumătate de ceas vă e destul, găsesc că ceea ce ați cerut e cît se poate de potrivit.

— Fiți pe pace, domnule, jumătate de ceas mi-ajunge.

— Atunci, doamnă, spuse secretarul făcînd o plecăciune, mă duc să fac un drum și după o jumătate de ceas vin și vă stau la dispoziție.

— Mulțumesc, domnule.

— Să nu-mi purtați pică dacă sînt punctual.

— N-am să vă fac să așteptați.

Bourrienne plecă.

Doamna de Montrevel îl îmbrăcă mai întîi pe Edouard, pe urmă se îmbrăcă şi ea, şi cînd Bourrienne se arătă din nou, era gata de vreo cinci minute.

— Luaţi seama, doamnă, zise Bourrienne, rîzînd, să nu-i aduc la cunoştinţă primului consul cît sînteţi de punctuală.

— Dar ce-aş avea de temut în asemenea caz ?

— Să nu vă oprească pe lîngă el, ca să-i daţi lecţii de exactitate doamnei Bonaparte.

— O ! exclamă doamna de Montrevel, trebuie să trecem cu vederea creolelor cîte ceva.

— Dar şi dumneavoastră sînteţi o creolă, doamnă, după cîte cred.

— Doamna Bonaparte, răspunse rîzînd doamna de Montrevel îşi vede soţul în fiecare zi, pe cîtă vreme eu am să-l văd acuma pe primul consul pentru întîia oară.

— Să plecăm, mamă, să plecăm ! dădu zor Edouard.

Secretarul se trase într-o parte, ca să facă loc de trecere doamnei de Montrevel.

După un sfert de oră se aflau la Luxembourg.

Bonaparte ocupa în micul Luxembourg apartamentul de la parter, din partea dreaptă ; Joséphine îşi avea camera şi buduarul la primul etaj ; un culoar ducea de la cabinetul primului consul la ea.

Joséphine fusese prevenită, aşa că, zărind-o pe doamna de Montrevel, se repezi la ea cu braţele deschise, ca la o prietenă.

Doamna de Montrevel se oprise în chip respectuos la uşă.

— Oh ! dar veniţi, veniţi, doamnă ! exclamă Joséphine. Nu vă cunosc doar de astăzi, ci din ziua în care l-am cunoscut pe vrednicul şi minunatul dumneavoastră Roland. Ştiţi care-i lucrul ce mă linişteşte cînd Bonaparte pleacă de lîngă mine ? E că Roland pleacă cu el şi, cînd îl ştiu pe Roland lîngă el, cred că nu mai poate să i se întîmple vreo nenorocire... Ei, cum, nu vreţi să mă îmbrăţişaţi ?

Doamna de Montrevel părea încurcată de atîta bunăvoinţă.

— Sîntem compatriote, nu-i aşa ? urmă Joséphine. Vai ! îmi aduc preabine aminte de domnul de la Clémencière, care avea o grădină atît de frumoasă şi nişte fructe minunate. Îmi amintesc c-am zărit o faţă frumoasă, ce părea să fie regina locului. V-aţi căsătorit tare de tînără, doamnă ?

— La paisprezece ani.

— Așa și trebuia ca să puteți avea un fiu de vîrsta lui Roland. Dar, poftiți, luați loc!

Și dădu exemplu, făcînd semn doamnei de Montrevel să se așeze alături de ea.

— Și copilul ăsta drăgălaș, urmă ea arătîndu-l pe Edouard, e tot fiul dumneavoastră?

Joséphine lăsă să-i scape un oftat.

— Dumnezeu a fost generos cu dumneavoastră, doamnă, continuă ea, și deoarece face tot ceea ce doriți, ar trebui să-l rugați să-mi trimită și mie unul.

Și-și lipi buzele, cu invidie, pe fruntea lui Edouard.

— Soțul meu va fi foarte încîntat să vă vadă, doamnă. Îl iubește atît de mult pe fiul dumneavoastră! De aceea, nici n-ați fi fost condusă chiar de la început aici, la mine, dacă el n-ar fi fost cu ministrul poliției... De altfel, adăugă ea rîzînd, ați sosit într-o clipă destul de nepotrivită, e furios!

— Vai! exclamă doamna de Montrevel, aproape înspăimîntată, dacă e așa, ar fi mai bine să aștept.

— Nicidecum, nicidecum! Văzîndu-vă, se va liniști. Nu știu ce s-a întîmplat. După cît se pare, diligențele sînt jefuite ca-n Pădurea Neagră, ziua în amiaza mare, în mijlocul drumului. Dacă lucrul se repetă, nu știu cum are să se mai țină Fouché.

Doamna de Montrevel era gata să răspundă, dar în clipa aceea ușa se deschise și un ușier se arătă, spunînd:

— Primul consul o așteaptă pe doamna de Montrevel.

— Duceți-vă, duceți-vă repede, zise Joséphine. Timpul îi e atît de prețios lui Bonaparte încît e aproape la fel de nerăbdător ca și Ludovic al XIV-lea, care n-avea nimic de făcut. Nu-i place să aștepte.

Doamna de Montrevel se ridică în grabă și voi să-și ia și fiul cu ea.

— Nu, se împotrivi Joséphine, lăsați-mi-l mie pe băiatul ăsta frumos. Rămîneți să luați masa cu noi. Bonaparte are să-l vadă pe la orele șase. De altfel, dacă ar pofti să-l vadă, îl va chema; deocamdată îi sînt mama lui de-a doua. Hai, ia spune, ce să facem ca să te înveselim?

— Primul consul trebuie să aibă arme grozav de frumoase, doamnă? întrebă copilul.

— Da, foarte frumoase. Ei, uite, avem să-i arătăm armele primului consul.

Joséphine ieşi pe o uşă luînd cu ea copilul, iar doamna de Montrevel pe alta, luîndu-se după uşier.

În drum, contesa întîlni un om blond, cu faţa palidă şi cu privirea posomorîtă, care se uită la ea cu o îngrijorare ce părea că-i este în fire.

Ea se trase repede într-o parte ca să-i facă loc să treacă.

Uşierul îi surprinse mişcarea.

— E ministrul poliţiei, îi şopti el încet.

Doamna de Montrevel îl privi depărtîndu-se, cu oarecare curiozitate. Fouché, la vremea aceea, devenise inevitabil celebru.

În acelaşi moment, uşa de la cabinetul lui Bonaparte se deschise şi capul său apăru, conturîndu-se în întredeschiderea uşii.

O zări pe doamna de Montrevel.

— Doamnă de Montrevel, exclamă el, poftim, poftim!

Doamna de Montrevel grăbi pasul şi intră în cabinet.

— Poftim, adăugă Bonaparte, închizînd uşa după dînsul. Te-am făcut să aştepţi, dar s-a întîmplat fără să vreau. Mă răfuiam tocmai cu Fouché. Ştii că sînt foarte mulţumit de Roland şi mă gîndesc să-l fac general la primul prilej. La ce oră ai sosit?

— Chiar acuma, generale.

— De unde vii? Roland mi-a spus, dar am uitat.

— De la Bourg.

— Pe ce cale?

— Prin Champagne.

— Prin Champagne! atunci ai ajuns la Chatillon cînd...?

— Ieri dimineaţă pe la nouă.

— În cazul acesta trebuie să fi auzit vorbindu-se de jefuirea unei diligenţe?

— Generale...

— Da, o diligenţă a fost jefuită pe la orele zece dimineaţa, între Chatillon şi Bar-sur-Seine.

— Generale, tocmai a noastră a fost.

— Cum asta?

— Da.

— Erai în diligenţa care a fost jefuită?

— Da, eram.

— Ei, voi avea în sfîrşit amănunte precise! Te rog să mă ierţi, dar înţelegi cît de mult doresc să fiu informat, nu-l aşa? Într-o ţară civilizată, în care generalul Bonaparte e primul magistrat, nu se poate jefui fără urmări grave o diligenţă la drumul mare, în plină zi, sau atunci...

— Generale, nu vă pot spune nimic, decît că cei care au oprit diligenţa erau călări şi mascaţi.

— Cîţi erau?

— Patru.

— Cîţi bărbaţi erau în diligenţă?

— Patru cu conductorul.

— Şi nu s-au apărat?

— Nu, generale.

— Raportul poliţiei arată că totuşi au fost trase două focuri de pistol.

— Da, generale, dar cele două focuri de pistol...

— Ei, ce-i cu ele?

— Au fost trase de fiul meu.

— Fiul dumitale! Dar fiul dumitale e în Vendeea.

— Roland, da, însă Edouard era cu mine.

— Edouard! Dar cine-i Edouard?

— Fratele lui Roland.

— Roland mi-a vorbit de el. Dar e un copil!

— Încă n-a împlinit doisprezece ani, generale.

— Şi el a tras cele două focuri de pistol?

— Da, generale.

— De ce nu mi l-ai adus?

— E cu mine.

— Dar unde e?

— L-am lăsat cu doamna Bonaparte.

Bonaparte sună. Un uşier se arătă.

— Spune-i Joséphinei să vină cu copilul.

Pe urmă, plimbîndu-se prin cameră, murmură:

— Patru bărbaţi! şi tocmai un copil să le dea exemplu de curaj. Şi nici unul din banditii aceia n-a fost rănit?

— În pistoale nu erau gloanţe.

— Cum asta de nu erau gloanţe?

— Nu: pistoalele erau ale conductorului, şi el avusese grijă să nu le încarce decît cu pulbere.

— Bine, avem să-i aflăm noi numele!

În clipa aceea, uşa se deschise şi doamna Bonaparte se arătă, ţinînd băiatul de mînă.

— Vino aici, îi spuse Bonaparte băiatului.

Edouard se apropie fără sfială şi făcu un salut milităresc.

— Tu eşti deci cel care trage cu focuri de pistol în tîlhari ?

— Vezi, mamă, că sînt tîlhari ? îl întrerupse copilul.

— Sigur că-s tîlhari. Tare aş mai vrea să mi se spună că nu-i aşa ! În sfîrşit, tu eşti cel ce trage focuri de pistol asupra tîlharilor, în timp ce bărbaţilor li-e frică ?

— Da, eu sînt, generale, dar, din nenorocire, fricosul de conductor nu-şi încărcase pistoalele decît cu pulbere, altcum, l-aş fi ucis pe şeful lor.

— Ţie, aşadar, nu ţi-a fost frică ?

— Mie ? nu, răspunse copilul, mie nu mi-e frică niciodată.

— Ar trebui să te cheme Cornelia, doamnă, spuse Bonaparte, întorcîndu-se spre doamna de Montrevel, ce se sprijinea de braţul Joséphinei.

Apoi se adresă iar copilului, îmbrăţişîndu-l :

— Foarte bine : vom avea grijă de tine. Ia spune, ce vrei să te faci ?

— Mai întîi soldat.

— Cum asta, mai întîi ?

— Da. Şi-apoi, mai tîrziu, colonel, ca fratele meu, şi general, ca tatăl meu.

— Nu va fi din vina mea dacă n-ai să-ajungi, zise primul consul.

— Dar nici dintr-a mea, răspunse copilul.

— Edouard ! exclamă doamna de Montrevel plină de temeri.

— Să nu mi-l ocărăşti, fiindcă a răspuns cum trebuia.

Apoi luă copilul, îl ridică la înălţimea capului său şi-l sărută.

— Acum rămîneţi amîndoi să luaţi masa cu noi, continuă el, iar deseară, Bourrienne, care a fost să vă caute la hotel, are să vă instaleze în casa din strada Victoriei. Rămîneţi acolo pînă se întoarce Roland, care are să vă caute o locuinţă după placul său. Edouard are să intre în şcoala militară pregătitoare, iar eu am să-ţi mărit fiica.

— Generale !

— Ne-am înţeles cu Roland.

Apoi, întorcîndu-se către Josépliine, îi spuse :

— Ia-o pe doamna de Montrevel şi ai grijă să nu-i fie prea urît. Doamnă de Montrevel, dacă *prietena dumitale* (Bonaparte apăsă pe aceste două cuvinte) vrea să intre într-o prăvălie de mode, s-o opreşti. N-are nevoie de pălării. A cumpărat luna trecută treizeci şi opt.

Şi, dîndu-i o pălmuţă amicală lui Edouard, le făcu semn femeilor să plece.

XXXI

FIUL MORARULUI DIN LE GUERNO

Am spus că tocmai în momentul în care Morgan şi cei trei însoţitori ai săi jefuiau diligenţa de Geneva, între Bar-sur-Seine şi Chatillon, Roland intra în Nantes.

De voim să ştim rezultatul misiunii sale trebuie, nu să-l urmărim pas cu pas, în toiul dibuielilor cu care abatele Bernier îşi ascundea năzuinţele-i ambiţioase, ci să-l surprindem în satul Muzillac, aşezat între Ambon şi Guernic, la două leghe deasupra micului golf în care se varsă apa Vilaine.

Acolo sîntem în plin Morbihan, adică în locul în care a luat naştere organizaţia şuanilor. Aproape de Laval, pe ferma mică a familiei Poiriers, s-au născut din Pierre Cottereau şi Jeanne Moyné cei patru fraţi şuani. Unul din strămoşii lor, de felul lui tăietor de lemne, un om ce ura omenirea, ţăran morocănos, se ţinea la o parte de ceilalţi cum se ţine cucuveaua la o parte de celelalte păsări : de aici, din cucuvaie, căreia în franţuzeşte i se spune *chat-huant*, prin denaturare a ieşit cuvîntul *şuan*.

Cuvîntul de mai sus a ajuns să fie numele unui partid întreg. Pe malul drept al Loarei li se spunea *şuani* bretonilor, după cum pe malul stîng li se spunea *briganzi* celor din Vendeea.

Nu nouă ne e dat să povestim moartea şi distrugerea unei asemenea familii eroice şi să urmărim pînă la eşafod cele două surori şi un frate, sau pe cîmpurile de luptă unde s-au culcat răniţi sau morţi Jean şi René, martiri ai credinţei lor. De la execuţiile Perrinei, a lui René şi a lui Pierre, de la moartea lui Jean, s-au scurs o grămadă de ani, iar supliciul surorilor şi isprăvile fraţilor au intrat în legendă.

Noi, cu urmaşii lor avem de-a face.

E drept că flăcăii de-aici sînt credincioşi tradiţiilor. La fel s-au arătat luptînd alături de la Rouërie, Bois-Hardy sau Bernard de Villeneuve. La fel luptă şi alături de Bourilon de Frotté şi de Georges Cadoudal. Tot acelaşi curaj, acelaşi devotament; tot aceiaşi soldaţi, creştini şi regalişti înfocaţi; înfăţişarea lor e aceeaşi, primitivă şi sălbatică; armele lor sînt aceleaşi, flinta sau bîta; tot aceeaşi îmbrăcăminte, adică o cuşmă de lînă cafenie sau o pălărie cu marginile largi, abia acoperindu-le părul lung şi netezit, care le cade la voia întîmplării pe umeri. Au rămas aceiaşi străvechi *Aulerci Cenomani*, ca pe vremea lui Cezar, *promisso capillo* [1]; au rămas aceiaşi bretoni cu nădragii largi, despre care Martial a spus:

Tam laxa est...

Quam veteres braccae Britonis pauperis. [2]

Ca să se apere de ploaie şi de frig, poartă un soi de bluză, ca o cazacă, din piele de capră garnisită cu blană miţoasă, şi drept semn de raliere, unii au la piept o bucăţică de postav sfinţit şi mătănii, iar alţii o inimioară, inima lui Isus, semn distinctiv al unei confrerii care se supunea în fiecare zi unei rugi în comun.

Aşa sînt oamenii care, la ceasul trecerii noastre peste limita ce desparte Loara inferioară de Morbihan, stau împrăştiaţi de la Roche-Bernard la Vannes şi de la Questemberg la Billiers, încercuind prin urmare satul Muzillac.

Numai c-ar trebui ochiul vulturului care se roteşte în înaltul cerului sau cel al cucuvaiei care vede prin întuneric,

---

[1] Cu părul crescut lung (lat.)

[2] Atît de largi le e... cît vechii nădragi pe calicii britoni. (lat.)

ca să-i deslușești pe sub arbuști, printre buruienișuri și tufișuri, pe unde stau tupilați.

Să trecem prin mijlocul unei asemenea rețele de sentinele nevăzute și, după ce vom fi trecut prin vadul a două rîulețe, afluente ale fluviului fără nume ce vine de se varsă în mare lîngă Billiers, între Arzal și Damgan, să intrăm cu îndrăzneală în satul Muzillac.

Peste tot domnește întunericul și liniștea ; o singură lumină scînteiază printre crăpăturile obloanelor unei case, sau mai curînd unei colibe care, de altfel, nu se deosebește cu nimic de celelalte.

E a patra pe dreapta, cum intri.

Să ne-apropiem ochiul de unul din geamurile de după oblon și să privim.

Avem să vedem un bărbat îmbrăcat în haina țăranilor bogați din Morbihan ; numai că, un galon de fir de aur, lat de un deget, îi mărginește culerul și butonierele haine, precum și marginile pălăriei.

Restul costumului i se întregește cu o pereche de pantaloni de piele și niște cizme cu carîmbii răsfrînți.

Pe un scaun stă aruncată sabia lui.

O pereche de pistoale îi stau la îndemînă.

În vatră, țevile de la două sau trei carabine oglindesc un foc bine încins.

Stă pe scaun în fața unei mese. O lampă îi luminează niște hîrtii pe care le citește cu cea mai mare încordare și îi luminează totodată și chipul.

Chipul lui e cel al unui om de treizeci de ani. Cînd grijile unui război de partizani nu-l întunecă, se vede că înfățișarea lui trebuie să fie deschisă și veselă. Un păr frumos, blond, îi încadrează chipul pe care-l însuflețesc doi ochi mari albaștri ; capul are forma aceea specifică tuturor capetelor de breton, datorită, de trebuie să credem în sistemul lui Gall, unei dezvoltări exagerate a tuturor organelor încăpățînării.

De aceea, omul nostru are două nume.

Numele-i obișnuit, cel sub care îl știu soldații săi : *Tigvă rotundă.*

Apoi, numele-i adevărat, cel pe care l-a primit de la vrednicii și curajoșii lui părinți, Georges Cadudal sau mai curînd Georges Cadoudal, întrucît tradiția a schimbat ortografia numelui său ajuns istoric.

Georges e fiul unui cultivator din parohia Kerléano, cuprinsă în parohia Brech. Legenda spune că acel cultivator ar fi fost în acelaşi timp şi morar. Băiatul tocmai isprăvise de primit o educaţie serioasă şi solidă în colegiul din Vannes — de care Brech nu se desparte decît prin cîteva leghe — cînd cele dintîi chemări ale răzvrătirii regaliste izbucniră în Vendeea. Cadoudal le auzi, adună cîţiva dintre tovarăşii lui de vînat şi de petreceri, trecu peste fluviul Loara în fruntea lor şi veni să-şi ofere serviciile lui Stofflet ; dar Stofflet îi ceru să-l vadă la lucru, înainte de a şi-l alătura ; doar asta cerea şi Georges. Asemenea prilejuri în armata din Vendeea nu se lăsau mult timp aşteptate. Chiar de-a doua zi se şi iscă bătălia. Georges se puse pe treabă şi se înverşună atît de straşnic, încît fostul paznic de vînătoare al domnului Maulevrier, văzîndu-l cum atacă cu atîta patimă pe albaştri [1], nu se putu stăpîni să-i spună în gura mare lui Bonchamp, care era lîngă el :

— Dacă vreo ghiulea de tun nu-i zboară *tigva-i rotundă şi mare*, vă prezic că omul nostru ajunge departe.

Numele acesta îi rămase lui Cadoudal.

Cu cinci secole mai înainte, nobilii feudali de Malestroit, de Penhoët, de Beaumanoir şi de Rochefort îl numeau tot aşa pe marele conetabil [2], pentru a cărui răscumpărare, femeile din Bretania au trudit din greu torcînd lînă.

„Iată tigva rotundă şi mare, spuneau ei ; ce-avem să ne mai batem cu englezii în săbii."

Din nenorocire, de data aceasta n-aveau să se mai împungă în săbii englezii şi bretonii, ci francezii cu francezii.

Georges rămase în Vendeea pînă ce deruta pătrunse în arondismentul Savenay.

Armata din Vendeea căzu în întregime pe cîmpul de luptă sau se topi ca un fum.

Timp de aproape trei ani de zile Georges făcuse minuni de curaj, dibăcie şi forţă. Trecu iarăşi peste fluviul Loara şi se întoarse în Morbihan numai cu unul din cei ce-l urmaseră.

Acela avea să-i fie la rîndul său aghiotant, sau mai curînd camarad de luptă. N-avea să-l mai părăsească, iar în schimbul campaniei aspre pe care au făcut-o împreună avea

[1] Trupele revoluţionare.

[2] În evul mediu, comandantul suprem al armatelor regelui.

să-i schimbe numele din Lemercier în cel de Tiffauges. L-am văzut de altfel la Balul Victimelor, însărcinat cu o misiune pentru Morgan.

Întors pe pămîntu-i natal, Cadoudal unelteşte de-aici înainte răzvrătirea numai pe socoteala lui. Ghiulele i-au respectat tigva-i mare şi rotundă, iar tigva mare şi rotundă, adeverind previzionile lui Stofflet, luînd locul lui La Rochjaquelain, lui d'Elbée, lui Bonchamp, lui Lescure şi chiar al lui Stofflet însuşi, ajunse rivalul lor în glorie şi superiorul lor în putere, căci se pusese să lupte — lucru ce poate vădi măsura forţei sale — aproape singur împotriva guvernului lui Bonaparte, care, de trei luni de zile, fusese numit prim consul.

Frotté şi Bourmont erau cei doi şefi rămaşi alături de el credincioşi dinastiei Bourbonilor.

În clipa în care ne aflăm, adică la 26 ianuarie 1800, Cadoudal are sub comandă trei sau patru mii de oameni, cu care se pregăteşte să-l blocheze în oraşul Vannes pe generalul Hatry.

Tot timpul cît a aşteptat răspunsul primului consul la scrisoarea lui Ludovic al XVIII-lea, el suspendase ostilităţile, dar de două zile Tiffauges sosise şi i-o înmînase.

Scrisoarea fusese numaidecît expediată în Anglia, de unde avea să ajungă la Mitau ; şi, devreme ce primul consul nu vrea cu nici un chip pacea în condiţiile dictate de Ludovic al XVIII-lea, Cadoudal, generalul şef al lui Ludovic al XVIII-lea, în vest, avea să continue războiul împotriva lui Bonaparte, chiar de-ar fi fost să-l poarte numai el cu prietenul său Tiffauges, aflat de altfel, în clipa de faţă la Pouancé, unde se ţin sfaturile dintre Châtillon, d'Autichamp, abatele Bernier şi generalul Hédouville.

Stă pe gînduri, în ceasul de faţă, acel ultim supravieţuitor dintre măreţii luptători ai războiului civil, fiindcă veştile pe care le aflase au într-adevăr a-ţi da de gîndit.

Generalul Brune, învingătorul de la Alkmaar şi de la Castricum, salvatorul Olandei, tocmai fusese numit general şef al armatelor republicane din vest şi sosise la Nantes de trei zile ; el trebuie cu orice preţ să-l zdrobească pe Cadoudal şi pe şuanii săi.

Tot cu orice preţ, şuanii şi Cadoudal trebuie să-i dovedească noului general şef că ei nu se tem şi că nici el n-are nimic de aşteptat de la plănuita intimidare.

În clipa aceea răsună galopul unui cal. Fără îndoială călărețul știe lozinca de trecere fiindcă se strecoară fără piedică prin mijlocul patrulelor rînduite pe drumul dinspre La Roche-Bernard și fără piedică a pătruns în satul Muzillac.

Se oprește în fața ușii de la coliba în care se află Georges. El înalță capul, ascultă și, fie ce-o fi, pune mîna pe pistoale, cu toate că, după cît se pare va avea de-a face cu un prieten.

Călărețul descalecă, o apucă pe potecă și deschide ușa încăperii în care se găsește Georges.

— Ei ! tu ești, Inimă-de-Rege ! exclamă Cadoudal. De unde vii ?

— De la Pouancé, generale.

— Ce noutăți ?

— O scrisoare de la Tiffauges.

— Dă-o !

Georges luă la repezeală scrisoarea din mîinile lui Inimă-de-Rege și o citi.

— Aha ! făcu el.

Apoi o citi a doua oară.

— L-ai văzut pe cel a cărui sosire mi-o vestește ? întrebă Cadoudal.

— Da, generale, răspunse ștafeta.

— Ce fel de om e ?

— Un tînăr frumos, între douăzeci și șase și douăzeci și șapte de ani.

— Înfățișarea lui ?

— Hotărîtă.

— Atunci așa e ; cînd sosește ?

— Se vede că la noapte.

— L-ai dat în grijă pe tot parcursul drumului ?

— Da. Va trece nestingherit de nimeni.

— Mai dă-l odată în grijă. Nu trebuie să i se întîmple nici un rău : e ocrotit de Morgan.

— Am înțeles, generale !

— Mai ai ceva să-mi spui ?

— Avangarda republicanilor se află la Roche-Bernard.

— Cîți oameni ?

— Vreo mie de oameni, cam așa ceva. Au cu ei o ghilotină și pe Millière, comisarul puterii executive.

— Ești sigur ?

— I-am întîlnit pe drum, comisarul mergea călare, lîngă colonel. L-am recunoscut, bine înțeles. Datorită lui a fost executat fratele meu și-am jurat să nu moară decît de mîna mea.

— Și-ai să-ți rișți viața ca să-ți ții jurămîntul ?

— Cu primul prilej.

— Poate că n-are să se lase așteptat deloc.

În aceeași clipă, galopul unui cal răsună pe drum.

— Ei ! făcu Inimă-de-Rege, se vede că vine cel pe care-l așteptați.

— Nu, spuse Georges. Călărețul ce ne sosește vine dinspre Vannes.

Într-adevăr, zgomotul se făcuse mai deslușit și s-a putut vedea că Georges Cadoudal avea dreptate.

Ca și cel dintîi, călărețul de-al doilea se opri în fața ușii. Ca și cel dintîi, descălecă. Ca și cel dintîi, intră.

Șeful regaliștilor îl recunoscu de îndată, cu toate că era înfășurat într-o mantie mare.

— Tu ești, Binecuvîntate ? îl întrebă el.

— Da, generale !

— Dincotro vii ?

— Dinspre Vannes, unde m-ați trimis să-i supraveghez pe albaștri.

— Ei, ia spune, ce fac albaștri ?

— Se tem să nu moară de foame dacă aveți să blocați orașul și, ca să-și facă rost de merinde, generalul Hatry a plănuit să ia cu japca tot ce se află în magaziile din Granchamp. Generalul are să comande chiar el în persoană operația și ca să fie efectuată cît mai repede, coloana, s-a hotărît să fie alcătuită dintr-o sută de oameni numai.

— Ești ostenit, Binecuvîntate ?

— Nicidecum, generale.

— Dar calul ?

— A venit în goană, dar mai poate face încă patru, cinci leghe tot atît de iute fără să crape.

— Lasă-i două ceasuri de odihnă, dă-i rație dublă de ovăz și să facă zece.

— În asemenea condiții are să le facă.

— Peste două ceasuri ai să pleci. Ai să fii la Grandchamp cînd se crapă de ziuă. În numele meu ai să dai ordin de evacuarea satului ; și iau eu asupră-mi pe generalul Harty cu coloana lui cu tot. E tot ce ai a-mi spune ?

— Nu, am să vă dau o veste.
— Care ?
— La Vannes a venit un episcop nou.
— Ei ! ni se dau aşadar episcopii noştri ?
— Se pare, dar dacă-s toţi ca acela, n-au decît să şi-i păstreze.
— Dar cine-i acela ?
— Audrein !
— Asasinul regelui ?
— Audrein, renegatul.
— Şi cînd soseşte ?
— În noaptea asta sau mîine.
— N-am să-i ies înainte, dar să-l ferească sfîntul să cadă în mîinile oamenilor mei !
Binecuvîntatul şi Inimă-de-Rege scoaseră cîte un hohot de rîs ce întregea gîndurile lui Georges.
— Sst ! făcu Cadoudal.
Cei trei bărbaţi ciuliră urechile.
— De data asta se vede că-i el, zise Georges.
Se auzea galopul unui cal venind dinspre la Roche-Bernard.
— E el, cu siguranţă, repetă şi Inimă-de-Rege.
— Atunci, dragi prieteni, lăsaţi-mă singur... Tu, Binecuvîntate, la Grandchamp cît mai repede cu putinţă, iar tu, Inimă-de-Rege, în curte cu vreo treizeci de oameni. S-ar putea să am de trimis soli pe felurite căi. Dar, fiindcă veni vorba, fă în aşa fel ca să mi se aducă tot ce se găseşte mai bun de mîncare în sat.
— Pentru cîte capete, generale ?
— Ei ! pentru doi inşi.
— Plecaţi ?
— Nu, ies în calea celui ce soseşte.
Doi sau trei flăcăi scoaseră numaidecît în curte caii celor doi soli.
Solii o şterseră şi ei la rîndul lor.
Georges ajunse la poarta de la stradă tocmai în clipa în care un călăreţ, oprindu-şi calul şi aruncînd căutături în toate părţile, părea că şovăie.
— E aici, domnule, spuse Georges.
— Cine e aici ? întrebă călăreţul.
— Cel pe care-l căutaţi.

— De unde știi dumneata cine-i cel pe care-l caut?
— Presupun că-i Georges Cadoudal, zis și Țigvă-rotundă.
— Întocmai.
— Fiți bine venit atunci, domnule Roland de Mentrevel, căci eu sînt cel pe care-l căutați.
— Ah! exclamă tînărul uimit.
Și, descălecînd, păru să caute din ochi pe cineva căruia să-i încredințeze calul.
— Aruncați hățul pe după gîtul calului și nu-i mai purtați de grijă. Cînd veți avea nevoie de el aveți să-l regăsiți. În Bretania nu se pierde nimic, aici sînteți pe pămîntul lealității...
Tînărul nu deschise gura, aruncă hățul pe după gîtul calului, așa cum fuse poftit, și se luă după Cadoudal care o porni înaintea lui.
— Ca să vă arăt drumul, colonele, zise șeful șuanilor.
Și amîndoi intrară în colibă, unde o mînă nevăzută atîtase iarăși focul.

XXXII

ALB ȘI ALBASTRU

Roland intră, așa cum am spus, după Georges și, pătrunzînd înăuntru, aruncă în juru-i o privire în care se deslușea o curiozitate nepăsătoare.
Dar privirea aceea îi fu de ajuns să vadă că erau singuri cu desăvîrșire.
— Aici e cartierul dumneavoastră general? întrebă Roland cu un surîs, apropiindu-și de flacără tălpile cizmelor.
— Da, colonele.

— E păzit într-un chip ciudat.

Georges zîmbi şi el la rîndul său.

— Îmi puneţi asemenea întrebare, zise el, pentru că de la La Roche-Bernard pînă aici aţi găsit drumul liber ?

— Cu alte cuvinte, n-am întîlnit un suflet de om.

— Aşa ceva nu dovedeşte nicidecum că drumul nu era păzit.

— Numai dacă nu socotiţi că era păzit de cucuvăi şi de bufniţe, ce păreau că zboară din pom în pom, ca să mă însoţească, generale... dacă-i aşa, atunci îmi retrag cele ce-am spus.

— Întocmai, răspunse Cadoudal, cucuvelele şi bufniţele sînt sentinelele mele ; sentinele ce au ochi buni, deoarece ochii lor au faţă de-ai oamenilor privilegiul de-a vedea noaptea.

— Nu-i mai puţin adevărat că, din fericire, în La Roche-Bernard am putut culege informaţii, fără de care n-aş fi găsit nici măcar o pisică să-mi spună unde să vă aflu.

— Oriunde aţi fi întrebat pe drum în gura mare : „Unde-l găsesc pe Georges Cadoudal ?", o voce v-ar fi răspuns : „În satul Muzillac, a patra casă pe dreapta". N-aţi văzut pe nimeni, colonele, numai că în clipa de faţă aproape o mie cinci sute de oameni ştiu că domnia-sa colonelul Roland, aghiotantul primului consul, se află în conferinţă cu fiul morarului din Le Guerno.

— Dar, devreme ce ştiu că sînt colonel în slujba Republicii şi aghiotant al primului consul, cum de m-au lăsat să trec ?

— Pentru că primiseră ordin.

— Aşadar, ştiaţi că vin ?

— Ştiam nu numai că veniţi, dar încă şi pentru ce veniţi.

Roland se uită ţintă la gazda sa.

— Atunci e de prisos să vă mai spun de ce-am venit ! Şi dumneavoastră îmi veţi răspunde chiar dacă aş tăcea ?

— Oarecum da.

— Ei ! fire-ar să fie ! tare-aş mai fi curios să am dovada unei asemenea superiorităţi a poliţiei dumneavoastră faţă de cea a noastră !

— Sînt gata să v-o dau, colonele !

— Ascult cu-atît mai bucuros, mai ales dacă stau în preajma unui asemenea foc minunat, ce pare şi el că mă aştepta.

— Nici nu v-ar veni a crede cît de mult adevăr aţi spus, colonele, şi nu numai focul îşi va da osteneala să vă ureze un bine-aţi venit.

— Da, dar nici el, nici dumneavoastră nu-mi spuneţi scopul misiunii mele.

— Misiunea dumneavoastră, pe care-mi faceţi cinstea s-o extindeţi pînă la mine, colonele, era la bun început numai pentru abatele Bernier singur. Din nenorocire, abatele Bernier, în scrisoarea pe care i-o trimise prietenului său, Martin Duboys, s-a bizuit cam prea mult pe puterile sale ; se oferea să mijlocească pentru primul consul.

— Iertaţi-mă, îl întrerupse Roland, dar îmi aduceţi la cunoştinţă un lucru pe care nu-l ştiam : cum că abatele Bernier ar fi scris generalului Bonaparte.

— Am spus c-a scris lui Martin Duboys, prietenul său, ceea ce-i cu totul altceva... Oamenii mei au interceptat scrisoarea şi mi-au adus-o. Am scos o copie după ea, şi pe urmă am trimis scrisoarea, şi sînt sigur c-a ajuns la destinaţie. Că-i aşa, mărturiseşte vizita dumneavoastră la generalul Hédouville.

— Ştiţi că la Nantes nu mai comandă generalul Hédouville, ci generalul Brune.

— Puteţi spune chiar care comandă La Roche-Bernard, căci o mie de soldaţi republicani şi-au făcut intrarea în oraşul acela tocmai în seara asta pe la ceasurile şase, însoţiţi de o ghilotină şi de cetăţeanul comisar general Thomas Milliére. Avînd instrumentul, le mai lipsea călăul.

— Aşadar, dumneavoastră spuneţi, generale, că am venit pentru abatele Bernier ?

— Da. Abatele Bernier se oferise ca să fie mijlocitor, dar a uitat că astăzi Vendeea se împarte în două : Vendeea de pe malul stîng şi Vendeea de pe malul drept ; că, dacă e cu putinţă de-a porni tratative cu d'Autichamp, Châtillon şi Suzannet la Pouancé, mai rămîne a se duce tratative şi cu Frotté, Bourmont şi Cadoudal... dar unde ? Iată ceea ce nimeni nu poate spune...

— Decît dumneavoastră, generale.

— Atunci, cu cavalerismul care vă stă în fire, v-aţi luat sarcina de-a veni să-mi aduceţi tratatul semnat la 25. Abatele Bernier, d'Autichamp, Châtillon şi Suzannet v-au semnat un permis de liberă trecere şi iată-vă aici.

— Într-adevăr, generale, trebuie să vă spun că sînteţi cît se poate de bine informat. Primul consul doreşte pacea din tot sufletul său. Ştie că are în dumneavoastră un adversar viteaz şi leal şi, neputînd să vă vadă, devreme ce aproape sigur dumneavoastră nu veţi veni niciciînd la Paris, m-a trimis în grabă mare la dumneavoastră.

— Adică la abatele Bernier.

— Generale, ar trebui să vă pese prea puţin de rest, dacă făgăduiesc că-l voi face pe primul consul să ratifice ceea ce vom hotărî între noi. Care sînt condiţiile dumneavoastră de pace ?

— Ei ! sînt cît se poate de simple, colonele. Mai întîi, primul consul să predea tronul Majestăţii-Sale Ludovic al XVIII-lea ; apoi, să fie comandantul suprem al armatelor regale, locotenentul său general, şeful trupelor sale de uscat şi de apă, şi-atunci eu am să-i fiu cel dintîi soldat.

— Primul consul a şi răspuns la asemenea propunere.

— Şi iată de ce sînt hotărît să răspund şi eu la acel răspuns.

— Cînd ?

— Chiar în noaptea asta, dacă se prezintă ocazia.

— În ce fel ?

— Pornind din nou ostilităţile.

— Dar ştiţi că Châtillon d'Autichamp şi Suzannet au depus armele ?

— Ei sînt şefii celor din Vendeea şi, în numele lor, pot să facă ce vor. Eu sînt şeful şuanilor şi, în numele lor, am să fac ce socot că-mi convine.

— Atunci, condamnaţi ţinutul acesta nefericit la un război de exterminare, generale !

— Ba dimpotrivă, îi chem pe creştini şi pe regalişti la martiriu.

— Generalul Brune este la Nantes cu cei opt mii de prizonieri pe care englezii tocmai ni i-a înapoiat după înfrîngerile lor de la Alkmaar şi Castricum.

— E cea din urmă oară că vor fi avut asemenea noroc. Albaştrii ne-au deprins cu prostul obicei de a nu face prizonieri. Cît despre numărul inamicilor noştri, nouă prea puţin ne pasă, e o chestie de amănunt.

— Dacă generalul Brune cu cei opt mii de prizonieri ai săi adăugaţi la cei douăzeci de mii de soldaţi, pe care-i ia din mîinile generalului Hédouville, nu-s de-ajuns, primul consul e hotărît să pornească el însuşi împotriva dumneavoastră cu o sută de mii de oameni.

Cadoudal zîmbi.

— Vom încerca, spuse el, să-i dovedim că sîntem demni să-i ţinem piept.

— Vă va incendia oraşele !

— Ne vom retrage în colibele noastre.

— Vă va arde colibele !

— Vom trăi în pădurile noastre.

— Să vă mai gîndiţi, generale.

— Făceţi-mi cinstea de a rămîne cu mine patruzeci şi opt de ore, colonele, şi veţi vedea că m-am gîndit îndeajuns.

— Chiar îmi vine să primesc.

— Numai să nu-mi cereţi mai mult decît vă pot da, colonele. Somnul sub un acoperiş de paie, sub o manta, sau sub crengile unui stejar ; un cal de-ai mei ca să mă urmaţi şi-un permis de liberă trecere ca să mă părăsiţi.

— Primesc.

— Pe cuvîntul dumneavoastră, colonele, că nu vă veţi împotrivi cu nimic ordinelor pe care le voi da, că nu-mi veţi stingheri în nici un fel reuşita surprizelor pe care le voi încerca.

— Sînt mult prea curios să vă văd cum le faceţi, ca să încerc să vă stingheresc. Vă dau cuvîntul meu, generale.

— Orice s-ar petrece sub ochii dumneavoastră ?

— Orice s-ar petrece sub ochii mei. Renunţ la rolul de actor ca să mă mărginesc la cel de spectator. Doresc să-i pot spune primului consul : „Am văzut !"

Cadoudal zîmbi.

— Ei bine, aveţi să vedeţi, zise el.

În clipa aceea, uşa se deschise şi doi ţărani aduseră o masă gata pusă, pe care aburea o supă de varză şi o halcă

de slănină ; între două pahare o oală uriașă de cidru, care tocmai fusese tras din butoi, se revărsa și făcea spumă.

Niște turte de hrișcă aveau menirea de-a sluji drept desert la asemenea masă modestă.

Pe masă se aflau două tacîmuri.

— Vedeți, domnule de Montrevel, zise Cadoudal, flăcăii mei nădăjduiesc că-mi veți face cinstea să cinați cu mine.

— Și, pe cuvîntul meu că nu se-nșală. V-aș fi cerut-o de nu mă pofteați, iar dacă nu-mi veți da partea mea, voi încerca să mi-o iau cu de-a sila.

— Atunci, poftiți la masă !

Tînărul colonel se așeză bucuros.

— Îmi cer iertare pentru masa pe care v-o servesc, urmă Cadoudal, eu n-am, ca generalii dumneavoastră, indemnizații de campanie, pe mine mă hrănesc soldații mei. Ce mai ai să ne dai împreună cu asta, Zefir-Albastru ?

— O tocană de pui, generale.

— Iată lista de bucate a cinei dumneavoastră, domnule de Montrevel.

— Un adevărat ospăț ! Acum nu mai am decît o singură temere, generale.

— Care ?

— Totul merge de minune, cît timp mîncăm, dar cînd va fi să bem ?...

— Nu vă place cidrul ? Ei ! La naiba, mă puneți în încurcătură. Sau cidru sau apă. Atîta am în pivniță.

— Nu de asta-i vorba. Într-a cui sănătate bem ?

— Nu-i decît atît, domnule ? întrebă Cadoudal cu supremă demnitate. Avem să bem în sănătatea mamei noastre a tuturor, în sănătatea Franței. O slujim amîndoi, fiecare cu o convingere diferită, dar cu tot atîta tragere de inimă, nădăjduiesc. Așadar, în sănătatea Franței ! domnule, zise Cadoudal umplînd paharele.

— În sănătatea Franței, generale ! răspunse Roland ciocnind paharul cu cel al lui Georges.

Și, bucuroși, se așezară la masă și prinseră a sorbi din supă, cu conștiința în repaos și cu pofta celora ce n-au împlinit nici măcar treizeci de ani.

XXXIII

LEGEA TALIONULUI

— Acum, generale, porni să vorbească Roland, după ce termină cina şi cînd cei doi tineri, cu coatele pe masă, întinşi în faţa unui foc mare, începuseră să guste acea stare plăcută ce firesc urmează după un ospăţ ale cărui condumente au fost pofta şi tinereţea, acum mi-aţi făgăduit că-mi arătaţi lucruri pe care să le pot povesti primului consul.

— Iar dumneavoastră mi-aţi făgăduit că n-aveţi să vă împotriviţi.

— Da, însă îmi rezerv dreptul de-a mă retrage dacă cele ce-mi veţi arăta îmi vor răni prea adînc conştiinţa.

— Nu veţi avea alta de făcut decît să aruncaţi şaua pe spatele calului dumneavoastră, colonele, sau pe spatele calului meu în cazul în care al dumneavoastră ar fi prea obosit, şi sînteţi liber.

— Foarte bine.

— Tocmai că împrejurările, urmă să spună Cadoudal, vă slujesc. Aici nu sînt numai general, ci încă şi înaltul magistrat, şi de multă vreme am de făcut dreptate într-o cauză. Mi-aţi spus, colonele, că generalul Brune ar fi la Nantes. Ştiam. Mi-aţi spus că avangarda lui ar fi la patru leghe de aici. Şi asta ştiam. Dar un lucru pe care dumneavoastră poate nu-l ştiţi e că acea avangardă nu-i comandată de un soldat ca dumneavoastră sau ca mine, ci e comandată de cetăţeanul Thomas Millière, comisar al puterii executive. Încă un lucru pe care nu-l cunoaşteţi, poate, e că cetăţeanul Thomas Millière nu se bate nicidecum ca noi, cu tunuri, puşti, baionete, pistoale şi săbii, ci cu un instrument născocit de unul dintre filantropii dumneavoastră republicani şi care poartă numele de ghilotină.

— E cu neputinţă, domnule, izbucni Roland, ca sub conducerea primului consul să se poarte asemenea soi de luptă.

— E! să ne înţelegem, colonele. Eu nu spun că primul consul face aşa ceva. Spun doar că se face în numele său.

— Şi cine-i mizerabilul care abuzează în asemenea hal de autoritatea ce i-a fost acordată ca să poarte războiul, ajutat de un stat major de călăi ?

— V-am mai spus, se numeşte cetăţeanul Thomas Millière. Luaţi-vă informaţiile de cuviinţă, colonele şi, în toată Vendeea precum şi în toată Bretania, n-aveţi să aflaţi decît o singură părere în privinţa acelui om. Din ziua celei dintîi răscoale izbucnite în Vendeea şi în Bretania, cu alte cuvinte de şase ani, acest Millière a fost neîntrerupt şi peste tot unul dintre cei mai activi agenţi ai Teroarei. Pentru el Teroarea nu s-a încheiat nicidecum cu Robespierre. Denunţînd autorităţilor superioare sau meşteşugind să i se denunţe lui însuşi soldaţii bretoni şi vendeeni, sau părinţii, prietenii, fraţii, surorile, soţiile şi fiicele acestora, pînă şi răniţii, pînă şi muribunzii, dădea ordin să-i împuşte pe toţi sau să-i ghilotineze pe toţi, fără judecată. La Daumerey, spre pildă, a lăsat o dîră de sînge care încă nu s-a şters, care n-are să se şteargă niciodată : mai mult de optzeci de localnici au fost măcelăriţi sub ochii lui. Pruncii au fost loviţi în braţele măicuţelor lor care, pînă în clipa de faţă, zadarnic şi-au ridicat braţele însîngerate spre cer ca să ceară răzbunare. Potolirile succesive din Vendeea sau din Bretania nici gînd să îi domolească o sete de omor ca aceea ce-i pîrjoleşte măruntaiele. În 1800 e acelaşi om din 1793. Ei bine, pe individul acesta...

Roland se uită la general.

— Pe individul acesta, urmă Georges cu cea mai desăvîrşită linişte, văzînd că societatea nu l-a condamnat, l-am condamnat eu. Individul acesta are să moară.

— Cum ! are să moară în La Roche-Bernard, în mijlocul republicanilor, în ciuda gărzii sale de ucigaşi, în ciuda escortei sale de călăi ?

— I-a sunat ceasul şi are să moară.

Cadoudal rosti cuvintele de mai sus cu asemenea solemnitate, încît nici un pic de îndoială nu mai rămăsese în sufletul lui Roland, nu numai în privinţa sentinţei rostite, dar şi în privinţa executării ei.

O clipă rămase pe gînduri.

— Şi credeţi că aveţi dreptul să judecaţi şi să condamnaţi pe omul acela, oricît de vinovat ar fi el ?

— Da, pentru că omul acela a judecat şi condamnat nu vinovaţi, ci nevinovaţi.

— Dacă v-aș spune: „La întoarcerea mea la Paris voi cere punerea sub acuzare și judecarea omului acestuia", n-ați avea încredere în cuvîntul meu?

— Aș avea încredere în cuvîntul dumneavoastră, dar am să vă răspund: „Se-ntîmplă ca un animal turbat să scape din cușcă și un ucigaș să fugă din închisoare. Oamenii sînt oameni, supuși greșelilor. Uneori condamnă nevinovați. Tot atît de bine pot cruța un vinovat." Judecata mea e mai sigură decît a dumneavoastră, colonele, căci e judecata Celui-de-Sus. Individul acesta are să moară!

— Și cine vă dă dreptul să spuneți că judecata dumneavoastră, un om supus greșelilor ca și ceilalți oameni, este judecata dreaptă a Celui-de-Sus?

— Spun așa, pentru că în judecata mea l-am pus pe jumătate și pe Dumnezeu. Ei! Doar nu-i judecat el de azi, de ieri.

— Cum așa?

— În mijlocul unei vijelii, cînd trăsnetele vuiau și bubuiau fără oprire, cînd fulgerele scăpărau clipă după clipă, am ridicat brațele spre cer și i-am spus lui Dumnezeu: „Doamne, Dumnezeul meu! tu, cel a cărui voce e tunetul, dacă individul acela trebuie să moară, stinge preț de zece minute fulgerele și amuțește tunetele. Tăcerea văzduhului și întunericul cerului îmi vor fi răspunsul tău!" și, cu ceasul în mînă, am numărat unsprezece minute fără fulgere și fără tunete... Aflîndu-mă pe vîrful unui munte înalt, pe o furtună groaznică, am văzut pe mare o barcă, mînată de un singur om, care era amenințată în ficcare clipă să fie înghițită de valuri. Un talaz o ridică în sus, așa cum suflarea unui copil înalță un puf, și-o lăsă să cadă pe o stîncă. Barca se sfărîmă și zbură în bucăți. Omul se agață de stîncă. Toată lumea strigă: „Bietul om e pierdut!" Taică-său era acolo de față. Doi frați de-ai lui erau și ei acolo de față, dar nici tatăl nici frații nu îndrăzniră să-i sară în ajutor. Ridicai brațele către Domnul Dumnezeu și strigai: „Doamne, dacă Millière este osîndit de tine, ca și de mine, voi salva pe omul acela de pe stîncă și, fără de alt ajutor decît cel al Tău, mă voi salva și pe mine." Mă dezbrăcai, îmi înodai capătul unei frînghii de braț și-o pornii înot pînă la stîncă. Ai fi zis că marea se domolea sub pieptul meu. Ajunsei la omul de pe stîncă. Taică-său și frații lui

ţinea de celălalt capăt. Ţinîndu-se de frînghie, primejduitul ajunse la mal. Puteam să mă întorc şi eu ca el, legînd ţeapăn frînghia de stîncă. În loc de asta, am aruncat frînghia departe de mine şi m-am lăsat în seama Domnului şi-a valurilor. Şi valurile mă duseră la mal la fel de uşurel şi tot atît de sigur, aşa cum apele Nilului au dus leagănul lui Moise la fiica Faraonului... O sentinelă inamică fusese pusă în faţa satului Saint-Nolf. Eu eram ascuns în pădurea de la Grandchamp cu cincizeci de oameni. Ieşii singur din pădure, încredinţîndu-mi sufletul celui Atotputernic şi zicînd: „Doamne, dacă ai hotărît să moară Millière, sentinela de colo va trage asupra mea, dar nu mă va nimeri, iar eu mă voi întoarce la ai mei fără să-i fac nici un rău sentinelei, pentru că o clipă Tu ai fost alături de el." Mă îndreptai spre republican. La douăzeci de paşi trase asupra mea fără să mă nimerească. Iată, priviţi gaura glontelui în pălărie, la un deget de ţeastă. Însăşi mîna Domnului a abătut arma. Asta mi s-a întîmplat ieri... Îl credeam pe Millère la Nantes. În seara asta am fost vestit că Millière, cu ghilotină cu tot, se află în La Roche-Bernard. Atunci mi-am spus: „Dumnezeu mi-l aduce; trebuie să moară!"

Roland ascultă cu un oarecare respect povestirea plină de superstiţii a şefului breton. Nu se mira deloc să afle asemenea credinţă şi poezie într-un om deprins să trăiască în faţa mării sălbatice printre dolmenele din Karnac. Înţelese că Millière era într-adevăr definitiv condamnat şi numai Dumnezeu, care părea că de trei ori încuviinţase sentinţa lui Cadoudal, numai el singur putea să-l salveze.

Îi mai rămăsese să-i pună doar o singură întrebare:

— Cum îl veţi lovi? îl întrebă el aşadar.

— Ei! exclamă Georges, nu-mi fac nici o grijă în asemenea privinţă. Va fi lovit.

Unul dintre cei doi bărbaţi care aduseseră masa cu cina intră în clipa aceea.

— Zefir-Albastru, îl strigă Cadoudal, spune-i lui Inimă-de-Rege că am să schimb două vorbe cu el.

După două minute bretonul se afla în faţa generalului său.

— Inimă-de-Rege, îl întrebă Cadoudal, nu mi-ai spus tu că asasinul Thomas Millière se află în La Roche-Bernard?

— L-am văzut intrînd umăr la umăr cu colonelul republican, ce părea prea puţin măgulit de-asemenea vecinătate.

— N-ai adăugat tu că în urma lui venea şi ghilotina ?

— V-am spus că ghilotina îl urma între două tunuri şi cred că, dacă tunurile s-ar fi putut desprinde de ea, ar fi lăsat-o să se ducă singură de-a rostogolul.

— Şi ce măsuri ia Millière în oraşele în care locuieşte ?

— Se înconjură cu o gardă specială, dă dispoziţii să se baricadeze străzile ce duc la casa în care locuieşte, poartă totdeauna două pistoale pe care le ţine la îndemînă.

— Cu toată garda, cu toate baricadele şi pistoalele lui, vrei să-ţi iei sarcina s-ajungi pînă la el ?

— Mi-o iau, generale !

— Din cauza crimelor pe care le-a comis, l-am condamnat pe individul acela ; trebuie să piară !

— Ah ! exclamă Inimă-de-Rege, ziua dreptăţii a sosit în sfîrşit !

— Vrei să-ţi iei sarcina să-mi execuţi sentinţa, Inimă-de-Rege ?

— Mi-o iau, generale.

— Du-te, Inimă-de-Rege, ia cu tine atîţia oameni cît socoteşti că-ţi trebuie... pune la cale orice şiretlic pofteşti... dar vezi s-ajungi pînă la el şi să-l loveşti.

— Dacă mor, generale...

— Fii pe pace, parohul din Le Guerno va citi destule liturghii pentru ca sărmanul tău suflet să nu rămînă neiertat în chinuri ; dar tu n-ai să mori, Inimă-de-Rege.

— Prea bine, generale ! De vreme ce se vor citi liturghii, nu vă cer nimic altceva. Am eu planul meu.

— Cînd pleci ?

— La noapte.

— Cînd are să moară ?

— Mîine.

— Du-te sănătos şi vezi ca trei sute de oameni să fie gata să meargă cu mine peşte o jumătate de ceas.

Inimă-de-Rege ieşi tot atît de simplu cum intrase.

— Vedeţi, spuse Cadoudal, ăştia-s oamenii pe care-i comand. Primul consul al dumneavoastră e tot atît de bine slujit ca mine, domnule de Montrevel ?

— De către unii, da.

— Ei bine, eu nu-s numai de unii ci de toţi.

Binecuvîntatul intră şi-l întrebă pe Georges din ochi :

— Da, îi răspunse Georges în același timp cu glasul și cu capul.

Binecuvîntatul ieși.

— Cînd ați venit aici, n-ați văzut nici un om pe drum? întrebă Georges.

— Nici unul.

— Am chemat trei sute de oameni într-o jumătate de ceas și într-o jumătate de ceas vor fi aici. De-aș fi chemat cinci sute, o mie, două mii, ar fi fost gata tot atît de repede.

— Dar, îl întrerupse Roland, ca număr cel puțin aveți limite peste care nu puteți trece.

— Vreți să aflați efectivul forțelor mele? e destul de simplu. N-am să vi-l spun eu, pe mine nu m-ați crede, dar așteptați puțin, am s-aduc pe cineva să vi-l spună.

Deschise ușa și strigă :

— Creangă-de-aur ?

După două clipe, Creangă-de-aur se prezentă.

— El mi-e general-maior, spuse Cadoudal, rîzînd. Împlinește pe lîngă mine sarcinile pe care le are generalul Berthier pe lîngă primul consul. Creangă de aur ?

— Da, generale !

— Cîți oameni înșiruiți ai din La Roche-Bernard pînă aici, cu alte cuvinte pe drumul urmat de domnul de-aici de față care a venit să mă vadă ?

— Șase sute în stepa Arzal, șase sute în tufișurile de la Marzan, trei sute în Péaule, trei sute în Billiers.

— În total o mie opt sute. Cîți între Noyal și Muzillac ?

— Patru sute.

— Două mii două sute. Cîți de-aici pînă la Vannes ?

— Cincizeci în Theix, trei sute în La Trinité, șase sute între La Trinité și Muzillac.

— Trei mii două sute ; și de la Ambon pînă în Le Guerno ?

— O mie două sute.

— Patru mii patru sute. Și aici, chiar în sat, în jurul meu, în case, în grădini și în pivnițe ?

— Între cinci și șase sute, generale.

— Mulțumesc, Binecuvîntate.

Făcu un semn cu capul și Binecuvîntatul părăsi încăperea.

— Vedeți, urmă Cadoudal cu simplitate, aproape cinci mii de oameni. Ei bine, cu cei cinci mii de oameni, toți din partea locului, care știu fiecare copac, fiecare piatră, fiecare tufiș,

pot duce războiul împotriva celor o sută de mii de oameni cu care mă amenință primul consul că mi-i trimite împotrivă.

Roland zîmbi.

— Da, e grozav, nu-i așa ?

— Cred că vă cam lăudați, generale, sau mai curînd că prea vă lăudați oamenii.

—Nu, fiindcă am toată populația ca ajutor. Nici unul din generalii dumneavoastră nu poate face o mișcare fără să n-o știu. Nu poate trimite o ordonanță fără ca să n-o surprindă. Nu-și poate găsi nici un adăpost unde să nu-l urmăresc. Pînă și pămîntul e regalist și creștin ! De n-ar fi locuitorii, chiar pămîntul ar vorbi ca să-mi spună : „Albaștrii au trecut pe-aici ; ucigașii sînt ascunși acolo !" De altfel, aveți să judecați singur.

— Cum ?

— Plecăm într-o expediție la șase leghe depărtare de-aici. Cît să fie ceasul ?

Tinerii își scoaseră ceasornicele amîndoi în același timp.

— Miezul nopții fără un sfert, spuseră ei.

— Bun ! făcu Georges, ceasurile noastre arată aceeași oră, semn bun. Poate că într-o zi și inimile noastre se vor potrivi ca și ceasurile.

— Spuneați, generale...

— Spuneam că mai e un sfert de oră pînă la miezul nopții, colonele, că la orele șase, mai înainte de-a se face ziuă, ar trebui să fim la șapte leghe de-aici. Doriți să vă odihniți ?

— Eu ?

— Da, puteți dormi un ceas.

— Mulțumesc, e de prisos.

— Atunci, plecăm cînd veți dori.

— Și oamenii dumneavoastră ?

— Ei ! oamenii mei sînt gata.

— Unde ?

— Peste tot.

— Aș dori să-i văd.

— Aveți să-i vedeți.

— Cînd ?

— Cînd vă va fi pe plac. Ei ! oamenii mei sînt foarte discreți, nu se arată decît dacă le fac semn să se arate.

— Așa încît, cînd voi dori să-i văd... ?

— Îmi veți spune, cu voi face un semn și ei se vor arăta.

— Să plecăm, generale.

— Să plecăm.

Cei doi tineri se înfășurară în mantiile lor și ieșiră. La ușă, Roland se izbi de o ceată mică de cinci oameni. Cei cinci oameni purtau uniforme republicane. Unul dintre ai avea pe mîneci galoane de sergent.

— Ce-nseamnă asta ? întrebă Roland.

— Nimic, răspunse Cadoudal rîzînd.

— Dar, în sfîrșit, cine-s oamenii aceștia ?

— Inimă-de-Rege cu ai săi, care pleacă în misiunea pe care o știți.

— Atunci, cu ajutorul unei asemenea uniforme ei se bizuie să...

— Vai ! aveți să aflați totul, colonele, n-am nici o taină față de dumneavoastră.

Și, întorcîndu-se spre ceată, Cadoudal strigă :

— Inimă-de-Rege !

Omul ale cărui mîneci erau împodobite cu două galoane se desprinse de ceată și veni la Cadoudal.

— M-ați strigat, generale ? întrebă falsul sergent.

— Da, vreau să-ți știu planul.

— Ei ! planul meu e tare simplu.

— Să-l ascultăm, apoi îmi voi da părerea.

— Strecor hîrtia asta în lăcașul vergelei de la pușcă...

Inimă-de-Rege arătă un plic mare pecetluit cu ceară roșie care, fără îndoială, ținuse cîndva vreun ordin republican căzut în mîinile șuanilor.

— Mă înfățișez sentinelei spunîndu-i : „Ordonanță de la generalul de divizie !“ Intru la primul post, cer să mi s-arate casa cetățeanului comisar, mi se arată și mulțumesc. Totdeauna trebuie să fii politicos. Ajung la casa cu pricina și acolo găsesc o a doua sentinelă, îi torn aceeași poveste și lui, ca celui dintîi, urc sau cobor la cetățeanul Millière, după cum trăiește în pod sau în pivniță, intru fără nici o greutate. Înțelegeți : *Ordin de la generalul de divizie !* îl găsesc în camera-i de lucru sau aiurea, îi întind hîrtia și, în vreme ce-o desface, îl ucid cu pumnalul ăsta ascuns în mînecă.

— Da, însă tu și oamenii care-s cu tine ?

— Ei, ce-i drept, ne lăsăm în paza Domnului ! noi îi apărăm interesele, el trebuie să ne poarte de grijă !

— Ce ziceți ? îl vedeți, colonele ! exclamă Cadoudal. Nu i se pare cine știe ce greu. Să-ncălecăm, colonele ! Noroc, Inimă-de Rege !

— Pe care din cei doi cai îl iau eu ? întrebă Roland.

— Luați unul la-ntîmplare : și unul și celălalt sînt la fel de buni și fiecare din ei poartă în coburii de la șa cîte o pereche de pistoale strașnice, de fabricație englezească.

— Încărcate ?

— Și încă bine de tot, colonele, e o treabă pentru care nu mă încred în nimeni.

— Atunci, să încălecăm.

Cei doi tineri se urcară în șa și-o apucară pe drumul ce ducea la Vannes, Cadoudal slujindu-i de călăuză lui Roland, iar Creangă-de-aur, generalul maior al armatei, cum îl numise Georges, mergînd cu vreo douăzeci de pași în urmă.

Ajuns la marginea satului, Roland își adînci privirea pe drumul ce se-ntinde drept pe o linie trasă parcă la sfoară de la Muzillac pînă la Trinité.

Drumul, în întregime descoperit, părea cu desăvîrșire singuratic.

Făcură astfel aproape o jumătate de leghe.

La capătul acelei jumătăți de leghe, Roland întrebă :

— Dar unde dracul sînt oamenii dumneavoastră ?

— La dreapta noastră, la stînga noastră, înaintea noastră, îndărătul nostru !

— Ei ! strașnică glumă, exclamă Roland.

— Dar nu-i deloc o glumă, colonele. Mă credeți atît de nesocotit ca să mă încumet așa pe-un drum fără de cercetași ?

— Mi-ați spus, cred, că de-aș dori să vă văd oamenii, n-am decît să vă spun.

— Da, așa v-am spus.

— Ei bine, doresc să-i văd.

— Pe toți sau numai o parte ?

— Cîți ați spus că luați cu dumneavoastră ?

— Trei sute.

— Ei, atunci aș dori să văd o sută cincizeci.

— Bine. Opriți-vă ! exclamă Cadoudal.

Și, apropiindu-și amîndouă mîinile de gură, scoase un văietat jalnic de cucuvaie, urmat de-un țipăt de buhnă ; numai că văietatul îl trimise în dreapta, iar țipătul de buhnă în stînga.

Aproape în aceeași clipă, pe amîndouă părțile drumului se văzură umbre de oameni frămîntîndu-se și sărind șanțul ce despărțea drumul de crîng ca să vină să se rînduiască de cele două părți ale cailor.

— Cine comandă în dreapta ? întrebă Cadoudal.

— Eu, Mustață, răspunse un țăran, apropiindu-se.

— Cine comandă în stînga ? repetă generalul.

— Eu, Cîntă-n-Iarnă, răspunse alt țăran, apropiindu-se.

— Cîți oameni ai cu tine, Cîntă-n-Iarnă ?

— O sută.

— Cîți oameni ai cu tine, Mustață ?

— Cincizeci.

— În total o sută cincizeci, așadar ? întrebă Georges.

— Da, răspunseră cei doi șefi bretoni.

— E numărul cerut de dumneavoastră, colonele ? întrebă Cadoudal rîzînd.

— Sînteți un vrăjitor, generale.

— Ei ! nu. Nu-s decît un biet țăran ca și ei. Numai că sînt în fruntea unei trupe în care fiecare minte își dă seama de ceea ce face, în care fiecare inimă bate pentru cele două principii de căpetenie ale lumii : religia și regalitatea.

Apoi, întorcîndu-se către oamenii săi, Cadoudal întrebă :

— Cine comandă avangarda ?

— Despică-Vînt, răspunseră cei doi șuani.

— Și ariergarda ?

— Patrontaș.

Al doilea răspuns veni de la aceiași oameni ca și primul.

— Atunci, ne putem urma calea în liniște ?

— Ei ! generale, ca și cum v-ați duce la liturghie în biserica din satul dumneavoastră.

— Să ne urmăm așadar calea, colonele, îi spuse Cadoudal lui Roland.

Apoi, întorcîndu-se iarăși către oamenii săi, le zise :

— Acum, băieți, împrăștiați-vă !

În aceeași clipă toți oamenii săriră șanțul și parcă intrară în pămînt.

Preț de cîteva clipe se mai auzi pîrîitul crengilor în crîng și ropotul pașilor în tufișuri.

Pe urmă nu se mai auzi nimic.

— Ei bine, întrebă Cadoudal, credeţi oare că, înconjurat de asemenea oameni, am de ce mă teme de Albaştrii dumneavoastră, oricît ar fi ei de viteji ?

Roland scoase un oftat. Era în totul de părerea lui Cadoudal.

Şi merseră mai departe.

Cam la o leghe de Trinité se văzu pe drum ivindu-se un punct negru ce tot creştea cu repeziciune.

Cînd se mai limpezi, punctul păru deodată că rămîne ca împietrit.

— Ce să fie asta ? întrebă Roland.

— Vedeţi bine, răspunse Cadoudal. E un om.

— Bineînţeles, dar omul acela cine e ?

— Aţi putut ghici după iuţeala mersului că e o ştafetă.

— De ce se opreşte ?

— Pentru că şi el ne-a zărit şi nu ştie de trebuie să înainteze sau să dea îndărăt.

— Ce are să facă ?

— Aşteaptă să se hotărască.

— Ce ?

— Un semnal.

— Şi la semnalul acela are să răspundă ?

— Nu numai că are să răspundă, dar are să-i dea ascultare. Doriţi să înainteze ? Doriţi să se înapoieze ? Doriţi să se arunce şi să se facă nevăzut în una din marginile drumului ?

— Ba doresc să înainteze. E mijlocul prin care vom afla ştirea pe care o aduce.

Cadoudal scoase un cîntec de cuc cu asemenea desăvîrşire încît Roland prinse a se uita de jur împrejur.

— Eu am cîntat, îi spuse Cadoudal, nu căutaţi zadarnic.

— Atunci, ştafeta are să vină spre noi ?

— Nu are să vină, ci chiar vine.

Într-adevăr, ştafeta se şi pornise să meargă şi înainta în graba mare. În cîteva clipe fu lîngă generalul său.

— Ei ! exclamă el, tu eşti, Urcă-n-Asalt ?

— Generalul se aplecă spre el. Urcă-n-Asalt îi şopti cîteva cuvinte la ureche.

— Aflasem vestea de la Binecuvîntat, zise Georges.

Apoi, întorcîndu-se spre Roland îi spuse :

— Într-un sfert de oră are să se petreacă un lucru grozav în satul Trinité, pe care trebuie să-l vedeţi. La galop !

Şi, dînd exemplul, porni cu calul în galop.

Roland îl urmă.

Sosind în sat, puteau deslușì de departe o mulțime ce se frămînta încoace şi încolo prin piață, la lumina torțelor de rășină.

Strigătele şi mişcările mulțimii acelea vădeau într-adevăr un eveniment grav.

— Să dăm pinteni cailor! Să le dăm pinteni! exclamă Cadoudal.

Roland n-aştepta decît atît: înfipse pintenii în burta calului.

La tropotul cailor, țăranii se traseră în lături, făcînd loc. Erau vreo cinci-şase sute, cel puțin, toți înarmați.

Cadoudal şi Roland se pomeniră deodată în cercul de lumină, în mijlocul frămîntării şi al zarvei.

Vîltoarea se îndesea, mai cu seamă la intrarea drumului ce ducea spre satul Tridon.

O diligență venea pe drumul acela, însoțită de doisprezece ţuani: doi se aflau de-o parte şi de alta a surugiului, ceilalți zece păzeau portierele.

Trăsura se opri în mijlocul pieței.

Toată lumea era atît de interesată de ce-avea să se întîmple cu diligența încît abia de-l băgase în seamă pe Cadoudal.

— Ei, voi de colo! strigă Georges, ce naiba se petrece aici?

La vocea aceea atît de cunoscută, toți se întoarseră şi capetele se descoperiră.

— Tigva-rotundă! şoptiră toate vocile.

— Da, încuviință Cadoudal.

Un bărbat se-apropie de Georges.

— Nu v-a adus la cunoştință nici Binecuvîntatul şi nici Ia-cu-Asalt? întrebă el.

— Ba da, şi atunci, diligența pe care o aduceți aici e cea dintre Ploermel şi Vannes?

— Da, generale. A fost oprită între Treffléan şi Saint-Nolff.

— E înăuntru?

— Aşa credem.

— Faceți cum vă spune conştiința. De comiteți o crimă în fața lui Dumnezeu, luați-o asupra voastră. Eu nu-mi iau asu-

pra-mi decît răspunderea față de oameni. Am să stau de față la tot ce-are să se petreacă, dar fără să iau parte nici ca să vă împiedic și nici ca să vă ajut.

— Ei, Vîră-Sabia-n-Tot, întrebară sute de voci, ce-a spus?

— A spus că putem face după cum ne spune sufletul, dar el se spală pe mîini.

— Trăiască Tigva-rotundă! strigară toți cei de față repezindu-se la diligență.

Cadoudal rămase nemișcat în mijlocul torentului aceluia.

Roland sta în picioare, alături de el, încremenit ca și el, curios cum nu se mai poate, căci habar nu avea despre cine și despre ce era vorba.

Cel ce venise să stea de vorbă cu Georges Cadoudal, pe care gloata îl strigase pe numele Vîră-Sabia-n-Tot, deschise portiera.

Atunci văzură cum călătorii se înghesuiau, tremurînd în fundul diligenței.

— De n-aveți nimic pe suflet împotriva regelui și a religiei, vorbi Vîră-Sabie-n-Tot, cu glas plin și răsunător, coborîți fără teamă. Nu sîntem tîlhari, sîntem creștini și regaliști.

Fără îndoială, cele spuse de șuan îi liniștiră pe călători, căci un bărbat se înfățișă la portieră și coborî, apoi două femei, pe urmă o mamă strîngîndu-și copilul în brațe și, în sfîrșit, încă un bărbat.

Șuanii îi primeau jos, la scara vehiculului, îi cercetau cu atenție apoi, nerecunoscîndu-l pe cel căutat, ziceau: „Treceți!"

Un singur om rămase în trăsură.

Un șuan vîrî o torță aprinsă înăuntru și se văzu că omul rămas în diligență e preot.

— Părinte, spuse Vîră-Sabia-n-Tot, de ce nu cobori cu ceilalți? N-ai auzit cînd am spus că sîntem regaliști și creștini?

Preotul nu se clinti din loc, numai că dinții îi clănțăneau în gură.

— De ce asemenea spaimă? urmă Vîră-Sabia-n-Tot. Haina pe care-o porți nu vorbește pentru dumneata?.. Omul care poartă anteriu nu se poate să fi făcut ceva împotriva regelui și nici a religiei.

Preotul se ghemui în fund șoptind:

— Iertare! iertare!

— De ce iertare? întrebă Vîră-Sabia-n-Tot. Aşadar, te simţi vinovat, păcătosule?

— Ei! ei! exclamă Roland. Domnilor regalişti şi creştini, iată cum vorbiţi domniile-voastre cu slujitorii lui Dumnezeu!

— Omul acela, răspunse Cadoudal, nu-i slujitorul lui Dumnezeu, ci slujitorul diavolului!

— Dar, cine e?

— E în acelaşi timp şi ateu şi regicid. S-a lepădat de Dumnezeu şi a votat moartea regelui: e Audrein, membrul Convenţiei.

Roland se cutremură.

— Ce-au să-i facă? întrebă el.

— A dat moarte, va primi moarte, răspunse Cadoudal.

În acel răstimp, ţuanii îl trăseseră afară din diligenţă pe Audrein.

— Vai! Aşadar tu eşti, episcope de Vannes! spuse dintr-o suflare Vîră-Sabia-n-Tot.

— Iertare! se tînguí episcopul.

— Aflaserăm c-ai să treci prin partea locului, şi pe tine te aşteptam.

— Iertare! repetă episcopul pentru a treia oară.

— Ai cu tine hainele-ţi episcopale?

— Da, dragi prieteni, le am.

— Ei, atunci, hai, îmbracă-te cu ele ca o înaltă faţă bisericească; e mult tare de cînd n-am mai văzut nici una.

Un cufăr cu numele prelatului fu coborît din diligenţă: cufărul fu deschis şi din el fu scos un rînd de straie episcopale cu tot ce-i trebuie, şi înmînat lui Audrein, care îl îmbrăcă.

Apoi, după ce se îmbrăcă cu toate veşmintele, ţăranii se aşezară roată împrejur, fiecare ţinîndu-şi puşca în mînă.

Lumina torţelor se oglindea pe ţevile puştilor, aruncînd nişte străfulgerări sinistre.

Doi oameni îl luară pe episcop şi-l aduseră înăuntrul cercului, susţinîndu-l pe sub braţe.

Era palid ca moartea.

Se făcu o clipă de tăcere lugubră.

Apoi, un glas rupse tăcerea: era glasul lui Vîră-Sabia-n-Tot.

— Şi-acum, spuse şuanul, avem să te judecăm. Ca preot al lui Dumnezeu, ai trădat Biserica, iar ca fiu al Franţei, ţi-ai osîndit regele.

— Vai mie ! vai mie ! bolborosi preotul.

— E-adevărat ?

— Nu pot să neg.

— Pentru că ţi-e peste putinţă. Ce ai a răspunde ca să dovedeşti c-ai fost îndreptăţit ?

— Cetăţeni...

— Noi nu sîntem cetăţeni, strigă Vîră-Sabia-n-Tot, cu-n glas ca de tunet, noi sîntem regalişti !

— Domnilor...

— Noi nu sîntem domni, sîntem şuani !

— Prieteni...

— Noi nu-ţi sîntem prieteni, îţi sîntem judecători ! Judecătorii tăi te întreabă, răspunde !

— Mă căiesc de toate cîte le-am făcut şi cer iertare Domnului Dumnezeu din Ceruri şi oamenilor.

— Oamenii nu te pot ierta, răspunse aceeaşi voce neîndurătoare căci, iertîndu-te astăzi, ai s-o iei de la capăt mîine. Pielea ţi-o poţi schimba, dar inima ba. De la oameni n-ai de aşteptat decît moartea. Cît despre Dumnezeu, prosternează-te şi cere-i îndurare.

Regicidul plecă fruntea în pămînt, renegatul îngenunchie. Dar dintr-o dată se ridică, zicînd :

— Am votat moartea regelui, e-adevărat, dar sub rezerva...

— Care rezervă ?

— Sub rezerva datei la care execuţia trebuie să aibă loc.

— Apropiată sau depărtată, tot moartea regelui ai votat-o, şi regele era nevinovat.

— E-adevărat, e-adevărat, dar mi-a fost frică.

— Atunci nu eşti numai regicid, nu eşti numai apostat, ba mai eşti şi laş ! Noi nu sîntem preoţi, dar vom fi mai drepţi ca tine. Tu ai votat moartea unui nevinovat, noi votăm moartea unui vinovat. Mai ai zece minute pentru a te pregăti să te arăţi în faţa lui Dumnezeu.

Episcopul scoase un ţipăt de spaimă şi căzu în genunchi. Clopotele bisericii prinseră a bate, ca şi cum s-ar fi zbătut cu de la sine putere, iar doi dintre oamenii de-acolo, deprinşi cu cîntecele bisericeşti, începură să rostească rugăciunile muribunzilor.

Cîtva timp episcopul nu mai fu în stare să găsească cuvintele cu care trebuia să răspundă.

Întorcea către judecătorii săi niște priviri buimace, implorînd îndurare de la unii la alții, dar pe fața nimănui n-avu mîngîierea de-a găsi blînda oglindire a milei.

Dimpotrivă, făcliile ce tremurau în vînt puneau pe fețele tuturor o încruntare sălbatică și cumplită.

Atunci, se hotărî să-și amestece și el glasul cu cele ce se rugau pentru dînsul.

Judecătorii așteptară pînă la rostirea celui din urmă cuvînt din rugile funebre.

În acel răstimp, niște oameni pregăteau un rug.

— Vai! strigă preotul, care văzu pregătirile cu o spaimă din ce în ce mai mare, avea-veți voi sălbăticia de a-mi hărăzi asemenea moarte?

— Nu, răspunse neînduplecatul acuzator, focul este moartea martirilor și tu nu meriți asemenea moarte. Hai! apostatule, ți-a sosit ceasul!

— Vai! Doamne! Doamne! strigă preotul, ridicînd brațele spre cer.

— Ridică-te! îi porunci șuanul.

Episcopul încercă să asculte, dar puterile îl părăsiră și căzu iarăși în genunchi.

— Și-aveți să lăsați să se săvîrșească asemenea asasinat sub ochii dumneavoastră? întrebă Roland pe Cadoudal.

— Doar am spus că mă spăl pe mîini, răspunse el.

— Asta e vorba lui Pilat, iar mîinile lui Pilat au rămas roșii, pătate de sîngele lui Isus Cristos.

— Pentru că Isus Cristos era în fruntea dreptților, dar omul acesta nu-i Isus Cristos, e Barabas în carne și oase.

— Sărută-ți crucea, sărută-ți crucea! îi strigă Vîră-Sabia-n-Tot.

Prelatul se uită la el cu priviri rătăcite, dar nu-i dădu ascultare. Era limpede că omul nu mai vedea și nici nu mai auzea.

— Ei! strigă Roland făcînd o mișcare ca să sară de pe cal. Nu se va putea spune că un om a fost asasinat în fața mea și că eu nu i-am dat nici un ajutor.

Un murmur de șoapte amenințătoare se ridică în jurul lui Roland. Cuvintele pe care le rostise fuseseră auzite.

Tocmai așa ceva mai lipsea ca să-l afle pe tînărul nostru năvalnic.

— A ! va să zică așa stau lucrurile ? izbucni el.

Și-și duse mîna dreaptă la unul din coburi.

Dar, cu o mișcare iute ca gîndul, Cadoudal îl prinse de mînă și, în timp ce Roland încerca zadarnic să se desprindă din strînsoarea ca de fier, Cadoudal strigă :

— Foc !

Douăzeci de focuri de pușcă răsunară în același timp și, ca o masă inertă, episcopul se prăbuși trăsnit.

— Ah ! strigă Roland, ce-ați făcut ?

— V-am silit să vă respectați jurămîntul, îi răspunse Cadoudal. Ați jurat că orice ați vedea și orice ați auzi nu vă veți împotrivi la nimic...

— Astfel pieri-va oricare dușman al regelui și-al lui Dumnezeu, glăsui Vîră-Sabia-n-Tot, cu glas solemn.

— *Amen !* răspunseră toți cei de față într-un unison sinistru.

Pe urmă despuiară cadavrul de vestmintele preotești, pe care le aruncară în flăcările rugului, îi urcară pe ceilalți călători în poștalion, urcară vizitiul în șa și, făcîndu-le loc să treacă, le ziseră :

— Plecați cu Dumnezeu !

Diligența se depărtă în graba mare.

— Să pornim și noi la drum ! spuse Cadoudal, mai avem patru leghe de făcut, și aici am pierdut un ceas.

Apoi, adresîndu-se făptașilor, le zise :

— Omul acela a fost vinovat, omul acela a fost pedepsit. Dreptatea omenească și dreptatea dumnezeiască s-au împlinit. Pe cadavrul lui să se rostească rugăciunile morților și să i se facă mormînt creștinesc, ați înțeles ?

Și, încredințat că i se va da ascultare, Cadoudal dădu pinteni calului și-o luă la galop.

Roland păru că șovăie o clipă dacă să-l urmeze, apoi, ca și cum s-ar fi hotărît să-și împlinească o datorie, zise :

— Haidem, pînă la capăt !

Și, îndemnîndu-și calul, la rîndul său, în direcția în care o apucase Cadoudal, din cîteva salturi îl ajunse din urmă.

Curînd, amîndoi dispărură în întunericul ce se tot întindea pe măsură ce călăreții noștri se depărtau de locul în care făcliile își aruncau lumina asupra prelatului mort și unde focul îi mistuia veșmintele.

XXXIV

DIPLOMAȚIA LUI GEORGES CADOUDAL

Sentimentul pe care-l încerca Roland urmîndu-l pe Georges Cadoudal semăna cu cel al unui om pe jumătate treaz, care se simte încă sub puterea unui vis, și care se apropie încetul cu încetul de hotarele ce despart pentru el noaptea de zi: bietul om caută să-și dea seama dacă merge pe terenul închipuirii sau pe cel al realității și, cu cît despică bezna din creierul său, cu atît se afundă mai mult în îndoială.

Exista un om pentru care Roland avea un cult aproape divin. Deprins să trăiască în atmosfera glorioasă în care era învăluit omul acela, obișnuit să-i vadă pe ceilalți cum ascultă de ordinele lui, și cum el însuși ascultă cu o promptitudine și abnegație aproape orientale, i se părea straniu să găsească la cele două extremități ale Franței, două puteri organizate, dușmane puterii acelui om și gata să lupte împotriva acelei puteri. Închipuiți-vă unul dintre iudeii lui Iuda Macabeul slăvindu-l pe Iehova, pe care din copilăria lui l-a știut a fi Regele Regilor, Dumnezeu cel atotputernic, Dumnezeu răzbunătorul, Dumnezeul armatelor, Dumnezeu cel Veșnic, în sfîrșit, și care deodată se izbește de misteriosul Osiris al egiptenilor sau de Jupiter al grecilor, mînuitorul de fulgere.

Aventurile lui de la Avignon și de la Bourg cu Morgan și cu Confrații lui Iehu, aventurile lui de-acum din satul Muzillac și din satul Trinité, cu Cadoudal și cu șuanii, îi păreau ca o inițiere stranie într-o religie necunoscută. Dar, la fel cu neofiliții curajoși, care riscă să fie uciși numai ca să cunoască taina inițierii, Roland era hotărît să meargă pînă la capăt.

De altfel, nu era lipsit de oarecare admirație pentru asemenea făpturi excepționale. Cu oarecare uimire le măsura puterile acestor titani răzvrătiți, care luptau împotriva zeului său, și își dădea bine seama că nu erau nicidecum niște oameni de rînd cei ce-l străpungeau cu pumnalul pe *sir* John

la mînăstirea Scillon şi care-l împuşcau pe episcopul din Vannes în satul Trinité.

Şi-acum, ce-avea să mai vadă ? Nu tîrzie vreme avea s-o afle şi pe asta. Mergeau de cinci ceasuri şi jumătate, şi ziua se apropia.

Deasupra satului Tridon o apucară de-a dreptul peste cîmp ; apoi, lăsînd oraşelul Vannes la stînga, ajunseră în Treffléan. La Treffléan, Cadoudal, mereu însoţit de generalul său maior, Creangă-de-Aur, îi regăsi pe Ia-cu-Asalt şi pe Cîntă-n-Iarnă, le dădu ordine şi apoi îşi urmă drumul, ţinînd-o spre stînga şi ajungînd la marginea pădurii ce se întinde între Grandchamp şi Larré.

Acolo, Cadoudal se opri, imită de trei ori la şir ţipătul jalnic al bufniţei şi, într-o clipă, se văzu înconjurat de trei sute de oameni de-ai săi.

O licărire cenuşie se arăta dinspre Treffléan şi Saint-Nolff. Nu erau încă cele dintîi raze de soare, ci primele licăriri ale zilei.

O negură deasă ieşea din pămînt, de nu se putea vedea nici la cincizeci de paşi în faţă.

Înainte de a se încumeta să meargă mai departe, Cadoudal părea că aşteaptă veşti.

Deodată, cam la vreo cinci sute de paşi, se auzi izbucnind un cîntec de cocoş.

Cadoudal ciuli urechea. Oamenii săi se priviră, rîzînd.

Cîntecul răsună a doua oară, dar mai aproape.

— El e, zise Cadoudal. Răspundeţi.

Un urlet de cîine se auzi la trei paşi de Roland, imitat cu asemenea măiestrie, încît tînărul, deşi prevenit, căută cu ochii animalul ce scotea schelălitul lugubru.

Cam în acelaşi timp se văzu, mişcîndu-se în inima ceţii, un ins ce se apropia în grabă mare. Forma lui se desena tot mai precis pe măsură ce se apropia.

Neaşteptatul pedestraş îi zări pe cei doi călăreţi şi se îndreptă spre ei.

Cadoudal făcu cîţiva paşi înainte, punînd un deget pe buze ca să-i ceară omului ce alerga să vorbească în şoaptă.

Ca atare, noul venit nu se opri decît cînd fu chiar lîngă general.

— Ei bine, Floare-de-Spin, întrebă Georges, am pus mîna pe ei, i-am prins ?

— Ca şoarecele în capcană şi dacă voiţi, nici unul din ei n-are să se mai întoarcă la Vannes.

— Nici nu poftesc altceva. Cîţi sînt ?

— O sută de inşi, comandaţi de general în persoană.

— Cîte căruţe ?

— Şaptesprezece.

— Cînd se pornesc ?

— Apoi trebuie să fie la vreo trei sferturi de leghe de aici.

— Pe ce cale au apucat-o ?

— Pe cea de la Grandchamp spre Vannes.

— Aşa încît, dacă ne întindem de la Meucon la Plescop...

— Le tăiem drumul.

— Doar asta şi trebuie.

Cadoudal îşi chemă cei patru locotenenţi : Cîntă-n-Iarnă, Ia-cu-Asalt, Despică-Vînt şi Patrontaş.

Pe urmă, după ce veniră la el, le dădu ordine fiecăruia în parte.

Fiecare, pe rînd, scoase cîte un ţipăt de cucuvaie şi se făcură nevăzuţi luînd cu ei cîte cincizeci de oameni.

Negura era încă atît de deasă, încît cei cincizeci de oameni ce alcătuiau cîte una din cetele acelea, de cum se depărtau vreo sută de paşi, dispăreau ca nişte umbre.

Cadoudal rămase cu o sută de oameni, cu Creangă-de-Aur şi Floare-de-Spin.

Veni lîngă Roland, care-l întrebă :

— Ei, generale, totul merge potrivit dorinţelor dumneavoastră ?

— Da, sigur, cam aşa, colonele, răspunse şuanul. Şi după o jumătate de ceas veţi putea aprecia şi dumneavoastră singur.

— Va fi greu de apreciat ceva cu ceaţa asta.

Cadoudal aruncă o privire în jurul său.

— Într-o jumătate de ceas, spuse el, ceaţa se va fi risipit. Nu vreţi să folosiţi această jumătate de ceas îmbucînd ceva şi luînd o înghiţitură ?

— Pe cinstea mea, răspunse tînărul, mărturisesc că mersul mi-a făcut o foame de lup.

— Şi mie de altfel, adăugă Georges, îmi stă în obicei ca înainte de-a mă bate, să mănînc cît se poate mai bine.

— Aveţi, aşadar, să vă bateţi ?

— Aşa cred.

— Cu cine ?

— Ei, cu republicanii, şi cum avem de-a face cu generalul Hatry în persoană, mă îndoiesc c-are să se predea fără să opună rezistenţă.

— Şi republicanii ştiu c-au să se bată cu dumneavoastră ?

— Habar n-au.

— Aşa c-o să fie o surpriză.

— Nu chiar, fiindcă ceaţa are să se ridice şi-atunci au să ne vadă aşa cum avem să-i vedem şi noi.

Apoi, întorcîndu-se către cel ce părea împuternicitul sectorului de merinde, Cadoudal îl întrebă :

— Zefir-Albastru, ai ce ne da de mîncare ?

Zefir-Albastru făcu un semn de încuviinţare, intră în pădure şi apoi ieşi trăgînd după el un asin ce ducea în cîrcă două panere.

Într-o clipă, o manta fu aşternută pe o movilită de pămînt, iar pe manta fură aşezate un pui fript, o bucată de pastramă rece, pîine şi turte de hrişcă.

De data asta, Zefir-Albastru se arăta darnic : făcuse rost de-o sticlă de vin şi de-un pahar.

Cadoudal îi arătă lui Roland masa întinsă şi gustarea înjghebată.

Roland sări de pe cal şi dădu frîul unui şuan. Cadoudal făcu la fel.

— Acum, spuse el întorcîndu-se către oamenii săi, aveţi o jumătate de ceas să faceţi şi voi ce facem noi. Cei ce nu vor fi prînzit într-o jumătate de ceas, să afle c-au să se bată cu burta goală.

Poftirea părea să fie ca o poruncă, într-atît fu de repede şi precis executată. Fiecare îşi scoase o bucată de pîine sau o turtă de hrişcă din sac sau din buzunar şi imită exemplul generalului lor care desfăcuse puiul spre folosul lui şi al lui Roland.

Cum nu era decît un pahar, amîndoi băură din acelaşi.

În timp ce se ospătau unul lîngă altul de parcă ar fi fost doi prieteni ce fac un popas la o vînătoare, se lumină de ziuă şi, aşa cum prezisese Cadoudal, ceaţa se subţie din ce în ce mai tare.

Curînd începură să se vadă copacii cei mai de aproape, apoi se zări marginea pădurii întinzîndu-se la dreapta localităţii Meucon spre Grandchamp, în timp ce spre stînga, cîmpul de la Plescop, brăzdat de un riuleţ, se prăvălea spre Vannes.

Se simţea înclinarea firească a pămîntului pe măsură ce se apropie de ocean.

Pe drumul dintre Grandchamp şi Plescop se deslusi curînd un şir de căruţe, a cărui coadă se pierdea în pădure.

Şirul de căruţe şedea neclintit. Era lesne de înţeles că o piedică neprevăzută îl oprise din mers.

Într-adevăr, la vreo jumătate de sfert de leghe, în faţa primei căruţe, se puteau deslusi cei două sute de bărbaţi ai lui Ia-cu-Asalt, Cîntă-n-Iarnă, Despică-Vînt şi Patrontaş, care tăiaseră trecerea. Republicanii, mai puţini la număr — am spus mai sus că nu erau decît o sută — se opriseră şi aşteptau să se risipească toată ceaţa ca să-şi dea seama de numărul duşmanilor şi cu ce fel de oameni aveau de-a face.

Republicanii şi căruţele alcătuiau un triunghi iar într-unul din vîrfurile triunghiului se afla Cadoudal cu cei o sută de oameni ai săi.

La vederea acelui număr mic de oameni împresuraţi de forţe întreite ca număr, la înfăţişarea acelor uniforme de la a căror culoare li se trăsese republicanilor numele de „albaştri", Roland se ridică cît ai clipi.

Cît despre Cadoudal, el rămase lungit, nepăsător, isprăvind ce mai avea de mîncat.

Din cei o sută de oameni care-l înconjurau pe general, nici unul nu părea că ia aminte la spectacolul pe care-l avea sub ochi ; ai fi zis că aşteaptă ordinul lui Cadoudal ca să-l ia în seamă.

Lui Roland nu-i trebui s-arunce decît o singură ochire asupra republicanilor, ca să vadă că erau pierduţi.

Cadoudal urmărea pe faţa tînărului feluritele sentimente ce se perindau unul după altul.

— Ei bine, îl întrebă şuanul după o clipă de tăcere, găsiţi că hotărîrile mele au fost bine chibzuite, colonele ?

— Aţi putea chiar spune precauţiuni în loc de hotărîri, răspunse Roland cu un surîs ironic.

— Nu-i oare şi obiceiul primului consul, întrebă Cadoudal, de a trage toate foloasele cînd îi ies în cale ?

Roland își mușcă buzele, dar, în loc să răspundă la întrebarea șefului regaliștilor, spuse :

— Generale, am a vă cere o favoare pe care nădăjduiesc să nu mi-o refuzați.

— Care ?

— Îngăduința de a mă alătura camarazilor mei ca să mor alături de ei.

Cadoudal se ridică de jos.

— Mă așteptam la asemenea cerere, spuse el.

— Atunci mi-o acordați, exclamă Roland cu ochii scînteind de bucurie.

— Da. Mai întîi însă am a vă cere un serviciu, zise șeful regaliștilor cu supremă demnitate.

— Spuneți.

— Să fiți solul meu pe lîngă generalul Hatry.

— În ce scop ?

— Am să-i fac mai multe propuneri înainte de a începe lupta.

— Presupun că printre propunerile cu care îmi faceți cinstea de a mă împuternici nu o socotiți și pe cea de a depune armele ?

— Ba dimpotrivă, colonele, asta vine în fruntea tuturor celorlalte.

— Generalul Hatry o va respinge.

— Probabil.

— Și atunci ?

— Atunci îl voi lăsa să aleagă între alte două propuneri, pe care le va putea primi, cred, fără să-și păteze onoarea.

— Care ?

— Vi le voi spune la timpul lor. Începeți cu cea dintîi.

— Formulați-o.

— Iată. Generalul Hatry și cei o sută de oșteni ai săi sînt înconjurați de forțe întreite. Le dăruiesc viața, dar să depună armele și să jure că nu vor mai presta serviciu militar în Vendeea timp de cinci ani.

Roland clătină din cap.

— Așa ceva tot face mai mult decît să-și zdrobească oamenii.

— Fie, dar va prefera să-i zdrobească și să se zdrobească și el cu ei.

— Oare nu credeți, totuși, zise rîzînd Cadoudal, că în orice caz, ar fi bine înainte de toate să-l întrebați ?

— Aveți dreptate, răspunse Roland.

— Atunci, colonele, aveți bunătatea să încălecați, prezentați-vă generalului și transmiteți-i propunerea mea.

— Fie, făcu Roland.

— Calul colonelului, ordonă Cadoudal făcînd semn șuanului care-l ținea.

I se aduse calul lui Roland.

Tînărul sări pe el și fu văzut străbătînd în goană întinderea de loc care-l despărțea de convoiul oprit.

Un grup se adunase la marginea convoiului. Se vedea cît de colo că era alcătuit din generalul Hatry cu ofițerii lui.

Roland se îndreptă către grupul acela, aflat doar la o depărtare de trei bătăi de pușcă.

Mare-i fu mirarea generalului Hatry cînd văzu venind la el un ofițer purtînd uniformă de colonel republican.

Ieși din grup și făcu trei pași în întîmpinarea solului.

Roland se prezentă, povesti cum se face de se afla printre albi, și transmise generalului Hatry propunerea lui Cadoudal.

Așa cum prevăzuse tînărul, Hatry refuză.

Roland se întoarse la Cadoudal cu sufletul plin de bucurie și de mîndrie.

— Nu primește, strigă el cît de departe putu ca să i se audă glasul.

Cadoudal făcu un semn cu capul arătînd că nu era cîtuși de puțin mirat de refuzul republicanilor.

— Ei atunci, dacă-i așa, spuse el, duceți-i a doua mea propunere. Nu vreau să am nimic a-mi imputa avînd a răspunde unui arbitru de onoare cum sînteți dumneavoastră.

Roland se înclină.

— Să vedem care-i a doua dumneavoastră propunere ? întrebă el.

— Iat-o : generalul Hatry să vină înaintea mea pe terenul liber dintre trupele noastre. Să aibă aceleași arme ca și mine, adică sabia și două pistoale. Conflictul se va hotărî între noi doi. Dacă-l ucid, oamenii lui să se supună condițiilor pe care le-am formulat, căci prizonieri noi nu putem face. Dacă mă ucide, oamenii lui vor trece liberi și vor ajunge la Vannes,

fără să fie hărțuiți. Eu, colonele, nădăjduiesc că dumneavoastră ați primi o propunere ca asta, nu-i așa ?

— În ceea ce mă privește o și primesc, răspunse Roland.

— Da, observă Cadoudal, dar dumneavoastră nu sînteți generalul Hatry. Pentru moment, mulțumiți-vă doar să fiți ambasadorul lui și, dacă și această propunere, pe care în locul său n-aș lăsa-o să-mi scape, tot nu-i e pe plac, ei bine, eu sînt om împăciuitor ! aveți să vă întoarceți la mine și-am să-i fac și o a treia.

Roland se depărtă pentru a doua oară. Era așteptat de republicani cu vădită nerăbdare.

Transmise mesajul generalului Hatry.

— Cetățene, răspunse generalul, eu trebuie să dau socoteală de purtarea mea primului consul. Îi ești aghiotant și pe dumneata te împuternicesc, cînd te vei întoarce la Paris, să-mi fii martor față de el. Ce-ai face dumneata în locul meu ? Ceea ce ai face dumneata, am să fac și eu.

Roland tresări. Chipul său luă expresia gravă a omului ce-și pune o problemă de onoare.

Pe urmă, după cîteva secunde, zise :

— Generale, eu aș refuza.

— Din ce pricină, cetățene ? întrebă generalul.

— Șansele unui duel sînt aleatorii și nu puteți supune destinul a o sută de viteji unor asemenea șanse. Într-o împrejurare ca asta, în care fiecare răspunde pentru el, pe contul lui, fiecare trebuie să-și apere pielea cît mai bine.

— E părerea dumitale, colonele ?

— Pe cuvîntul meu de onoare !

— Asta-i și părerea mea : duceți-i răspunsul meu generalului regalist.

Roland se întoarse în galop la Cadoudal și-i transmise răspunsul generalului Hatry.

Cadoudal zîmbi.

— Am bănuit, zise el.

— Nu puteați bănui, deoarece sfatul ăsta eu i l-am dat.

— Ceva mai înainte erați totuși de-o părere contrară.

— Da, însă chiar dumneavoastră mi-ați atras atenția că eu nu sînt generalul Hatry... Să vedem și-a treia dumneavoastră propunere ? întrebă Roland cu nerăbdare, pentru că începuse să-și dea seama sau, mai curînd își dăduse seama

chiar de la început, că rolul cel frumos îl deținea generalul regalist.

— A treia mea propunere, răspunse Cadoudal, nu mai e o propunere, ci un ordin : ordinul pe care-l dau la două sute din oamenii mei să se retragă. Generalul Hatry are o sută de oameni, și eu păstrez tot o sută. Strămoșii mei, bretonii, erau obișnuiți să se bată piept la piept, om cu om, unul contra unu și mai curînd unul contra trei decît trei contra unul. Dacă generalul Hatry iese învingător, va trece peste trupurile noastre și va intra liniștit în Vannes. Dacă-i învins, nu va putea spune c-a fost învins de număr... Duceți-vă, domnule de Montrevel, și rămîneți cu prietenii dumneavoastră. Le mai dau și avantajul numărului, căci dumneavoastră singur faceți cît zece ostași.

Roland își scoase pălăria.

— Ce faceți, domnule, întrebă Cadoudal.

— Am obiceiul să salut tot ceea ce mi se pare grandios și de aceea vă salut.

— Hai ! colonele, făcu Cadoudal, un ultim pahar de vin ! Fiecare din noi îl va bea pentru ceea ce iubește, pentru ceea ce regretă că lasă pe pămînt, pentru ceea ce nădăjduiește să revadă în cer.

Pe urmă, luînd sticla și unicul pahar, îl umplu pe jumătate și-l oferi lui Roland.

— N-am decît un pahar, domnule de Montrevel, beți dumneavoastră întîi.

— De ce eu întîi ?

— Mai întîi pentru că sînteți oaspetele meu, apoi pentru că este un proverb care spune că oricine bea după un altul îi află gîndurile.

După aceea adăugă rîzînd :

— Vreau să vă aflu gîndurile, domnule de Montrevel.

Roland goli paharul și-l înapoie gol lui Cadoudal.

Cadoudal, așa cum făcuse pentru Roland, îl umplu pe jumătate și îl goli la rîndul său.

— Ei, acuma mi-ați aflat gîndurile, generale ? întrebă Roland.

— Nu, răspunse Cadoudal, proverbul minte.

— Știți, zise Roland cu obișnuita-i sinceritate, gîndul meu e că sînteți un viteaz, generale, și m-aș simți onorat ca în

clipa cînd luptăm unul împotriva celuilalt să binevoiți să-mi întindeți mîna, să v-o strîng.

Cei doi tineri își întinseră și-și strînseră mîinile, mai curînd ca doi prieteni ce se despart pentru un lung răstimp, decît ca doi dușmani ce-au să se regăsească pe cîmpul de luptă.

O măreție simplă, totuși plină de majestate, fusese în tot ceea ce se petrecuse.

Amîndoi își scoaseră pălăriile.

— Noroc! spuse Roland lui Cadoudal. Dar îngăduiți-mi să nădăjduiesc că urarea mea nu se va îndeplini. Trebuie să vă mărturisesc, e drept, că o fac din vîrful buzelor, nu din inimă.

— Dumnezeu să vă aibă în pază, domnule! spuse și Cadoudal lui Roland, și eu, unul, nădăjduiesc ca urarea mea să se îndeplinească, fiindcă este expresia deplină a gîndurilor mele!

— Cu ce fel de semnal ne veți înștiința că sînteți gata? întrebă Roland.

— Cu un foc de pușcă tras în aer, la care dumneavoastră veți răspunde tot cu un foc de pușcă, din tabăra dumneavoastră.

— Bine, așa să fie, generale, încuviință Roland.

Și, dînd drumul calului în galop, străbătu pentru a treia oară spațiul ce se întindea între generalul regalist și generalul republican.

Atunci, întinzînd mîna spre Roland, Cadoudal zise:

— Prieteni, îl vedeți pe tînărul acela?

Toate privirile se îndreptară spre Roland, toate vocile șoptiră *da*.

— Ei, aflați, că ne e dat în grijă de frații noștri din sud. Viața lui să vă fie sacră. Puteți să-l prindeți, dar viu, și fără să i se clintească nici măcar un fir de păr de pe cap.

— Bine, așa vom face, generale, răspunseră șuanii.

— Ei, acuma, prieteni dragi, să nu uitați că sînteți feciorii celor treizeci de bretoni care s-au luptat cu treizeci de englezi între Ploermel și Josselin, la zece leghe de aici, și i-au învins.

Apoi, cu un suspin și cu glasul pe jumătate, adăugă:

— Din nenorocire, de data asta n-avem de-a face cu englezii.

Ceața se risipise de tot și, așa cum se întîmplă totdeauna în asemenea cazuri, cîteva raze de soare iernatic brăzdau cu o lumină gălbuie cîmpia de lîngă satul Plescop.

Se puteau deslușI toate mișcările ce se făceau înlăuntrul celor două trupe.

În timp ce Roland se întorcea spre republicani, Creangă-de-Aur pornea în galop, îndreptîndu-se către cei două sute de oameni ai săi care le tăiase calea.

De-abia apucase Creangă-de-Aur să vorbească cu cei patru locotenenți ai lui Cadoudal că se și văzu cum o sută de oameni se despart și-o apucă spre dreapta, și alți o sută de oameni, cu o mișcare contrară, o apucă spre stînga.

Cele două trupe se depărtară fiecare în direcția sa: una mergînd spre Plumergat, cealaltă mergînd spre Saint-Avé și lăsînd astfel calea liberă.

Fiecare din ele se opri la un sfert de leghe de drum, puse patul puștilor în pămînt și rămase neclintită.

Creangă-de-Aur se întoarse spre Cadoudal.

— Aveți să-mi dați ceva ordine deosebite, generale? întrebă el.

— Unul singur, răspunse Cadoudal. Ia opt oameni și urmează-mă. Cînd ai să-l vezi pe tînărul republican cu care am luat masa căzînd sub calul său, tu cu cei opt oameni ai tăi să te arunci asupra lui, înainte de-a fi avut el timpul să se desprindă de sub cal, și să-l faci prizonier.

— Da, generale.

— Știi că vreau să-l am întreg și nevătămat.

— Am înțeles, generale.

— Alege-ți cei opt oameni. După ce domnul de Montrevel va cădea prizonier și își va da cuvîntul de onoare, veți putea face ce veți crede de cuviință.

— Și dacă nu vrea să-și dea cuvîntul?

— Aveți să-l împresurați așa încît să nu poată fugi și-aveți să-l păziți pînă la sfîrșitul luptei.

— Fie! exclamă Creangă-de-Aur scoțînd un oftat. Numai c-are să fie cam trist, noi să stăm cu brațele încrucișate în vreme ce ceilalți vor petrece și se vor veseli.

— Ei! cine știe? răspunse Cadoudal, are să fie, cred, de tot felul pentru toți.

Apoi, aruncînd o privire asupra cîmpiei, văzîndu-şi oamenii de-o parte şi republicanii adunaţi în linie de luptă, zise :

— O puşcă !

I se aduse o puşcă.

Cadoudal o ridică deasupra capului şi slobozi un foc în vînt.

Aproape în aceeaşi clipă, un foc de puşcă slobozit în aceleaşi condiţii din mijlocul republicanilor răspunse ca un ecou împuşcăturii lui Cadoudal.

Se auziră două tobe care băteau pentru atac ; o trompetă le însoţea.

Cadoudal se înălţă în scările de la şa.

— Copii ! întrebă el, v-aţi făcut cu toţii rugăciunea de dimineaţă ?

— Da, da, răspunseră aproape toate vocile.

— Dacă vreunul dintre voi a uitat sau n-a avut timp, s-o facă acuma !

Cinci sau şase ţărani căzură pe loc în genunchi şi prinseră a se ruga.

Se auziră tobele şi trompeta apropiindu-se.

— Generale ! generale ! exclamară cu nerăbdare mai multe voci, vedeţi că se apropie.

Generalul le arătă cu un deget şuanii îngenunchiaţi.

— Aveţi dreptate, spuseră nerăbdătorii.

Cei ce se aflau în rugăciune se sculară rînd pe rînd, după cum rugăciunea le fusese mai lungă sau mai scurtă.

Cînd şi cel din urmă fu în picioare, republicanii străbătuseră aproape treimea distanţei.

Înaintau, cu baioneta înainte, în cîte trei grupe, fiecare grupă avînd o adîncime de trei rînduri de oameni.

Roland mergea în fruntea primei grupe, generalul Hatry între prima şi a doua.

Amîndoi erau lesne de recunoscut, fiind singurii călare.

Dintre şuani, numai Cadoudal era pe cal.

Creangă-de-Aur descălecase, luînd comanda celor opt oameni care trebuiau să-l urmeze pe Georges.

— Generale, spuse o voce, rugăciunea s-a terminat şi toată lumea e în picioare.

Cadoudal se încredinţă că cele spuse erau adevărate.

Apoi, strigă din toate puterile :

— Haideți, flăcăi, veseliți-vă !

Asemenea îngăduință, ce pentru șuani și pentru vendeeni era ca și semnalul de atac sunat din trompete și tobe, abia le fusese dată și șuanii năpădiră cîmpia în strigăte de „Trăiască Regele", fluturînd pălăriile c-o mînă și puștile cu cealaltă.

Numai că, în loc să stea strînși, ca republicanii, ei se răspîndiră în formație de tiraliori, rînduindu-se în forma unei enorme semilune în al cărei centru se afla Cadoudal cu calul său.

Într-o clipă republicanii fură încercuiți și împușcăturile prinseră a trosni.

Aproape toți oamenii lui Cadoudal erau braconieri, adică trăgători neîntrecuți, înarmați cu carabine englezești cu bătaie de două ori mai mare decît a puștilor obișnuite.

Cu toate că cei ce trăseseră primele gloanțe părură a nu fi în bătaia puștilor, cîțiva soli ai morții pătrunseră totuși în rîndurile republicanilor, și trei sau patru oameni se prăbușiră.

— Înainte ! strigă generalul.

Soldații merseră mai departe cu baionetele înainte.

Dar în cîteva secunde nu mai avură nimic în fața lor.

Cei o sută de oameni ai lui Cadoudal se preschimbaseră în tiraliori și dispăruseră ca trupă.

Cîte cincizeci de oameni se răspîndiră pe fiecare flanc.

Generalul Hatry le ordonă dreapta-mprejur și stînga-mprejur.

Apoi se auzi răsunînd comanda :

— Foc !

Două salve se executară cu unitatea și regularitatea caracteristică unei trupe perfect instruite, dar ele fură aproape fără nici un rezultat, republicanii trăgînd în oamenii răzleți.

Nu era nicidecum același lucru cu șuanii, care trăgeau într-o masă de oameni : fiecare foc de-al lor își atingea ținta.

Roland văzu în ce poziție neprielnică se aflau.

Se uită împrejur și unde era fumul mai des îl deslușì pe Cadoudal, în picioare, neclintit de parcă ar fi fost o statuie ecvestră.

Înțelese că șeful regalist îl aștepta.

Scoase un strigăt și dădu pinteni calului drept către el.

Și Cadoudal, dinspre partea lui, ca să-i scutească lui Roland o parte de drum, își puse calul în galop.

Dar cînd fu la o sută de paşi de Roland se opri.

— Luaţi aminte, îi ordonă el lui Creangă-de-Aur şi oamenilor lui.

— Fiţi liniştit, generale, sîntem aici, răspunse Creangă-de-Aur.

Cadoudal scoase un pistol din coburii de la şa şi-l încărcă.

Roland apucase sabia în mînă şi, culcat pe grumazul calului, se repezi la atac.

Cînd nu fu decît la douăzeci de paşi de el, Cadoudal ridică încet mîna în direcţia lui Roland.

La zece paşi trase.

Calul pe care-l călărea Roland avea o stea albă în mijlocul frunţii.

Glontele pătrunse în mijlocul stelei.

Calul, rănit de moarte, se prăbuşi cu călăreţ cu tot la picioarele lui Cadoudal.

Cadoudal înfipse pintenii în pîntecul calului său şi sări pe deasupra calului căzut şi-a călăreţului.

Creangă-de-Aur şi oamenii lui stăteau gata la pîndă. Se repeziră ca o haită de jaguari asupra lui Roland, ţintuit sub trupul calului.

Tînărul aruncă sabia şi voi să pună mîna pe pistoale, dar înainte de-a ajunge cu mîna pînă la coburi, doi oameni îl apucară de cîte un braţ, în timp ce ceilalţi se trudeau să-i tragă calul dintre picioare.

Lucrul se desfăşură cu o exactitate atît de desăvîrşită încît se văzu cît de colo că fusese o manevră chibzuită dinainte.

Roland urlă de mînie.

Creangă-de-Aur se apropie de el şi-şi scoase cuşma.

— Nu mă predau ! strigă Roland.

— Nici nu-i nevoie să vă mai predaţi, domnule de Montrevel, răspunse Creangă-de-Aur cu cea mai desăvîrşită politeţe.

— Şi de ce ? întrebă Roland sleindu-şi puterile într-o luptă pe cît de disperată pe atît de zadarnică.

— Pentru că sînteţi prizonier, domnule.

Cele spuse erau atît de-adevărate încît nu se mai putea spune nimic.

— Ei bine, atunci, ucideţi-mă ! exclamă Roland.

— Nu vrem să vă ucidem, domnule, îi răspunse Creangă-de-Aur.

— Atunci ce vreţi de la mine ?

— Să ne daţi cuvîntul de cinste că nu veţi mai lua parte la luptă. Cu asemenea preţ vă dăm drumul şi sînteţi liber.

— Pentru nimic în lume ! strigă Roland.

— Să-mi fie cu iertare, domnule de Montrevel, dar ceea ce faceţi nu e leal.

— Cum ! urlă Roland în culmea furiei, nu-i leal ? Mă insulţi, nemernicule, pentru că ştii că nici nu mă pot apăra nici nu te pot pedepsi ?

— Nici nu sînt nemernic, nici nu vă insult, domnule de Montrevel. Spun numai că nedîndu-ne cuvîntul dumneavoastră de cinste, îl lipsiţi pe generalul nostru de ajutorul a nouă oameni de care poate are nevoie, care vor fi siliţi să stea aici şi să vă păzească. Nu tot aşa a procedat Tigvă-Rotundă faţă de dumneavoastră. Avea două sute de oameni mai mulţi decît dumneavoastră şi le-a dat drumul. Acuma nu mai sîntem decît nouăzeci şi unu împotriva a o sută.

O văpaie se ivi pe faţa lui Roland, apoi, aproape numaidecît se făcu palid ca moartea.

— Ai dreptate, Creangă-de-Aur, îi răspunse el, cu sprijinul sau fără sprijinul a lor mei, mă predau. Poţi să te duci şi să te lupţi alături de camarazii tăi.

Şuanii scoaseră un strigăt de bucurie, îi dădură drumul lui Roland şi se năpustiră asupra republicanilor, fluturîndu-şi pălăriile şi puştile şi strigînd :

— Trăiască regele !

Roland, scăpat din strînsoarea lor, dar dezarmat materialmente datorită căderii de pe cal şi moralmente datorită cuvîntului dat, se duse de se aşeză pe movilita acoperită încă cu mantaua ce servise de faţă de masă pentru prînzişorul lor.

De acolo cuprindea cu privirea lupta, toată încăierarea, fără să piardă nici un amănunt.

Cadoudal sta în picioare pe cal, în mijlocul focului şi al fumului, asemeni demonului războiului, invulnerabil şi înverşunat ca el.

Ici şi colo se vedeau leşurile a vreo doisprezece şuani risipite pe cîmp.

Dar era evident că republicanii, tot cu rîndurile strînse, pierduseră mai mult decît îndoitul regaliştilor.

Răniţii se tîrau în spaţiile goale, se adunau, se ridicau ca şerpii zdrobiţi şi se luptau, republicanii cu baionetele, şuanii cu cuţitele.

Cei dintre şuanii răniţi care erau prea departe ca să se poată bate în luptă corp la corp cu regaliştii răniţi, îşi încărcau puştile, se ridicau în genunchi, trăgeau şi cădeau iar la pămînt.

De ambele părţi lupta era necruţătoare, neostoită, înverşunată ; aveai sentimentul că războiul civil, cu alte cuvinte războiul fără milă şi fără iertare, îşi scutura torţa asupra cîmpului de luptă.

Cadoudal dădea tîrcoale pe cal în jurul redutei de trupuri vii, trăgea de la douăzeci de paşi, cînd cu pistoalele, cînd cu o puşcă cu două ţevi, pe care o arunca după ce trăgea, pentru ca s-o ia încărcată cînd trecea iarăşi prin locul acela.

La fiecare foc de-al său cădea cîte un om.

A treia oară cînd îşi repetă manevra, îl întîmpină un foc de pluton. Generalul Hatry îi făcuse cinstea numai lui singur.

Dispăru în foc şi-n fum, şi Roland îl văzu prăbuşindu-se cu cal cu tot, ca şi cum ar fi fost trăsniţi amîndoi.

Zece sau doisprezece republicani se repeziră afară din front împotriva tot atîtor şuani.

Se dezlănţui o luptă cumplită, corp la corp, din care şuanii, cu cuţitele lor, urmau firesc să iasă biruitori.

Deodată Cadoudal se ivi iarăşi în picioare, cu cîte-un pistol în fiecare mînă. Asta însemna moartea a doi oameni, şi doi oameni se prăbuşiră.

Apoi, prin spărtura lăsată de cei zece-doisprezece oameni, se năpusti cu treizeci.

Apucase o puşcă obişnuită şi se slujea de ea ca de o măciucă, şi de fiecare dată cînd lovea dobora un om.

Străpunse batalionul şi apăru în cealaltă parte.

Apoi, ca mistreţul ce se-ntoarce asupra vînătorului care l-a trîntit la pămînt şi care-i scormoneşte măruntaiele, se vîrî în rana larg căscată, s-o mai lărgească încă.

Din clipa aceea, totul fu pe sfîrşite.

Generalul Hatry adună în jurul său vreo douăzeci de oameni şi, cu baioneta în mînă, tăbărî asupra cercului care-l împre-

sura. Mergea pe jos în fruntea soldaților săi. Calul îi fusese spintecat.

Zece oameni căzură pînă să străpungă încercuirea.

Generalul se văzu de partea cealaltă a încercuirii.

Șuanii voiau să se ia după el.

Dar Cadoudal le strigă cu un glas ca de tunet :

— Nu trebuia să-l lăsați să treacă, dar de vreme ce-a trecut, lăsați-l să se retragă nestingherit.

Șuanii ascultară cu sfințenia pe care o aveau față de vorbele șefului lor.

— Și acum, strigă iarăși Cadoudal, încetați focul ! Gata cu morții, restul să fie făcuți prizonieri.

Șuanii se adunară, încercuiră grămada de morți și cei cîțiva în viață, mai mult sau mai puțin răniți, care se răsuceau și se frămîntau printre cadavre.

A te preda însemna încă a lupta în asemenea război în care și de-o parte și de alta prizonierii erau împușcați : de o parte fiindcă șuanii și vendeenii erau socotiți ca niște tîlhari, de cealaltă parte, pentru că nu știau ce să facă cu ei.

Republicanii își aruncară departe de ei puștile, ca să nu le predea.

Cînd șuanii s-au apropiat de ei, i-au găsit pe toți cu cartușierele goale.

Trăseseră și cel din urmă cartuș.

Cadoudal se îndreptă spre Roland.

Cît timp a durat lupta aceea pe viață și pe moarte, tînărul stătuse pe locul în care se așezase și, cu ochii ațintiți asupra încăierării, cu părul ud de sudoare, cu pieptul gîfîind, așteptase.

Apoi, cînd văzu că norocul se întoarce, își lăsă capul să-i cadă în mîini și rămase cu fruntea aplecată spre pămînt.

Cadoudal ajunse lîngă el fără ca Roland să fi părut c-a auzit tropotul pașilor lui. Îl atinse pe umăr. Tînărul ridică încetișor capul, fără a încerca să-și ascundă două lacrimi ce i se rostogoleau pe obraji.

— Generale ! Faceți cu mine ce credeți de cuviință, vă sînt prizonier.

— Un ambasador al primului consul nu poate fi făcut prizonier, răspunse Cadoudal rîzînd, dar e rugat să-mi facă un serviciu.

— Ordonați, generale !

— N-am ambulanță pentru răniți, n-am nici temnițe pentru prizonieri. Luați-vă sarcina de-a duce soldații republicani la Vannes, atît prizonierii cît și răniții.

— Cum, generale ? întrebă Roland.

— Vi-i dau dumneavoastră, sau, mai curînd, vi-i încredințez. Îmi pare rău că v-a murit calul. Îmi pare rău că și al meu a fost ucis, dar îl aveți pe cel al lui Creangă-de-Aur. Primiți-l.

Tînărul făcu o mișcare.

— Bine înțeles, pînă cînd veți face rost de altul, adăugă Cadoudal înclinîndu-se.

Roland înțelese că trebuia să fie, cel puțin prin simpatie, la înălțimea celuia cu care avea de-a face.

— Am să vă mai văd, generale ? întrebă el sculîndu-se.

— Mă îndoiesc, domnule. Operațiile mele strategice mă cheamă pe coastă, la Port-Louis, îndatoririle dumneavoastră vă cheamă la palatul Luxembourg.

— Ce să-i spun primului consul, generale ?

— Ceea ce-ați văzut, domnule. El va cumpăni între diplomația abatelui Bernier și cea a lui Georges Cadoudal.

— După cele ce am văzut, domnule, mă îndoiesc că veți avea vreo dată nevoie de mine, adăugă Roland, dar, în orice caz, să nu uitați că aveți un prieten pe lîngă primul consul.

Și-i întinse mîna lui Cadoudal.

Șeful regalist i-o luă cu aceeași lealitate și cu aceeași dăruire cu care o făcuse și înaintea luptei.

— Adio, domnule de Montrevel, îi spuse el. N-am nevoie să vă mai sfătuiesc, nu-i așa, să-l justificați pe generalul Hatry. O asemenea înfrîngere e la fel de glorioasă ca și o victorie.

În timpul acesta, calul lui Creangă-de-Aur fu adus colonelului republican.

El se aruncă în șa.

— Știți ce, adăugă Cadoudal, trecînd pe la Roche-Bernard, informați-vă puțin ce s-a întîmplat cu cetățeanul Thomas Millière ?

— A murit, răspunse o voce.

Inimă-de-Rege, cu cei patru oameni ai lui, uzi leoarcă de sudoare și mînjiți de noroi, tocmai sosiseră, dar prea tîrziu ca să mai ia parte la luptă.

Roland mai preumblă o ultimă privire asupra cîmpului de luptă, scoase un suspin şi, rostind un rămas bun lui Cadoudal, o porni în galop de-a dreptul peste cîmpuri, ca să aştepte pe drumul spre Vannes căruţa cu răniţi şi prizonieri pe care primise sarcina s-o însoţească pînă la generalul Hatry.

Cadoudal dăruise cîte-un scud de şase livre fiecărui om.

Roland nu se putu împiedica de a gîndi că şeful regalist făcea pe mărinimosul din banii Directoratului îndrumaţi spre apus de Morgan şi confraţii săi.

XXXV

PROPUNERE DE CĂSĂTORIE

Sosind la Paris, Roland se duse mai întîi de toate la primul consul. Îi aducea două veşti: cea a pacificării Vendeei, dar şi cea a răzvrătirii Bretaniei, mai înfocată ca niciodată.

Bonaparte îl cunoştea pe Roland. Tripla povestire a asasinării lui Thomas Millière, a judecăţii episcopului Audrein, precum şi a luptei de la Grandchamp îl impresionă aşadar adînc. De altfel, din povestirea tînărului se desprindea un soi de disperare sumbră în privinţa căreia nu te-ai fi putut înşela.

Roland era disperat că pierduse iarăşi un nou prilej de a-şi găsi moartea.

Apoi, i se părea că o putere necunoscută veghea asupra lui, ferindu-l de nişte primejdii în care alţii îşi pierdeau viaţa. Acolo unde *sir* John găsise doisprezece judecători care-l condamnaseră la moarte, el dăduse doar peste o fantomă, ce-l drept invulnerabilă, dar inofensivă.

Se învinui cu amărăciune că dorise şi umblase după o luptă în doi cu Georges Cadoudal, luptă pe care adversarul său o prevăzuse, în loc să se fi aruncat în încăierarea generală, în care cel puţin ar fi putut ucide sau ar fi fost ucis.

Primul consul îl privea cu îngrijorare în vreme ce el vorbea. În adîncul sufletului său, Bonaparte descoperea aceeaşi dorinţă stăruitoare de moarte pe care o crezuse vindecată, datorită contactului cu locurile natale şi îmbrăţişărilor cu care l-a primit familia.

Se învinui, ca să-l dezvinovăţească şi să-l ridice în slăvi pe generalul Hatry, dar, drept şi nepărtinitor, ca un adevărat soldat, i-a recunoscut lui Cadoudal curajul şi generozitatea, ceea ce i se cuvenea de altfel generalului regalist.

Bonaparte îl ascultă cu seriozitate, aproape cu tristeţe. Pe cît era de înflăcărat pentru războaiele cu străinii, radiind în juru-i o strălucire glorioasă, pe atît îi era de silă de războiul acela intern în care ţara îşi varsă propriu-i sînge, îşi sfîşie propriile-i măruntaie.

Tocmai în acest caz, se părea că negocierile trebuiau să se substituie războiului.

Dar cum să negociezi cu un om de felul lui Cadoudal ?

Bonaparte ştia prea bine de cît farmec personal dispunea atunci cînd îşi punea în minte să-l folosească. Luă hotărîrea să-l întîlnească pe Cadoudal şi, fără să-i spună ceva lui Roland, se bizuia totuşi pe el în reuşita întrevederii, cînd îi va veni ceasul.

Între timp, voia să ştie dacă Brune, în ale cărui talente militare avea mare încredere, va fi mai norocos decît predecesorii săi.

Îl lăsă pe Roland să plece, după ce-l vesti că i-a venit mama şi că urma să se instaleze în căsuţa din strada Victoriei.

Roland sări într-o trăsură şi ceru să fie dus acolo, unde o găsi pe doamna de Montrevel, fericită şi mîndră atît cît poate fi o femeie şi o mamă.

În ajun Edouard fusese dat la liceul militar La Fléche.

Doamna de Montrevel se pregătea să părăsească Parisul ca să se întoarcă lîngă Amélie, a cărei sănătate continua s-o neliniştească.

Cît despre *sir* John, nu numai că era în afară de primejdie, dar aproape se şi vindecase. Se afla la Paris, venise să-i facă o vizită doamnei de Montrevel, şi, negăsind-o acasă, întrucît tocmai îl ducea pe Edouard la liceul La Flèche, îi lăsase o carte de vizită.

Pe cartea de vizită era şi adresa. *Sir* John trăsese la hotelul Mirabeau, pe strada Richelieu.

Era ceasul unsprezece de dimineaţă : ora cînd *sir* John îşi lua dejunul. Roland avea toate şansele să-l întîlnească la asemenea oră. Se urcă iarăşi în trăsură şi porunci vizitiului să-l ducă la hotelul Mirabeau.

Îl găsi într-adevăr pe *sir* John în faţa unei mese servite după obiceiul englezesc, lucru rar pe vremea aceea, bînd ceşti mari de ceai şi mîncînd cotlete în sînge.

Zărindu-l pe Roland, *sir* John scoase un strigăt de bucurie, se sculă şi-i alergă înainte.

Roland era pătruns de un sentiment profund de afecţiune pentru firea excepţională a englezului la care calităţile sufleteşti păreau că-şi făcuseră o datorie din a se ascunde sub nişte ciudăţenii naţionale.

Sir John era palid şi slăbit, dar, altcum, se simţea minunat.

Rana se cicatrizase cu desăvîrşire şi, în afară de o greutate, ce descreştea pe zi ce trece şi care curînd avea să dispară de tot, era gata să-şi recapete sănătatea de altădată.

Şi el, la rîndul său, îi făcu lui Roland nişte manifestări de dragoste la care nici pe departe nu te-ai fi aşteptat de la asemenea om taciturn, şi pretinse că bucuria ce-l copleşise văzîndu-l, îi redase părticica aceea de sănătate care-i lipsea.

Mai întîi îl pofti pe Roland să-i ţie tovărăşie la masă, făgăduindu-i să-i servească feluri de mîncare franţuzeşti.

Roland primi, dar, ca toţi soldaţii care trecuseră prin războaiele grele din timpul Revoluţiei, cînd de multe ori lipsea pînă şi pîinea, nu era mofturos la mîncare şi se obişnuise cu tot soiul de bucate, mîncînd din toate, prevăzînd zile în care n-avea să găsească nimic de mîncare.

Atenţia lui *sir* John, de a-i servi un ospăţ franţuzesc, fu aşadar o atenţie aproape neluată în seamă.

Dar gîndurile ce-l frămîntau pe *sir* John nu trecură neobservate de Roland.

Se vedea limpede că prietenul său avea o taină pe buze și că se codea s-o dezvăluie.

Roland socoti că trebuie să-l ajute.

De aceea, cînd masa fu pe sfîrșite, Roland, sprijinindu-și coatele pe masă și bărbia în mîini, îl întrebă cu acea sinceritate care la el ajungea uneori aproape pînă la brutalitate.

— Haide, dragă *sir* John, nu cumva ai ceva de spus, prietenului domniei-tale, Roland, și nu îndrăznești să deschizi gura ?

Sir John tresări și, din palid cum era, se făcu roșu ca focul.

— Ei, drăcie ! urmă Roland, se vede că îți vine grozav de greu. Dar, dac-ar fi să-mi ceri o sumedenie de lucruri, *sir* John, prea puține sînt cele pe care știu c-aș avea dreptul să ți le refuz. Hai, dă-i drumul, te ascult.

Și Roland închise ochii, ca pentru a-și concentra toată atenția asupra celor ce-avea să-i spună *sir* John.

Într-adevăr, din punctul de vedere al lordului Tanlay, era fără îndoială ceva destul de greu de spus, căci, după vreo zece secunde, văzînd că *sir* John rămăsese mut, Roland deschise ochii din nou.

Sir John se făcuse iarăși palid. Numai că se făcuse mai palid decît era înainte de-a roși.

Roland îi întinse mîna.

— A ! exclamă el, văd că ai a te plînge de felul cum ai fost tratat la Negrele-Fîntîni.

— Tocmai, dragă prietene, mai ales că o dată cu intrarea mea în castelul acela se statornicește fericirea sau nenorocirea vieții mele.

Roland se uită țintă la *sir* John.

— Ei ! fire-ar să fie ! izbucni el, fi-voi eu oare atît de fericit ?...

Dar se opri, înțelegînd că din obișnuitul punct de vedere al bunei creșteri era gata să săvîrșească păcatul necuviinței.

— O ! făcu *sir* John, isprăvește ce-ai început să spui, dragul meu Roland.

— Chiar dorești ?

— Te rog din tot sufletul.

— Și dacă mă înșel ? Dacă spun o prostie ?

— Dragul meu, dragul meu, hai, termină.

— Atunci, fie! mă întrebam, milord, fi-voi eu oare atît de fericit să aflu că Domnia-Ta i-a făcut surorii mele cinstea de a se îndrăgosti de ea?

Sir John scoase un strigăt de bucurie şi, cu o mişcare foarte repede de care nimeni nu l-ar fi crezut în stare pe un om flegmatic ca el, se aruncă în braţele lui Roland.

— Sora dumitale e un înger, Roland, izbucni el, şi mi-e dragă din tot sufletul!

— Milord, eşti un om într-adevăr liber?

— Cu desăvîrşire. De doisprezece ani, aşa cum ţi-am mai spus, sînt stăpîn deplin pe averea mea, care se urcă la un venit de douăzeci şi cinci de mii de lire sterline pe an.

— E mult prea mult, scumpe lord, pentru o fată care nu-ţi poate aduce ca zestre decît vreo cincizeci de mii de franci.

— O! exclamă englezul cu accentul tipic al naţiunii sale pe care-l regăsea uneori cînd era prada unor emoţii adînci, de trebuie să mă lepăd de avere, am să mă lepăd.

— Nu! făcu Roland rîzînd, e inutil. Eşti bogat, e o adevărată nenorocire, dar ce-i de făcut?... Nu, nu asta-i problema! O iubeşti pe sora mea?

— Oh, o ador.

— Dar ea, urmă Roland, sora mea te iubeşte ea?

— Dumneata mă înţelegi doar, răspunse *sir* John, că n-am întrebat-o. Înainte de orice, dragul meu Roland, trebuia să vorbesc cu dumneata şi, dacă aşa ceva ţi-ar fi pe plac, să te rog să-mi pledezi cauza pe lîngă doamna de Montrevel, mama dumitale. Apoi, o dată căpătate încuviinţările amîndurora, abia atunci să-mi declar sentimentele sau, mai curînd, să mi le declari dumneata, dragă Roland, fiindcă eu n-aş putea cuteza pentru nimic în lume.

— Atunci, eu sînt cel ce primesc prima dumitale destăinuire?

— Doar îmi eşti cel mai bun prieten, aşa se şi cuvine.

— Ei bine! scumpe *sir* John, în ceea ce mă priveşte, firește, ai cîştigat procesul!

— Mai rămîne mama dumitale şi apoi şi sora.

— E tot una. Înţelegi, mama îi va lăsa Amăliei libertatea deplină de a alege, şi nu mai am nevoie să-ţi spun că dacă

alesul ei vei fi dumneata, ca va fi cît se poate de fericită. A mai rămas însă cineva pe care l-ai uitat.

— Cine-i acela ? întrebă *sir* John, ca omul care a cîntărit vreme îndelungată în minte şansele şi neşansele planului său, ca unul ce crede că le-a trecut pe toate în revistă şi căruia i se înfăţişează un obstacol nou la care nu se-aştepta.

— Primul consul, spuse Roland.

— God [1]... ! lăsă să-i scape englezul, înghiţind jumătate din blestemul naţional.

— Chiar înainte de a pleca în Vendeea, urmă Roland, mi-a vorbit de căsătoria surorii mele, spunîndu-mi că asta nu ne mai priveşte pe noi, nici pe mama, nici pe mine, ci numai pe el.

— Atunci ! exclamă *sir* John, sînt pierdut.

— De ce ?

— Primului consul nu-i sînt dragi englezii.

— Spune mai curînd că englezilor nu le e drag primul consul.

— Dar cine va vorbi cu primul consul despre dorinţa mea ?

— Eu.

— Şi-i vei vorbi de năzuinţa mea ca de un lucru ce-ţi este dumitale pe plac ?

— Am să fac din dumneata porumbelul păcii între cele două naţiuni, spuse Roland, ridicîndu-se.

— Vai ! cum să-ţi mulţumesc, exclamă *sir* John, prinzîndu-l pe tînăr de mînă.

Apoi, cu părere de rău :

— Pleci ?

— Dragul meu prieten, am o permisie de cîteva ceasuri. Un ceas l-am dăruit mamei, două dumitale, mai datorez unul prietenului dumitale Edouard... Mă duc să-l îmbrăţişez şi să vorbesc cu profesorii lui să-l lase să se bată cu colegii cît poftesc ; pe urmă mă întorc la palatul Luxembourg.

— Ei, atunci să-l spui complimente din partea mea, şi să-i mai spui că i-am comandat o pereche de pistoale ca să nu mai aibă nevoie, cînd va fi atacat de tîlhari, să se slujească de pistoalele conductorului.

Roland se uită la *sir* John.

---

[1] Probabil aluzie la „God damn it" (fire-ar al dracului) — engl.

— Ce mai e şi cu asta ? întrebă el.
— Cum ? Nu ştii ?
— Nu. Ce să ştiu ?
— Un lucru care era s-o ucidă de spaimă pe biata noastră Amélie !
— Ce lucru ?
— Atacul diligenţei.
— Care diligenţă ?
— Cea în care era mama dumitale.
— Diligenţa în care era mama mea ?
— Da.
— Diligenţa în care era mama a fost oprită ?
— Ai văzut-o pe doamna de Montrevel şi nu ţi-a spus nimic ?
— Cel puţin nu mi-a spus nici un cuvînt despre aşa ceva.
— Atunci, află că dragul meu Edouard a fost un erou. Cum nimeni n-a încercat să se apere, el s-a apărat. A luat pistoalele conductorului şi-a tras.
— Viteaz băiat ! strigă Roland.
— Da, însă, din nenorocire sau din fericire, conducătorul avusese grijă să le scoată plumbii : Edouard a fost mîngîiat de domnii confraţi ai lui Iehu ca fiind viteazul vitejilor, dar nici n-a ucis şi nici n-a rănit pe nimeni.
— Şi dumneata eşti sigur de toate pe care mi le spui ?
— Îţi repet că sora dumitale era gata să moară de frică.
— Bine, făcu Roland.
— Ce vrei să spui ? întrebă *sir* John.
— Da... e-un motiv în plus ca să-l văd pe Edouard.
— Ce mai pui la cale ?
— Un plan.
— Mi-l spui şi mie ?
— Pe cuvîntul meu că nu. Planurile mele nu sfîrşesc bine pentru dumneata.
— Totuşi, Roland, înţelegi, dacă e de luat o revanşă ?
— Atunci am s-o iau eu pentru amîndoi. Dumneata eşti îndrăgostit, scumpe lord Tanlay, trăieşte pentru dragostea dumitale.
— Dar îmi făgăduieşti totuşi sprijinul ?

— Ne-am înțeles. Am cea mai mare dorință să te numesc fratele meu.

— Te-ai săturat să mă numești prieten ?

— Zău că da. E prea puțin :

— Îți mulțumesc.

Și amîndoi își strînseră mîinile și se despărțiră.

După un sfert de oră Roland se afla la liceul militar La Flèche, așezat pe locul pe care se află astăzi liceul Ludovic-cel-Mare, adică spre capătul de sus al străzii Saint-Jacques, în spatele Sorbonei.

De la primul cuvînt pe care i-l spuse directorului, Roland văzu că frățiorul său îi fusese recomandat în chip deosebit.

Băiatul fu chemat.

Edouard se aruncă în brațele fratelui său mai mare împins de adorația pe care o avea față de el.

După primele îmbrățișări, Roland aduse vorba despre oprirea diligenței.

Dacă doamna de Montrevel nu-i spusese nimic, dacă lordul Tanlay fusese zgîrcit în privința amănuntelor, lucrul nu se petrecu nicidecum la fel cu Edouard.

Oprirea diligenței însemna Iliada lui.

Îi povesti lui Roland lucrurile în cele mai mici amănunte, îi vorbi despre înțelegerea lui Jérôme cu banditii, despre pistoalele care erau încărcate numai cu praf de pușcă, despre cum leșinase maică-sa. Îi mai povesti despre ajutoarele date în timpul leșinului tocmai de aceia care îl pricinuise, despre faptul că numele său de botez era știut de agresori, în sfîrșit, despre masca ce căzuse o clipă de pe fața celui care sărise în ajutorul doamnei de Montrevel, ceea ce însemna că doamna de Montrevel trebuie să-i fi văzut fața celui care-i sărise în ajutor.

Roland se opri mai ales asupra ultimului amănunt.

Pe urmă veni relatarea audienței la primul consul, povestită de băiat, cum Bonaparte îl îmbrățișase, îl alintase, îl răsfățase și, în sfîrșit, îl recomandase directorului liceului militar.

Roland află de la copil tot ceea ce voise să știe și, cum din strada Saint-Jacques pînă la palatul Luxembourg nu-s decît cinci minute, după cinci minute se afla la Luxembourg.

XXXVI

SCULPTURĂ ŞI PICTURĂ

Cînd Roland ajunse la Luxembourg, pendula palatului arăta ora unu după-amiază.

Primul consul lucra cu Bourrienne.

Dacă n-am scrie decît un simplu roman ne-am grăbi s-ajungem la deznodămînt şi, ca s-ajungem mai repede, am trece peste unele amănunte de care, se spune cu certitudine, marile figuri istorice se pot lipsi.

Nu sîntem deloc de-asemenea părere.

Din ziua în care am pus mîna pe condei — şi în curînd se împlinesc treizeci de ani — fie că gîndurile noastre s-au însufleţit într-o dramă, fie că s-au desfăşurat într-un roman, scopul nostru a fost îndoit : să instruim şi să desfătăm.

Şi în primul rînd spunem să instruim, fiindcă desfătarea la noi nu-i decît o mască a instruirii.

Reuşit-am oare ? Aşa credem.

În curînd vom fi parcurs cu povestirile noastre, în oricare epocă s-ar petrece, o imensă perioadă de timp : între *Contesa de Salisbury* şi *Contele de Monte-Cristo* stau închise cinci secole şi jumătate.

Ei bine, despre aceste cinci secole şi jumătate avem pretenţia să spunem că Franţa a învăţat de la noi atît de multă istorie cît nu putea învăţa de la nici un istoric de profesie.

Ba, mai mult : deşi părerile noastre sînt bine cunoscute, deşi le-am declarat sus şi tare, atît sub Bourbonii din ramura primului născut, cît şi sub Bourbonii din ramura mezină, atît sub republică cît şi sub guvernămîntul actual, nu credem că acele păreri ale noastre să se fi manifestat intempestiv nici în piesele de teatru şi nici în romane.

Îl admirăm pe marchizul de Posa în *Don Carlos* de Schiller, dar în locul lui Schiller, n-am fi anticipat asupra spiritului timpului pînă într-atît, încît să aşezăm un filozof din secolul al XVIII-lea în mijlocul eroilor din secolul al XVI-lea, sau un enciclopedist la curtea lui Filip al II-lea.

Astfel, întocmai cum am fost monarhiști sub monarhie — vorbind din punct de vedere literar — republicani sub republică, astăzi sîntem reconstructori sub consulat.

Asemenea lucru nu ne împiedică gîndirea să plutească deasupra oamenilor și deasupra epocii, și să-i atribuim fiecăruia partea de bine ca și partea de rău ce i se cuvine.

Ori, nimeni n-are dreptul să-și asume singur asemenea rol în afară de Dumnezeu. Regii aceia din Egipt care, în clipa cînd erau încredințați necunoscutului, erau judecați pe pragul mormîntului, nu erau judecați de un singur om, ci de poporul întreg.

De aceea a rămas zicala : „Judecata poporului e judecata lui Dumnezeu".

Istoric, romancier, poet, sau autor dramatic, nu sîntem nimic altceva decît unul dintre președinții de jurii care, imparțial, rezumă dezbaterile și-i lasă pe jurați să-și rostească sentința.

Cartea reprezintă rezumatul.

Cititorii alcătuiesc juriul.

De aceea, avînd de zugrăvit una dintre cele mai gigantice figuri, nu numai a timpului modern ci a tuturor timpurilor, trebuind s-o zugrăvim în epoca sa de tranziție, adică în momentul în care Bonaparte devine Napoleon, în care generalul se face împărat, de aceea, spuneam, de teama de a fi nedrepți, lăsăm la o parte aprecierile și le înlocuim cu fapte.

Nu sîntem de părerea celor care spun, ca Voltaire : „Nu poți să fii erou pentru valetul ce te slujește".

Așa ceva e cu putință numai cînd valetul ce te slujește este miop sau invidios, două infirmități care se aseamănă mai mult decît s-ar putea crede.

Noi susținem că eroul poate deveni om blajin și că omul blajin nu e mai puțin erou dacă este om blajin.

Ce este un erou în fața publicului ?

Un om al cărui geniu, pentru moment, îi biruie simțirea.

Ce este un erou în intimitate ?

Un om a cărui simțire, pentru moment, îi biruie geniul.

Istoricii să judece geniul.

Poporul să judece simțirea.

Cine l-a judecat pe Carol cel Mare ? Istoricii.

Cine l-a judecat pe Henric al IV-lea ? Poporul.

Care, după părerile dumneavoastră, e mai bine judecat?

Ei bine, pentru ca judecata să fie dreaptă, pentru ca instanța de apel, care nu-i altceva decît posteritatea, să confirme sentința contemporanilor, nu trebuie pusă în lumină numai o singură parte a figurii pe care o avem de zugrăvit. Trebuie să i se facă ocolul de jur-împrejur și, acolo unde soarele nu poate ajunge, s-o luminăm cu făclia sau chiar cu o simplă lumînare.

Să ne întoarcem la Bonaparte.

Am spus că lucra cu Bourrienne.

Cum își împărțea timpul primul consul la Luxembourg?

Se scula la ceasurile șapte de dimineață, chema numaidecît pe unul din secretari — Bourrienne de preferință — lucra cu el pînă la ceasurile zece. La zece i se spunea că micul dejun e gata. Joséphine, Hortense și Eugène așteptau sau se așezau la masă în familie, adică împreună cu aghiotanții de serviciu și cu Bourrienne. După micul dejun se purtau discuții cu comesenii și cu invitații, dacă erau. Un ceas era închinat unor asemenea discuții la care veneau să ia parte, de obicei, Lucien și Joseph cei doi frați ai primului consul, Regnault de Saint-Jean-d'Angely, Boulay (de la Meurthe), Monge, Berthollet, Laplace și Arnault. Spre prînz sosea Cambacérès.

În general, Bonaparte îi destina colegului său o jumătate de ceas: pe urmă, așa deodată, fără nici o legătură, se ridica zicînd:

— La revedere Joséphine! La revedere Hortense!... Bourrienne, hai să lucrăm.

După ce rostea vorbele de mai sus — care se repetau aproape cu regularitate și în aceiași termeni în fiecare zi, la aceeași oră — Bonaparte ieșea din salon și intra în cabinetul său.

Acolo nu era adoptată nici o metodă de lucru. Totul era în funcție de capriciu sau de urgență: sau Bonaparte dicta, sau Bourrienne citea ceva; după care, primul consul pleca la consiliu.

În primele luni ca să se ducă acolo, era silit să străbată curtea micului Luxembourg, ceea ce, pe timp de ploaie, îl scotea din fire. Dar, către sfîrșitul lui decembrie, hotărîse să acopere curtea. Așa că, începînd de la data aceea, se întorcea aproape totdeauna în cabinetul său cîntînd.

Bonaparte cînta cam tot atît de fals ca şi Ludovic al XV-lea.

De îndată ce se afla iarăşi în birou, cerceta lucrările pe care le ceruse, semna cîteva scrisori, se lungea pe fotoliul său şi, tot stînd de vorbă, scrijelea cu cuţitaşul unul din braţele fotoliului. De nu avea chef de vorbă, recitea scrisorile din ajun sau broşurile din ziua respectivă, rîzînd în pauze, cu o înfăţişare naivă şi sănătoasă de copil mare. Apoi, deodată, de parcă s-ar fi deşteptat dintr-un vis, se scula în picioare zicînd :

— Scrie Bourrienne.

Şi atunci indica planul unui monument ce trebuia înălţat, sau dicta vreunul din proiectele acelea imense care au uimit sau, mai bine spus, care au înspăimîntat uneori lumea.

La orele cinci se lua cina. După cină, primul consul urca la Joséphine, unde primea de obicei vizitele miniştrilor şi mai cu seamă pe cea a domnului de Talleyrand, ministrul afacerilor externe.

La miezul nopţii, uneori chiar mai devreme, dar niciodată mai tîrziu, dădea semnalul de retragere, zicînd brusc :

— Hai să ne culcăm.

A doua zi, la ceasurile şapte dimineaţa, începea aceeaşi viaţă, tulburată doar de incidente neprevăzute.

După amănuntele ce privesc obiceiurile specifice geniului puternic pe care încercăm să vi-l arătăm sub cel dintîi aspect al său, mi se pare că trebuie să-i urmeze portretul.

Bonaparte, ca prim consul, a lăsat mai puţine monumente ale propriei sale persoane decît Napoleon împăratul. Ori, dat fiind că împăratul din 1812 nu seamănă nici pe departe cu primul consul din 1800, să schiţăm cu condeiul nostru, de e cu putinţă, trăsăturile pe care penelul nu le mai poate traduce, fizionomia pe care nici bronzul şi nici marmura nu le mai poate eterniza.

Cei mai mulţi dintre pictorii şi sculptorii cu care se fălea ilustra perioadă artistică a epocii, care a văzut înflorind operele unor maeştri ca Gros, David, Prud'hon, Girodet şi Bosio, au încercat să fixeze pentru posteritate trăsăturile omului destinului, din diferitele epoci în care au ieşit la iveală marile proiecte providenţiale pentru care fusese hărăzit. Astfel, avem portretele lui Bonaparte ca general şef, ale lui

Bonaparte ca prim consul şi-ale lui Napoleon împărat şi, cu toate că pictorii sau sculptorii au prins mai mult sau mai puţim bine tipul figurii sale, se poate spune că nu există nici un portret şi nici un bust pe deplin asemănător nici cu generalul, nici cu primul consul şi nici cu împăratul.

Nici chiar geniilor nu le e dat să izbutească ceea ce e cu neputinţă. În prima perioadă a vieţii lui Bonaparte, i se putea picta sau sculpta craniul proeminent, fruntea brăzdată de cuta sublimă a gîndirii, figura palidă, prelungă, tenul ca de granit şi obiceiul de-a lua o înfăţişare dusă pe gînduri. În a doua, i se putea pictau sau sculptă fruntea lată, sprînceana minunat încondeiată, nasul drept, buzele strînse, bărbia modelată cu o perfecţiune rară, în sfîrşit toată figura lui ajunsă să fie ca a lui Augustus de pe monede. Dar nici bustul şi nici portretul nu puteau reda ceea ce era peste limitele imitaţiei, adică mobilitatea privirii sale — privirea, care este pentru om ceea ce fulgerul este pentru Dumnezeu, cu alte cuvinte dovada dumnezeirii sale.

Privirea, la Bonaparte, asculta de voinţa lui cu o repeziciune de fulger. În aceeaşi clipită îi ţîşnea din orbite, aci vie şi pătrunzătoare ca lama unui pumnal scos brutal din teacă, aci blîndă şi delicată ca o rază, sau ca o mîngîiere, aci severă ca un interogatoriu, sau teribilă ca o ameninţare.

Bonaparte avea cîte o privire pentru fiece fel de gînduri ce-i frămîntau firea.

La Napoleon, privirea, cu excepţia împrejurărilor ilustre din viaţa sa, încetează de a mai fi mobilă, şi devine fixă. Dar, fixă, privirea e cu atît mai greu de redat. E ca un sfredel ce sapă inima celui pe care-l priveşte şi care pare că vrea să pătrundă pînă-n cel mai tainic gînd.

Ori, şi dalta şi penelul au putut reda asemenea fixitate, dar nici una nici cealaltă n-au putut reda viaţa, adică puterea pătrunzătoare şi magnetică a privirii sale.

Sufletele tulbure au privirile învăluite.

Bonaparte, chiar pe vremea cînd era slab, avea mîini frumoase. Le arăta cu o oarecare cochetărie. Cînd se îngrăşă, mîinile i se făcură superbe : avea de ele o grijă cu totul deosebită şi, discutînd, le privea cu satisfacţie.

Aceeași pretenție o avea și pentru dinți. Și dinții lui erau într-adevăr frumoși, dar nici pe departe n-aveau splendoarea mîinilor.

Cînd se plimba fie singur, fie cu cineva, fie că plimbarea avea loc în apartamentele sale sau într-o grămadă, totdeauna mergea puțin adus de spate, ca și cum capul i-ar fi fost greu de purtat; și, cu mîinile încrucișate la spate, făcea deseori o mișcare involuntară din umărul drept, ca și cum o înfiorare nervoasă i-ar fi trecut prin umăr și, în același timp, gura-i făcea o mișcare de la stînga spre dreapta, ce părea că e îngemănată cu cealaltă. Soiul acela de mișcări nu era, cu toate cele ce s-au spus, de natură convulsivă; era un simplu tic mecanic, vădind la el o preocupare adîncă, un soi de congestie a spiritului. De aceea, ticul i se arăta mai ales în epocile în care generalul, primul consul sau, mai tîrziu, împăratul urzea proiecte grandioase. După asemenea plimbări, însoțite de îndoita mișcare din umăr și din gură, se întîmpla să-și dicteze notele sale cele mai de seamă. În campanie, în armată, pe cal era neobosit, și aproape tot atît de neobosit în viața obișnuită, cînd uneori mergea pe jos cinci sau șase ore fără să se oprească și fără să-și dea seama.

Cînd se plimba așa, cu careva din cei apropiați lui, îl prindea de braț pe cel care îl întovărășea, și se sprijinea de el.

Așa subțire și slab, cum era la vremea-n care-l aducem sub ochii cititorilor noștri, era tare preocupat să nu se îngrașe în viitor, și de obicei lui Bourrienne îi făcea asemenea destăinuire ciudată.

— Vezi Bourrienne, cît sînt de sobru și subțire. Ei bine, nimeni n-are să-mi scoată din cap că la patruzeci de ani am să fiu un mîncău grozav și-am să mă îngraș tare. Prevăd c-are să mi se schimbe constituția și, totuși, fac destulă mișcare. Dar, ce vrei? E un presentiment și nu se poate să nu se întîmple așa.

Se știe în ce hal de obezitate ajunsese prizonierul de la Sfînta-Elena.

Nutrea o adevărată pasiune pentru băi, care, fără îndoială, au contribuit destul de mult ca să-i oprească obezitatea. Datorită pasiunii aceleia, baia ajunsese să-i fie o nevoie de neînlăturat. Făcea cîte una din două în două zile, stătea în baie cîte două ceasuri și, în timpul acela, cerea să i se citească zia-

rele și pamfletele ; cît ținea lectura, deschidea în fiecare clipă robinetul de la apa fierbinte, în așa fel încît ridica temperatura băii la un grad pe care lectorul nu-l mai putea suferi ; de astfel, nici nu mai vedea să citească.

Numai atunci îngăduia să i se deschidă ușa.

S-a vorbit de niște crize de epilepsie pe care le-ar fi suferit chiar din prima lui expediție în Italia. Bourrienne a stat unsprezece ani în preajma lui și niciodată nu l-a văzut cuprins de asemenea boală.

Pe de altă parte, neobosit ziua, avea noaptea o nevoie imperioasă de somn, mai cu seamă în perioada în care ne ocupăm de el. Bonaparte, ca general și prim consul, punea pe alții să vegheze, dar el dormea, ba încă dormea bine. Se culca pe la miezul nopții, uneori chiar mai devreme, așa cum am mai spus, și cînd pe la orele șapte, Bourrienne pătrundea în camera lui ca să-l deștepte, totdeauna îl găsea dormind. De cele mai multe ori se trezea de la prima chemare, dar uneori, încă dormind, zicea, bîlbîind :

— Bourrienne, te rog lasă-mă să mai dorm o clipă.

Și cînd nu era nici o grabă, Bourrienne se întorcea iarăși pe la opt. Cînd trebuia, Bourrienne stăruia și Bonaparte, tot bombănind, pînă la urmă se scula.

Dormea șapte ceasuri din douăzeci și patru, uneori opt ceasuri, făcînd atunci o siestă scurtă de după-masă.

Din aceste pricini avea de dat dispoziții speciale pentru timpul nopții.

— Noaptea, zicea el, să intrați în general cît mai puțin cu putință în camera mea. Să nu mă treziți niciodată dacă aveți a-mi da o veste bună. Vestea bună poate aștepta, dar de e vorba de o veste proastă treziți-mă numaidecît, căci atunci nu mai e nici o clipă de pierdut ca să poți face față primejdiei.

După ce Bonaparte se scula și-și făcea toaleta, totdeauna foarte amănunțit, intra la el feciorul ca să-l bărbierească și să-l pieptene. În timpul rasului, un secretar sau unul din aghiotanți, îi citea ziarele, începînd totdeauna cu *Monitorul*. Atenție reală nu dădea decît jurnalelor engleze și germane.

— Treci, treci mai departe, spunea el la lectura jurnalelor franceze : *știu ce spun ei, pentru că nu spun decît ceea ce vreau eu.*

După ce termina cu îmbrăcatul, în camera de culcare, Bonaparte cobora în cabinetul său de lucru. Am văzut mai sus cu ce se îndeletnicea acolo.

La ceasurile zece i se vestea, am spus, micul dejun.

Şeful personalului venea să-l vestească şi îşi îndeplinea sarcina cu următoarele cuvinte :

— Generalul e servit.

Nici un titlu, după cum se vede, nici măcar cel de prim consul.

Masa era sobră. În fiecare dimineaţă i se servea lui Bonaparte felul de predilecţie, pe care-l mînca aproape în fiecare dimineaţă, adică un pui fript în untdelemn cu usturoi, cel care de atunci a căpătat, pe lista de bucate a restaurantelor, numele de pui *à la Marengo*.

Bonaparte bea puţin, nu bea decît vin de Bordeaux sau de Bourgogne, şi de preferat cel din urmă.

După dejun, ca şi după cină, lua o ceaşcă de cafea neagră ; niciodată între mese.

Cînd i se întîmpla să lucreze pînă la o oră înaintată a nopţii, i se aducea nu cafea ci ciocolată, şi secretarul care lucra cu el primea şi el o ceaşcă la fel cu a lui Bonaparte.

Majoritatea istoricilor, cronicarilor şi biografilor, după ce-au spus că Bonaparte bea multă cafea, mai adaugă şi că priza tabac fără măsură.

E o îndoită eroare.

De la vîrsta de douăzeci şi patru de ani, Bonaparte deprinsese năravul de-a trage tabac pe nas, dar tocmai cît îi trebuia ca să-şi ţină creierul treaz. Priza de obicei nu din buzunarul jiletcii, cum s-a pretins, ci dintr-o tabacheră, pe care o schimba aproape în fiecare zi cu una nouă, avînd, în calitate de colecţionar de tabachere o oarecare asemănare cu Frederic. Dacă, din întîmplare, priza din buzunarul jiletcii, asta se întîmpla numai în zilele de luptă, cînd i-ar fi fost greu să ţină în acelaşi timp, trecînd prin foc la galop, şi hăţul calului şi tabachera. În zilele acelea, purta jiletci cu buzunarul drept căptuşit cu piele parfumată şi, cum răscroiala hainei îi îngăduia să-şi vîre degetul cel mare şi arătătorul în buzunar fără să-şi mai descheie haina, putea în orice împrejurare şi în orice postură ar fi fost, să prizeze după poftă.

Ca general sau prim consul nu purta mănuşi pe mîini, mulţumindu-se să le ţină şi să le boţească în mîna stîngă. Ca împărat, făcu un progres : trăgea pe mînă o singură mănuşă şi, cum schimba mănuşile nu numai în fiecare zi, dar chiar de două, trei ori pe zi, feciorul lui avu ideea să nu-i mai comande decît o singură mănuşă, completînd perechea cu cea ce nu slujea.

Bonaparte avea două pasiuni mari, pe care Napoleon le moşteni : războiul şi monumentele.

Vesel, aproape rîzînd în tabere, devenea visător şi sumbru în repaus. Atunci, ca să scape de asemenea tristeţe, recurgea la magia artei şi visa monumente gigantice, de soiul acelora din care a pornit multe, dar n-a terminat decît cîteva. Ştia că monumentele fac parte din viaţa popoarelor ; că ele sînt istoria scrisă cu litere majuscule a acelei vieţi, că multă vreme după ce generaţiile au dispărut de pe faţa pămîntului, jaloane de asemenea soi ale feluritelor evuri rămîn în picioare ; că Roma trăieşte prin ruinele sale, că Grecia vorbeşte prin monumentele sale, că Egiptul cu ale sale apare pe pragul civilizaţiilor ca un spectru splendid şi misterios.

Dar renumele, vîlva şi zvonul îi erau dragi mai presus de orice şi le jinduia înaintea tuturor celorlalte lucruri ; de aici, nevoia lui de război şi setea de glorie.

Adeseori spunea :

— O reputaţie mare înseamnă vîlvă mare ; cu cît faci mai multă, cu atît se întinde mai departe. Legile, instituţiile, monumentele, naţiunile, toate se prăbuşesc, dar vîlva rămîne şi-şi prelungeşte răsunetul şi în sufletul altor generaţii. Babylonul şi Alexandria s-au prăbuşit ; Semiramis şi Alexandru au rămas în picioare, mai mari poate datorită ecoului renumelui lor, repetat şi sporit din ev în ev, cum nici nu erau ei în realitate.

Pe urmă, făcînd o legătură între asemenea idei de grandoare şi el însuşi, continua să spună :

— Puterea mea e legată de glorie, şi gloria de bătăliile pe care le-am cîştigat. Cuceririle m-au făcut ceea ce sînt şi numai cuceririle mă pot menţine. O formă de guvernămînt nou-născută are nevoie să uimească, să uluiască. În clipa în care nu mai străluceşte, se stinge. Din clipa în care încetează de a se mări, se prăbuşeşte.

Multă vreme fusese corsican, răbdînd cu neliniște cucerirea patriei sale, dar îndată după 13 vendemiar, se făcu francez adevărat și ajunsese să iubească Franța cu pasiune. Visul său era s-o vadă mare, fericită, puternică, în fruntea națiunilor prin gloria și arta ei! E-adevărat că, făcînd Franța mare, creștea și el împreună cu ea, și că își lega pe veșnicie numele de mărirea ei. Trăind într-una numai cu asemenea gînduri, pentru el momentul prezent se topea și dispărea în viitor. Pretutindeni unde-l mîna uraganul războiului, înaintea oricărui lucru, înaintea oricărei țări, Franța îi sta prezentă în minte. „Ce vor gîndi atenienii?" se întreba Alexandru după Issus și Arbela[1]. „Nădăjduiesc că francezii vor fi mulțumiți de mine", spunea Bonaparte după Rivoli și după Piramide.

Înaintea bătăliei, acest Alexandru modern se gîndea prea puțin la ce va face în caz de succes, dar se gîndea foarte mult, în ipostaza că ar pierde. Mai mult ca oricare altul, era încredințat că un fleac hotărăște uneori soarta marilor evenimente. De aceea căuta mai mult să prevadă asemenea evenimente decît să le provoace. Le privea cum se nasc, le vedea cum devin mature. În sfîrșit, cînd socotea că a sosit momentul, se arăta și el, punea mîna pe ele, le îmblînzea și le mîna, așa cum își îmblînzește și își mînă un călăreț dibaci calul nărăvaș.

Ajuns repede la mărire, în vîltoarea revoluțiilor, schimbările politice pe care le pregătise sau le văzuse înfăptuindu-se, evenimentele pe care le dominase i-au deșteptat un oarecare dispreț față de oameni, pe care, de altfel, din fire, nu era nicidecum înclinat să-i stimeze. De aceea, adeseori îi stătea pe buze zicala de mai jos, cu atît mai amară cu cît îi recunoscuse adevărul:

— Sînt două pîrghii cu care poți mișca oamenii din loc: frica și interesul.

Cu astfel de sentimente, Bonaparte nu putea crede și nici nu credea cîtuși de puțin în prietenie.

„De cîte ori, povestește Bourrienne, nu mi-a repetat: «Prietenia nu-i decît o vorbă; nu țin la nimeni, nici măcar la frații mei... La Joseph puțin, poate; și încă, dacă-l iubesc, e din obicei și fiindcă e fratele meu mai mare... Duroc, da, el

[1] De fapt este vorba despre bătălia de la Gaugamela (331 î.e.n.), zdrobitoare înfrîngere a lui Darius al III-lea, în urma căreia imperiul macedonean al lui Alexandru devine cel mai mare stat sclavagist din lumea antică. (n.t.)

mi-e drag ; dar de ce ? Pentru că-mi place firea lui ! Pentru că e rece, aspru şi sever ; pe urmă, Duroc nu plînge niciodată !... De altfel, de ce să iubesc ? Crezi că am prieteni adevăraţi ? Atîta timp cît am să fiu ceea ce sînt, voi avea cel puţin în aparenţă ; dar dacă succesul meu ar înceta, atunci să vezi ! Arborii n-au frunze la vreme de iarnă !... Vezi dumneata, Bourrienne, să lăsăm femeile să se smiorcăiască, e treaba lor, dar eu, nu trebuie să am nici o slăbiciune ; trebuie să am mîna puternică şi inima tare ; altminteri... să n-ai de-a face cu războaie nici cu guverne.»

În legăturile sale intime, Bonaparte era ceea ce numim noi la şcoală un farsor, dar farsele lui erau lipsite de răutate şi aproape niciodată grosolane. Proasta-i dispoziţie, de altcum lesne de aţîţat, trecea ca un nor gonit de vînt, se topea în vorbe, se risipea în propriile-i izbucniri. Totuşi, cînd era vorba de treburile publice, de vreo greşeală a vreunui locotenent sau ministru de-al său, îşi da drumul la nişte furii grave de tot. Glumele lui erau atunci amare, totdeauna dure şi uneori umilitoare. Dădea o lovitură de măciucă sub care trebuia, de voie sau de nevoie, să pleci capul. Aşa a fost scena lui cu Jomini, aşa şi aceea cu ducele de Bellune.

Bonaparte avea două soiuri de duşmani : pe iacobini şi pe regalişti. Pe cei dintîi îi detesta, de cei de-ai doilea se temea. Cînd vorbea de iacobini, nu le spunea altfel decît asasinii lui Ludovic al XVI-lea. Cu regaliştii era altceva : ai fi zis că prevedea Restaurarea.

Avea alături de el doi oameni care votaseră moartea regelui : pe Fouché şi pe Cambacérès.

Pe Fouché îl scoase de la ministeriu şi pe Cambacérès nu-l păstra decît din pricina serviciilor pe care le putea aduce eminentul legist. Dar nu se putea stăpîni şi, adeseori, luîndu-şi colegul, al doilea consul, de urechi, îi spunea :

— Sărmane Cambacérès, tare-mi pare rău, dar situaţia ta e limpede : dacă Bourbonii au să se întoarcă vreo dată, au să te spînzure !

Într-o zi, Cambacérès îşi ieşi din fire şi, cu o smucitură a capului, smulgîndu-şi urechea din cleştele viu care-o prinsese, zise :

— Hai, mai lasă-te de glumele dumitale răutăcioase !

De cîte ori Bonaparte scăpa dintr-o primejdie, un obicei din copilărie, un obicei corsican, ieşea la iveală : îşi făcea repede semnul crucii pe piept, cu degetul cel mare.

Cînd încerca vreo nemulţumire sau cădea pradă unor gînduri neplăcute, atunci fredona : ce melodie ? o melodie de-a lui, care nu era un cîntec anume, pe care nimenea n-a recunoscut-o vreodată într-atît cînta de fals. Atunci, fredonînd întruna, se aşeza în faţa mesei sale de lucru, legănîndu-se pe fotoliu şi aplecîndu-se pe spate pînă era aproape gata să se răstoarne peste cap, şi mutila, cum am mai spus, braţul fotoliului cu un cuţitaş pe care nu-l folosea la nimic altceva, dat fiind că niciodată nu-şi tăia singur măcar o pană. Secretarul lui avea asemenea sarcină, şi i le tăia cît se poate de bine, avînd interesul ca scrisul acela înspăimîntător al şefului, cunoscut de altfel, să nu fie chiar de tot neciteţ.

Se ştie ce impresie-i făcea lui Bonaparte dangătul clopotelor. Era singura muzică pe care o înţelegea şi care îi mergea la inimă. Dacă şedea jos cînd li se auzea răsunetul, cu un semn din mînă cerea să se facă tăcere şi se apleca înspre partea de unde venea sunetul. Dacă se întîmpla să le audă în timp ce se plimba, se oprea, înclina capul şi asculta. Cît timp clopotele băteau, rămînea nemişcat. Cînd sunetul se stingea în spaţiu, îşi relua lucrul, răspunzîndu-le celor ce-l rugau să le explice asemenea simpatie ciudată pentru glasul bronzului :

— Mi-aduce aminte de primii ani pe care i-am petrecut la Brienne. Pe vremea aceea eram fericit !

În epoca în care am ajuns, preocuparea lui de căpetenie era cumpărarea domeniului Malmaison pe care tocmai o înfăptuise. În fiecare sîmbătă seara se ducea acolo, la ţară, şi-şi petrecea, ca un şcolar în vacanţă, ziua de duminică şi adesea chiar şi cea de luni. Acolo, munca era dată uitării pentru plimbare. În timpul plimbărilor supraveghea el însuşi înfrumuseţările pe care le pusese la cale. Uneori, şi mai cu seamă la început, plimbările lui se întindeau pînă dincolo de hotarele proprietăţii pe care se afla casa. Rapoartele poliţiei puseră însă curînd ordine în excursiile acelea, care de altfel, după conspiraţia lui Aréna şi povestea cu maşina infernală, fură suprimate cu desăvîrşire. Venitul proprietăţii Malmaison, socotit de Bonaparte însuşi, presupunînd c-ar fi vîn-

dut fructele şi legumele, putea să se urce la vreo şase mii de franci.

— Nu e rău, îi spunea lui Bourrienne, dar, adăuga cu un suspin, ar trebui să am o rentă de treizeci de mii de livre pe lîngă asta ca să pot trăi acolo.

Bonaparte îmbina şi oarecare poezie în gustul lui pentru peisajul rural : îi plăcea să vadă pe aleile sumbre ale parcului că se plimbă o femeie înaltă şi mlădioasă. Numai că trebuia să fie îmbrăcată în alb. Ura rochiile de culoare închisă şi avea oroare de femeile grase. Cît despre femeile însărcinate, simţea pentru ele o atare silă, că foarte rar le-ar fi poftit la seratele sau la serbările sale. De altcum, prea puţin galant din fire, insuflînd prea mult respect ca să exercite o atracţie, politicos la limită cu femeile, arareori se îndura să le spună un lucru plăcut, chiar şi celor mai frumoase. Ba chiar, adeseori tresăreai, uimit de complimentele răutăcioase pe care le făcea celor mai bune prietene ale Joséphinei. Cutărei femei îi spusese : „Vai ! ce braţe roşii aveţi !" Alteia : „Vai ! urîtă pieptănătură v-aţi mai făcut !" Sau încă alteia : „Aveţi o rochie destul de murdară, v-am mai văzut cu ea de vreo douăzeci de ori", iar celeilalte : „Ar trebui să vă schimbaţi croitoreasa, căci sînteţi îmbrăcate cum nu se poate mai fără gust."

Într-o zi îi spuse ducesei de Chevreuse, o blondă fermecătoare, căreia toată lumea îi admira pieptănătura :

— Vai ! e ciudat cît de roşcată sînteţi !

— S-ar putea să fiu, îi răspunse ducesa, numai că e pentru întîia oară că mi-o spune un bărbat.

Lui Bonaparte nu-i plăceau jocurile şi, cînd primea să joace la noroc, juca „douăzeci şi unu". De altfel, avea ceva comun cu Henric al IV-lea — trişa ; dar la sfîrşitul jocului, lăsa toţi banii, aur şi bancnote, pe masă, spunînd :

— Sînteţi nişte neghiobi ! am trişat tot timpul cît am jucat, şi voi n-aţi băgat de seamă. Cei care-au pierdut, să se despăgubească.

Bonaparte, născut şi crescut în religia catolică, n-avea preferinţă pentru nici o dogmă. Cînd restabili exercitarea cultului, făcu acest pas ca un act politic şi nu ca un act religios. Îi plăceau totuşi discuţiile care îmbrăţişau asemenea temă, dar el îşi delimita dinainte rolul în discuţie, zicînd :

— Raţiunea mă sileşte să nu cred multe lucruri, dar impresiile din copilărie şi imboldurile din prima tinereţe mă aruncă în ghearele nesiguranţei.

Totuşi, nici nu voia s-audă vorbindu-se de materialism. Puţin îi păsa de felul dogmei, numai dogma, oricare-ar fi fost, trebuia să recunoască un Creator. Pe-o frumoasă seară din luna messidor [1], în timp ce bastimentul pe care se afla aluneca între albastrul mării şi azurul cerului şi nişte matematicieni susţineau că nu există Dumnezeu, ci numai materie însufleţită, Bonaparte se uită la bolta cerească, de o sută de ori mai strălucitoare între Malta şi Alexandria decît e în Europa noastră şi, în clipa cînd se credea că era foarte departe de cele ce se discutau, exclamă, arătînd stelele :

— Puteţi să spuneţi ce poftiţi, dar există un Dumnezeu care a făcut toate astea.

Bonaparte, foarte punctual în plata cheltuielilor sale personale, era infinit mai puţin cînd era vorba de cheltuielile publice. Era încredinţat că, în convenţiile încheiate între miniştri şi furnizori, chiar dacă ministrul care a încheiat convenţia n-a fost tras pe sfoară, statul, în orice caz, fusese furat. De aceea, amîna pe cît cu putinţă data plăţii ; iar atunci nu existau şicane şi greutăţi pe care să nu le fi făcut, nici motive false pe care să nu le fi invocat. Era urmărit de o idee fixă, sau de un principiu fără excepţie, că orice furnizor e pungaş.

Într-o zi îi fu prezentat un om care contractase un angajament scris ce fusese acceptat.

— Cum te numeşti ? îl întrebă Bonaparte cu tonu-i repezit ce-i intrase în obicei.

— Furrant, cetăţene prim consul.

— Frumos nume de furnizor.

— Numele meu, cetăţene, se scrie cu doi *rr*.

— Abia ai să poţi fura mai bine, domnule, îi răspunse Bonaparte.

Şi-i întoarse spatele.

Arareori Bonaparte revenea asupra unei hotărîri luate, chiar dacă o recunoscuse nedreaptă. Nimeni nu l-a auzit spunînd vreodată : „Am greşit". Dimpotrivă, cuvîntul său de predilecţie era : „Totdeauna încep prin a crede răul". Maxima era mai demnă de Timon decît de Augustus.

---

[1] A zecea lună din calendarul republican (20 iunie—19 iulie).

Dar, cu toate acestea, se simțea că Bonaparte avea mai curînd o idee fixă de a părea că disprețuiește oamenii, decît că-i disprețuia într-adevăr. Nu purta ură, nu era răzbunător ; numai că, uneori, credea prea mult în *necesitate*, zeița cu colți de fier. În rest, afară din arena politică, era sensibil, bun, milos, iubind copiii, dovada cea mai bună a unui suflet blînd și duios, avînd în viața particulară indulgență pentru slăbiciunile omenești și uneori o oarecare naivitate, ca cea a lui Henric al IV-lea care se juca cu copiii lui cu toate că sosise ambasadorul Spaniei.

Dacă am face în paginile de față istorie, am mai avea încă multe lucruri de spus despre Bonaparte, fără a mai pune la socoteală — cînd vom fi terminat cu Bonaparte — ceea ce ne-ar mai rămîne de spus despre Napoleon.

Dar noi scriem o simplă cronică în care Bonaparte joacă un rol. Din nefericire, acolo unde se arată Bonaparte, de n-ar fi decît faptul că apare, el devine, chiar fără voia povestitorului, personajul principal.

Să fim iertați așadar c-am alunecat în digresiuni. Asemenea om, care face singur cît o lume întreagă, ne-a tîrît după sine, fără voia noastră, în vîltoarea vîrtejului.

Să ne întoarcem la Roland și, ca atare, la povestirea noastră.

XXXVII

AMBASADORUL

Am văzut că, la întoarcere, Roland ceruse să intre la primul consul și i se răspunsese că primul consul lucrează cu ministrul poliției.

Roland era intimul casei. Oricare ar fi fost funcționarul cu care lucra Bonaparte, la înapoierea sa dintr-o călătorie sau chiar după o simplă cursă, avea obiceiul să întredeschidă ușa de la cabinetul șefului său și să-și strecoare capul.

Adeseori primul consul era atît de adîncit în lucru încît nici nu băga de seamă capul care se strecurase.

Atunci Roland rostea un singur cuvînt: „Generale!", ceea ce însemna în limba lor intimă pe care cei doi foști colegi de școală continuaseră s-o vorbească: „Generale, am sosit. Aveți nevoie de mine? Vă aștept ordinele!" Dacă primul consul n-avea nevoie de Roland, răspundea: „Bine." Dacă, dimpotrivă, avea nevoie de el, îi spunea doar atît: „Intră".

Atunci Roland intra și aștepta lîngă o fereastră pînă cînd generalul îi spunea pentru care pricină l-a chemat înăuntru.

Ca de obicei, așadar, Roland își strecură capul prin deschizătura ușii, zicînd:

— Generale!

— Intră, îi răspunse primul consul cu o vădită satisfacție. Intră! Intră!

Roland intră.

Așa cum i se spusese, Bonaparte lucra cu ministrul poliției.

Problema de care se ocupa primul consul și care părea că-l preocupă cu deosebire avea și pentru Roland o parte de interes.

Era vorba de noi opriri de diligențe, operate de confrații lui Ichu.

Pe masă ședeau întinse trei procese verbale ce constatau oprirea unui poștalion și a două furgoane poștale.

Într-unul din furgoanele poștale se afla și casierul armatei din Italia, Triber.

Opririle avuseseră loc, prima pe șoseaua principală dintre Meximieux și Montluel, pe porțiunea de drum care străbate teritoriul comunei Bellignieux; a doua, la capătul lacului Silans, înspre Nantua, și a treia, pe șoseaua principală dintre Saint-Etienne și Bourg, într-un loc ce se numește Carronnières.

Un fapt deosebit se desprindea dintr-unul din atacurile acelea.

O sumă de patru mii de franci şi o casetă cu bijuterii fuseseră, din nebăgare de seamă, confundate cu banii ce aparţineau guvernului şi luate şi ele de la călători: călătorii le socoteau pierdute cînd judecătorul de pace din Nantua primi o scrisoare fără semnătură, în care i se indica locul unde fuseseră îngropaţi banii şi bijuteriile, cu rugămintea de a fi remise toate proprietarilor, deoarece confraţii lui Iehu duc război cu guvernul, nu cu particularii.

Pe de altă parte, în afacerea de la Carronnières, — unde tîlharii fuseseră siliţi să împuşte un cal ca să oprească furgonul poştal, căci, cu toate că li poruncise să oprească, vizitiul a mînat de două ori mai repede — confraţii lui Iehu crezuseră că datoresc o despăgubire şefului poştaş, care primise cinci sute de franci drept plată pentru calul ucis.

Tocmai atît costase calul, cumpărat cu opt zile mai înainte, şi asemenea evaluare dovedea că autorităţile aveau de a face cu oameni ce se pricepeau la cai.

Procesele verbale încheiate de autorităţile locale erau însoţite de declaraţiile călătorilor.

Bonaparte fredona aria aceea necunoscută de care am vorbit, ceea ce arăta că era furios.

De aceea, dat fiind că o dată cu Roland aştepta să-i vină noi informaţii, îi repetase de trei ori să intre.

— Ei, drăcie! făcu el, hotărît lucru, departamentul tău a pornit răscoală împotriva mea. Ia priveşte!

Roland aruncă o privire asupra hîrtiilor şi înţelese.

— Tocmai, răspunse el, m-am întors să vorbesc despre asta cu dumneavoastră, generale!

— Atunci, hai să vorbim. Dar, mai înainte, cere-i lui Bourrienne atlasul cu departamentele administrative.

Roland ceru atlasul şi, ghicind ce dorea Bonaparte, îl deschise la departamentul Ain.

— Aşa, zise Bonaparte. Arată-mi acum unde s-au petrecut lucrurile.

Roland puse degetul pe marginea hărţii, spre Lyon.

— Uitaţi-vă, generale, priviţi locul precis al primului atac, aici, în faţa satului Bellignieux.

— Şi-al doilea?

— S-a petrecut aici, răspunse Roland mutîndu-şi degetul de partea cealaltă a departamentului, înspre Geneva. Aici e lacul Nantua şi, iată-l pe celălalt, Silans.

— Şi-acum al treilea ?

Roland îşi trase degetul spre centrul hărţii.

— Priviţi aici locul precis. Carronnières nu-i însemnat deloc pe hartă, din cauză că-i un loc lipsit de importanţă.

— Ce e aceea Carronnières ? întrebă primul consul.

— Generale, la noi le zice „carronnières" la nişte cuptoare de ţiglă şi olane, care sînt ale cetăţeanului Terrier. Iată aici locul pe care-ar trebui să-l ocupe pe hartă.

Şi Roland arătă cu vîrful unui creion, care-şi lăsă urma pe hîrtie, locul exact unde trebuie să fi avut loc oprirea vehiculului şi atacul.

— Cum aşa ? se miră Bonaparte, povestea s-a petrecut doar la o jumătate de leghe de Bourg ?

— Întocmai, generale. Aşa se explică de ce calul rănit a fost adus la Bourg, unde a murit în grajdurile hanului „La Frumoasa Alianţă".

— Ai auzit toate amănuntele, domnule ? făcu Bonaparte adresîndu-se ministrului poliţiei.

— Da, cetăţene prim consul, răspunse el.

— Ştii că eu vreau să înceteze tîlhăriile !

— Îmi voi da toată silinţa.

— Nu-i vorba să-ţi dai toată silinţa. E vorba să izbuteşti !

Ministrul făcu o plecăciune.

— Numai cu asemenea condiţie, continuă Bonaparte, voi recunoaşte că eşti într-adevăr un om dibaci, aşa cum pretinzi dumneata.

— Vă voi ajuta, cetăţene, zise Roland.

— Nu îndrăzneam să vă cer concursul, răspunse ministrul.

— Da, însă eu vi-l ofer. Să nu faceţi nimic pînă ce nu ne vom fi sfătuit împreună.

Ministrul se uită la Bonaparte.

— E bine aşa, spuse Bonaparte. Poţi pleca. Roland are să treacă pe la minister, la dumneata.

Ministrul salută şi ieşi.

— Într-adevăr, urmă primul consul, pentru tine e o chestiune de onoare să-i stîrpeşti pe banditii aceia, Roland. Mai

Întîi, lucrurile se petrec în departamentul din care eşti tu, pe urmă, se pare că au ciudă mai ales pe tine şi pe familia ta.

— Da de unde ! exclamă Roland, dimpotrivă ! Şi doar de asta turbez, că mă cruţă şi pe mine, şi-mi cruţă şi familia !

— Hai s-o luăm de la capăt, Roland, fiecare amănunt îşi are importanţa lui. Începem iarăşi războiul cu beduinii !

— Luaţi aminte la următoarele, generale : mă duc să petrec o noapte în mînăstirea Seillon, fiindcă mi se spune cu certitudine că ies fantome. Într-adevăr, îmi apare o fantomă, dar cu desăvîrşire inofensivă : trag asupra ei două focuri de pistol, dar nici măcar nu se întoarce. Mama se află într-o diligenţă atacată, şi leşină : unul dintre tîlhari îi dă cele mai delicate îngrijiri, îi freacă tîmplele cu oţet şi-i dă să respire săruri. Fratele meu se apără atît cît este el în stare : tîlharii îl iau şi îl îmbrăţişează, îi aduc tot soiul de laude pentru curajul său. Puţin lipseşte să nu-i dea şi bomboane pentru frumoasa-i purtare. Dimpotrivă, prietenul meu, *sir* John, mă imită. Se duce şi el unde am fost eu. E judecat ca spion şi înjunghiat cu pumnalul !

— Dar n-a murit cumva din asta ?

— Nu, dimpotrivă, îi merge aşa de bine încît vrea să se însoare cu sora mea.

— Ei ! ei ! I-a cerut mîna ?

— În chip oficial.

— Şi tu i-ai răspuns ?

— I-am răspuns că sora mea depinde de două persoane.

— Maică-ta şi cu tine, aşa se şi cuvine.

— Nicidecum ; soră-mea însăşi şi... dumneavoastră.

— Ea, înţeleg, dar eu ?

— Nu mi-aţi spus, generale, că vreţi s-o măritaţi ?

Bonaparte se plimbă o clipă cu braţele încrucişate, gîndindu-se. Apoi, deodată, oprindu-se în faţa lui Roland, îl întrebă :

— Ce-i englezul tău ?

— L-aţi văzut, generale.

— Nu întreb cum arată la înfăţişare. Toţi englezii seamănă între ei : ochi albaştri, păr roşcovan, pielea albă, falca ieşită-n afară.

— Din pricina lui *the*, zise grav Roland.

— Cum, a lui *the* ?

— Da. Ați învățat englezește, generale ?

— Adică, am încercat să învăț.

— Profesorul trebuie să vă fi spus atunci că *the* se rostește apăsînd limba pe dinți. Ei bine, tot rostind cuvîntul *the* și ca atare tot împingîndu-și dinții cu limba, englezii ajung să aibă falca ieșită, așa cum spuneați mai înainte ; e una din trăsăturile distinctive ale fizionomiei lor.

Bonaparte se uită la Roland, ca să afle dacă veșnicul zeflemist vorbea în rîs sau serios.

Roland rămase calm și nepăsător.

— E părerea ta ?

— Da, generale, și cred că din punct de vedere fiziologic merită să stea alături de altele. Am o grămadă de păreri ca asta, pe care le dau la iveală pe măsură ce se prezintă ocazia.

— Să ne întoarcem la englezul tău.

— Bucuros, generale.

— Te-am întrebat, ce e ?

— E un excelent gentleman : foarte viteaz, foarte stăpînit, foarte nepăsător, foarte nobil, foarte bogat și, în plus — ceea ce nu va fi probabil o recomandare pentru dumneavoastră — e nepotul lordului Grenville, primul ministru al Majestății-Sale Britanice.

— Cum zici ?

— Zic, primul ministru al Majestății-Sale Britanice.

Bonaparte reîncepu să se plimbe, apoi, întorcîndu-se spre Roland, îl întrebă :

— Pot să-ți văd englezul ?

— Doar știți, generale, că puteți orice.

— Unde e ?

— La Paris.

— Du-te de-l caută și adă-mi-l !

Roland avea obiceiul să asculte fără să replice. Își luă pălăria și se îndreptă spre ușă.

— Trimite-mi-l pe Bourrienne, îi mai spuse primul consul, în clipa în care Roland intra în cabinetul secretarului.

La cinci minute după ce Roland dispăruse, apăru Bourrienne.

— Așază-te acolo, Bourrienne, zise primul consul, și scrie.

Bourrienne se așeză, își pregăti hîrtia, înmuie pana în cerneală și așteptă.

— Ești gata ? întrebă Bonaparte așezîndu-se chiar pe biroul pe care scria Bourrienne, încă unul din obiceiurile sale, care-l ducea la disperare pe secretar, fiindcă Bonaparte se legăna tot timpul cît dicta și, cu legănarea lui, zgîlțîia biroul de parc-ar fi fost în mijlocul oceanului pe-o zi de valuri.

— Sînt gata, răspunse Bourrienne, care ajunsese să se deprindă, mai mult sau mai puțin, cu toate extravagațele primului consul.

— Atunci, scrie.

Și începu să dicteze.

„Bonaparte, prim consul al Republicii, către Majestatea-Sa regele Marii Britanii și-al Irlandei.

Chemat prin voința națiunii franceze să ocup locul de frunte al magistraturii Republicii, cred că se cuvine să aduc direct la cunoștință Majestății Voastre asemenea lucru.

Războiul, care de opt ani de zile pustiește cele patru părți ale lumii, trebuie oare să dureze veșnic ? Nu-i oare nici un mijloc de a ajunge la o înțelegere ?

Cum pot oare două națiuni ale Europei, cele mai luminate, mai puternice și mai tari, amîndouă mai mult decît le-o cere siguranța ori neatîrnarea lor, să sacrifice unor idei de grandoare zadarnică sau unor antipatii prost chibzuite, binele comerțului, prosperitatea internă, fericirea familiilor ? Cum de nu simt ele oare că pacea este cea dintîi dintre nevoi precum și cea dintîi dintre victorii ?

Asemenea sentimente nu pot fi străine de sufletul Majestății-Voastre, care guvernează o națiune liberă în scopul unic de a o face fericită.

Majestatea-Voastră să nu vadă în propunerea de față decît sincera-mi dorință de a contribui cu eficacitate, pentru a doua oară, la o pacificare generală, printr-un demers prompt, făcut cu toată încrederea și eliberat de acele forme care, necesare poate pentru a disimula dependența statelor slabe, la statele puternice vădesc doar dorința unilaterală de a se înșela.

Spre nenorocirea tuturor popoarelor, Franța și Anglia, abuzînd de puterile lor, pot încă multă vreme să-și întîrzie sleirea ; dar, îndrăznesc s-o spun, soarta tuturor națiunilor civilizate este legată de sfîrșitul unui război care pîrjolește lumea întreagă."

Bonaparte se opri.

— Cred că e bine aşa, spuse el. Ia citeşte-mi de la început, Bourrienne.

Bourrienne citi scrisoarea pe care-o isprăvise de scris.

După fiecare paragraf, primul consul încuviinţa din cap, spunînd :

— Mergi mai departe !

Chiar înainte de ultimele cuvinte, luă scrisoarea din mîinile lui Bourrienne şi o semnă cu o pană nouă.

Era un obicei de-al lui, de a nu se sluji decît o singură dată de aceeaşi pană. Nimic nu-i era mai neplăcut decît o pată de cerneală pe degete.

— E bine, zise el. Lipeşte plicul şi pune adresa : *Lordului Grenville.*

Bourrienne făcu ceea ce i se ordonase.

În acelaşi moment se auzi huruitul unei trăsuri care se opri în curtea palatului Luxembourg.

Apoi, după o clipă, uşa se deschise şi Roland apăru.

— Ei ? întrebă Bonaparte.

— Cînd vă spuneam că puteţi tot ceea ce voiţi, generale.

— L-ai adus pe englezul tău ?

— L-am întîlnit la răscrucea Buci şi, ştiind că nu vă place să aşteptaţi, l-am luat aşa cum era şi l-am silit să se urce în trăsură. Pe cuvîntul meu, o clipă am crezut că voi fi silit să-l aduc aici cu sentinela din strada Mazarine ; e în cizme şi redingotă.

Bourrienne făcu cea ce i se ordonase.

— Să intre, spuse Bonaparte.

— Intraţi, milord, spuse şi Roland, întorcîndu-se.

Lordul Tanlay se arătă în cadrul uşii.

Bonaparte, cu o singură aruncătură de ochi, recunoscu în *sir* John pe desăvîrşitul gentleman.

Slăbise puţin şi o urmă de paloare îi sporea trăsăturile de o înaltă distincţie.

Se înclină şi, ca un autentic englez ce era, aşteptă să fie prezentat.

— Generale, spuse Roland, am cinstea să vi-l prezint pe *sir* John Tanlay, care, pentru a avea onoarea de-a vă vedea era gata să meargă pînă la a treia cataractă şi care, astăzi, ca să vină pînă la Luxembourg, s-a lăsat tare rugat.

— Apropiați-vă, milord, apropiați-vă, îl întîmpină Bonaparte. Nu-i nici prima oară că ne vedem și nici prima oară că-mi exprim dorința de a vă cunoaște. Aproape că ar fi fost ingratitudine din partea dumneavoastră să nu consimțiți la dorința mea.

— Dacă am șovăit, generale, răspunse *sir* John într-o franceză excelentă, după obiceiul său, e că nu-mi venea a crede că-mi faceți asemenea cinste.

— Și apoi, foarte firesc, și dintr-un sentiment patriotic, mă detestați, nu-i așa? ca toți compatrioții dumneavoastră, de altfel.

— Trebuie să mărturisesc, generale, răspunse *sir* John zîmbind, că n-au ajuns încă decît pînă la admirație compatrioții mei.

— Și dumneavoastră împărtășiți oare prejudecata absurdă de a crede că onoarea patriotică cere să urîm astăzi inamicul care mîine poate să ne fie amic?

— Franța a fost pentru mine ca și a doua patrie, generale, și prietenul meu Roland vă poate spune că năzuiesc la clipa în care, din cele două patrii ale mele, Franța va fi cea căreia îi voi datora cel mai mult.

— Așadar, ați vedea fără silă cele două țări ale noastre dîndu-și mîna pentru fericirea omenirii?

— Ziua în care aș vedea așa ceva ar fi pentru mine o zi fericită.

— Și dacă ați putea contribui la obținerea unui asemenea rezultat, v-ați învoi s-o faceți?

— Mi-aș expune și viața pentru așa ceva.

— Roland mi-a spus că vă înrudiți cu lordul Grenville.

— Sînt nepotul său.

— Sînteți în buni termeni cu el?

— Îi era foarte dragă mama, care e sora lui mai mare.

— Ați moștenit ceva din dragostea-i pe care o purta mamei dumneavoastră?

— Da, cred însă c-o țin în rezervă pentru ziua cînd mă voi reîntoarce în Anglia.

— V-ați lua sarcina să-i duceți o scrisoare din partea mea?

— Adresată cui?

— Regelui George al III-lea.

— Ar fi o mare cinste pentru mine.

— V-ați luat sarcina să-i spuneți prin viu grai unchiului dumneavoastră ceea ce nu se poate scrie într-o scrisoare ?

— Fără să schimb nici un cuvînt. Vorbele generalului Bonaparte aparțin istoriei.

—. Atunci, spuneți-i...

Dar, întrerupîndu-se și întorcîndu-se spre Bourrienne, îi spuse :

— Bourrienne, caută-mi ultima scrisoare de la împăratul Rusiei.

Bourrienne deschise un dosar și, fără să caute, puse mîna pe o scrisoare pe care o dădu lui Bonaparte.

Bonaparte aruncă o privire asupra scrisorii și o prezentă lordului Tanlay.

— Să-i spuneți, continuă el, dintru început și mai înainte de orice lucru, că ați citit scrisoarea de față.

Sir John se înclină și citi :

„Cetățene prim consul,

Am primit, înarmați și îmbrăcați din nou fiecare cu o uniformă pe măsura trupului său, pe cei nouă mii de ruși făcuți prizonieri în Olanda, pe care mi i-ați trimis fără preț de răscumpărare, fără schimb, fără nici o condiție.

E un adevărat cavalerism, și am pretenția că sînt și eu cavaler.

Cred că tot ce vă pot oferi mai bun, cetățene prim consul, în schimbul acestui dar măreț, e prietenia mea.

O acceptați ?

Ca un acont al prieteniei mele, trimit lordului Witworth, ambasadorul Angliei la Sankt-Petersburg, pașaportul pentru întoarcerea sa în patrie.

Pe lîngă asta, dacă voiți să fiți nici n-aș zice secundul meu, dar martor, provoc la duel personal și particular pe toți regii care nu se vor declara împotriva Angliei și nu-i vor închide porturile.

Încep cu vecinul meu, regele Danemarcei, și puteți citi în *Jurnalul Curții* provocarea pe care i-o trimit.

Mai am oare ceva să vă spun ?

Nu.

Afară doar, că noi doi putem face legea lumii întregi.

Și apoi, că sînt admiratorul și sincerul dumneavoastră prieten.

PAUL"

Lord Tanlay se întoarse către primul consul.

— Știți că împăratul Rusiei e nebun, spuse el.

— Să fie scrisoarea de față care vă face să credeți, milord ? întrebă Bonaparte.

— Nu, însă ea îmi întărește convingerea.

— De la un nebun a primit Henric al IV-lea de Lancaster, coroana lui Ludovic al IX-lea cel Sfînt, și stema Angliei poartă încă florile de crin ale Franței, — pînă cînd le voi răzui cu sabia mea.

Sir John zîmbi. Mîndria lui națională se revolta în fața unei asemenea pretenții a învingătorului de la Piramide.

— Dar, reluă Bonaparte, astăzi nu-i nicidecum vorba de așa ceva. Fiece lucru vine la timpul său.

— Da, șopti *sir* John, sîntem încă prea aproape de Aboukir [1].

— Ei ! dar eu n-am să vă bat pe mare, răspunse Bonaparte. Mi-ar trebui cincizeci de ani ca să fac din Franța o forță maritimă. Priviți, acolo e locul...

Și, cu mîna, arătă Orientul.

— Pentru moment, vă repet, e vorba nu de război, ci de pace. Am nevoie de pace ca să înfăptuiesc visul care mă urmărește și, mai cu seamă, de pacea cu Anglia. Vedeți că joc cu cărțile pe față : sînt destul de tare ca să fiu sincer. În ziua în care un diplomat va spune adevărul, va fi cel mai mare și primul diplomat din lume, pentru că nimeni nu-l va crede și, de aceea, își va atinge scopul fără piedică.

— Voi avea așadar de spus unchiului meu că dumneavoastră vreți pacea ?

— Spunîndu-i totodată că nu mă tem de război. Ceea ce nu fac cu regele George, după cum vedeți, pot s-o fac cu împăratul Paul, dar Rusia nu se află la gradul de civilizație la care aș vrea-o ca să-mi fac din ea o aliată.

— Un instrument face uneori mai mult decît un aliat.

— Da, însă chiar dumneavoastră ați spus că împăratul e nebun, și, în loc să înarmezi nebunii, e mai bine să-i dezarmezi. Așadar, vă spuneam că două națiuni ca Franța și Anglia trebuie să fie doi prieteni de nedespărțit, sau doi dușmani înverșunați. Ca prieteni, ele devin cei doi poli ai pămîntului, echilibrîndu-i mișcarea prin ponderea lor egală. Ca

[1] Aluzie la înfrîngerea flotei franceze, în 1798, cînd a fost distrusă de amiralul Nelson la Abukir, în Egipt. (n. t.)

dușmani, trebuie ca una s-o distrugă pe cealaltă, devenind astfel axul de sprijin al lumii.

— Și dacă lordul Grenville, fără să se îndoiască de geniul dumneavoastră, v-ar pune la îndoială puterea ? Dacă e cumva de aceeași părere cu Coleridge, poetul nostru, și crede și el că Oceanul, cu murmuru-i aspru, își păzește insula și-i slujește de zid de apărare, ce-am să-i mai spun ?

— Bourrienne, desfă o hartă a lumii, ceru Bonaparte.

Bourrienne desfăcu harta. Bonaparte se apropie.

— Vedeți aceste două fluvii ? întrebă el.

Și-i arătă lui *sir* John Volga și Dunărea.

— Iată drumul spre India, adăugă el.

— Am crezut că e vorba de Egipt, generale, zise *sir* John.

— O clipă și eu am crezut ca dumneavoastră sau, mai curînd, am apucat-o pe drumul acela fiindcă n-aveam altul. Țarul mi-l deschide pe celălalt. Să nu mă silească guvernul dumneavoastră să-l iau. Mă urmăriți ?

— Da, cetățene, mergeți înainte.

— Ei bine, dacă Anglia mă silește să mă războiesc cu ea, dacă mă voi vedea silit să primesc alianța cu succesorul Caterinei, iată ce-am să fac : îmbarc patruzeci de mii de ruși pe Volga, îi pun să coboare fluviul pînă la Astrahan, apoi îi trec peste marea Caspică și-i las să mă aștepte la Asterabad.

Sir John se înclină în semn de profundă atenție.

Bonaparte urmă.

— Îmbarc patruzeci de mii de francezi pe Dunăre.

— Mă iertați, cetățene prim consul, dar Dunărea e un fluviu austriac.

— Voi fi cucerit Viena.

Sir John se uită lung la Bonaparte.

— Voi fi luat Viena, urmă dînsul. Așadar îmbarc patruzeci de mii de francezi pe Dunăre. La vărsarea ei în mare găsesc vase rusești, care-i transportă pînă la Taganrog. Îi pun să urce pe uscat cursul Donului pînă la Pratisbianskaia, de unde se duc la Țaritîn. Acolo, coboară la rîndul lor Volga, cu aceleași ambarcații care i-au dus pe cei patruzeci de mii de ruși la Asterabad. După cincisprezece zile am optzeci de mii de oameni în Persia occidentală. De la Asterabad, cele două corpuri de armată reunite se vor îndrepta către fluviul Indus. Persia, dușmana Angliei, e aliata noastră firească.

— Da, însă o dată ajuns în Pendjab, veţi fi lipsit de alianţa Persiei, şi o armată de optzeci de mii de oameni nici vorbă să tîrască uşor aprovizionarea după ea.

— Uitaţi un lucru, îl întrerupse Bonaparte, de parcă expediţia era şi făcută, că am lăsat bancheri la Teheran şi Caboul. Ori, amintiţi-vă ce s-a întîmplat acum nouă ani, în războiul lordului Cornwallis împotriva lui Tippo-Saib : generalul şef n-avea merinde, un simplu căpitan.... nu-mi mai amintesc numele...

— Căpitanul Malcolm, spuse lordul Tanlay.

— Da, chiar el, exclamă Bonaparte. Ştiţi povestea ? Căpitanul Malcolm a cerut ajutorul castei biharilor, acei nomazi din India care acoperă cu corturile lor peninsula hindustană, unde fac numai comerţ cu grîne. Ei bine, nomazii aceia sînt credincioşi pînă la ultimul ban faţă de cei ce-i plătesc. Ei au să mă hrănească.

— Va trebui să treceţi peste Indus.

— Aşa-i ! zise Bonaparte. Îmi pot desfăşura trupele pe şaizeci de leghe între Déra-Ismaël-Kahn şi Attok. Cunosc Indusul ca pe Sena. E un fluviu leneş, care face o leghe pe ceas, a cărui adîncime mijlocie, acolo unde spun, e între douăsprezece şi cincisprezece picioare, şi care are cam la vreo zece vaduri, poate, pe linia mea de operaţiune.

— Aşadar, v-aţi şi fixat linia de operaţie ? întrebă *sir* John surîzînd.

— Da, dat fiind că se desfăşoară în faţa unui masiv neîntrerupt de ţinuturi fertile şi bine irigate, dat fiind că, mergînd pe ea, ocolesc deşerturile nisipoase care despart cursul inferior al fluviului Indus de Radjeputanah. În sfîrşit, dat fiind că pe această linie s-au făcut toate invaziile din India, care au avut oarecare succes, de la Mahmud din Ghizni, în anul 1000, pînă la Nadir-Şah, în 1739 ; şi cîţi încă, între aceste două epoci, au făcut acelaşi drum pe care mi-am pus în minte să-l fac ! Să-i trecem în revistă... După Mahmud din Ghizni vine Mahomed Guri, în 1184, cu o sută douăzeci mii de oameni ; după Mahomed Guri vine Timur-Lenk sau Timur-Şchiopul, căruia noi îi spunem Tamerlan, cu şaizeci de mii de oameni ; apoi, după Timur-Lenk vine Babur ; după Babur, Humayun ; şi cîţi alţii ! India nu-i oare a celui ce vrea sau ştie s-a ia ?

— Uitați, cetățene prim consul, că toți cuceritorii pe care i-ați înșirat n-au avut de-a face decît cu populațiile indigene, pe cîtă vreme dumneavoastră veți avea de-a face cu englezii. Avem în India...

— Între douăzeci și douăzeci și două de mii de oameni.

— Și o sută de mii de soldați autohtoni.

— M-am gîndit și la unii și la ceilalți. Anglici îi port respect, cît despre India, tot disprețul pe care-l merită. Pretutindeni unde dau de infanterie europeană pregătesc o a doua, o a treia și, dacă trebuie, chiar și o a patra linie de rezervă, presupunînd că primele trei pot să îngenunche în fața baionetei engleze. Dar acolo unde nu întîlnesc decît soldați autohtoni, pentru mișeii aceia nu-mi trebuiesc decît bice de surugiu. Mai aveți și alte întrebări să-mi puneți, milord ?

— Una singură, cetățene prim consul : doriți pacea în mod serios ?

— Iată scrisoarea prin care o cer regelui dumneavoastră, milord. Și, ca să fiu cît mai sigur că va fi înmînată Majestății Sale Britanice, îl rog pe nepotul lordului Grenville să fie mesagerul meu.

— Se va face potrivit dorinței dumneavoastră, cetățene, iar dacă aș fi unchiul și nu nepotul, aș făgădui mai mult.

— Cînd puteți pleca ?

— Peste un ceas.

— N-aveți a-mi comunica nici o dorință înainte de plecare ?

— Nici una. În orice caz, dacă aș avea, îi las prietenului meu Roland depline puteri.

— Dați-mi mîna, milord, va fi de bun augur, fiindcă reprezentăm ambele națiuni — dumneavoastră Anglia și eu Franța.

Sir John primi cinstea pe care i-o făcea Bonaparte, cu măsura justă ce vădea în același timp simpatia sa pentru Franța, dar și rezervele sale pentru onoarea națională.

Apoi, după ce strînse și mîna lui Roland cu o efuzie frățească, îl mai salută pentru ultima oară pe primul consul și ieși.

Bonaparte îl urmări cu privirea și păru că se gîndește o clipă. Apoi, așa deodată, zise :

— Roland, nu numai că îmi dau consimţămîntul la căsătoria surorii tale cu lordul Tanlay, dar chiar o doresc. Auzi tu ? O doresc !

Şi apăsă atît de tare pe fiecare din cele două cuvinte încît pentru oricine-l cunoştea pe primul consul ele însemnau limpede de tot, „o vreau", nu numai „o doresc".

Pentru Roland însă asemenea tiranie era blîndă şi de aceea o primi cu o mulţumire plină de recunoştinţă.

XXXVIII

CELE DOUĂ SEMNALE

Acum să vă spunem ce se petrecea la castelul Negrelor-Fîntîni, la trei zile după ce se petrecuseră evenimentele de la Paris pe care tocmai vi le-am povestit.

După ce-apucaseră rînd pe rînd drumul Parisului, mai întîi Roland, apoi doamna de Montrevel cu fiul ei şi, în sfîrşit şi *sir* John — Roland ca să se-ntîlnească cu generalul său, doamna de Montrevel ca să-l însoţească pe Edouard la colegiu, iar *sir* John ca s-o ceară lui Roland pe sora-sa în căsătorie —Amèlie rămăsese singură cu Charlotte la castelul Negrelor-Fîntîni.

Spunem *singure*, fiindcă Michel cu fiul său Jacques nu locuiau chiar la castel, ci stăteau într-o căsuţă mică de lîngă poarta de intrare, drept care, pe lîngă slujba de grădinar, în sarcina lui Michel mai cădea şi cea de portar.

Ca urmare, seara — în afară de camera Améliei ce se afla, aşa cum am spus, la etajul întîi, dînd spre grădină, şi de cea

a Charlottei, ce se afla la mansardă, la etajul al treilea — cele trei rînduri de ferestre ale castelului rămîneau în întuneric.

Doamna de Montrevel luase cu ea pe-a doua cameristă.

Cele două fete erau poate cam prea singure în asemenea corp de clădire alcătuit din douăsprezece camere şi trei etaje, mai ales în clipa în care, din zvon public, se semnalau atîtea atacuri la drumul mare. De aceea, Michel spusese tinerei sale stăpîne că el e gata să se culce în corpul de clădire principal, ca să fie în stare să-i sară în ajutor dac-ar fi nevoie. Dar ea, cu glas hotărît, îi răspunse că nu se teme şi că dorea să nu se schimbe absolut nimic din rînduielile obişnuite ale castelului.

Michel n-a mai stăruit deloc şi s-a retras, spunînd că domnişoara putea de altfel să doarmă liniştită, fiindcă el şi Jacques vor face de rond în jurul castelului.

Rondurile acelea ale lui Michel păruseră o clipă s-o neliniştească pe Amélie, dar curînd îşi dădu seama că Michel se mărginea să se ducă împreună cu Jacques, şi să stea la pîndă în marginea pădurii Seillon, şi ivirea pe masă adeseori a unei spinări de iepure, sau a unui but de căprioară, vădea că Michel se ţinea de cuvînt în privinţa rondurilor făgăduite.

Amélie încetase aşadar să se mai neliniştească de rondurile lui Michel, care se înfăptuiau tocmai pe partea opusă aceleia pe care se temuse ea la început să nu le facă.

Ori, aşa cum am spus, la trei zile după întîmplările pe care le-am povestit sau, ca să vorbim corect, în timpul nopţii ce urmă celei de-a treia zi, cei ce erau obişnuiţi să nu vadă lumină decît la două ferestre ale castelului Negrelor-Fîntîni, adică la fereastra Améliei de la etajul întîi şi la fereastra Charlottei de la al treilea, ar fi putut observa cu uimire că, de la orele unsprezece seara pînă la miezul nopţii, cele patru ferestre de la etajul întîi erau luminate.

E drept că fiecare din ele nu era luminată decît de-o singură lumînare.

Ar mai fi putut vedea şi umbra unei fete tinere care, prin perdea, îşi aţintea ochii în direcţia satului Ceyzériat.

Tînăra fată era doar Amélie — Amélie, palidă, cu pieptul apăsat de-o greutate, părînd că aşteaptă cu îngrijorare şi nelinişte un semnal.

După cîteva minute îşi şterse fruntea şi-şi trase sufletul aproape cu bucurie.

O flacără se aprinse tocmai în direcţia în care i se pierdea privirea.

Îndată trecu din cameră în cameră şi stinse celelalte trei lumînări, rînd pe rînd, nelăsînd să ardă decît cea care se afla în camera ei.

Ca şi cum flacăra din depărtare n-ar fi aşteptat decît întunecarea celor trei camere, se stinse la rîndu-i şi ea.

Amélie se aşeză lîngă fereastra ei şi rămase neclintită, cu ochii aţintiţi asupra grădinii.

Era o noapte întunecată, fără stele, fără lună şi, totuşi, după vreun sfert de ceas, văzu sau mai curînd ghici o umbră care se strecura străbătînd peluza şi apropiindu-se de castel.

Atunci aşeză singura lumînare rămasă aprinsă în cel mai îndepărtat ungher al camerei şi se întoarse ca să deschidă fereastra.

Cel pe care-l aştepta se şi urcase pe balcon.

Ca şi în prima noapte cînd l-am văzut cum s-a căţărat, el cuprinse cu braţu-i mijlocul fetei şi-o duse în cameră.

Dar fata se împotrivi uşurel. Căută cu mîna şnurul de la stor, îl desprinse din cuiul în care era agăţat şi storul căzu cu prea mult zgomot care poate că, pentru precauţie, n-ar fi fost de dorit.

Pe după stor ea închise fereastra.

Pe urmă se duse să ia lumînarea din colţul în care o ascunsese.

Lumînarea îi lumină atunci faţa.

Tînărul scoase un strigăt de spaimă. Obrazul Amélici era scăldat tot în lacrimi.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă el.

— O mare nenorocire ! exclamă ea.

— Vai ! mă aşteptam, văzînd semnalul cu care mă chemai cînd abia noaptea trecută mă primiseşi. Dar, spune-mi, nenorocirea e de neîndreptat ?

— Ca şi cum ar fi, răspunse ea.

— Cel puţin, nădăjduiesc că nu mă ameninţă decît pe mine

— Ba ne ameninţă pe amîndoi.

Tînărul îşi trecu mîna pe frunte ca să-şi şteargă sudoarea.

— Hai, spuse el, am destul putere.

— Dacă tu ai putere s-asculţi, eu nu am atîta cît să-ţi spun totul.

După aceea, luînd o scrisoare de pe poliţa căminului, îi spuse :

— Citeşte ! Iată ce-am primit cu poşta de seară.

Tînărul luă scrisoarea şi, deschizînd-o, căută cu ochii semnătura.

— E de la doamna de Montrevel, spuse el.

— Da, cu un post scriptum de la Roland.

Tînărul citi :

„Fetiţa mea scumpă,

Aş dori ca vestea pe care ţi-o trimit să-ţi aducă o bucurie la fel cu cea pe care am simţit-o eu şi dragul nostru Roland. *Sir* John, căruia îi tăgăduiai sufletul şi despre care ziceai că nu-i decît o păpuşă mecanică ieşită din atelierul lui Vaucanson [1], recunoaşte că oricine ar fi avut dreptate să-l judece ca atare pînă-n ziua în care te-a văzut pe tine ; dar de-atunci, din ziua aceea, el susţine că are într-adevăr un suflet şi că sufletul acela te adoră.

Ai fi bănuit tu, draga mea Amélie, după felul lui aristocratic şi politicos, în care nici măcar ochiul măicuţei tale n-a fost în stare să descopere nici un fir de duioşie ?

Azi dimineaţă, pe cînd îşi lua micul dejun cu Roland, i-a cerut oficial mîna ta. Fratele tău a primit propunerea lui cu bucurie ; totuşi n-a făgăduit nimic. Primul consul, înainte de plecarea lui Roland în Vendeea, îi spusese că-şi ia el sarcina să te căsătorească. Dar iată că primul consul a dorit să-l vadă pe lordul Tanlay, l-a văzut, şi lordul Tanlay, chiar de la început, cu toată naţionalitatea lui, i-a intrat în graţii primului consul, în aşa măsură încît i-a dat pe loc o misiune pentru lordul Grenville, unchiul lui. Drept care *sir* John a şi plecat în Anglia.

Nu ştiu cîte zile va lipsi el acolo dar, cu siguranţă, la întoarcere va cere îngăduinţa de a se prezenta în faţa ta ca logodnic.

Lordul Tanlay e încă tînăr, cu înfăţişarea plăcută şi imens de bogat. În Anglia are extraordinare legături de rudenie. E şi prieten cu Roland. Nu ştiu nici un alt bărbat care să aibă mai multe drepturi, n-am să spun cumva la dragostea ta, draga mea Amélie, dar la stima ta profundă.

Şi-acum, în două cuvinte, restul.

Primul consul e grozav de bun şi cu mine şi cu cei doi fraţi ai tăi, iar doamna Bonaparte m-a lăsat să înţeleg că abia aşteaptă să te căsătoreşti ca să te cheme lîngă ea.

---

[1] Jacques de Vaucanson (1709—1782), meşter mecanic ce făcea păpuşi automate, printre care au ajuns vestite „Flautistul" şi „Raţa". (n.t.)

Se vorbește c-au să părăsească palatul Luxembourg și-au să se instaleze la Tuileries. Înțelegi tu tot răsunetul pe care îl va avea schimbarea asta de locuință ?

Măicuța ta, care te iubește,

Clotilde de Montrevel."

Fără să se oprească, tînărul trecu la post-scriptum-ul scris de Roland.

Era conceput în termenii de mai jos :

„Ai citit, scumpă surioară, ce-ți scrie buna noastră mamă. Asemenea căsătorie e potrivită în toate privințele. Nu mai merge, de data asta, să faci pe fetița ; primul consul *dorește* ca tu să fii lady Tanlay ; asta înseamnă că *vrea*.

Plec din Paris pentru cîteva zile ; dar dacă nu te văd, ai să auzi vorbindu-se de mine.

Te îmbrățișez,

Roland."

— Ei, Charles, întrebă Amélie după ce tînărul termină de citit scrisoarea, ce spui de asta ?

— Că e un lucru la care trebuia să ne așteptăm de la o zi la alta, sărman îngeraș, dar care pentru asta nu-i mai puțin îngrozitor.

— Ce-i de făcut ?

— Sînt trei lucruri de făcut.

— Spune.

— Înainte de toate, să te opui, dacă ai putere. E cel mai scurt și cel mai sigur.

Amélie își plecă în jos capul.

— N-ai să cutezi niciodată, nu-i așa ?

— Niciodată.

— Totuși, ești soția mea, Amélie. Un preot ne-a binecuvîntat unirea în căsătorie.

— Dar ei spun că asemenea căsătorie e nulă în fața legii, pentru că n-a primit decît doar binecuvîntarea unui preot !

— Și ție, spuse Morgan, ție, soție de proscris, asta nu ți-e de ajuns ?

Vorbind astfel, vocea-i tremura.

Amélei îi veni să i se arunce în brațe.

— Dar mama! exclamă ea. Mama n-a fost de față să ne binecuvînteze.

— Pentru că erau primejdii de înfruntat și am vrut să le înfruntăm singuri.

— Și omul acela, mai ales... n-ai auzit că fratele meu zice că *el vrea*.

— Vai! dacă mă iubești, Amélie, omul acela ar vedea bine că poate schimba fața unui stat, poate duce război dintr-un capăt al lumii în celălalt, poate întemeia o legislație, poate înălța un tron, dar nu poate sili o gură să zică da, cînd inima zice nu.

— Dacă te iubesc! exclamă Amélie cu un ton de blîndă mustrare. E miezul nopții, te afli în camera mea, plîng în brațele tale, sînt fiica generalului de Montrevel și sora lui Roland, și tu îmi spui: „Dacă mă iubești!"

— N-am dreptate, n-am dreptate, Amélie, iubita mea scumpă. Da, știu că tu ai crescut preaslăvindu-l pe omul acela. Nu înțelegi că cineva i s-ar putea împotrivi, și oricine i s-ar împotrivi ajunge să fie în ochii tăi un rebel.

— Charles, ai spus că avem trei lucruri de făcut. Care-i al doilea?

— Să primești, în aparență, căsătoria ce ți se propune, dar să cîștigi timp întîrziind-o sub tot soiul de pretexte. Omul nu-i nemuritor.

— Nu, dar e prea tînăr ca să ne putem bizui pe moartea lui. Al treilea lucru, dragul meu?

— Să fugim... dar la această ultimă soluție, Amélie, sînt două piedici: mai întîi sila pe care o ai față de asemenea lucruri.

— Sînt a ta Charles. Îmi voi înfrînge sila.

— Apoi, adăugă tînărul, obligațiile mele.

— Obligațiile tale?

— Confrații mei sînt legați de mine, dar și eu sînt legat de ei. Și noi avem un om pe care-l sprijinim, un om căruia i-am jurat ascultare. Omul acela e viitorul rege al Franței. Dacă înțelegi devotamentul fratelui tău față de Bonaparte, înțelege-l și pe-al nostru față de Ludovic al XVIII-lea.

Amélie își lăsă capul să-i cadă în mîini, scoțînd un suspin.

— Atunci, exclamă ea, sîntem pierduți.

— De ce ? Sub felurite pretexte, mai ales sub cel al sănătății tale, poți să cîștigi un an. Pînă-ntr-un an, el va fi silit să înceapă iarăși un război, după cît se pare, în Italia. O singură înfrîngere și-și pierde tot prestigiul. În sfîrșit, într-un an multe lucruri se pot întîmpla.

— Se vede că n-ai citit post-scriptumul lui Roland, Charles ?

— Ba da, dar n-am văzut în el nimic mai mult decît în scrisoarea măicuței tale.

— Mai citește ultima frază.

Și Amélie îi puse scrisoarea sub ochi tînărului.

Charles citi :

„Părăsesc Parisul pentru cîteva zile ; dar, dacă nu mă vezi, ai s-auzi vorbindu-se de mine."

— Ei și ?

— Știi tu ce vrea să spună asta ?

— Nu.

— Asta vrea să spună că Roland e în urmărirea ta.

— Ce importanță are, de vreme ce nu poate muri de mîna nici unuia din noi.

— Dar tu, nefericitule, tu poți muri de-a lui.

— Crezi tu c-ar trebui să-mi fie tare ciudă pe el dacă m-ar ucide, Amélie ?

— Vai ! așa ceva încă nu mi-a venit în minte nici în spaimele mele cele mai sumbre.

— Așadar, crezi că fratele tău e în urmărirea noastră ?

— Sînt sigură.

— De unde-ți vine asemenea siguranță ?

— A jurat să-l răzbune pe *sir* John cînd era pe moarte și cînd el îl credea mort.

— De-ar fi fost mort în loc să fie pe moarte, n-am fi unde sîntem acum, Amélie, spuse cu amărăciune tînărul.

— Dumnezeu l-a salvat, Charles, i-a fost așadar scris să nu moară.

— Și noi ?...

— Nu caut să aflu căile Domnului. Îți spun doar atît, scumpul meu Charles, păzește-te de Roland ; Roland e pe-aici pe aproape.

Charles surîse cu un aer de îndoială.

— Îţi spun că nu e numai pe-aici pe-aproape, ci chiar aici.. A fost văzut.

— A fost văzu. ? Unde ? Cine ?

— Cine l-a văzut ?

— Da, cine ?

— Charltote, femeia de serviciu, fiica paznicului de la închisoare. Mi-a cerut voie să se ducă să-şi vadă părinţii ieri, duminică. Trebuia să mă văd cu tine, i-am dat liber pînă azi dimineaţă.

— Ei şi ?

— Şi-a petrecut aşadar noaptea la părinţi. La unsprezece noaptea, căpitanul de jandarmi a venit să aducă deţinuţi. În timp ce-i trecea în registru, a sosit un bărbat înfăşurat într-o mantie şi l-a chemat pe căpitan. Charlottei i s-a părut că-i recunoaşte vocea noului sosit. S-a uitat cu atenţie şi, la un moment dat, cînd mantia i s-a dat la o parte de pe obraz, l-a recunoscut pe fratele meu.

Tînărul păru că tresare.

— Înţelegi, Charles ? Fratele meu, care vine aici, la Bourg, care vine în taină, fără să mă înştiinţeze că se află aici, fratele meu care îl cheamă pe căpitanul de jandarmi, care se duce cu el pînă în închisoare, care nu vorbeşte decît cu el şi apoi se face nevăzut ? Nu-i asta o ameninţare groaznică pentru dragostea mea, spune ?

Şi, într-adevăr, pe măsură ce Amélie vorbea, fruntea iubitului ei părea că se acoperă cu un nor întunecat.

— Amélie, începu el să spună, cînd ne-am hotărît să facem pasul pe care l-am făcut, nici unul din noi nu s-a ferit să recunoască primejdiile pe care le-avea de înfruntat.

— Dar v-aţi schimbat măcar adăpostul, aţi părăsit mînăstirea Seillon ? întrebă Amélie.

— Numai morţii noştri au rămas acolo, ei singuri o locuiesc în clipa de faţă.

— Şi peştera Ceyzériat e un adăpost destul de sigur ?

— Atît cît poate fi de sigur un adăpost ce are două ieşiri.

— Şi mînăstirea Seillon avea două ieşiri şi totuşi, aşa cum singur spui, v-aţi lăsat acolo morţii.

— Morții sînt mai în siguranță decît viii. Sînt siguri că n-au să moară pe eșafod !

Amélie simți cum un fior îi trecu prin tot trupul.

— Charles ! șopti ea.

— Ascultă, Amélie, urmă tînărul, Dumnezeu mi-e martor și tu la fel, că totdeauna, la întîlnirile noastre, mi-am pus masca zîmbetului și a veselici între presimțirile tale și temerile mele. Dar astăzi lucrurile și-au schimbat înfățișarea. Ajungem în fața luptei. Ne apropiem de deznodămînt, oricare ar fi el. Nu-ți cer deloc, Amélia mea, lucruri de-acelea prostești și egoiste pe care îndrăgostiții amenințați de cîte o mare primejdie le pretind iubitelor lor, nu-ți cer să-ți legi inima de-un mort, să-ți legi dragostea de-un cadavru...

— Iubitule, exclamă fata punîndu-i mîna pe braț, ia aminte, ai să-ți pierzi încrederea în mine.

— Nu. Socot că meritul ți-e mai mare lăsîndu-te liberă să-ți împlinești sacrificiul în toată întinderea lui, dar nu vreau să te lege vreun jurămînt, nici să te încătușeze vreun legămînt.

— Bine, exclamă Amélie.

— Dar îți cer, urmă tînărul, și te pun să juri pe dragostea noastră, vai ! atît de funestă pentru tine, de voi fi arestat, de voi fi dezarmat, de voi fi întemnițat și condamnat la moarte, îți cer și pretind de la tine, Amélie, ca prin toate mijloacele cu putință să-mi strecori arme nu numai mie, dar și confraților mei, ca să putem rămîne pînă la urmă stăpîni pe viețile noastre.

— Cum, și atunci, Charles, n-ai să-mi îngădui să spun totul, să fac apel la duioșia fratelui meu, la generozitatea primului consul ?

Fata n-apucă să termine, și iubitul ei o prinse cu putere de încheietura mîinii.

— Amélie, îi spuse el, nu-ți cer numai un jurămînt, îți cer două. Să-mi juri mai întîi și-nainte de orice, că n-ai să implori cumva iertare pentru mine. Jură, Amélie, jură !

— Am nevoie să jur, iubitule ? zise fata izbucnind în hohote de plîns. Îți făgăduiesc.

— Pe clipa-n care ți-am spus că te iubesc, pe clipa-n care mi-ai spus că sînt iubit ?

— Pe viața ta, pe viața mea, pe trecutul nostru, pe viitorul nostru, pe zîmbetele noastre, pe lacrimile noastre !

— Tot voi muri, Amélie, vezi tu, chiar de-ar trebui să-mi fărîm capul de-un zid. Numai că aș muri dezonorat.

— Îți făgăduiesc, Charles.

— Rămîne a doua-mi rugăminte, Amélie. De sîntem prinși și condamnați, trimite-mi arme sau otravă, un mijloc de-a muri, un mijloc oricare-ar fi el ! Venindu-mi de la tine, moartea îmi va fi o fericire.

— De aproape sau de departe, liber sau închis, viu sau mort, tu ești stăpînul meu și eu sînt sclava ta. Poruncește și te voi asculta.

— Asta e tot, Amélie. Vezi, e simplu și limpede. Nu iertare, ci arme.

— Simplu și limpede, dar îngrozitor.

— Și așa are să fie, nu-i așa ?

— Tu vrei așa ?

— Te implor.

— Poruncă sau rugăminte, Charles dragul meu, voia ta se va face.

Tînărul o sprijini cu brațu-i stîng pe față, care părea gata să leșine, și-și apropie gura de-a ei.

Dar, în clipa în care buzele lor aveau să se împreuneze, țipătul cucuvelei se auzi atît de-aproape de fereastră, încît Amélie tresări, iar Charles își înălță capul.

Țipătul se auzi a doua oară, apoi a treia oară.

— Vai ! șopti Amélie, auzi țipătul păsării ce prevestește nenorocire ! Sîntem condamnați, iubitule.

Dar Charles clătină din cap.

— Nu-i țipătul cucuvelei, Amélie, îi răspunse el. E chemarea unuia dintre confrați. Stinge lumînarea.

Amélie suflă în lumînare în vreme ce iubitul ei deschidea fereastra.

— Vai ! chiar pînă aici ! șopti ea. Vin să te caute chiar și aici !

— E prietenul nostru, confidentul nostru, contele de Jayat. Nimeni altul în afară de el nu știe unde sînt.

Apoi, de pe balcon, întrebă :

— Tu ești, Montbar ?

— Da, tu ești Morgan ?

— Da.

Un bărbat se ivi dintr-un pîlc de arbori.

— Veşti de la Paris. Nici o clipă de pierdut. E în joc viaţa noastră, a tuturora.

— Auzi, Amélie ?

Şi, cuprinzînd fata în braţe, o strînse pătimaş la piept.

— Du-te, spuse ea c-o voce stinsă, du-te ! N-ai auzit că-i în joc viaţa voastră a tuturora ?

— Adio, scumpa şi draga mea Amélie, adio !

— Vai ! nu spune adio !

— Nu, nu, la revedere !

— Morgan ! Morgan ! şopti vocea celui ce aştepta sub balcon.

Tînărul îşi apăsă o ultimă oară buzele pe gura Améliei şi, repezindu-se la fereastră, încălecă peste balcon şi dintr-un salt se află alături de prietenul său.

Amélie scoase un strigăt şi se duse pînă la balustrada balconului, dar nu mai apucă să vadă decît două umbre care se pierdeau în întunericul mai adînc şi mai de nepătruns în vecinătatea arborilor mari din parcul castelului.

XXXIX

PEŞTERA CEYZÉRIAT

Cei doi tineri se cufundară în umbra deasă a copacilor mari ; Morgan îşi călăuzi camaradul, mai puţin obişnuit decît el cu aleile şerpuite ale parcului, şi-l îndrumă drept la locul din care avea el obiceiul să sară peste zid.

Fiecare dintre ei n-a avut nevoie decît cîte o clipită ca să înfăptuiască asemenea ispravă.

După o secundă se aflau pe malurile rîului Reyssouse.

O barcă aştepta la rădăcina unei sălcii.

Săriră amîndoi în ea şi din trei lovituri de vîslă ajunseră pe celălalt mal.

O cărare cotea de-a lungul malului apei şi ducea la o pădurice ce se întinde de la Ceyzériat pînă la Étrez, adică pe o lungime de trei leghe, făcînd astfel pe partea cealaltă a rîului Reyssouse o pădure pereche cu cea de la Seillon.

Ajunşi la marginea pădurii se opriră. Pînă acolo merseră cît se poate de repede, fără să alerge, şi nici unul nici celălalt nu rostise nici un cuvînt.

Toată calea străbătută era pustie. Era probabil, chiar sigur, că nu fuseseră văzuţi de nimeni.

Aici puteau să-şi tragă sufletul.

— Unde sînt confraţii ? întrebă Morgan.

— În peşteră, răspunse Montbar.

— Şi de ce nu ne ducem acolo chiar acum ?

— Pentru că la rădăcina fagului ăstuia trebuie să găsim pe unul de-ai noştri care ne va spune dacă putem merge mai departe fără primejdie.

— Cine ?

— D'Assas.

O umbră se ivi în spatele arborelui şi se desprinse de el.

— Iată-mă ! spuse umbra.

— A ! tu eşti, exclamară cei doi tineri.

— Ce-i nou ? întrebă Montbar.

— Nimic. Sînteţi aşteptaţi pentru a lua o hotărîre.

— Atunci, haidem repede.

Cei trei tineri o luară la fugă, dar, după vreo trei sute de paşi, Montbar se opri din nou.

— Armand ! zise el cu glasul scăzut.

La chemarea lui se auzi foşnetul frunzelor uscate, şi o a patra umbră ieşi dintr-un pîlc de copaci şi se apropie de cei trei confraţi.

— Nimic nou ? întrebă Montbar.

— Ba da, un trimis al lui Cadoudal.

— Cel care a mai venit ?

— Da.

— Unde e?

— Cu fraţii, în peşteră.

Montbar se repezi cel dintîi. Cărarea se făcu atît de îngustă încît cei patru tineri nu mai puteau merge decît unul după altul.

Drumul urcă cam vreo cinci sute de paşi, pe un suiş destul de blînd, dar întortochiat.

Ajuns într-o poiană, Montbar se opri şi scoase de trei ori acelaşi ţipăt de cucuvaie care-l înştiinţase pe Morgan că se află acolo.

Îi răspunse un singur strigăt de bufniţă.

Apoi, din mijlocul crengilor unui stejar stufos, un bărbat îşi dădu drumul să alunece pe pămînt. Era paznicul ce veghea la deschizătura peşterii.

Deschizătura aceea era la zece paşi de stejar.

Prin felul în care erau înlănţuite culmile, trebuia să fii aproape deasupra ca s-o zăreşti.

Paznicul schimbă cîteva vorbe în şoaptă cu Montbar care, îndeplinind sarcinile de şef, părea că vrea să-l lase pe Morgan singur cu gîndurile lui. Apoi, cum ceasurile lui de pîndă nu se încheiaseră, tîlharul se urcă iarăşi între crengile stejarului şi, după o clipă numai, făcu atît de bine un singur trup cu tulpina copacului încît cei din văzul cărora scăpase, zadarnic îl mai căutară în bastionul său aerian.

Defileul se făcea tot mai îngust pe măsură ce se apropiau de intrarea peşterii.

Montbar pătrunse primul şi dintr-un ungher, unde ştia că le găseşte, scoase un amnar, o cremene şi o bucată de iască, apoi chibrituri şi o torţă.

Scînteia ţîşni, iasca se aprinse, chibritul îşi răspîndi flacăra-i albăstruie, nesigură, căreia îi urmă flacăra vie, de răşină, a torţei.

Trei sau patru drumuri le stăteau în faţă. Montbar apucă pe unul, fără să şovăie.

Drumul acela se învîrtea în juru-i, înfundîndu-se în inima pămîntului. Ai fi zis că tinerii reluau, sub faţa pămîntului, urmele paşilor lor şi străbăteau pe dos drumul care-i adusese pînă acolo.

Era limpede că umblau pe ocolişurile unei vechi cariere, poate cea din care se înălţaseră acum o mie nouă sute de ani

cele trei oraşe romane, pe locul cărora astăzi nu mai sînt decît nişte sate, şi tabăra lui Caezar care era aşezată mai sus, deasupra lor.

Din loc în loc, cărarea subterană pe care mergeau era tăiată în toată lăţimea ei de cîte un şanţ lat, peste care se putea trece numai cu ajutorul unei scînduri pusă de-a latul, şi pe care o puteau face să cadă în fundul şanţului cu o simplă lovitură de picior.

Din loc în loc, de asemenea, se aflau parapete întărite, în dosul cărora se puteau retrage şi deschide focul, fără să-şi expună vederii duşmanului nici o parte din trupurile lor.

În sfîrşit, la vreo cinci sute de paşi de la intrare, sau cam aşa ceva, o baricadă înaltă cît omul era durată să fie un ultim obstacol pentru cei ce-ar fi vrut să ajungă la un soi de rotondă, unde şedeau tolăniţi sau în capul oaselor vreo zece oameni, omorîndu-şi timpul unii citind iar alţii jucînd.

Nici unul din cei ce citeau sau jucau nu s-au tulburat la zgomotul de paşi al celor ce soseau, sau la văzul luminii care tremura jucăuşă pe pereţiii carierei, pînă într-atît erau de încredinţaţi că numai prietenii puteau pătrunde pînă la ei, păziţi cum erau.

În rest, aspectul pe care-l oferea tabăra lor era din cele mai pitoreşti. Lumînările care ardeau din belşug — confraţii lui Iehu erau prea aristocraţi ca să se lumineze cu alt soi de lumină decît cea de la lumînări — se reflectau pe trofeele armelor de tot felul, printre care puştile cu două ţevi şi pistoalele stăteau în primul rînd. Florete şi măşti din pînză metalică pentru faţă erau risipite din loc în loc. Cîteva instrumente muzicale se aflau aşezate ici şi colo. În sfîrşit, o oglindă, două, în rame aurite, arătau că îngrijirea trupului şi găteala nu era o pierdere de vreme din cele mai puţin apreciate de ciudaţii locuitori ai acelui lăcaş subteran.

Toţi păreau atît de liniştiţi de parcă vestea care îl smulsese pe Morgan din braţele Améliei le-ar fi fost necunoscută, sau socotită ca fără importanţă.

Totuşi cînd, la apropierea micului grup ce venea de afară se auziră cuvintele: „— Căpitanul! Căpitanul!", toţi se sculară, dar nu cu slugărnicia soldaţilor ce-şi văd şeful venind, ci cu respectul plin de afecţiune a oamenilor inteligenţi şi puternici pentru cel mai inteligent şi mai puternic decît ei.

Atunci Morgan clătină din cap, ridică fruntea şi, trecînd înaintea lui Montbar, pătrunse în centrul cercului ce se formase la vederea lui.

— Ei, prieteni, întrebă el, se pare că avem noutăţi ?

— Da, căpitane, răspunse o voce ; se dă drept sigur că poliţia primului consul ne face cinstea de a se ocupa de noi.

— Unde-i vestitorul ? întrebă iarăşi Morgan.

— Iată-mă, aici sînt, zise un tînăr îmbrăcat în uniforma curierilor de cabinet, plin încă de praf şi de noroi.

— Ai veşti oficiale ?

— Scrise nu, verbale da.

— De unde-au pornit ?

— De la cabinetul particular al ministrului.

— Atunci, pot fi crezute ?

— Răspund de-aşa ceva. E tot ce poate fi mai oficial.

— E bine să ai prieteni pretutindeni, spuse Montbar în chip de paranteză.

— Şi mai cu seamă în preajma domnului Fouché, adăugă Morgan. Să vedem veştile.

— Trebuie să le spun în gura mare sau numai dumneavoastră ?

— Cum presupun că îi interesează pe toţi, eu zic să le spui în gura mare.

— Ei bine, primul consul l-a chemat pe cetăţeanul Fouché la palatul Luxembourg şi i-a tras o săpuneală în privinţa noastră.

— Bine ! Şi după aceea ?

— Cetăţeanul Fouché a răspuns că sîntem nişte daţi dracului, grozav de dibaci, foarte greu de găsit, dar mai greu încă de pus mîna pe noi după ce-am fost cumva găsiţi. Pe scurt, ne-a adus cel mai mare elogiu cu putinţă.

— Foarte amabil din partea lui. Şi pe urmă ?

— Pe urmă, primul consul a răspuns că asta nu-l priveşte, că sîntem nişte tîlhari şi că noi, cu tîlhăriile noastre, susţinem războiul din Vendeea ; că în ziua cînd n-om mai trimite bani în Bretania, nu vor mai exista şuani.

— Un raţionament ce-mi pare admirabil.

— Că vestul trebuie lovit în est şi în sud.

— Ca Anglia în India.

— Că, în consecinţă, îi dă mînă liberă cetăţeanului Fouché şi că are nevoie de capetele noastre, chiar de-ar trebui să cheltuiască un milion şi să ucidă cinci sute de oameni.

— Ei bine, ştie el cui le cere, rămîne de văzut de-i vom lăsa să ni le ia.

— Atunci, cetăţeanul Fouché s-a întors furios şi a declarat că pînă-n opt zile trebuie să nu mai rămînă în Franţa nici un confrate al lui Iehu.

— Termenul e scurt.

— În aceeaşi zi au plecat curieri la Lyon, Mâcon, Lons-le-Saulnier, Besançon şi Geneva, cu ordine către şefii garnizoanelor, să facă personal tot ce sînt în stare ca să ajungă să ne distrugă, dar, în afară de asta, să-l asculte fără să crîcnească pe domnul Roland de Montrevel, aghiotantul primului consul, şi să-i pună la dispoziţie toate trupele de care ar putea avea nevoie ca să le folosească cum va crede de cuviinţă.

— Şi eu pot să mai adaug, spuse Morgan, că domnul Roland de Montrevel şi a pornit la luptă. Ieri, la închisoarea din Bourg a ţinut sfat cu căpitanul de jandarmi.

— Se ştie în ce scop ? întrebă o voce.

— Bineînţeles ! exclamă altă voce, ca să ne reţină acolo camere.

— Acum, tot ai să-l mai ocroteşti ? întrebă d'Assas.

— Mai mult ca oricînd.

— Ei ! Asta-i prea mult ! şopti o voce.

— De ce ? întrebă Morgan cu un glas poruncitor, nu-i dreptul meu ca simplu confrate ?

— Ba, sigur că da, spuseră alte două voci.

— Ei, atunci mă folosesc de-acest drept şi ca simplu confrate, şi în calitate de căpitan al vostru.

— Şi totuşi, în toiul încăierării, un glonte se rătăceşte ! spuse o voce.

— În cazul acesta nu mai poate fi vorba de un drept pe care-l cer, nici de un ordin pe care vi-l dau, ci de-o rugăminte pe care v-o fac. Prieteni dragi, făgăduiţi-mi pe cuvînt de onoare că nu vă veţi atinge de viaţa lui Roland de Montrevel.

Într-un singur glas, toţi cei ce erau de faţă răspunseră, întinzînd mîinile :

— Pe onoarea noastră, jurăm !

— Acum, continuă Morgan, trebuie să judecăm şi să analizăm poziţia noastră sub adevăratu-i aspect şi să nu ne facem iluzii. În ziua în care o poliţie inteligentă va începe să ne urmărească şi va porni un război în toată regula, e cu neputinţă să rezistăm. Vom umbla cu şiretlicuri ca vulpile, ne vom întoarce să-i înfruntăm ca mistreţii, dar rezistenţa noastră e o chestiune de timp, şi asta-i tot. Cel puţin asta e părerea mea.

Morgan îşi întrebă din ochi confraţii, şi adeziunea fu unanimă ; însă recunoşteau că merg la pieire sigură cu zîmbetul pe buze.

Aşa era în epoca aceea stranie : primeai moartea fără teamere, şi ucideai fără emoţie.

— Şi acum, întrebă Montbar, nu mai ai nimic de adăugat ?

— Ba da, răspunse Morgan. Mai am de adăugat că nimic nu-i mai uşor decît să ne facem rost de cai sau chiar s-o pornim pe jos. Cu toţii sîntem vînători şi mai mult sau mai puţin oameni de munte. Călări, avem nevoie de şase ceasuri ca să ajungem dincolo de graniţele Franţei. Pe jos avem nevoie de douăsprezece. Ajunşi în Elveţia, îi dăm cu tifla cetăţeanului Fouché cu toată poliţia lui. Iată ce aveam de adăugat.

— Are haz să ne batem joc de cetăţeanul Fouché, zise Adler, dar e foarte plicticos să părăsim Franţa.

— De aceea, nici nu vom pune la vot această hotărîre extremă decît după ce-l vom asculta pe trimisul lui Cadoudal.

— A ! e-adevărat, exclamară două-trei glasuri, bretonul ! unde să fie bretonul ?

— Dormea cînd am plecat, zise Montbar.

— Şi încă mai doarme, adăugă Adler, arătînd cu degetul un om culcat pe un pat de paie într-o scobitură a peşterii.

Îl deşteptară pe breton, care se ridică în genunchi frecîndu-se la ochi cu o mînă, iar cu cealaltă căutîndu-şi din obicei carabina.

— Te afli între prieteni, îi spuse un glas, nu-ţi fie frică.

— Frică ! răspunse bretonul. Cine-i cel ce crede că mi-ar putea fi frică ?

— Cineva care se vede că nu ştie cu cine vorbeşte, dragul meu Creangă-de-Aur, spuse Morgan (căci îl recunoscu pe mesagerul lui Cadoudal ca unul care mai venise o dată şi pe ca-

re-l primiseră în mănăstire în noaptea aceea cînd şi el sosise de la Avignon) şi în numele căruia îţi cer iertare.

Creangă-de-Aur privi grupul de tineri în faţa căruia se găsea, cu o expresie care nu lăsa loc la vreo îndoială în privinţa silei cu care primea un anume soi de glume. Dar, cum grupul nu părea să aibă chef de gîlceavă, şi fiindcă se vedea cît de colo că veselia lor nu avea nici urmă de zeflemisire în ea, întrebă cu un ton destul de binevoitor :

— Mă rog, care dintre dumneavoastră e şeful, domnilor ? Am să-i înmînez o scrisoare din partea generalului meu.

Morgan făcu un pas înainte.

— Eu sînt, zise el.

— Cum vă numiţi ?

— Am două nume.

— Numele de război.

— Morgan.

— Da, de ăsta a spus şi generalul. De altfel, vă recunosc. Dumneavoastră mi-aţi dat un sac cu şaizeci de mii de franci în seara cînd am fost primit de călugări. Aşa, am o scrisoare pentru dumneavoastră.

— Dă-mi-o.

Ţăranul îşi luă pălăria, îi smulse căptuşeala şi, dintre căptuşeală şi fetrul pălăriei scoase o bucată de hîrtie care avea aerul să fie o a doua căptuşeală şi care părea albă în primul moment.

Apoi, cu un salut milităresc, înmînă hîrtia lui Morgan.

Acesta începu prin a o suci şi a o învîrti, dar, văzînd că nimic nu era scris, cel puţin care să se vadă, ceru :

— O lumînare !

I se aduse o lumînare. Morgan expuse hîrtia la flacără.

Puţin cîte puţin, hîrtia prinse a se acoperi cu litere şi, la căldură, scriitura apăru de-a binelea.

Asemenea experienţă părea obişnuită tinerilor de acolo, numai bretonul o privi cu oarecare surprindere...

Pentru mintea lui naivă putea să i se pară cine ştie ce magie în asemena operaţie, dar devreme ce şi diavolul slujea cauza regalistă, şuanul era gata să pactizeze chiar şi cu diavolul.

— Domnilor, începu Morgan, doriţi să ştiţi ce ne spune şeful ?

Cu toții plecară capetele, ascultînd.
Tînărul citi :

„Dragul meu Morgan,

De ți se va spune că m-am lepădat de cauza noastră și că am pactizat cu guvernul primului consul în același timp cu șefii vendeeni, să nu crezi nici un cuvînt : sînt din Bretania bretonilor și, ca atare, încăpățînat ca un adevărat breton. Primul consul mi-a trimis pe unul dintre aghiotanții lui ca să-mi ofere amnistie deplină pentru toți oamenii mei, și mie gradul de colonel. Nici măcar nu mi-am întrebat oamenii și am respins oferta și pentru ei și pentru mine.

Acum, totul depinde de voi : cum nu primim de la prinți nici bani, nici încurajare, dumneata ești singurul nostru vistiernic. Închide-ne casa, sau mai curînd încetează de a ne-o mai deschide pe cea a guvernului, și opoziția regalistă, a cărei inimă nu mai bate decît în Bretania, se împuținează din ce în ce și termină prin a se stinge cu desăvîrșire.

Nu mai am nevoie să-ți spun că atunci cînd se va stinge, inima mea va fi încetat să mai bată.

Misiunea noastră e plină de primejdii. Probabil ne vom pierde capetele, dar nu găsești că va fi mai frumos pentru noi s-auzim spunîndu-se după noi, dacă se mai poate auzi ceva dincolo de mormînt : „Toți își pierduseră speranța, numai ei nu și-au pierdut-o !"

Unul din noi va supraviețui celuilalt, dar ca să piară și el la rîndul său ; acela, murind să spună : *Etiamsi omnes, ego non !*[1]

Ai încredere în mine așa cum am eu în dumneata.

Georges Cadoudal."

„P.S. Știi că poți să-i încredințezi lui Creangă-de-Aur toți banii pe care-i ai pentru cauză ; mi-a făgăduit că nu se va lăsa prins și am toată încrederea în cuvîntul lui."

Un murmur de entuziasm se stîrni printre toți tinerii după ce Morgan isprăvi ultimele cuvinte ale scrisorii.

— Ați auzit, domnilor ? întrebă el.

— Da, da, da, repetară toate vocile unele după altele.

— Mai întîi, ce sumă avem să-i dăm lui Creangă-de-Aur ?

— Treisprezece mii de franci de la lacul Silans, douăzeci

[1] „Chiar dacă toți ceilalți au făcut-o, eu nu !" (lat.) Vorbele Sfîntului Petru către Isus, pe muntele Măslinilor.

și două de mii de la Carronnières, paisprezece mii de la Meximieux, în total patruzeci și nouă de mii, spuse Adler.

— Ai auzit, dragul meu Creangă-de-Aur ? întrebă el iarăși. Nu e mare lucru și sîntem pe jumătate mai săraci decît ultima dată. Dumneata însă știi proverbul : „Nici cea mai frumoasă fată din lume nu-ți poate da decît cea ce are".

— Generalul știe ce riscuri întîmpinați ca să cîștigați banii ăștia și a zis că, oricît de puțin i-ați putea trimite, puținul acela îl va primi cu recunoștință.

— Cu atît mai mult cu cît transportul viitor va fi mai bun, se auzi glasul unui tînăr care tocmai se amestecase în grup fără să fie văzut, pînă într-atît atenția tuturor se concentrase asupra scrisorii lui Cadoudal și asupra celui ce o citise — mai cu seamă de vrem să spunem două vorbe sîmbăta viitoare furgonului poștal din Chambèry.

— Ei ! Tu ești, Valensolle, exclamă Morgan.

— Fără nume proprii, te rog, baroane. Putem să ne lăsăm împușcați, ghilotinați, trași pe roată, sfîrtecați, dar să salvăm cinstea familiei. Mă numesc Adler și nu răspund la alte nume.

— Iertare : am greșit. Așadar ziceai...

— Că diligența poștală de la Paris la Chambéry ar trece sîmbătă pe drumul dintre La Chapelle-de-Guinchay și Belleville, ducînd cincizeci de mii de franci ai guvernului călugărilor de la mînăstirea de pe muntele Saint-Bernard, la care aș mai adăuga că între cele două localități se află un loc numit Casa-Albă, care îmi pare tocmai potrivit pentru a întinde o cursă.

— Ce-aveți de spus, domnilor ? întrebă Morgan. Îi facem cinstea cetățeanului Fouché să ne fie teamă de poliția lui ? Plecăm ? Părăsim Franța ? Sau rămînem credincioșii confrați ai lui Iehu ?

Un singur strigăt răspunse :

— Să rămînem !

— Bravo ! exclamă Morgan. Vă recunosc, fraților. Cadoudal ne-a arătat drumul în minunata scrisoare pe care tocmai am primit-o de la el. Să-i adoptăm deviza eroică : *Etiamsi omnes, ego non.*

Apoi, îndreptîndu-se către țăranul breton, îi spuse :

— Creangă-de-Aur, cei patruzeci și nouă de mii de franci îți stau la dispoziție. Poți să pleci cînd vrei. Făgăduiește în

numele nostru ceva mai bun pentru data viitoare şi spune-l generalului din partea mea că, oriunde se va duce, pretutindeni, chiar şi la eşafod, îmi voi face o cinste din a veni după el, sau din a merge înaintea lui. La revedere, Creangă-de-Aur !

Apoi, se întoarse către tînărul care părea că doreşte într-atît să i se respecte numele conspirativ.

— Dragul meu Adler, îi spuse el ca unul ce-şi regăsise buna dispoziţie de care fusese lipsit cîteva clipe, îmi iau sarcina să te hrănesc şi să te culc în noaptea asta, dacă totuşi vei binevoi să mă accepţi ca gazdă.

— Cu toată recunoştinţa, prietene Morgan, răspunse noul sosit, trebuie să te previn doar că sînt gata să primesc orice pat s-ar găsi, dat fiind că sînt frînt de oboseală, dar nu orice listă de bucate, dat fiind că sînt mort de foame.

— Ai să te bucuri de un pat bun şi de o cină excelentă.

— Ce trebuie să fac ca să le capăt ?

— Să mă urmezi.

— Sînt gata.

— Atunci vino ! Noapte bună, domnilor ! Tu eşti de veghe, Montbar ?

— Da.

— Atunci, putem dormi liniştiţi.

Drept care, Morgan îşi trecu un braţ pe sub braţul prietenului său, iar cu cealaltă mînă apucă o torţă care i se oferi şi înaintă în adîncurile peşterii, unde avem să-l urmărim dacă cititorul nu-i prea obosit de-o şedinţă atît de lungă.

Pentru întîia oară Valensolle, care era, după cum am văzut, de prin vecinătăţile localităţii Aix, avea prilejul să vadă peştera Ceyzériat, de curînd adoptată de confraţii lui Iehu ca loc de refugiu. La întrunirile dinainte, avusese prilejul să exploreze numai ocolişurile şi ascunzişurile mînăstirii Seillon, pe care ajunsese s-o cunoască destul de amănunţit, pentru ca în comedia jucată în faţa lui Roland să i se fi încredinţat rolul fantomei.

Totul era aşadar ciudat şi necunoscut pentru el în noul domiciliu unde avea să tragă primu-i somn şi care părea să fie, cel puţin timp de cîteva zile, cartierul general al lui Morgan.

Aşa cum se întîmplă cu toate carierele părăsite, care seamănă la prima vedere cu o cetate subterană, diferitele căi săpate pentru scoaterea pietrei se terminau totdeauna într-o

fundătură, adică în locul acela al minei unde munca fusese întreruptă.

O singură cărare părea că se prelungește la infinit.

Totuși, se ajungea într-un punct unde și ea trebuise să se oprească într-o zi, dar, către unghiul impasului, se săpase — în ce scop? lucrul a rămas un mister chiar și pentru localnici — o deschizătură cu două treimi mai strîmtă decît galeria din care începea, putînd îngădui trecerea cam doi oameni unul lîngă altul.

Cei doi prieteni pătrunseră în deschizătura aceea.

Aerul se împuținа din ce în ce, încît torța amenința la fiecare pas să se stingă.

Valensolle simți picături de apă înghețată căzîndu-i pe umeri și pe mîini.

— Ia te uită! exclamă el, ce? aici plouă?

— Nu, răspunse Morgan rîzînd, numai că trecem pe sub apa Reyssouse.

— Atunci, mergem la Bourg?

— Cam pe aproape.

— Fie! tu mă duci, tu mi-ai făgăduit să-mi dai cina și un loc unde să dorm. N-am de ce să mă îngrijorez în afară doar că văd cum ni se stinse lampa, adăugă tînărul urmărind cu ochii lumina torței ce pălea.

— Și nici așa n-am avea de ce ne tulbura, dat fiind că ne-am regăsi totuși pînă la urmă.

— În sfîrșit! exclamă Valensolle, și cînd te gîndești că pentru niște prinți, care nici măcar nu ne știu numele în care, de le-ar afla într-o zi, le-ar uita a doua zi după ce le-au știut, că pentru ei ne plimbăm noi la ceasurile trei de noapte printr-o peșteră, și trecem pe sub rîuri, și mergem să ne culcăm fără ca să știm unde, cu perspectiva de a fi prinși, judecați și ghilotinați într-o bună dimineață. Știi tu, Morgan, că așa ceva e cam stupid?

— Dragul meu, răspunse Morgan, ceea ce trece drept stupid, și ceea ce nu-i înțeles de vulg, în asemenea cazuri, are multe șanse să fie sublim.

— Hai, lasă, făcu Valensolle, văd că tu pierzi și mai mult decît mine în meseria pe care-o facem. Eu nu pun decît devotament, și tu pui și entuziasm.

Morgan scoase un suspin.

— Am ajuns, spuse el, lăsînd convorbirea să cadă ca o sarcină ce-l apăsa de-ar fi fost s-o poarte mai mult.

Într-adevăr, se izbise cu piciorul de primele trepte ale unei scări.

Morgan, luminînd și mergînd înaintea lui Valensolle, urcă zece trepte și dădu de-un grilaj cu o poartă de fier.

Cu ajutorul unei chei, pe care-o scoase din buzunar, deschise poarta.

Se pomeniră într-un cavou funerar.

De cele două părți ale cavoului, două sicrie se sprijineau pe trepiede de fier. Coroane ducale și blazonul de azur cu crucea de argint arătau că sicriele de-acolo trebuie să fi avut înăuntru oarecare membri ai familiei de Savoia, mai înainte ca familia respectivă să fi ajuns să poarte coroana regală.

În fundul cavoului se făcea o scară ce ducea la un etaj superior.

Valensolle aruncă o privire curioasă în jurul lui și, la lumina șovăielnică a făclii, își dădu seama în ce loc funebru se afla.

— Drace ! exclamă el, după cît se pare, sîntem exact pe dos decît spartanii.

— Prin aceea că ei erau republicani și noi regaliști ? întrebă Morgan.

— Nu : prin aceea că ei aduceau un schelet la sfîrșitul ospățului lor, pe cînd noi îl aducem înainte de ospăț.

— Ești chiar sigur că spartanii erau cei ce-au dat asemenea dovadă de filozofie ? întrebă Morgan închizînd ușa după el.

— Ei sau alții, puțin îmi pasă, răspunse Valensolle. La drept vorbind, am citat ce-am avut de citat : nici abatele Vertot, celebrul istoric, nu-o lua de la capăt cu asediile imaginate de el, chiar dacă documentele vădeau că povestirile lui sînt fanteziste, nici eu nu-mi modific citatul.

— Ei bine, altădată s-o pui pe seama egiptenilor.

— Bine ! răspunse Valensolle cu o nepăsare nu lipsită de oarecare melancolie, dar e probabil c-am să fiu chiar eu schelet înainte de-a mai avea prilejul să-mi arăt erudiția pentru a doua oară. Dar, ce dracu faci ? Și de stingi torța ? Doar nu mi-i da să mănînc aici și să mă culc tot aici, cred ?

— Într-adevăr, Morgan stinsese tocmai torța pe prima treaptă a scării ce ducea la un etaj mai sus.

— Dă-mi mîna, îi răspunse tînărul.

Valensolle îl apucă pe prietenul său de mînă c-o asemenea grabă ce vădea lipsa dorinței sale de a prelungi pe întuneric o ședere în cavoul ducilor de Savoia, oricare ar fi fost cinstea unui om viu de a avea legături cu niște decedați atît de iluștri.

Morgan urcă treptele.

Pe urmă păru că face o sforțare, judecînd după încordarea mîinilor lui.

Într-adevăr, o lespede se ridică și, prin deschizătura ei, o lumină crepusculară pîlpîi în fața ochilor lui Valensolle, în timp ce un miros plin de arome, urmînd atmosferei infecte din cavou, veni să-i gîdile nasul.

— Ah ! exclamă el, aici ne aflăm într-o lură. Zău, îmi place mai mult aici !

Morgan nu răspunse nimic. Își ajută camaradul să iasă din cavou și lăsă lespedea să cadă la loc.

Valensolle se uită jur-împrejurul său : se găsea în mijlocul unei clădiri vaste, plină cu fîn, și în care lumina pătrundea prin niște ferestre atît de minunat tăiate încît nu puteau fi ferestrele unei șuri.

— Dar, urmă Valensolle, nu ne aflăm într-o șură ?

— Cațără-te pe fînul de colo și du-te de te-așază lîngă fereastra aceea, îi răspunse Morgan.

Valensolle ascultă, se urcă pe fîn ca un școlar în vacanță și se duse, așa cum îi spusese Morgan, să se așeze lîngă fereastră.

O clipă după aceea, Morgan așeză în fața prietenului său un șervet în care se afla un pateu, pîine, o sticlă cu vin, două pahare, două cuțite și furculițe.

— Ei, drăcie ! zise Valensolle, Lucullus cinează la Lucullus.

Apoi, pironindu-și privirea prin vitraliile ferestrei într-o clădire cu un număr mare de ferestre, ce părea o aripă a imobilului în care se aflau cei doi prieteni, dar în fața căreia se plimba o sentinelă, zise :

— Hotărît lucru, mîncarea are să-mi cadă greu dacă nu știu în ce loc ne aflăm. Ce clădire e aceea ? Și de ce se preumblă sentinela aceea prin fața ușii ?

— Ei bine ! răspunse Morgan, pentru că ții neapărat, am să ți-o spun : sîntem în biserica din Brou, pe care o decizie a Consiliului Municipal a preschimbat-o în magazie de furaje.

Clădirea aceea de care sîntem lipiţi e cazarma jandarmeriei, iar soldatul de colo e sentinela ce a primit ordin să nu lase pe nimeni să ne tulbure în timpul cinei sau să ne surprindă în timpul somnului.

— Ce jandarmi cumsecade! zise Valensolle umplîndu-şi paharul. În sănătatea lor, Morgan!

— Şi într-a noastră! răspunse tînărul rîzînd. Să mă ia dracul dacă le trece lor prin minte să ne caute aici!

De-abia avu Morgan timpul să-şi golească paharul şi, ca şi cum diavolul ar fi acceptat provocarea ce-i fusese aruncată, se auzi glasul strident al sentinelei care striga: „Cine-i acolo?"

— Ei! exclamară amîndoi tinerii, ce mai înseamnă şi asta?

Într-adevăr, o trupă de vreo treizeci de oameni venea dinspre Pont-d'Ain şi, după ce schimbă parola cu sentinela, se împărţi: o parte, cea mai mare, îndrumată de doi bărbaţi ce păreau a fi ofiţeri, intră în cazarmă; cealaltă îşi continuă drumul.

— Atenţie! exclamă Morgan.

Şi amîndoi, aşezaţi în genunchi, cu urechea la pîndă, cu ochii lipiţi de geamuri, aşteptară.

Să explicăm lectorului ce pricinuise întreruperea unui ospăţ care, cu toate că era luat la ceasurile trei de noapte, n-a fost, aşa cum se vede, lipsit de emoţii.

XL

DESIŞ PUSTIU

Fiica paznicului nici gînd să se fi înşelat: chiar pe Roland îl văzuse vorbind în temniţă cu căpitanul de jandarmi.

În ceea ce o privea, Amélie avea de ce se teme, căci tocmai pe urmele lui Morgan se pornise Roland.

Nu trecuse pe la castelul Negrelor-Fîntîni, nu c-ar fi bănuit cît de cît că sora lui i-ar fi purtat vreun interes şefului confraţilor lui Iehu, dar se temea de vreo indiscreţie a vreunui slujitor.

O recunoscuse foarte bine pe Charlotte la tatăl ei, dar de-vreme ce ea nu se arătase nici pe departe mirată, Roland crezu că nu fusese recunoscut, ba, mai mult chiar, după ce schimbase cîteva cuvinte cu căpitanul de jandarmi, se duse să-l aştepte în piaţa Bastionului, foarte pustie la asemenea oră.

După ce termină controlul registrului închisorii, căpitanul de jandarmi se duse şi el să-l întîlnească.

Îl găsi pe Roland plimbîndu-se în sus şi-n jos, aşteptîndu-l cu nerăbdare.

La paznic, Roland se mulţumise doar să se legitimeze, aici însă putea să intre în materie.

Aşadar, îl iniţie pe căpitanul de jandarmi asupra scopului călătoriei sale.

După cum în adunările publice poţi să ceri cuvîntul pentru un fapt personal, şi îl obţii fără să întîmpini contestaţii, tot aşa şi Roland ceruse primului consul, şi asta pentru un fapt personal, ca urmărirea Confraţilor lui Iehu să-i fie încredinţată lui — şi obţinuse asemenea favoare fără greutate.

Un ordin al ministrului de război îi punea la dispoziţie garnizoanele nu numai din Bourg, dar şi din oraşele înconjurătoare.

Un ordin al ministrului poliţiei ordona tuturor ofiţerilor de jandarmi să-i dea tot ajutorul.

Se gîndise, bine înţeles şi mai întîi de toate, să se adreseze căpitanului de jandarmi din Bourg, pe care-l cunoştea de multă vreme şi pe care-l ştia om de curaj şi de acţiune.

Găsise tocmai ce căuta : căpitanul de jandarmi din Bourg era îngrozitor de pornit împotriva Confraţilor lui Iehu, care prădau diligenţele la un sfert de leghe de oraş şi pe care nu mai ajungea nicicum să pună mîna.

Ştia raporturile trimise ministrului poliţiei cu privire la ultimele trei opriri de diligenţe şi înţelegea prea bine furia acestuia.

Dar rămase uimit la culme cînd Roland îi povesti ceea ce îi se întîmplase lui în mînăstirea Seillon în noaptea în care ve-

ghiase, şi mai ales ce i se întîmplase lui *sir* John în noaptea următoare în aceeaşi mînăstire.

Căpitanul ştiuse bine, din zvon public, că oaspetele doamnei de Montrevel primise o lovitură de pumnal. Cum nimeni însă nu făcuse plîngere, nici el nu se crezuse în drept să pătrundă în negura în care părea că Roland doreşte să lase învăluită toată povestea.

În epoca aceea tulbure, forţa armată avea anumite toleranţe pe care nu le-ar fi avut nicidecum în alte timpuri.

Cît despre Roland, el nu spusese nimic, dorind să-şi păstreze mulţumirea de a-i urmări pe oaspeţii mînăstirii, mistificatori sau asasini, în timpul şi la locul potrivit.

De data aceasta însă venea cu toate mijloacele să-şi pună planul în execuţie şi, foarte hotărît, să nu se mai întoarcă în faţa primului consul pînă ce nu-l va fi îndeplinit.

De altfel, era una dintre aventurile pe care Roland le căuta. Nu era oare, în acelaşi timp, şi primejdie şi pitoresc ?

Nu era oare un prilej de a-şi pune viaţa în joc, împotriva unor oameni care, necruţîndu-şi-o pe-a lor, n-au să i-o cruţe poate nici pe-a lui ?

Lui Roland nici prin minte nu-i trecea să atribuie adevăratei cauze — adică ocrotirii întinsă asupra lui de către Morgan — norocul de a fi scăpat de primejdie atît în noaptea în care veghiase în mînăstire cît şi în ziua în care se luptase împotriva lui Cadoudal.

Cum putea presupune că o simplă cruce fusese făcută deasupra numelui său şi că, pe-o distanţă de două sute cincizeci de leghe, semnul acela al mîntuirii îl ocrotise de la un capăt la celălalt al Franţei ?

În rest, primul lucru ce-avea de făcut era să încercuiască mînăstirea Seillon şi s-o scotocească pînă-n ungherele cele mai tainice — ceea ce Roland se socotea deplin îndreptăţit s-o facă.

Numai că noaptea era pe trecute şi asemenea expediţie nu mai putea avea loc înaintea nopţii următoare.

Între timp, Roland avea să se ascundă în cazarma jandarmeriei şi să stea în camera căpitanului, pentru ca nimeni din Bourg să nu-i bănuiască prezenţa şi nici pricina ce-l aducea. A doua zi, el avea să călăuzească expediţia.

În cursul zilei următoare, un jandarm ce era croitor avea să-i confecționeze o uniformă completă de subofițer de jandarmerie.

Va trece drept atașat pe lîngă brigada din Lons-le-Saulmier și, datorită uniformei celei noi, va putea dirija percheziția în mînăstire, fără să fie recunoscut.

Totul se desfășură și se îndeplini după planul stabilit.

Către ora unu noaptea, Roland reintră în cazarmă cu căpitanul, urcă în camera acestuia, își așeză un pat de campanie și dormi ca unul ce petrecuse două zile și două nopți în poștalion.

A doua zi, se înarmă cu răbdare ca să facă, pentru instruirea căpitanului, un plan al mînăstirii Seillon, datorită căruia, chiar și fără ajutorul lui Roland, mîndrul ofițer ar fi putut conduce expediția, fără să se rătăcească nici măcar cu un pas.

Cum căpitanul nu dispunea decît de optsprezece soldați sub ordinele sale, care n-ar fi fost nicidecum de ajuns ca să împresoare mînăstirea în întregime sau, mai curînd, să-i păzească cele două ieșiri și s-o scotocească pe dinăuntru; și cum ar mai fi trebuit încă două-trei zile ca să întregească brigada răspîndită prin împrejurimi și să aștepte numărul de oameni necesari, căpitanul, din ordinul lui Roland, se duse în cursul zilei să-l pună la curent cu evenimentele pe colonelul de dragoni al cărui regiment se afla în garnizoană la Bourg, și să-i ceară doisprezece oameni care, împreună cu cei optsprezece ai căpitanului, ar fi făcut un total de treizeci.

Colonelul nu numai că îi dădu cei doisprezece oameni, dar aflînd pe deasupra că expediția avea să fie condusă de șeful de brigadă Roland de Montrevel, aghiotantul primului consul, declară că voia neapărat să ia parte și el, comandînd cei doisprezece oameni ai săi.

Roland îi primi ajutorul și se stabili ca el, colonelul — folosim și titlul de colonel și cel de șef de brigadă, fiindcă și unul și altul reprezintă același grad — și se stabili, după cum ziceam, ca el, colonelul, cu cei doisprezece dragoni, să-l ia în trecere pe Roland, pe căpitan și pe cei optsprezece jandarmi, cazarma jandarmeriei aflîndu-se chiar în drumul ce ducea la mînăstirea Seillon.

Plecarea era hotărîtă pentru ora unsprezece.

La ora unsprezece, ora militară, cu alte cuvinte ora unsprezece precis, colonelul de dragoni cu cei doisprezece oameni ai lui se alăturară jandarmilor și cele două trupe reunite într-una singură porniră în marș.

Roland, în costumu-i de subofițer de jandarmerie, s-a lăsat recunoscut de colegul său, colonelul de dragoni ; dar pentru dragoni și pentru jandarmi el era, după cum se convenise, subofițerul detașat de la brigada din Lons-le-Saulmier.

Dar, întrucît oamenii s-ar fi putut mira că un subofițer, străin de localitate, le-a fost dat să-i călăuzească, li s-a spus că, în tinerețea lui, Roland fusese novice la Seillon, ucenicie datorită căreia era în stare să recunoască mai bine decît oricine ungherele cele mai misterioase ale mînăstirii.

Primul sentiment pe care-l încercară bravii militari fu acela de a se simți oarecum umiliți să fie îndrumați de un fost călugăr. Însă, — dat fiind că fostul călugăr purta pălăria în trei colțuri într-un chip destul de cochet, și apoi că înfățișarea lui era aceea a unui om care, purtînd uniforma, părea că uitase cu desăvîrșire c-ar fi purtat cîndva rasă de călugăr — pînă la urmă se resemnară cu toții, rezervîndu-și dreptul de a-și face o părere definitivă despre subofițer după felul în care va mînui muscheta pe care-o purta sub braț, pistoalele pe care le purta la centiron și sabia pe care o purta la șold.

Și-au luat cu ei făclii și au pornit-o la drum în cea mai adîncă tăcere, într-o formație de trei plutoane : unul de opt oameni, comandat de căpitanul de jandarmerie, altul de zece oameni, comandat de colonel și, în sfîrșit, ultimul de doisprezece, comandat de Roland.

La ieșirea din oraș se despărțiră.

Căpitanul de jandarmi, care cunoștea mai bine locurile decît colonelul de dragoni, își luă sarcina de a păzi fereastra așa numitei Correrii, adică a pavilionului mînăstirii, fereastră ce da spre pădurea Seillon. Avea cu el opt jandarmi.

Colonelul de dragoni primi sarcina de la Roland să păzească poarta mare de la intrarea mînăstirii. Avea cu el cinci dragoni și cinci jandarmi.

Roland se hotărî să cerceteze cu de-amănuntul interiorul. El dispunea de cinci jandarmi și șapte dragoni.

I se dădu fiecăruia cîte o jumătate de ceas ca să fie la postul respectiv. Mai mult decît le trebuia.

La unsprezece şi jumătate, cînd urma să bată clopotul de la biserica Péronnas, Roland cu oamenii lui trebuiau să se cațere peste zidul livezii.

Căpitanul de jandarmi, o apucă pe drumul dinspre Pont-d'Ain pînă la marginea pădurii şi, trecînd pe lîngă lizieră, îşi ocupă postul ce-i fusese destinat.

Colonelul de dragoni o luă pe scurtătura ce se împreuna cu drumul spre Pont-d'Ain şi care ducea la poarta mînăstirii.

În sfîrşit, Roland o tăie de-a dreptul peste ogoare şi ajunse la zidul livezii pe care, în alte împrejurări, după cum ne amintim, îl mai sărise de două ori.

Exact la unsprezece şi jumătate dădu semnalul oamenilor lui, se căţără şi sări peste zidul livezii. Jandarmii şi dragonii îl urmară. Ajunşi de partea cealaltă a zidului, oamenii nu ştiau încă dacă Roland e viteaz, dar ştiau că e sprinten.

Roland le arătă prin întuneric poarta spre care trebuiau să se îndrepte, adică cea care dădea din livadă în mînăstire.

Apoi se repezi el cel dintîi printre buruienile înalte, el cel dintîi împinse poarta, el cel dintîi pătrunse în locaşul mînăstirii.

Totul zăcea în întuneric, tăcere şi singurătate.

Roland, slujind într-una de călăuză oamenilor săi, intră în trapeza mînăstirii.

Peste tot pustiu, peste tot linişte.

O porni pe sub bolta piezişă şi ieşi din nou în grădină, fără să fi înspăimîntat alte fiinţe vii în afară de cucuvele şi lilieci.

Rămînea de cercetat cisterna subterană, cripta mortuară şi pavilionul sau, mai curînd, capela dinspre pădure.

Roland străbătu locul pustiu care-l despărţea de cisternă. Ajuns la capătul de jos al scărilor, aprinse trei torţe, păstră una iar pe celelalte două le dădu, una în mîinile unui dragon, iar cealaltă în mîinile unui jandarm. Apoi ridică piatra care ascundea scara.

Jandarmii care-l urmau pe Roland începură să creadă că e tot atît de viteaz pe cît se arătase de sprinten.

Străbătură coridorul subteran şi dădură de prima poartă cu gratii. Era împinsă dar nu încuiată.

Intrară în cripta funerară.

Acolo nu era numai singurătate, numai tăcere ; acolo era moartea.

Chiar şi cei mai viteji simţiră cum li se face părul măciucă.

Roland merse de la un mormînt la altul, cercetîndu-le cu patul pistolului pe care-l ţinea în mînă.

De nicăieri nici un răspuns.

Străbătură cripta, dădură şi de a doua poartă cu grilaj şi pătrunseră în capelă.

Aceeaşi tăcere, aceeaşi pustietate. Totul era lăsat în părăsire, ai fi zis de ani de zile.

Roland merse de-a dreptul la strane. Văzu sîngele pe lespezi. Nimeni nu-şi dăduse osteneala să-l şteargă.

Acolo ajunsese la capătul cercetărilor şi părea că nu mai este nimic de făcut.

Roland nu se putea hotărî să se retragă.

Se gîndi că poate nu fusese atacat, din pricina prea numeroasei sale escorte. Lăsă zece oameni cu o torţă în capelă, le dădu ordin să intre în legătură, prin fereastra în ruină, cu căpitanul de jandarmi ce şedea la pîndă în pădure, la cîţiva paşi de fereastra aceea, şi se întoarse cu doi oameni.

De data asta, cei doi oameni ce-l urmau pe Roland îl găsiră mai mult decît viteaz, îl socotiră cutezător.

Dar Roland, neţinînd seama nici măcar dacă era însoţit sau ba, o luă înapoi pe propria-i urmă în lipsa vreunei urme a banditilor.

Celor doi oameni le fu ruşine şi îl urmară.

Hotărît lucru, mînăstirea era părăsită.

Ajuns în faţa porţii celei mari, Roland îl chemă pe colonelul de dragoni. Colonelul cu cei zece oameni era la postul său.

Roland deschise poarta şi făcu jonctiunea cu el.

Nici ei nu văzuseră şi nu auziseră nimic.

Intrară cu toţii împreună, închizînd şi baricadînd poarta în urma lor, ca să le taie retragerea banditilor, dacă ar fi avut fericirea să-i întîlnească.

Pe urmă plecară cu toţii să se-ntîlnească cu ceilalţi camarazi, care şi ei se alăturasera căpitanului de jandarmi şi celor opt oameni ai lui.

Aceştia toţi îl aşteptau în strane.

Trebuiau să se hotărască pentru retragere : tocmai bătuse ceasurile două de noapte. De-aproape trei ceasuri se aflau în căutare, fără să fi găsit nimic.

Roland, reabilitat în cugetele jandarmilor şi ale dragonilor, care vedeau că nu e de glumit cu fostul călugăr, dădu, spre marea lui părere de rău, semnalul de retragere, deschizînd uşa capelei ce dădea înspre pădure.

De data asta, cum nu mai trăgea nădejde să mai întîlnească pe careva, Roland se mulţumi doar s-o tragă după el.

Apoi, în pas forţat, trupa cea mică porni înapoi spre Bourg.

Căpitanul de jandarmi cu cei optsprezece oameni şi cu Roland se întoarseră la cazarma lor, după ce schimbară parola cu sentinela.

Colonelul de dragoni şi cei doisprezece oameni ai lui îşi urmară drumul şi se înapoiară în oraş.

Tocmai strigătul sentinelei cînd opri soldaţii la poarta cazărmii atrăsese atenţia lui Morgan şi lui Valensolle. Intrarea celor optsprezece soldaţi în cazarmă le întrerupsese cina. În sfîrşit, tocmai împrejurarea aceea neprevăzută îl făcuse pe Morgan să exclame : „Atenţie !".

Într-adevăr, în situaţia în care se aflau cei doi tineri, orice lucru merita atenţie.

De aceea masa fu întreruptă, fălcile încetară să mai mestece ca să lase ochii şi urechile să-şi împlinească menirea cu toată puterea.

Se văzu curînd că numai ochii vor avea de furcă.

Fiecare jandarm intră în încăperea-i respectivă fără lumină. Nimic nu atrase aşadar atenţia tinerilor noştri pe la numeroasele ferestre ale cazărmii, drept care se putură concentra numai asupra unui singur punct.

În mijlocul tuturor ferestrelor acelora întunecate, două din ele se luminară. În raport cu restul clădirii, ele erau situate oarecum într-o latură şi drept în faţa aceleia unde cei doi prieteni îşi luau masa.

Amîndouă ferestrele erau la primul etaj, dar, din poziţia pe care o ocupau, adică de pe coama mormanelor de nutreţ, Morgan şi Valensolle nu numai că se găseau la aceeaşi înălţime cu ferestrele, ci chiar se uitau de deasupra lor.

Ferestrele acelea erau de la camera căpitanului de jandarmi.

Fie din nepăsarea bravului căpitan, fie din lipsurile mari de care suferea statul, ferestrele nu aveau perdele, așa că, datorită celor două sfeșnice aprinse de ofițerul de jandarmi în cinstea oaspetelui, Morgan și Valensolle puteau să vadă tot ce se petrecea în camera aceea.

Deodată Morgan îl prinse de braț pe Valensolle și-l strînse cu toată puterea.

— Ei ! exclamă Valensolle, dar ce s-a mai întîmplat ?

Roland își aruncase tricornul pe un scaun, și Morgan îl recunoscuse.

— Roland de Montrevel ! zise el, Roland în uniformă de subofițer de jandarmi ! De data asta, noi sîntem pe urmele lui, în timp ce el le mai caută pe-ale noastre. Să nu cumva să i le pierdem.

— Ce faci ? întrebă Valensolle simțind că prietenul lui plecase de lîngă el.

— Mă duc să-i înștiințez pe confrați. Tu rămîi pe loc și nu-l pierde din ochi. Își leapădă sabia, își scoate pistoalele de la cingătoare, se vede că-și va petrece noaptea în camera căpitanului. Mîine îl desfid s-o apuce pe vreun drum, oricare ar fi, fără să aibă pe unul de-ai noștri pe urme.

Și Morgan, dîndu-și drumul s-alunece pe povîrnișul nutrețului, dispăru din văzul camaradului său care, chircit ca un sfinx, nu-l mai scăpa din ochi pe Roland de Montrevel.

După un sfert de ceas, Morgan se întoarse, iar ferestrele ofițerului de jandarmi erau, ca toate celelalte ferestre ale cazărmii, cufundate în întuneric.

— Ei, ce-i ? întrebă Morgan.

— Ce să fie ? răspunse Valensolle. Totul s-a terminat în chipul cel mai prozaic din lume. Și-au lepădat hainele de pe ei, au stins lumînările și s-au culcat : căpitanul în patul său, iar Roland pe o saltea. Se vede treaba că în clipa de față sforăie care mai de care.

— Ei, atunci, spuse Morgan, noapte bună lor și nouă la fel.

După zece minute, urarea de mai sus era împlinită și cei doi tineri dormeau de parcă nu s-ar fi culcat cu primejdia în pat.

XLI

HOTELUL POȘTEI

În aceeași zi, către ceasurile șase de dimineață, cu alte cuvinte în zorii cenușii și reci ai unei zile de la sfîrșitul lui februarie, un călăreț, dînd pinteni unui căluț de poștă, precedat fiind de un surugiu ce trebuia să aducă înapoi calul și să-l predea în mînă, ieșea din orașul Bourg pe drumul spre Mâcon sau spre Saint-Jullien.

Spunem pe drumul spre Mâcon sau spre Saint-Jullien, fiindcă la o leghe depărtare de Bourg, capitala provinciei Bresse, drumul se bifurcă și unul, urmînd în linie dreaptă, duce la Saint-Jullien, iar celălalt, abătîndu-se către stînga, se îndreaptă spre Mâcon.

Ajuns la răspîntia celor două drumuri, călărețul era gata s-o apuce pe drumul spre Mâcon, cînd o voce care părea că iese de sub o căruță răsturnată îi ceru îndurare.

Călărețul porunci vizitiului să vadă ce se întîmplase.

Un biet zarzavagiu fusese prins într-adevăr sub căruța încărcată cu legume. Fără îndoială, voise s-o sprijine în clipa cînd roata, alunecînd în șanț, căruța se prăvăli. Din fericire căruța căzuse peste el în așa fel, încît omul nădăjduia, spunea dînsul, să nu se fi ales cu nici o fractură și nu cerea decît un lucru, să i se dea o mînă de ajutor ca să-și pună căruța iarăși pe roate. Atunci nădăjduia el că se va putea ridica și pune pe picioare.

Călărețul, om milos față de aproapele său, nu numai că-i îngădui vizitiului să se oprească și să-l scoată pe zarzavagiu din încurcătura în care se găsea, dar chiar el sări jos de pe cal și, cu o putere la care nici pe departe nu te-ai fi așteptat de la un bărbat de statură mijlocie, așa cum era el, ajută vizitiul să pună căruța iarăși pe roate, și nu numai atît, ci s-o și tragă pe drumul pietruit.

După care voi să-l ajute pe om să se ridice, dar omul spusese drept : era teafăr și nevătămat. E drept că-i mai rămăsese

un soi de tremur în picioare, dar numai ca să se adeverească proverbul ce pretinde că există un Dumnezeu şi pentru beţivi.

Zarzavagiul nu mai contenea cu mulţumirile şi prinse calul de căpăstru, dar mai mult — şi lucrul era lesne de văzut — ca să se sprijine, decît ca să mîne animalul pe drumul cel drept.

Cei doi călăreţi încălecară iarăşi, o luară cu caii în galop şi curînd se făcură nevăzuţi la cotul pe care-l face drumul cu cinci minute înainte de-a intra în pădurea Monnet.

Dar, de cum dispărură, o schimbare demnă de luat în seamă se petrecu în înfăţişarea zarzavagiului: îşi opri calul, se îndreptă, duse la buze muştiucul unei goarne mici şi sună de trei ori.

Un soi de rîndaş de cai ieşi din pădurea ce mărgineşte drumul, ducînd de căpăstru un cal înşeuat ca pentru un stăpîn.

Zarzavagiul îşi dezbrăcă repede bluza de pe el, îşi lepădă pantalonii de pînză groasă şi rămase în vestă, pantalon de piele de căprioară şi cizme cu marginea răsfrîntă.

Scotoci în căruţă, scoase un pachet pe care-l desfăcu, scutură o haină verde, de vînătoare, cu brandemburguri de aur, o trase pe el, pe deasupra îmbrăcă o mantie îmblănită, cafenie, luă din mîna grăjdarului o pălărie pe care el i-o dădu şi care se potrivea cu costumu-i elegant, îşi fixă pintenii la cizme şi, sărind pe cal cu uşurinţa şi dibăcia unui călăreţ încercat, îi spuse grăjdarului:

— Să fii deseară pe la şapte între Saint-Just şi Ceyzériat. Ai să te-ntîlneşti cu Morgan. Spune-i că cel *pe care-l ştie el* se duce la Mâcon, dar c-am să fiu acolo înaintea lui.

Şi, în adevăr, fără să-i mai pese de căruţa de legume pe care de altfel o lăsa în paza slujitorului său, fostul zarzavagiu, care nu era altcineva decît vechea noastră cunoştinţă Montbar, îşi întoarse calul în direcţia în care se afla pădurea Monnet şi-l puse-n galop.

Calul lui nu era un nenorocit de căluţ de poştă, ca cel pe care-l încălecase Roland, ci, dimpotrivă, un minunat cal de curse. Aşa încît, între pădurea Monnet şi Polliat, Montbar îi ajunse din urmă pe cei doi călăreţi şi îi şi întrecu.

În afară de o scurtă oprire la Saint-Cyr-sur-Menthon, calul făcu dintr-o singură bucată, şi-n mai puţin de trei ceasuri,

cele nouă sau zece leghe ce despart orașul Bourg de Mâcon.

Sosit la Mâcon, Montbar trase la hotelul Poștei, singurul care, la vremea aceea, avea reputația de a-i atrage pe toți călătorii de soi.

Dealtminteri, după felul în care Montbar fu primit în hotel, se vedea că patronul hotelului avea de-a face cu o veche cunoștință.

— A, dumneavoastră erați, domnule de Jayat ! exclamă hotelierul. Chiar ieri ne întrebam, ce vi s-o fi întîmplat. Iată, e mai bine de-o lună de cînd n-ați mai fost văzut prin părțile noastre.

— Crezi că-i chiar așa de mult timp, amice ? zise tînărul, afectînd graseierea la modă. Da, da, e chiar adevărat. Am fost pe la niște prieteni, pe la Treffort, pe la Hautecourt. Îi cunoști pe domnii aceștia după nume, nu-i așa ?

— O ! și după nume și personal.

— Am vînat cu gonaci. Au niște trăsuri minunate, pe cuvîntul meu ! Dar se poate mînca la dumneata în dimineața asta ?

— De ce nu ?

— Ei, atunci pune să-mi aducă un pui, o sticlă de vin de Bordeaux, două cotlete, niște fructe, o nimica toată !

— Într-o clipă. Doriți să fiți servit în camera dumneavoastră sau în sala de mese.

— În sala de mese, e mai vesel, numai servește-mă la o masă de-o parte. Ah ! nu uita de calul meu. E un animal minunat, care mi-e mai drag decît mulți creștini, pe cuvînt *d'onoae !*

Hotelierul dădu comanda, Montbar se așeză în fața căminului, își ridică mantia-i îmblănită ca să-și încălzească picioarele.

— Tot dumneata ții poșta ? îl întrebă el pe hangiu, ca să nu întrerupă vorba începută.

— Bine înțeles !

— Atunci, la dumneata se schimbă caii diligențelor ?

— Nu ai diligențelor, ci ai furgoanelor poștale.

— A ! ia spune, trebuie să mă duc la Chambéry într-una din zilele acestea. Cîte locuri sînt în furgon ?

— Trei, două înăuntru și unul cu factorul.

— Și am noroc să găsesc un loc liber ?

— Așa ceva se mai poate uneori, dar, cel mai sigur, vedeți, e s-aveți o caleașcă sau o gabrioletă personală.

— Nu poți să-ți refii locul dinainte ?

— Nu, căci trebuie să înțelegeți, domnule de Jayat, dacă sînt călători care și-au luat locul de la Paris la Lyon, ei au întîietate.

— Ca să vezi, aristocrații, zise Montbar rîzînd. Și, fiindcă veni vorba de aristocrați, îți sosește unul după mine, cu poșta. I-am luat-o înainte la vreun sfert de leghe după Polliat. Mi s-a părut că era călare pe-un căluț ce sufla din greu.

— Ei ! exclamă hangiul, nu-i de mirare. Confrații mei nu prea au cai buni !

— Și na, iată-l tocmai pe omul nostru, reîncepu să vorbească Montbar. Credeam că i-am luat-o înainte mai mult de-atît.

Într-adevăr, chiar în clipa aceea Roland trecu în galop prin fața ferestrelor și intră în curte.

— Luați tot camera numărul 1, domnule Jayat ? întrebă hangiul.

— De ce mă întrebi ?

— Păi, fiindcă e cea mai bună și, de n-o luați dumneavoastră, am da-o persoanei ce sosește, în cazul în care rămîne mai mult.

— Ei ! Nu te ocupa de mine. Abia în cursul zilei am să știu dacă rămîn sau dacă plec. Dacă noul sosit stă mai mult, așa cum spui, dă-i camera numărul 1. Eu mă voi mulțumi și cu numărul 2.

— Masa e servită, domnule, spuse ospătarul arătîndu se pe pragul ușii ce ducea de la bucătărie în sala de mese.

Montbar făcu un semn din cap și răspunse invitației. Intră în sala de mese tocmai în clipa în care Roland intra în bucătărie.

Într-adevăr i se pusese masa. Montbar își schimbă tacîmul și se așeză în așa fel, încît să fie cu spatele spre ușă.

Măsura sa de precauție fu zadarnică : Roland nu intră deloc în sala de mese, și clientul își isprăvi dejunul fără să fie tulburat.

Numai la desert, hangiul veni el însuși să-i aducă cafeaua.

Montbar înțelese că onorabilul personaj avea chef de vorbă. Așa ceva se potrivea de minune. Dorea el însuși să afle anumite lucruri.

— Ei ? întrebă Montbar, ce se-ntîmplă cu omul nostru ? A venit numai ca să-schimbe calul ?

— Nu, nu, răspunse hangiul. Aşa precum aţi spus, e un aristocrat. A cerut să-i fie servit prînzul în camera lui.

— În camera lui sau într-a mea ? întrebă Montbar, fiindcă sînt foarte sigur că i-ai dat faimoasa cameră numărul 1.

— Păi, domnule de Jayat, e greşeala dumneavoastră. Mi-aţi spus că pot dispune de ea.

— Şi m-ai crezut pe cuvînt. Bine ai făcut însă. Am să mă mulţumesc cu numărul 2.

— Vai ! N-o să vă simţiţi prea bine. Camera nu-i despărţită de numărul 1 decît printr-un perete subţire, şi tot ceea ce se face sau se spune se aude dintr-o cameră în cealaltă.

— Ei ! hangiule dragă, crezi oare c-am venit la dumneata să fac lucruri ce nu se cuvin, sau să cînt cîntece instigatoare, de te temi aşa tare să nu se audă ce-am să spun sau ce-am să fac ?

— Vai ! Dar nu-i asta !

— Atunci ce-i ?

— Nu mă tem că dumneavoastră aveţi să tulburaţi pe cineva. Mă tem să nu fiţi dumneavoastră tulburat.

— Bine ! Deci tînărul dumitale e un scandalagiu ?

— Nu, dar seamănă a fi ofiţer.

— Ce te-a putut face să crezi aşa ceva ?

— Mai întîi de toate înfăţişarea lui. Apoi, a întrebat ce regiment se află în garnizoană la Mâcon. I-am spus că-i regimentul 7 vînători călare. „A ! bine, făcu el, îl cunosc pe şeful brigăzii, e un prieten de-al meu. Poate un slujitor de-al dumitale să-i ducă din partea mea cartea de vizită şi să-l întrebe de vrea să vină să prînzească cu mine ?"

— A ! a !

— Aşa că, înţelegeţi dumneavoastră, ca ofiţerii între ei. Înseamnă c-o să fie zgomot, scandal ! Poate n-au să prînzească numai, dar au să şi cineze, au să ospăteze şi-n puterea nopţii.

— Ţi-am spus, dragă hangiule, că nu credeam să am plăcerea să-mi petrec noaptea la dumneata. Aştept scrisori de la Paris, post-restant, care vor hotărî ce am de făcut. În aşteptare, aprinde-mi focul în camera numărul 2, făcînd zgomot cît mai puţin cu putinţă, ca să nu-mi tulburi vecinul. Totodată

pune să-mi ducă în cameră o pană, cerneală şi hîrtie. Am de scris.

Poruncile lui Montbar fură îndeplinite întocmai, şi chiar el urcă în urma valetului de serviciu să vadă dacă nu cumva Roland ar putea fi incomodat de vecinătatea lui.

Camera era chiar aşa cum spusese hotelierul-poştaş, şi nici o mişcare nu se putea face, nici un cuvînt nu se putea rosti în una, fără să nu se audă în cealaltă.

Aşa că Montbar auzi cît se poate de bine pe feciorul de la hotel vestindu-i lui Roland sosirea şefului de brigadă Saint-Maurice, apoi pasul răsunător al acestuia pe coridor şi, în sfîrşit, exclamaţiile celor doi amici, încîntaţi că se revăd.

Cît despre Roland, deranjat o clipă de zgomotul ce se făcuse în camera vecină, uitase de el îndată ce nu se mai auzi şi nu mai exista nici o primejdie că s-ar mai repeta. Montbar, cum rămase singur, se aşeză la masa pe care se pusese cerneală, pană şi hîrtie, şi stătu nemişcat.

Cei doi ofiţeri se cunoscuseră cîndva în Italia, şi Roland se aflase sub ordinele lui Saint-Maurice pe vremea cînd acesta din urmă era căpitan, iar Roland nu era decît locotenent.

Astăzi erau egali în grad. Mai mult încă, Roland avea dublă misiune, şi din partea primului consul, şi din cea a ministrului de poliţie, care îi dădeau dreptul de-a comanda ofiţerii în acelaşi grad cu el, ba chiar în limitele misiunii sale şi ofiţerii cu un grad mai mare.

Morgan nu se înşelase bănuind că fratele Améliei era în urmărirea confraţilor lui Iehu. Dacă percheziţiile nocturne întreprinse la mînăstirea Scillon nu i-ar fi dovedit-o, dovada ar fi reieşit din convorbirea tînărului ofiţer cu colegul său, presupunînd că asemenea convorbire ar fi fost auzită.

Aşadar, primul consul trimitea în mod efectiv călugărilor de la Saint-Bernard cincizeci de mii de franci în dar, iar cei cincizeci de mii de franci erau de fapt trimişi prin poştă. Însă cei cincizeci de mii de franci nu erau decît un soi de capcană cu ajutorul căreia se făceau presupuneri că se vor prinde jefuitorii de diligenţe, dacă nu se punea mîna pe ei în mînăstirea Scillon sau într-un alt loc în care s-ar fi putut retrage.

Acum, rămînea de văzut cum îi vor prinde.

Tocmai acest lucru se dezbătu pe larg între cei doi ofiţeri în timpul cît au luat masa.

La sfîrşitul mesei ajunseseră la un acord şi planul era stabilit.

În aceeaşi seară, Morgan primi o scrisoare concepută în termenii următori :

„Aşa cum ne-a spus şi Adler, vinerea viitoare pe la ceasurile cinci spre seară, furgonul poştal va pleca de la Paris cu cincizeci de mii de franci destinaţi călugărilor de la mînăstirea Saint-Bernard.

Cele trei locuri, locul din cupeu şi cele două locuri din interiorul furgonului, sînt reţinute de trei călători care vor urca primul la Sens, iar ceilalţi doi la Tonnerre.

Călătorii de mai sus sînt : cel din cupeu, unul dintre cei mai bravi agenţi ai cetăţeanului Fouché, iar în interior domnul Roland de Montrevel şi şeful de brigadă al regimentului 7 vînători în garnizoană la Mâcon.

Vor fi în haine burgheze ca să nu trezească bănuieli, dar înarmaţi pînă-n dinţi.

Doisprezece vînători călări, cu muschete cu ţeavă scurtă, pistoale şi săbii, vor escorta furgonul, dar de la distanţă şi în aşa fel ca să ajungă tocmai cînd va fi operaţia în toi.

Primul foc de pistol trebuie să le dea semnalul ca să-şi pună caii în galop şi să cadă asupra tîlharilor.

Acum, eu sînt de părere că, în ciuda măsurilor de precauţie luate, ba chiar din pricina tuturor acestor măsuri de precauţie, atacul să fie menţinut şi să se petreacă la locul hotărît, adică la Casa-Albă.

Dacă şi confraţii sînt de aceeaşi părere, să fiu înştiinţat. Eu voi mîna furgonul poştal ca vizitiu de la Mâcon la Belleville.

Şefului de brigadă îi fac eu de petrecanie. Unul din voi să-l ia în seama lui pe agentul cetăţeanului Fouché.

Cît despre domnul Roland de Montrevel, nu i se va întîmpla nimic, dat fiind că-mi iau răspunderea ca, printr-un mijloc cunoscut şi inventat de mine, să-l împiedic să coboare din vehicul.

Ora precisă la care furgonul de Chambéry trece pe la Casa-Albă e la şase seara, sîmbătă.

Un răspuns de două-trei cuvinte, conceput în termenii următori : *sîmbătă seara la ceasurile şase*, şi totul va merge ca pe roate.

Montbar."

Pe la miezul nopţii Montbar, care se plînsese cu adevărat de zgomotul făcut de vecinul lui şi fusese instalat într-o cameră situată la celălalt capăt al hotelului, fu deşteptat de un

curier care era tot rîndaşul de cai care-i adusese pe drum calul înşeuat.

Scrisoarea adusă de curier cuprindea doar cuvintele de mai jos, urmate de un post-scriptum :

„Sîmbătă seara, la ceasurile şase.

Morgan."

„P.S. A nu se uita, chiar în toiul luptei, şi mai ales în toiul luptei, că viaţa lui Roland de Montrevel este pusă sub semnul ocrotirii."

Tînărul citi răspunsul cu o bucurie vădită. De data aceasta, n-avea să mai fie o simplă oprire de poştalion, ci un soi de chestiune de onoare între bărbaţi de păreri deosebite, o întîlnire între viteji.

Pe drum n-avea să se răspîndească numai aur, ci şi sînge.

N-aveau să aibă de-a face numai cu nişte pistoale cu cartuşe oarbe, mînuite de mîinile unui copil, ci aveau să se slujească de armele ucigaşe ale unor soldaţi deprinşi să le mînuiască.

De altfel, avea înaintea lui toată ziua care abia începuse să se desfăşoare, şi pe cea de-a doua întreagă, ca să-şi ia măsurile de trebuinţă. Montbar se mulţumi aşadar să-l întrebe deocamdată pe grăjdar cine era vizitiul de serviciu care avea să ia în primire la ceasurile cinci furgonul poştal de la Mâcon şi să facă distanţa de o poştă sau chiar de două poşte, ce se întindea între Mâcon şi Belleville.

Pe lîngă asta, îi ceru să cumpere patru şuruburi cu belciuge şi două lanţuri cu încuietori.

Ştia dinainte că furgonul soseşte la patru şi jumătate la Mâcon, ia cina acolo şi pleacă mai departe la orele cinci precis.

Fără îndoială, toate măsurile lui Montbar erau luate dinainte căci, după ce i-a dat slujitorului său indicaţiile de mai sus, îl lăsă să plece şi adormi ca un om ce are de împlinit nişte resturi de somn.

A doua zi nu se deşteptă sau, mai curînd, nu coborî decît pe la ceasurile nouă dimineaţa. Îi ceru hangiului, fără să dea de bănuit noutăţi despre vecinul său scandalagiu.

Călătorul plecase la Paris de la orele şase dimineaţa cu furgonul poştal de Lyon, împreună cu prietenul său, şeful

de brigadă de la vînători, şi hangiului i se părea c-a auzit că nu-şi reţinuseră locurile decît pînă la Tonnerre.

De altfel, după cum domnul de Jayat se interesa de tînărul ofiţer, tot aşa şi tînărul ofiţer se interesase de dînsul. Întrebase cine era, dacă venea de obicei la hotel şi dacă se credea c-ar consimţi să-şi vîndă calul.

Hangiul răspunsese că-l cunoaşte foarte bine pe domnul de Jayat; că domnia sa avea obiceiul să tragă la hotel acolo ori de cîte ori afacerile sale îl aduceau la Mâcon, şi că, în privinţa calului, nu crede c-ar consimţi să se lipsească de el, orice preţ l s-ar oferi, datorită afecţiunii pe care tînărul gentilom i-o păstra.

Drept care, călătorul plecă fără să stăruie mai mult.

După prînz, domnul de Jayat, ce părea că n-are nimic de făcut, ceru să i se pună şaua pe cal, încălecă şi ieşi din Mâcon pe drumul dinspre Lyon. Cît fu în oraş, lăsă calul să meargă în pasul care-i plăcea elegantului animal, dar de îndată ce se văzu afară din oraş, puse mîna pe hăţuri şi-şi strînse genunchii.

Animalului i-a fost destul asemenea semn ca s-o ia la galop.

Montbar străbătu satele Varennes, Crêche, La Chapelle-de-Guinchay şi nu se opri decît la Casa-Albă.

Locul era chiar aşa cum spusese Valensolle, minunat de bine ales pentru o ambuscadă.

Casa-Albă era aşezată în fundul unei vîlcele, între un coborîş şi un urcuş; la marginea grădinii sale trecea un pîrîu fără nume, care se vărsa în Saône, în dreptul localităţii Challe.

Arbori stufoşi şi înalţi străjuiau de-a lungul cursului apei şi, descriind un semi-cerc, învăluiau casa.

Cît despre casă, după ce fusese odinioară han, al cărui hangiu nu izbutise să cîştige ca să-l ţină, fusese închisă cu vreo şapte-opt ani în urmă şi începuse să cadă în ruină.

Înainte de-a ajunge aici, venind de la Mâcon, drumul făcea un cot.

Montbar cercetă locurile dimprejur cu grija unui inginer ce primise sarcina de a alege terenul pentru un cîmp de luptă, scoase un creion şi un carneţel din buzunar, şi schiţă un plan exact al poziţiei.

Pe urmă se întoarse la Mâcon.

După două ore, rîndaşul de la cai plecă, ducîndu-i lui Morgan planul şi lăsînd stăpînului său numele vizitiului care trebuia să mîne furgonul ; îl chema Antoine. În afară de asta, rîndaşul cumpărase cele patru şuruburi cu belciuge şi cele două lanţuri cu lacăte.

Montbar ceru să i se aducă sus, în cameră, o sticlă cu vin vechi de Bourgundia, şi-l chemă pe Antoine.

După zece minute, Antoine intră în cameră.

Era un băiat voinic şi frumos, de vreo douăzeci şi cinci, douăzeci şi şase de ani, înalt aproape cît Montbar, lucru de care eroul nostru, după ce la măsurat din creştet pînă-n tălpi, a luat act cu satisfacţie.

Vizitiul se opri în pragul uşii şi, ducîndu-şi mîna la pălărie, după obiceiul milităresc, zise :

— Cetăţeanul m-a chemat ?

— Pe dumneata te cheamă Antoine ? întrebă Montbar.

— Precum ziceţi, şi-s gata să vă slujesc de sînt în stare, pe dumneavoastră şi pe cei ce vă însoţesc.

— Ei uite, amice, mă poţi sluji... Închide dar uşa şi vino-n-coace !

Antoine închise uşa, se apropie pînă la doi paşi de Montbar şi, ducînd iarăşi mîna la pălărie, zise :

— Iată-mă, stăpîne.

— Mai întîi de toate, începu Montbar, dacă nu ai nimic împotrivă, să bem un pahar de vin în sănătatea drăguţei tale.

— Of ! Of ! Drăguţei mele ! făcu Antoine. Ce ? Oamenii ca noi au drăguţe ? Aşa ceva se potriveşte la domnişori ca dumneavoastră, să aibă drăguţe.

— Lasă, n-ai să mă faci tu să cred, şmecherule, spuse Montbar, că te-ai jurat să mori călugăr, cînd eşti atît de chipeş.

— Vai ! Nu vreau să spun că sînt călugăr în asemenea privinţă ; mai avem noi pe ici pe colo cîte-o fetiţă în drum.

— Da, da, la fiecare crîşmă. De-aceea doar ne-oprim atît de des cu caii de întors, ca să bem un păhăruţ şi să ne-aprindem pipa.

— Păi, exclamă Antoine cu o mişcare din umeri de nedescris, omul trebuie să mai şi rîdă.

— Ei, ia gustă tu vinul ăsta, băiete ! Pun capul că n-ai să plîngi din pricina lui.

Şi, luînd un pahar plin, Montbar făcu semn vizitiului să ia celălalt pahar.

— Aşa cinste mai zic şi eu... În sănătatea dumneavoastră şi a celor ce vă-nsoţesc !

Era expresia obişnuită a vizitiului nostru cumsecade, un soi de extindere a politeţei ce n-avea nevoie de justificarea unor însoţitori.

— Ei, da, exclamă el după ce bău, plescăind din limbă. Ce mai vin vechi ! Şi eu care l-am înghiţit fără să-l gust, de parc-ar fi fost un vin oarecare.

— Ai greşit, Antoine.

— Păi da, am greşit.

— Lasă ! spuse Montbar umplînd din nou paharul. Din fericire, greşeala se poate îndrepta.

— Numai pîn-la deget, domnule dragă, zise vizitiul poznaş întinzînd paharul dar avînd grijă să-şi ţină degetul sus, pe marginea paharului.

— O clipă, zise Montbar tocmai cînd Antoine era gata să ducă paharul la gură.

— Drept la timp, spuse vizitiul, era gata să fie înghiţit, nenorocitul ! Ce s-a-ntîmplat ?

— N-ai vrut să beau în sănătatea drăguţei tale, dar n-ai să te dai în lături, nădăjduiesc, să bei în sănătatea drăguţei mele.

— O ! aşa ceva nu se refuză, mai ales cu un asemenea vin. În sănătatea drăguţei dumneavoastră şi a celor ce-o însoţesc.

Şi cetăţeanul Antoine înghiţi licoarea roşie, degustînd-o de rîndul acesta.

— Ei na, făcu Montbar, te-ai prea grăbit şi acum, amice.

— De ! făcu vizitiul.

— Păi, da... ia gîndeşte-te că am mai multe drăguţe. De vreme ce n-am numit-o pe cea în sănătatea căreia bem, cum vrei tu să-i fie cu folos ?

— I-adevărat, zău !

— Îmi pare rău, dar trebuie s-o luăm de la capăt, amice.

— Ei ! păi s-o luăm ! Cu un om ca dumneavoastră nu trebuie să facem lucrurile pe dos. Am făcut greşeala, hai s-o bem !

Şi Antoine întinse paharul, pe care Montbar i-l umplu ochi.

— Acuma, zise el aruncînd o privire la sticlă şi încredinţîndu-se dintr-o ochire că e goală, nu mai merge să ne înşelăm. Cum o cheamă ?

— În sănătatea frumoasei Joséphine ! făcu Montbar.

— În sănătatea frumoasei Joséphine ! repetă Antoine.

Şi înghiţi vinul de Bourgundia cu o satisfacţie ce părea că tot creşte.

Apoi, după ce bău şi se şterse pe buze cu mînecă, în clipa în care punea paharul pe masă, zise :

— Ei ! o clipă, meştere.

— Na ! exclamă Montbar. Mai e ceva ce nu merge ?

— Păi, cred şi eu ! Am făcut treaba prost, dar e prea tîrziu.

— De ce ?

— Sticla e goală.

— Asta da, dar nu şi cealaltă.

Şi Montbar luă din colţul căminului o sticlă gata desfundată.

— Ai ! ai ! făcu Antoine al cărui obraz se lumină de un zîmbet radios.

— Avem leac ? întrebă Montbar.

— Avem, răspunse Antoine.

Şi îşi întinse paharul.

Montbar îl umplu tot atît de conştiincios cum făcuse şi în primele trei rînduri.

— Ei iată ! urmă vizitiul cercetînd în zare lichidul rubiniu care strălucea în pahar, ziceam că am băut în sănătatea frumoasei Joséphine...

— Da, spuse Montbar.

— Dar, continuă Antoine, sînt al dracului de multe Joséphine în Franţa.

— E-adevărat. Şi cam cîte crezi tu că sînt, Antoine.

— Ei ! păi trebuie să fie vreo sută de mii.

— Să zicem că-i aşa. Şi după aceea ?

— Dintr-aceste o sută de mii cred că nu-s decît a zecea parte frumoase.

— E mult.

— Să zicem, a douăzecea parte.

— Fie !

— Asta face cinci mii.

— Drace ! Dar ştii că eşti tare la aritmetică ?

— Păi sînt fiu de învățător.

— Ei, și-apoi ?

— Ei, în sănătatea căreia din cele cinci mii am băut ?... Ei ?

— Ai dreptate, Antoine, zău ! Trebuie să adăugăm numele de familie la numele de botez, în sănătatea frumoasei Joséphine...

— Așteptați, paharul e început, nu mai poate sluji scopului. Pentru ca închinarea să fie cu folos trebuie să-l golesc, și pe urmă să-l umpleți.

Antoine duse paharul la gură.

— Iată-l gol, zise el.

— Și iată-l și plin, adăugă Montbar punînd paharul în legătură cu sticla.

— Atunci aștept. În sănătatea frumoasei Joséphine... ?

— Frumoasei Joséphine... Lollier !

Și Montbar goli paharul.

— Ei, drăcia dracului ! exclamă Antoine. Dar stați puțin, pe Joséphine Lollier, o cunosc și eu !

— Nu zic ba.

— Joséphine Lollier doar e fiica dirigintelui poștalioanelor din Belleville.

— Întocmai.

— Ei, fire-ar să fie ! exclamă vizitiul. Dar știți că nu sînteți de plîns, dom'le meșter ! Frumos boboc de fată ! În sănătatea frumoasei Joséphine Lollier !

Și dădu peste cap al cincilea pahar cu vin de Bourgundia.

— Ei ? acuma, îl întrebă Montbar, înțelegi tu de ce te-am chemat sus, băiete ?

— Nu, totuși n-am să vă port pică.

— Drăguț din partea ta.

— O ! eu sînt băiat bun, dar dat dracului !

— Ei, hai să-ți spun de ce te-am chemat sus.

— V-ascult, sînt numai urechi.

— Așteaptă ! Cred c-ai să înțelegi mai bine cu paharul plin decît gol.

— Ați fost cumva, din întîmplare, doctor de surzi dumneavoastră ? întrebă vizitiul făcînd pe mucalitul.

— Nu, dar am trăit mult printre beți, răspunse Montbar, umplînd din nou paharul lui Antoine.

— Nu-nseamnă că eşti beţiv dacă ţi-e drag vinul, zise Antoine.

— Sînt de-o părere cu tine, dragă băiete, răspunse Montbar. Beţiv eşti numai cînd nu ştii să duci vinul.

— Bine grăit! făcu Antoine, care părea că şi-l duce pe-al său de minune. Vă ascult!

— Mi-ai spus că nu înţelegi de ce te-am chemat sus?

— Aşa am spus.

— Totuşi, trebuie să fi bănuit că am avut un scop?

— Orice om are un scop, bun sau rău, după cum pretinde preotul nostru, răspunse sentenţios Antoine.

— Ei, află atunci, amice, urmă Montbar, c-al meu e să pătrund noaptea, fără să fiu recunoscut, în curtea meşterului Nicolas-Denis Lollier, dirigintele poştalioanelor de la Belleville.

— De la Belleville, repetă Antoine, care urmărea vorbele lui Montbar cu toată atenţia de care mai era în stare. Înţeleg... Şi voiţi să pătrundeţi fără să fiţi recunoscut în curtea meşterului Nicolas-Denis Lollier, dirigintele poştalioanelor din Belleville, ca s-o puteţi vedea după placul inimii pe frumoasa Joséphine? Ai! Ce mai pui de lele îmi sînteţi!

— Ai nimerit-o, dragă Antoine. Şi vreau să pătrund fără să fiu recunoscut, pentru că bătrînul Lollier a descoperit toată povestea şi nu-i mai îngăduie fiică-si să mă mai primească.

— Ca să vezi! Şi ce pot eu face în treaba asta?

— Ţi-e mintea încă înegurată, Antoine, ia mai bea paharul ăsta de vin ca să te limpezeşti.

— Aveţi dreptate, exclamă Antoine.

Şi dădu peste cap al şaselea pahar de vin.

— Ce poţi face tu, Antoine?

— Da, ce pot face eu? Asta vă şi întreb.

— Tu poţi face totul, amice.

— Eu?

— Tu.

— Vai! Tare-aş mai fi curios să aflu. Lămuriţi-mă, hai, lămuriţi-mă!

Şi întinse paharul.

— Mîine, tu ai să mîni furgonul poştal de Chambéry?

— Cam aşa ceva. La ceasul şase.

— Ei bine, să ne-nchipuim că Antoine e băiat de treabă.

— Ce să ne mai închipuim, că este !
— Ei, atunci, iată ce face Antoine...
— Să vedem, ce face ?
— Mai întîi își golește paharul.
— Așa ceva nu-i greu... S-a făcut !
— Apoi ia ăștia zece ludovici !
Montbar înșirui zece ludovici pe masă.
— Ai ! Ai ! făcu Antoine, gălbiori adevărați ? Credeam c-au emigrat cu toții, dracii ăștia împielițați !
— Vezi bine c-au mai și rămas !
— Și ce trebuie să facă Antoine ca ei să-i intre în buzunar ?
— Trebuie ca Antoine să-mi împrumute cel mai frumos costum al lui de vizitiu.
— Dumneavoastră ?
— Și să-mi dea locul lui mîine seară.
— Ei ! da, ca s-o vedeți pe frumoasa Joséphine fără să fiți recunoscut.
— Păi vezi ? Sosesc pe la opt la Belleville, intru în curte, zic că sînt caii osteniți și-i las să se odihnească pînă la zece și, de la opt la zece...
— Nu știu, n-am văzut, și te-am dus de nas, tată Lollier.
— Ei, s-a făcut Antoine ?
— S-a făcut ! sînt tînăr, țin cu tinerii, sînt flăcău, țin cu flăcăii. Cînd voi fi bătrîn și tată, voi ține cu tații și cu bătrînii, și-atunci am să strig : „Trăiască babalîcii !"
— Așadar, dragă Antoine, îmi împrumuți vestonul tău cel mai frumos și cei mai frumoși pantaloni ?
— Tocmai am o haină și-o pereche de pantaloni pe care nu le-am îmbrăcat încă.
— Și-mi dai locul ?
— Cu plăcere.
— Și eu îți dau mai întîi cinci ludovici ca arvună.
— Și restul ?
— Mîine, cînd îmi trag cizmele. Numai să ai grijă...
— Care grijă ?
— Se spun multe despre tîlhari care pradă poștalioanele. Să ai grijă să pui oblîncuri la șaua vizitiului.
— Dar de ce ?

— Ca să-mi strecor pistoalele în ele.

— Haida-de ! nu cumva să le faceţi vreun rău tinerilor acelora viteji !

— Cum ! tu le spui tineri viteji tîlharilor care pradă diligenţele ?

— Na ! nu poţi fi tîlhar pentru că furi banii guvernului.

— Asta-i părerea ta ?

— Cred şi eu, şi pe deasupra e şi părerea multor altora. Cît despre mine, eu ştiu bine, că de-aş fi judecător, nu i-aş condamna.

— Poate c-ai şi bea în sănătatea lor ?

— Ei, ba bine că nu, mai ales dacă vinul ar fi bun !

— Atunci, te provoc, zise Montbar turnînd în paharul lui Antoine tot ce mai rămăsese în a doua sticlă.

— Ştiţi proverbul ? întrebă vizitiul.

— Care ?

— Nu trebuie să-l îndemni pe-un nebun să-şi înfăptuiască nebunia. În sănătatea confraţilor lui Ichu !

— Amin ! zise Montbar.

— Şi, cei cinci ludovici ? întrebă Antoine aşezînd paharul pe masă.

— Iată-i.

— Vă mulţumesc ! Veţi avea oblîncuri la şa, dar ascultaţi la mine, nu puneţi pistoale înăuntru sau, dacă totuşi puneţi pistoalele înăuntru, faceţi ca moş Jérôme, vizitiul din Geneva, nu puneţi gloanţe în pistoale.

Şi cu-n asemenea sfat filantropic, vizitiul îşi luă rămas bun de la Montbar şi coborî scara cîntînd cu o voce de om beat :

Dis-de-dimineaţă m-apuc de mă scol
Şi-n pădure-ndată pe loc o pornesc,
Colo păstoriţa visînd mi-o găsesc
Şi blînd mi-o trezesc făr' de vreun ocol.

— „Păstoriţă-i zic, dulce-ncîntătoare.
Pi-ţi-ar ţie oare teamă de-un păstor ?"
— „Teamă de-un păstor ? mie ? de ce oare ?
Taci din gură, dragă domn înşelător."

Montbar îl ascultă cu toată atenţia pe cîntăreţ pînă la capătul strofei a doua, dar, cu tot interesul pe care-l avu pentru romanţa meşterului Antoine, eroul nostru se văzu silit să se lase păgubaş de restul cîntecului, vocea vizitiului pierzîndu-se în depărtare.

XLII

FURGONUL POŞTAL DE CHAMBÉRY

A doua zi la orele cinci după-amiază Antoine, bine înţeles ca să nu fie în întîrziere, puse hamurile în curtea hotelului poştei pe cei trei cai ce trebuiau să pornească cu furgonul mai departe.

O clipă după aceea, furgonul intra în galop mare în curtea hotelului şi se opri sub ferestrele camerei ce părea că-l preocupase atît de mult pe Antoine, cu alte cuvinte la trei paşi de la ultima treaptă a scării de serviciu.

Dacă, fără a avea un interes pozitiv, s-ar fi putut da atenţie unui amănunt atît de neînsemnat, s-ar fi observat că perdeaua ferestrei se dădu în lături într-un fel aproape nesocotit, îngăduind persoanei ce locuia în cameră să vadă cine coboară din furgonul poştal.

Coborîră trei bărbaţi care, cu graba călătorilor flămînzi, se îndreptară spre ferestrele viu luminate ale sălii de mese.

De-abia intraseră ei să se ospăteze şi pe scara de serviciu se văzu cum coboară un vizitiu elegant, purtînd pur şi simplu nişte pantofi fini de bal, peste care îşi făcuse el socoteala să-şi tragă nişte cizme mari.

Elegantul vizitiu își trase în sfîrșit cizmele cele mari ale lui Antoine, îi strecură cinci ludovici în mînă, pe urmă se întoarse pentru ca Antoine să-i arunce pe umeri mantaua-i, aproape necesară din pricina asprimei anotimpului.

După ce isprăvi să-l îmbrace, Antoine intră repede și sprinten în grajd, unde se ascunse în colțul cel mai întunecos.

Cît despre cel căruia îi cedase locul, liniștit fără doar și poate din pricină că gulerul foarte înalt de la manta îi acoperea pe jumătate chipul, se duse de-a dreptul la cei trei cai cu hamurile puse pe ei încă mai dinainte de Antoine, strecură o pereche de pistoale cu cîte două focuri fiecare în oblîncurile de la șa și, profitînd de faptul că nu mai era nici țipenie de om în preajma furgonului după dezhămarea cailor cu care venise, și plecarea vizitiului din Tournus, cu o dăltiță ascuțită, ce la nevoie putea sluji și de pumnal, înfipte în lemnul vehiculului cele patru șuruburi cu verigi, deci cîte unul de fiecare ușă, și pe celelalte două în față, în lemnul caroseriei.

După care, se apucă să înhame caii cu o iuțeală și o dibăcie care vădeau omul deprins din copilărie cu toate amănuntele meșteșugului împins atît de departe în zilele noastre de acea clasă onorabilă a societății pe care noi o numim a gentilomilor *riders* [1].

De îndată ce isprăvi, aștepță, domolindu-și caii nerăbdători cu ajutorul cuvîntului și al biciului, savant combinate sau folosite pe rînd.

Se știe cu ce iuțeală se consumau mesele nenorociților condamnați la regimul furgoanelor poștale. Nici nu se scursese jumătate de oră și vocea conductorului se și auzi strigînd:

— Haideți, cetățeni călători, urcați în vehicul.

Montbar se ținu lîngă portieră și, cu toată deghizarea lor, îi recunoscu destul de ușor pe Roland și pe șeful de brigadă de la regimentul al 7-lea de vînători, care se urcară și luară loc în interiorul furgonului, fără să dea atenție vizitiului.

Acesta închise portiera după ei, trecu lacătul prin cele două belciuge și-l încuie.

Apoi, înconjurînd furgonul și făcîndu-se că scapă biciul jos în fața celeilalte portiere, trecu, aplecîndu-se, al doilea

[1] *Rider* = călăreț (engl.) în cazul de față, „gentilomi călăreți". (n.t.)

lacăt prin celelalte două belciuge, îl încuie și pe acesta, ri cîndu-se cu biciul și, fiind sigur că cei doi ofițeri erau l zăvorîți, încălecă pe cal bodogănindu-l pe conductor ca lăsase pe el să facă ceea ce nu era de datoria lui.

Într-adevăr, călătorul din cupeu era și el la locul său conductorul încă se mai ciorovăia de la un rest de socoteala cu birtașul.

— Plecăm în astă seară, la noapte sau mîine dimineață. moș François ? strigă falsul vizitiu imitînd cît putu mai bine vocea celui adevărat.

— Bine, bine, iată că plecăm, răspunse conductorul.

Pe urmă, uitîndu-se în juru-i, întrebă :

— Na ! dar unde-s călătorii ?

— Sîntem aici, ziseră toți deodată, cei doi ofițeri din interiorul furgonului poștal și agentul din cupeu.

— Portiera e bine închisă ? stărui moș François.

— Ei na ! de asta răspund eu, făcu Montbar.

— Atunci, mînă gloabele! strigă conductorul, urcînd scărița vehiculului, luînd loc alături de călător și trăgînd portiera după el.

Vizitiul n-așteptă să i se spună de două ori. Își porni caii, înfigîndu-și pintenii în burta celui pe care-l călărea și ciupindu-i pe ceilalți doi cu cîte o puternică lovitură de bici.

Furgonul poștal o porni în galop.

Montbar mîna de parcă toată viața lui n-ar fi făcut altceva. Străbătu orașul în asemenea goană de dîrdîiau ferestrele și se cutremurau casele. Niciodată un vizitiu adevărat nu-și pocnise biciul într-un chip mai savant.

La ieșirea din Mâcon văzu un grup mic de oameni călări. Erau cei doisprezece vînători care trebuiau să urmărească diligența fără să aibă aerul c-o escortează.

Șeful de brigadă scoase capul pe fereastra de la portieră și făcu semn subofițerului care-i comanda.

Montbar se prefăcu a nu băga nimic de seamă, dar după vreo cinci sute de pași, executînd o adevărată sinfonie cu biciul lui, întoarse capul și văzu că escorta o pornise din loc.

— Stați puțin, copilașii mei, făcu Montbar, am să vă dau eu acum de furcă !

Și îndoi loviturile de pinteni și loviturile de bici.

Caii parcă prinseseră aripi, diligența zbura pe caldarîm. Ai fi spus că trece carul diavolului cu tunete.

Conductorul fu cuprins de neliniște.

— Ei ! meștere Antoine, strigă el, nu cumva ne-am îmbătat din întîmplare ?

— Îmbătat ? A ! sigur că da, răspunse Montbar, cu salata de sfeclă pe care-am avut-o la cină !

— Dar, ce dracul ? De gonește așa, strigă Roland, scoțînd și el capul pe portieră, escorta n-are să ne poată urmări.

— Auzi ce ți se spune ! strigă conductorul.

— Nu, răspunse Montbar, n-aud.

— Ei, află că ți se pune în vedere că, de gonești așa, escorta n-are să ne poată urmări.

— E așadar o escortă ? întrebă Montbar.

— Ei, da ! pentru că avem cu noi bani de-ai guvernului.

— Atunci se schimbă lucrurile. Trebuia să-mi spună asta de la început.

Dar, în loc să încetinească alergătura, furgonul goni mai departe la fel, și altă schimbare nu se făcu decît că mai cîștigă în viteză.

— Să știi că dacă ni se întîmplă vreun accident, zise conductorul, îți sfărîm țeasta cu-n foc de pistol.

— Haida-de ! făcu Montbar, vă știm noi pistoalele, n-au cartușe înăuntru.

— Se poate, dar într-ale mele sînt ! strigă agentul de poliție.

— O să vedem cînd se va ivi ocazia, răspunse Montbar.

Și-și văzu de drum fără să-i mai pese de mustrări.

Străbătură cu viteza fulgerului satul Varennes, apoi satul Crèches și orășelul La Chapelle-de-Guinchay.

Mai rămăsese doar un sfert de leghe pînă să ajungă la Casa-Albă.

Caii erau lac de nădușeală și nechezau de furie, împroșcînd spumă pe gură.

Montbar își aruncă ochii în spate. La mai bine de o mie de pași de furgon, țîșneau scînteile de sub copitele cailor din escortă.

În fața lui se prăvălea panta muntelui.

Îşi făcu vînt în vale, prinzînd însă hăţurile în aşa fel încît să poată stăpîni caii cînd va voi.

Conductorul încetă să mai strige, întrucît îşi dădu seama că echipajul era mînat de-o mînă dibace şi totodată puternică.

Numai din cînd în cînd, şeful de brigadă privea pe fereastra portierei ca să vadă la ce depărtare erau oamenii lui.

Pe la jumătatea văii, Montbar era stăpîn pe cai, fără să fi părut nici o clipă că le-a încetinit galopul.

Atunci se apucă să cînte din răsputeri *Deşteptarea poporului*, cu alte cuvinte cîntecul regaliştilor, aşa cum *Marseillaisa* era cîntecul iacobinilor.

— Ce dracul face nătărăul ăsta ? strigă Roland scoţînd capul pe portieră. Spune-i să tacă, conductorule, sau îi vîr un glonte în şale.

Poate conductorul avea să-i repete vizitiului ameninţarea lui Roland, dar i se păru că vede un brîu negru care le tăia drumul.

În aceeaşi clipă, o voce ca de tunet strigă :

— Opreşte, conductore !

— Surugiu ! Treci peste trupurile banditilor acelora ! strigă agentul de poliţie.

— Na ! Cum te mai grăbeşti şi dumneata ! răspunse Montbar. Ce ? aşa crezi dumneata că se trece peste trupurile prietenilor?... P-r-r-r-r ! S-s-s-st !

Poştalionul se opri ca prin minune.

— Dă-i drumul înainte ! Mînă mai departe ! strigară Roland şi şeful de brigadă, amîndoi înţelegînd deodată că escorta era prea departe ca să-i sprijine.

— Ei ! Tîlhar de vizitiu ! strigă agentul de poliţie sărind jos din cupeul diligenţei şi îndreptînd un pistol asupra lui Montbar, ai să plăteşti tu pentru toţi.

Dar n-apucă să isprăvească, şi Montbar, luîndu-i-o înainte, trase asupra lui, şi agentul se rostogoli, rănit de moarte, sub roţile poştalionului.

Degetul lui, încordat de agonie, apăsă pe trăgaci, arma se descărcă, dar la întîmplare, fără ca glontele să nimerească pe cineva.

— Conductorule ! strigau cei doi ofiţeri, pentru numele lui Dumnezeu, deschide o dată !

— Domnilor, spuse Morgan făcînd un pas către ei, n-avem nimic cu domniile-voastre ci numai cu banii guvernului. Aşa, că, domnule conductor, dă cele cincizeci de mii de lire, şi încă repede !

Două focuri de armă, trase dinăuntrul vehiculului, fură răspunsul celor doi ofiţeri care, după ce zgîlţîiră zadarnic portierele, încercau tot atît de zadarnic să iasă prin deschizătura ferestrelor.

Fără îndoială, unul din focuri nimeri, căci se auzi un strigăt de furie şi, în acelaşi timp, o străfulgerare lumină drumul.

Şeful de brigadă scoase un suspin şi se prăbuşi peste Roland. Fusese ucis pe loc.

Roland trase cu cel de al doilea pistol al său, dar nimeni nu-i răspunse.

Amîndouă pistoalele îi erau descărcate. Închis cum era, nu se putea sluji de sabie, şi urla de mînie.

În timpul acesta, conductorul, era silit cu pistolul la gît, să dea banii. Doi bărbaţi luară sacii în care se aflau cei cincizeci de mii de franci şi-i încărcară pe calul lui Montbar, pe care grăjdarul său i-l adusese gata înşeuat şi închingat ca la o întîlnire vînătorească.

Montbar îşi lepădase cizmele-i grosolane şi sări în şa încălţat cu pantofi.

— Toate cele bune primului consul, domnule de Montrevel ! strigă Morgan.

Apoi, întorcîndu-se către însoţitorii săi, le zise :

— Fugiţi, copii, fiecare pe drumul pe care-l doreşte. Ştiţi unde ne întîlnim. Pe mîine seară !

— Da, da, răspunseră zece ori douăsprezece voci.

Şi toată banda se risipi ca un stol de păsări, dispărînd în vale sub umbra arborilor care mărgineau rîuşorul ce ascundea privirilor Casa-Albă.

În clipa aceea se auzi galopul cailor şi escorta, atrasă de focurile de armă, apăru în vîrful urcuşului pe care îl coborî, năpustindu-se ca o avalanşă.

Dar ajunse prea tîrziu. Nu mai găsi decît conductorul aşezat pe marginea şanţului, cele două cadavre ale agentului de poliţie şi şefului de brigadă, şi pe Roland, prizonier în diligenţă, mugind ca un leu ce muşcă gratiile cuştii.

XLIII

RĂSPUNSUL LORDULUI GRENVILLE

În timp ce evenimentele pe care tocmai le-am povestit se desfăşurau, preocupînd spiritele şi gazetele din provincie, alte evenimente grave, cu totul în alt sens, se pregăteau la Paris şi aveau să preocupe spiritele şi gazetele lumii întregi.

Lordul Tanlay se întorsese cu răspunsul unchiului său, lordul Grenville.

Răspunsul lui consta dintr-o scrisoare adresată domnului de Talleyrand şi dintr-o notă scrisă, pentru primul consul.

Scrisoarea era concepută în termenii următori :

„Downing-street, 14 februar 1800

Domnule.

Am primit şi pus sub ochii regelui scrisoarea pe care mi-aţi trimis-o prin intermediul nepotului meu, lordul Tanlay. Majestatea Sa negăsind nici o raţiune de a se depărta de la formele care au fost statornicite de mult timp în Europa pentru a duce tratative cu Statele străine, mi-a dat ordin să vă înaintez în numele său răspunsul oficial pe care vi-l trimit astfel inclus.

Am cinstea de a fi, domnule, cu înaltă consideraţie, al dumneavoastră prea umil şi prea supus slujitor.

Grenville"

Răspunsul era sec, nota precisă.

Mai mult, o scrisoare *autografă* fusese scrisă de primul consul regelui George, şi regele George *nerenunţînd nicidecum la formele statornicite în Europa pentru a duce tratative cu Statele străine*, răspundea printr-o simplă notă scrisă de mîna primului secretar venit.

Drept e că nota era semnată de Grenville.

De fapt, nu era decît o amplă învinuire împotriva Franţei, împotriva spiritului de dezordine ce-o frămînta, împotriva temerilor pe care un asemenea spirit de dezordine îl insufla întregii Europe şi o pledoarie asupra necesităţii, impusă tuturor suveranilor domnitori şi dictată de grija propriei lor conser-

vări, de a reprima un asemenea spirit. În rezumat, așa ceva însemna continuarea războiului.

La citirea unui atare document, în ochii lui Bonaparte scînteie flacăra aceea care la el era premergătoare marilor hotărîri, așa cum fulgerul e premergător trăsnetului.

— Așadar, domnule, zise el întorcîndu-se spre lordul Tanlay, asta e tot ce ai putut obține ?

— Da, cetățene prim consul.

— Deci, nici gînd să-i repeți în vorbe unchiului dumneatale tot ceea ce te împuternicisem să-i spui ?

— N-am uitat nici măcar o silabă.

— Nu i-ai spus oare că locuiești în Franța de doi sau de trei ani, că ai văzut-o, ai studiat-o, că e tare, puternică, fericită, dornică de pace, dar pregătită de război ?

— I le-am spus pe toate.

— Nu i-ai spus că războiul pe care ni-l face Anglia e un război nesăbuit ; că spiritul de dezordine despre care vorbesc domniile-lor, și care, la drept vorbind, nu-i decît doar o digresiune de la libertatea prea multă vreme încătușată, ar trebui încercuit în Franța chiar printr-o pace universală ; că o asemenea pace ar fi fost unicul cordon sanitar care ar fi putut să-l împiedice să pășească în afara frontierelor noastre ; că aprinzînd în Franța vulcanul războiului, Franța, ca o lavă, se va năpusti asupra străinătății ?... Italia e dezrobită, zice regele Angliei, dar scoasă din robia cui ? Din a liberatorilor ei ! Italia e dezrobită, dar de ce ? Pentru că atunci cuceream Egiptul din Deltă pînă la Cataracta a treia ? Italia e dezrobită fiindcă nu eram în Italia... Dar iată-mă : într-o lună pot fi iarăși acolo, în Italia, și ca s-o cuceresc iarăși din Alpi și pînă la Adriatica ce-mi trebuie ? O bătălie. Ce crezi dumneata oare că face Massćna apărînd Genova ? Mă așteaptă... Vai ! Suveranii Europei au nevoie de război ca să-și asigure coroanele ! Ei bine, milord, să nu zici că nu v-am spus-o ! Am să scutur Europa așa de bine, de-are să le tremure coroanele pe frunte. Le trebuie război ? Așteaptă... Bourrienne ! Bourrienne !

Ușa de comunicare dintre cabinetul primului consul și cel al primului secretar se deschise în graba mare și Bourrienne apăru cu fața năucită de parcă ar fi crezut că Bonaparte strigă după ajutor.

Îl văzu pe primul consul foarte pornit, bătînd cu o mînă nota diplomatică, iar cu cealaltă izbind în birou, şi pe lordul Tanlay liniştit, în picioare, tăcut, la trei paşi departe de el.

Înţelese numaidecît că răspunsul Angliei îl înfuriase pe primul consul.

— M-aţi strigat, generale ! zise el.

— Da, făcu primul consul. Aşază-te acolo şi scrie !

Şi, cu glas tăios şi sacadat, fără să caute cuvintele ci, dimpotrivă, ca şi cum cuvintele dădeau năvală la porţile spiritului său, dictă următoarea proclamaţie :

„Soldaţi !

Făgăduind poporului francez pacea, n-am fost decît glasul vostru ; vă ştiu de ce sînteţi în stare.

Voi sînteţi aceiaşi bărbaţi care au cucerit Rinul, Olanda, Italia şi care au dictat pacea sub zidurile Vienei uimite !

Soldaţi ! Nu numai frontierele voastre trebuie să le apărăţi ; ci trebuie să invadaţi şi să ocupaţi şi statele duşmane.

Soldaţi ! Cînd va fi timpul, mă voi afla în mijlocul vostru şi Europa uluită îşi va aduce aminte că faceţi parte din neamul vitejilor !"

Bourrienne înălţă capul, aşteptînd, după aceste cuvinte din urmă scrise.

— Ei ! asta-i tot, spuse Bonaparte.

— Să adaug şi cuvintele sacramentale de „Trăiască Republica" ?

— De ce mă întrebi aşa ceva ?

— Pentru că n-am mai redactat proclamaţii de patru luni de zile, şi ceva din formulele obişnuite s-ar fi putut schimba.

— Proclamaţia e bine făcută aşa cum e, răspunse Bonaparte, nu mai adăuga nimic.

Şi, luînd o pană, îşi puse semnătura, strivind-o mai mult decît scriind-o, jos, sub proclamaţie.

Pe urmă, dîndu-i-o iarăşi lui Bourrienne îi spuse :

— Să apară mîine în *Monitorul*.

Bourrienne ieşi, luînd cu el proclamaţia.

Bonaparte, rămas cu lordul Tanlay, se plimbă o clipă în lung şi-n lat, ca şi cum ar fi uitat de prezenţa lui, dar deodată, oprindu-se în faţa lui, îi spuse :

Milord, crezi că ai obținut de la unchiul dumitale tot ceea ce un altul în locul dumitale ar fi putut căpăta ?

— Mai mult decît atît, cetățene prim consul.

— Mai mult ! Mai mult !... Ce-ai obținut mă rog ?

— Cred că cetățeanul prim consul n-a citit nota regelui cu toată atenția pe care o merită.

— Ei asta-i ! făcu Bonaparte, o știu pe de rost.

— Atunci, cetățeanul prim consul n-a cîntărit spiritul unui paragraf anume, n-a cîntărit cuvintele.

— Crezi ?

— Sînt încredințat... și, dacă cetățeanul prim consul mi-ar îngădui să-i citesc paragraful la care fac aluzie...

Bonaparte desfăcu mîna în care strînsese nota boțită, o dezdoi și o dădu lordului Tanlay, spunîndu-i :

— Citește.

Sir John aruncă ochii asupra notei, care-i părea foarte bine cunoscută, se opri la paragraful al doilea și citi :

„Cea mai bună și cea mai sigură garanție a înfăptuirii păcii cît și a duratei sale ar fi restaurarea acelei familii de prinți care, timp de secole i-au asigurat și păstrat națiunii franceze prosperitatea înăuntru, considerația și respectul în afară. Un asemenea eveniment ar fi înlăturat și va înlătura de-a pururi piedicile care se află în calea negocierilor păcii, i-ar asigura Franței deplina și liniștita posesiune a vechiului ei teritoriu și le-ar aduce tuturor celorlalte națiuni ale Europei, prin liniște și pace, securitatea pe care în clipa de față sînt silite s-o caute prin alte mijloace."

— Ei și ? exclamă Bonaparte neliniștit, citisem foarte bine și înțelesesem la perfecție. Să te pui în locul lui Monk, să fi muncit pentru altul și ți se vor ierta victoriile, faima, geniul. Apleacă-te și ți se va îngădui să rămîi mare !

— Cetățene prim consul, urmă lordul Tanlay, nimeni nu știe mai bine decît mine deosebirea ce există între dumneavoastră și Monk și cu cît îl întreceți în geniu și renume.

— Atunci, ce-mi citești dumneata mă rog ?

— Nu v-am citit paragraful de mai sus, răspunse *sir* John, decît ca să vă rog să dați celui ce urmează adevărata lui valoare.

— Să-l vedem pe cel ce urmează, zise Bonaparte cu o nerăbdare stăpînită.

Sir John continuă :

„Dar oricît de dorit ar fi un asemenea eveniment pentru Franţa şi pentru toată lumea, Majestatea Sa nu îngrădeşte putinţa unei pacificări solide şi sigure exclusiv numai la această modalitate..."

Sir John apăsă pe cuvintele din urmă :
— A ! a ! exclamă Bonaparte.
Şi se apropie iute de *sir* John.
Englezul continuă :

„Majestatea Sa n-are pretenţia să prescrie Franţei care să-i fie forma de guvernămînt şi nici în ale cui mîini să fie încredinţată autoritatea necesară de a conduce treburile unei naţiuni mari şi puternice."

— Mai citeşte odată, domnule, spuse repede Bonaparte.
— Mai bine citiţi chiar dumneavoastră, răspunse *sir* John.
Şi îi întinse nota.
Bonaparte o reciti.
— Dumneata, domnule, zise el, ai pus de s-a adăugat paragraful de mai sus ?
— În orice caz, am stăruit să fie pus.
Bonaparte rămase pe gînduri.
— Ai dreptate, zise el, s-a făcut un pas uriaş. Întoarcerea Bourbonilor nu mai este o condiţie *sine qua non*. Sînt acceptat nu numai ca exponent al puterii militare, ci şi al puterii politice.
Apoi, întinzînd mîna lui *sir* John, îl întrebă :
— Ai să-mi ceri ceva, domnule ?
— Singurul lucru la care năzuiesc, v-a fost cerut de către prietenul meu, Roland.
— Şi i-am şi răspuns, domnule, că te-aş vedea cu plăcere devenind soţul surorii lui... Dac-aş fi mai bogat, sau dumneata mai puţin, cu plăcere m-aş oferi s-o înzestrez...
Sir John făcu un gest.
— Ştiu însă că averea dumitale poate îndestula pe doi, adăugă Bonaparte zîmbind, ba poate ajunge şi la mai mulţi. Îţi las aşadar bucuria de a dărui nu numai fericire, ci încă şi bogăţie femeii pe care o iubeşti.
Apoi, strigînd :
— Bourrienne !

Bourrienne se arătă.

— A plecat, generale, zise el.

— Bine, răspunse primul consul, dar nu de asta te am chemat.

— Aştept ordinele dumneavoastră.

— La orice oră din zi sau din noapte s-ar prezenta lordul Tanlay, îl voi primi bucuros şi încă fără să aştepte. Auzi, dragă Bourrienne ? Ai auzit, milord ?

Lordul Tanlay se înclină în semn de mulţumire.

— Şi acum, urmă Bonaparte, presupun că abia aştepţi să pleci la castelul Negrelor-Fîntîni. Eu nu te mai reţin şi nu pun decît o condiţie :

— Care, generale ?

— Dacă mai am nevoie de dumneata, pentru o nouă misiune...

— Dar nu-i deloc o condiţie, cetăţene prim consul, e o favoare.

Lordul Tanlay se înclină şi ieşi.

Bourrienne se pregătea să-l urmeze.

Dar, Bonaparte, chemîndu-şi secretarul, îl întrebă :

— Avem vreun vehicul gata înhămat ?

Bourrienne se uită în curte.

— Da, generale.

— Ei, atunci fii gata. Ieşim împreună.

— Sînt gata, generale. N-am de luat decît pălăria şi redingota, ce sînt în cabinetul meu.

— Atunci, să plecăm, adăugă Bonaparte.

La rîndul său, îşi luă pălăria şi mantaua, apoi mergînd el întîi, coborî pe scara cea mică şi făcu semn trăsurii să se apropie.

Oricîtă grabă pusese Bourrienne ca să-l urmeze, n-ajunse decît în urma lui.

Lacheul deschise portiera, Bonaparte sări în vehicul.

— Unde mergem, generale ? întrebă Bourrienne.

— La palatul Tuileries, răspunse Bonaparte.

Bourrienne, cît se poate de mirat, repetă ordinul şi se întoarse înspre primul consul, ca şi cum ar fi vrut să-i ceară lămuriri. Bonaparte părea însă cufundat în gînduri din care secretarul, care la vremea aceea îi era bun prieten, nu socoti cu cale să-l scoată.

Vehiculul porni în galopul cailor — așa mergea totdeauna Bonaparte — și se îndreptă spre Tuileries.

Palatul Tuileries, locuit de Ludovic al XVI-lea după zilele de 5 și 6 octombrie, ocupat apoi succesiv de Adunarea Convenției și de consiliul celor Cinci Sute, era pustiu și devastat din ziua de 18 brumar.

După 18 brumar, Bonaparte aruncase ochii nu numai o dată asupra vechiului palat al regalității, dar era foarte important să nu lase să se bănuiască cum că un viitor rege ar putea locui în palatul regilor înlăturați.

Bonaparte adusese din Italia un bust minunat al lui Iunius Brutus. Nu i se găsea loc la Luxembourg și, către sfîrșitul lui noiembrie, primul consul îl chemase pe republicanul David și-i dăduse sarcina să așeze bustul în galeria de la Tuileries.

Cum s-ar fi putut crede că David, prietenul lui Marat, pregătea sălașul unui viitor împărat, așezînd în galeria palatului Tuileries bustul ucigașului lui Cezar ?

De aceea, nu numai că nimeni nu crezuse c-ar fi cu putință, dar nici habar n-a avut.

Ducîndu-se să vadă dacă bustul era bine așezat în galerie, Bonaparte își dădu seama de distrugerile săvîrșite în palatul Caterinei de Medicis. Palatul Tuileries nu mai era lăcașul regilor, e adevărat, dar era un palat național, și națiunea nu putea lăsa unul din palatele sale în ruină.

Bonaparte îl chemă pe cetățeanul Lecomte, arhitectul palatului, și-i ordonă să *curețe* palatul Tuileries.

Cuvîntul putea fi luat în același timp și în înțelesul său fizic și în înțelesul său moral.

Un deviz fu cerut arhitectului, ca să se știe cît ar costa *curățatul*.

Devizul urca la cinci sute de mii de franci.

Bonaparte întrebă dacă, datorită unui asemenea curățat, palatul Tuileries ar putea deveni *palatul guvernului*.

Arhitectul răspunse că suma arătată ar ajunge nu numai ca să readucă palatul în vechea lui stare, ci încă să-l facă bun de locuit.

Asta voia și Bonaparte, un palat de locuit. Avea oare nevoie, ca republican, de luxul regalității ?... Pentru *palatul guvernului* trebuiau podoabe grave și severe, marmuri, statui. Numai că, se statui ? Primul consul trebuia să le aleagă.

Bonaparte le alese din trei secole mari și de la trei națiuni mari : de la greci, de la romani, de la francezi și de la rivalii lor.

De la greci îi alese pe Alexandru și pe Demostene, geniul cuceririlor și geniul elocvenței.

De la romani îi alese pe Scipio, Cicero, Cato, Brutus și Cezar, așezînd marea victimă alături de ucigaș, aproape tot atît de mare cît și victima.

Din lumea modernă îi alese pe Gustav-Adolf, Turenne, marele Condé, Duguay-Trouin, Marlborough, prințul Eugeniu de Savoia și mareșalul de Saxa, în sfîrșit pe Frederic cel Mare și pe Washington, adică falsa filozofie așezată pe tron și adevărata înțelepciune întemeind un stat liber.

Apoi, acestor ilustrări războinice le mai adăugă pe Dampierre, Dugommier și Joubert, ca să arate că, după cum nu-l speria amintirea unui Bourbon în persoana marelui Condé, tot așa nu-l rodea invidia pe gloria celor trei frați de arme, victime ale unei cauze care de astfel nu mai era a lui.

Cam așa stăteau lucrurile în epoca în care am ajuns, adică spre sfîrșitul lui februarie 1800. Palatul Tuileries fusese curățat, busturile se aflau pe soclurile lor, statuile pe piedestalele lor. Nu se mai aștepta decît o împrejurare favorabilă.

Împrejurarea sosi. Tocmai se primise vestea morții lui Washington.

Întemeietorul libertății Statelor Unite încetase din viață la 14 decembrie 1799.

Tocmai la asta se gîndea Bonaparte cînd Bourrienne recunoscuse, după înfățișarea lui, că trebuia lăsat singur cu gîndurile care-l preocupau.

Vehiculul se opri în fața palatului Tuileries. Bonaparte coborî din el cu aceeași vioiciune grăbită cu care se suise, urcă repede scările, trecu prin apartamente, le cercetă, mai cu deosebire pe cele în care locuiseră Ludovic al XVI-lea și Maria-Antoaneta.

Apoi, oprindu-se în cabinetul de lucru al lui Ludovic al XVI-lea, zise dintr-o dată :

— Aici ne mutăm, Bourrienne, ca și cum secretarul l-ar fi putut urmări în labirintul în care se rătăcea cu acel fir al Ariadnei pe care-l numim gîndire. Da, aici ne mutăm. Al

treilea consul va locui în pavilionul Florei, iar Cambacérès va rămîne la Cancelarie.

— Asta înseamnă, îi răspunse Bourrienne, că o dată ziua sosită, n-o să mai aveţi decît unul singur de înlăturat.

Bonaparte îl apucă pe Bourrienne de ureche.

— Ei da, exclamă el, nu-i rău !

— Şi noi cînd ne mutăm, generale ? întrebă Bourrienne.

— Ei ! nu chiar mîine, căci ne trebuie cel puţin opt zile ca să-i pregătim pe parizieni să mă vadă părăsind Luxembourg-ul şi venind la Tuileries.

— Opt zile putem aştepta ! exclamă Bourrienne.

— Mai ales dacă ne punem numaidecît pe treabă. Hai, Bourrienne, la Luxembourg.

Şi, cu iuţeala care-i stăpînea toate mişcările cînd era vorba mai cu seamă de interese grave, trecu iarăşi prin şirul de apartamente pe care le cercetase, coborî scara şi sări în vehicul, strigînd :

— La Luxembourg.

— Vai, vai ! exclamă Bourrienne, care de-abia ajunsese în vestibulul palatului, iarăşi nu mă aşteptaţi, generale !

— Molîule ! făcu Bonaparte.

Şi trăsura o porni, aşa cum venise, adică în galop.

Intrînd în cabinetul său de lucru, Bonaparte îl găsi pe ministrul poliţiei care-l aştepta.

— Ei ! întrebă el, ce s-a întîmplat, cetăţene Fouché ? Ţi-e faţa foarte tulburată ! Nu cumva am fost asasinat ?

— Cetăţene prim consul, începu ministrul, mi s-a părut că atribuiţi o importanţă deosebită distrugerii acelor bande ce poartă numele de confraţii lui Iehu.

— Da, de vreme ce l-am trimis chiar pe Roland în urmărirea lor. Ai ştiri în privinţa lor ?

— Da, am.

— Prin cine ?

— Chiar prin şeful lor.

— Cum prin şeful lor ?

— A avut îndrăzneala să-mi raporteze ultimul atac.

— Contra cui ?

— Contra celor cincizeci de mii de franci pe care i-aţi trimis călugărilor de la Saint-Bernard.

— Şi ce s-a întîmplat cu ei ?

— Cu cele cincizeci de mii de franci ?

— Da.

— Au trecut în mîinile tîlharilor şi şeful lor mă vesteşte că în curînd vor fi în mîinile lui Cadoudal.

— Atunci, Roland e ucis ?

— Nu.

— Cum, nu ?

— Agentul meu a fost ucis, şeful de brigadă, Saint-Maurice, a fost ucis, dar aghiotantul dumneavoastră e teafăr şi nevătămat.

— Atunci are să se spînzure, zise Bonaparte.

— La ce bun ? Se rupe streangul : ştiţi doar ce noroc îl urmăreşte.

— Sau nenoroc, da... Unde-i raportul acela ?

— Voiţi să spuneţi, scrisoarea ?

— Scrisoare, raport, lucrul acela în sfîrşit, fie ce-o fi, care-ţi dă ştirile pe care mi le-aduci.

Ministrul poliţiei îi înmînă primului consul o hîrtiuţă îndoită elegant şi pusă într-un plic parfumat.

— Ce-i asta ?

— Ceea ce-aţi cerut.

Bonaparte citi. „Cetăţeanului Fouché, ministru al poliţiei, la locuinţa sa din Paris."

Desfăcu scrisoarea, care cuprindea cele ce urmează :

„Cetăţene ministru, am cinstea să vă aduc la cunoştinţă că cei cincizeci de mii de franci destinaţi sfinţilor părinţi din mînăstirea Saint-Bernard au trecut în mîinile noastre în cursul serii de 25 februarie 1800 (stil vechi) şi că, de azi în opt zile, vor fi în mîinile cetăţeanului Cadoudal.

Operaţia s-a desfăşurat de minune, în afară doar de moartea agentului dumneavoastră şi de cea a şefului de brigadă, Saint-Maurice. Cît despre domnul Roland de Montrevel, am mulţumirea de a vă face cunoscut că nu i s-a întîmplat nimic neplăcut. N-am uitat nici o clipă că datorită lui am fost introdus în palatul Luxembourg.

Vă scriu eu, cetăţene ministru, deoarece îmi închipui că în clipa de faţă domnul Roland de Montrevel trebuie să fie mult prea ocupat cu urmărirea noastră ca să vă mai scrie el însuşi.

Dar în prima clipă de răgaz pe care şi-o va îngădui, sînt încredinţat că veţi primi de la dînsul un raport în care va consemna toate amănuntele, pe care nu le pot menţiona din lipsă de timp şi de confort necesar scrisului.

În schimbul serviciului pe care vi-l fac, cetățene ministru, v-aș ruga să-mi faceți și dumneavoastră unul : s-o liniștiți fără întîrziere pe doamna de Montrevel în privința vieții fiului ei.

Morgan."

„De la Casa-Albă, pe drumul de la Mâcon spre Lyon, sîmbătă, la orele nouă seara."

— Ei drăcie ! exclamă Bonaparte, iată un cutezător plin de haz !

Apoi, cu un suspin, adăugă :

— Ce căpitani și ce colonei aș mai face din toți bărbații ăștia !

— Ce ordin dă primul consul ? întrebă ministrul poliției.

— Nimic. Asta îl privește pe Roland. Onoarea lui e în joc și, de vreme ce nu-i mort, își va lua revanșa.

— Atunci, primul consul nu se mai ocupă de afacerea asta.

— Nu, cel puțin în momentul de față.

Apoi, întorcîndu-se spre secretarul său, zise :

— Avem multe alte treburi de făcut, nu-i așa, Bourrienne ?

Bourrienne dădu din cap în semn de încuviințare.

— Cînd dorește primul consul să mă primească iarăși ? întrebă ministrul.

— În astă seară la orele zece să fii aici. Peste opt zile ne mutăm.

— Unde vă mutați ?

— La Tuileries.

Fouché tresări de stupoare.

— E împotriva părerilor dumitale, știu asta, zise primul consul, dar am să-ți dau mură-n gură, și n-ai să ai alta de făcut decît să te supui.

Fouché salută și se pregătea să plece.

— Ascultă ! Fiindcă veni vorba ! adăugă Bonaparte.

Fouché se întoarse.

— Nu uita să o înștiințezi pe doamna de Montrevel că fiul ei este teafăr și nevătămat. Măcar atîta lucru să faci și dumneata pentru cetățeanul Morgan după serviciul pe care ți l-a făcut.

Și întoarse spatele ministrului de poliție, care plecă mușcîndu-și buzele pînă la sînge.

XLIV

MUTARE

Tot în ziua aceea primul consul, rămas cu Bourrienne, îi dictă ordinul următor, adresat gărzii consulilor şi armatei :

„Washington a murit ! Acest mare om s-a bătut împotriva tiraniei şi a consolidat libertatea Americii. Memoria lui va fi de-a pururi scumpă poporului francez, dît şi tuturor oamenilor liberi din cele două lumi şi, mai cu seamă, soldaţilor francezi care, asemenea lui şi soldaţilor americani, s-au luptat pentru libertate şi egalitate. Ca atare, primul consul dă ordin ca timp de zece zile văluri negre să fie atîrnate la toate drapelele şi fanioanele republicii."

Dar, primul consul nu socotea să se mărginească numai la ordinul de zi de mai sus.

Printre mijloacele sortite să-i înlesnească trecerea din Luxembourg la Tuileries figura şi una din sărbătorile acelea menite, o ştia el prea bine, nu numai să desfete ochii, ci să pătrundă şi în cugete. Serbarea aceea trebuia să se ţină la Domul Invalizilor sau, mai curînd, în *templul lui Marte*, cum i se zicea pe atunci. Era vorba în acelaşi timp să se inaugureze bustul lui Washington şi să se primească din mîinile generalului Lannes drapelele de la Abukir.

Era una dintre acele ticluiri la care numai Bonaparte se pricepea, un fulger scos din ciocnirea a două contraste.

Astfel lua un mare om din lumea nouă, o victorie din lumea veche şi umbrea America cea tînără cu izbînzile glorioase de la Teba şi Memfis !

În ziua fixată pentru ceremonie, şase mii de cavalerişti erau înşiruiţi de la palatul Luxembourg pînă la Domul Invalizilor.

La ceasurile opt, Bonaparte încălecă în curtea mare a palatului consular şi, prin strada Tournon, se îndreptă spre cheiuri, însoţit de-un stat major de generali, din care cel mai vîrstnic n-avea nici treizeci şi cinci de ani.

Lannes mergea în frunte. În spatele lui, șaizeci de capete de coloană purtau cele șaizeci de drapele cucerite. Pe urmă venea Bonaparte, cu două lungimi de cal înaintea statului său major.

Ministrul de război, Berthier, aștepta cortegiul sub bolta templului. Se sprijinea de o statuie a lui Marte în repaus. Toți miniștrii și consilierii de stat stăteau adunați în jurul lui. De coloanele ce susțineau bolta se și atîrnaseră drapelele de la Denain și Fontenoy, precum și cele din prima campanie din Italia. Doi invalizi centenari, care luptaseră alături de mareșalul de Saxa, stăteau, unul în stînga și celălalt în dreapta lui Berthier, ca niște cariatide din zilele de demult, privind peste crestele secolelor. În sfîrșit, la dreapta, pe o estradă, era așezat bustul lui Washington care trebuia să pălească în umbra drapelelor de la Abukir. Pe altă estradă, în fața primei, era fotoliul lui Bonaparte.

De-a lungul zidurilor templului se înălțau amfiteatre în care toată societatea elegantă a Parisului — cel puțin cea care se încadrase în principiile ideologice ce se sărbătoreau în asemenea zi măreață — venise să ia loc.

La ivirea drapelelor, fanfarele militare izbucniră cu notele lor metalice sub boltele templului.

Lannes intră cel dintîi și făcu semn capetelor de coloană care, urcînd doi cîte doi treptele estradei, vîrîră cozile drapelelor în niște suporturi dinainte pregătite.

Între timp Bonaparte, în mijlocul aplauzelor, luase loc în fotoliu.

Atunci Lannes înaintă către ministrul de război și, cu glasul lui puternic, ce știa atît de bine să strige : „Înainte !" pe cîmpurile de luptă, spuse :

— Cetățene ministru, iată toate drapelele armatei otomane, distruse sub ochii domniei voastre la Abukir. Armata din Egipt, după ce a străbătut pustiuri încinse, după ce a răpus foamea și setea, se află în fața unui dușman mîndru de numărul și de izbînzile sale, care socotea că trupele noastre istovite de oboseală și de luptele ce renasc fără încetare, la tot pasul sînt o pradă ușoară. El n-a aflat că soldatul francez este mare și prețios pentru că știe să sufere și nu pentru că știe să învingă, iar curajul și îndrăzneala lui se ațîță și crește cu cît e primejdia mai mare. Trei mii de francezi, cum de altfel știți, se

năpustesc atunci peste optsprezece mii de barbari, îi străpung, îi dau peste cap, îi strîng ca-n cleşte între rîndurile lor şi malul mării, şi groaza pe care le-o deşteaptă baionetele noastre este atît de mare încît musulmanii, siliţi să-şi aleagă singuri moartea, se năpustesc în abisurile Mediteranei.

În ziua aceea memorabilă au fost cîntărite destinele Egiptului, ale Franţei şi al Europei, salvate de curajul domniei-voastre.

Puteri coalizate ! dacă voi aţi îndrăzni să călcaţi pămîntul Franţei, iar dacă generalul, care ne-a fost dăruit prin victoria de la Abukir, ar face un apel către naţiune, puteri coalizate ! succesele voastre v-ar fi mai funeste decît înfrîngerile ! Care francez n-ar vrea să mai învingă o dată sub stindardele primului consul, sau să-şi facă sub îndrumarea lui ucenicia gloriei ?

Apoi, îndreptîndu-şi cuvîntul către invalizi, cărora le fusese rezervată toată tribuna din fund, urmă cu glas mai puternic :

— Şi voi, voi, bravi veterani, victime de onoare ale soartei bătăliilor, voi n-aţi fi cei din urmă să zburaţi sub ordinele celui care vă mîngîie nenorocirile şi gloria, şi care aşază în mijlocul vostru şi sub paza voastră trofeele de faţă, cucerite prin meritul vostru ! O ! ştiu prea bine, bravi veterani, că ardeţi de nerăbdare să vă sacrificaţi jumătate din viaţa ce v-a mai rămas, pentru patria şi libertatea voastră !

Asemenea probă de elocvenţă militară a învingătorului de la Montebello fu întreruptă într-una de aplauze. De trei ori ministrul de război încercă să-i răspundă şi de trei ori strigătele de bravo, în semn de recunoştinţă, îi tăiară cuvîntul.

În sfîrşit, liniştea se aşternu şi Berthier dădu curs vorbirii sale în termenii de mai jos :

— Să înalţi pe malurile Senei trofeele cucerite pe malurile Nilului ; să atîrni sub bolţile templelor noastre, alături de drapelele de la Viena, Petersburg şi Londra, stindardele sfinţite în moscheele din Bizanţ şi Cairo ; să le vezi aici, dăruite patriei de aceiaşi războinici, tineri de ani, bătrîni în glorii, pe care izbînda i-a încoronat atît de des, asemenea înfăptuirii numai Franţa republicană le poate izbuti.

De altfel, astea nu-s decît o parte din toate cîte le-a înfăptuit, în floarea vîrstei sale, eroul care, acoperit de laurii Europei, se vădi învingător în faţa acelor Piramide din vîrful

cărora patruzeci de secole îl contemplau, eliberînd prin victorie pămîntul natal al artelor și aducînd acolo, însoțit de savanți și de războinici, luminile civilizației.

Soldați, depuneți în templul virtuților războinice stindardele cu semiluna pe ele, smulse de trei mii de francezi pe stîncile de la Canope de la optsprezece mii de războinici pe cît de viteji pe atît de sălbatici. Fie ca ele să păstreze amintirea expediției celebre, al cărei scop și reușită par să absolve războiul de relele pe care le pricinuiește. Fie ca ele să confirme nu vitejia soldatului francez, de care vuiește întregul univers, ci statornicia lui de neclintit, ci sublimu-i devotament. Fie ca vederea acestor stindarde să vă bucure și să vă mîngîie pe voi, luptători ale căror trupuri mutilate glorios pe cîmpurile de onoare, nu mai îngăduie vitejiei voastre decît urări și amintiri. Fie ca din înaltul bolților de aici, aceste stindarde, pe care le vedeți, să le arate dușmanilor poporului francez puterea geniului și valoarea eroilor ce le-au cucerit și să le prevestească toate grozăviile războiului ce-i așteaptă dacă rămîn surzi la glasul care le dăruiește pacea. Da, căci dacă vor război, îl vom face, și-l vom face în toată grozăvia lui.

Patria, mulțumită, contemplă armata din Orient, cu un sentiment de mîndrie.

Această armată de neînvins să afle cu bucurie că vitejii care au învins cu ea i-au fost brațul. Să fie încredințată că primul consul veghează asupra copiilor gloriei. Să știe totodată că ea e obiectul celor mai vii preocupări ale Republicii. Să știe c-am cinstit-o în templele noastre, așteptînd să dăm dovadă iarăși, dacă e nevoie, pe cîmpiile Europei, de nenumăratele virtuți războinice pe care le-am văzut desfășurîndu-se în pustiurile arzătoare ale Asiei și Africii. —

Vino, în numele ei, neînfricat general! Vino, în numele tuturor eroilor în mijlocul cărora te arăți, ca să primești prin îmbrățișarea mea zălogul recunoștinței naționale.

Dacă însă furia oarbă a regilor refuză lumii pacea pe care noi i-o dăruim, atunci cînd vom pune mîna pe armele ce ne ocrotesc neatîrnarea, să aruncăm, dragi camarazi, o ramură de laur peste cenușa lui Washington, acel erou ce-a dezrobit America de jugul celor mai neîndurători dușmani ai libertății noastre și a cărui ilustră umbră ne arată, dincolo de mormînt, gloria ce însoțește memoria liberatorilor patriei.

Bonaparte coborî de pe estrada pe care se afla şi, în numele Franţei, fu îmbrăţişat de Berthier.

Domnul de Fontanes, avînd sarcina de a rosti elogiul lui Washington, lăsă cu toată curtenirea să se scurgă pînă la cea din urmă picătură torentul de aplauze ce părea să cadă în cascade din imensul amfiteatru.

În mijlocul acelor personalităţi glorioase, domnul de Fontanes era o ciudăţenie pe jumătate politică, pe jumătate literară.

După 18 fructidor fusese proscris o dată cu Suard şi Laharpe, dar, ascuns cît se poate de bine la unul dintre prietenii lui, neieşind decît seara, găsise mijlocul de-a nu părăsi Parisul.

Un accident, cu neputinţă de prevăzut, îl denunţă totuşi.

Răsturnat în piaţa Carrousel de o gabrioletă al cărei cal îşi luase vînt, fu recunoscut de un agent de poliţie care-i alergase în ajutor. Totuşi, Fouché, înştiinţat nu numai de faptul că se afla la Paris, dar şi de adresa ascunzătorii în care locuia, se făcuse că nu ştie nimic.

La cîteva zile după 18 brumar, Maret, care după aceea ajunse duce de Bassano, Laplace, care rămase pur şi simplu om de ştiinţă, şi Regnault de Saint-Jean-d'Angely, care muri nebun, îi vorbiră primului consul despre domnul de Fontanes, despre prezenţa lui la Paris.

— Aduceţi-l la mine, răspunse simplu primul consul.

Domnul de Fontanes fu prezentat lui Bonaparte care, cunoscîndu-i firea mlădioasă şi darul retoric cu dibăcie linguşitor, îl alese să facă elogiul lui Washington şi poate chiar puţin şi pe-al său în acelaşi timp.

Discursul domnului de Fontanes fu prea lung ca să-l reproducem aici, dar putem spune că a fost aşa cum îl dorea Bonaparte.

Seara, la palatul Luxembourg, avu loc o mare recepţie. În timpul ceremoniei umblase zvonul despre instalarea probabilă a primului consul la Tuileries. Cei mai îndrăzneţi sau cei mai curioşi s-au încumetat să arunce cîteva cuvinte Joséphinei, dar biata femeie, care mai avea încă sub ochi şareta şi eşafodul Mariei-Antoaneta, din instinct înlătura tot ce o putea apropia de regalitate; aşadar şovăia să răspundă, trimiţîndu-i pe cei ce-ntrebau la soţul ei.

Apoi urmă o altă știre care prinsese să circule și care era o contrapondere a primei.

Murat o ceruse în căsătorie pe domnișoara Caroline Bonaparte.

Ori, această căsătorie, de trebuia să se facă, nu se făcea singură.

Bonaparte avusese o ceartă de-o clipă, de fapt ar trebui să spunem, o ceartă de-un an, cu cel ce aspira la cinstea de a-i deveni cumnat.

Pricina certei aceleia va părea puțin cam ciudată cititorilor noștri.

Murat, leul armatei, Murat al cărui curaj ajunsese proverbial, Murat pe care l-ai fi dat unui sculptor ca model pentru statuia zeului războiului, Murat, într-o zi în care dormise prost sau mîncase prost, avusese o slăbiciune.

Era în fața Mantovei, în care Wurmser, după bătălia de la Rivoli, fusese silit să se închidă cu douăzeci și opt de mii de oameni. Generalul Miollis, cu patru mii numai, trebuia să mențină blocada poziției. Ori, în timpul unei recunoașteri pe care o încercau austriecii, Murat, în fruntea a cinci sute de oameni, primi ordinul să atace puternic o armată de trei mii.

Murat a atacat, dar moale.

Bonaparte, căruia Murat îi era aghiotant, se înfurie atît de tare încît îl alungă din preajma persoanei sale.

Murat fu cuprins de o disperare fără de seamăn, cu atît mai profundă cu cît chiar de prin epoca aceea nutrea dorința, de nu speranța, de a deveni cumnatul generalului său: era îndrăgostit de Caroline Bonaparte.

Cum i-a venit asemenea dragoste pe cap?

Avem să v-o spunem în două cuvinte.

Poate că cei ce citesc cărțile noastre cîte una, pe sărite, se vor fi mirînd că stăruim uneori asupra unor anumite amănunte ce par cam dezvoltate pentru cartea în care se află.

Dar noi nu scriem o carte izolată, ci, așa cum am mai spus-o, acoperim, sau încercăm să acoperim un cadru imens.

Pentru noi, prezența personajelor nu se limitează nicidecum la apariția pe care și-o fac într-o carte: cel pe care-l vedeți aghiotant în opera de față, îl veți regăsi rege într-a doua, proscris și executat prin împușcare într-o a treia.

Balzac a creat o operă mare și frumoasă, cu o sută de fețe, intitulată *Comedia umană*.

Opera noastră, începută o dată cu a lui, dar pe care, bineînțeles, n-o vom califica, se poate intitula *Drama Franței*.

Să ne întoarcem la Murat.

Să spunem cum dragostea aceea, care a înfiurit într-un chip atît de glorios și poate atît de fatal soarta lui, s-a cuibărit în sufletul lui.

Murat, în 1796, fusese trimis la Paris și împuternicit să depună la Directorat drapelele cucerite de armata franceză în luptele de la Dego și Mondovi. În timpul acelei călătorii, o cunoscu pe doamna Bonaparte și pe doamna Tallien.

La doamna Bonaparte o regăsi pe domnișoara Caroline Bonaparte.

Spunem *o regăsi*, căci nu era nici vorbă prima oară c-o întîlnea pe cea cu care avea să împartă coroana Neapolului. O văzuse la Roma, la fratele ei Joseph, și acolo, cu toate că se găsea în rivalitate cu un prinț roman tînăr și frumos, Murat fusese cel luat în seamă de ea.

Cele trei femei se uniră și obținură de la Directorat gradul de general de brigadă pentru Murat.

Murat se întoarse la armata din Italia mai îndrăgostit ca niciodată de domnișoara Bonaparte și, cu toate că avea gradul de general de brigadă, solicită și obținu favoarea imensă pentru el de a rămîne aghiotant al generalului șef.

Din nenorocire, se ivi misiunea aceea fatală de la Mantova, în urma căreia căzu în dizgrația lui Bonaparte.

Dizgrația aceea avu un timp toate însușirile unei adevărate dușmănii.

Bonaparte îi mulțumi pentru serviciile aduse ca aghiotant, și-l vărsă în divizia lui Neille, apoi în cea a lui Baraguay — d'Hilliers.

Ca urmare, cînd Bonaparte se întoarse la Paris după tratatul de la Tolentino, Murat nu mai făcea parte din suită.

Așa ceva nu putea fi pe placul triumfeminatului, care îl luase sub protecție pe tînărul general de brigadă.

Cele trei frumoase solicitante porniră la luptă și, cum la ordinea zilei era expediția din Egipt, obținută de la ministerul de război ca Murat să facă parte din expediție.

Se îmbarcă pe același vas cu Bonaparte, adică la bordul *Orientului*, dar în timpul călătoriei, nici măcar o singură dată Bonaparte nu-i adresă cuvîntul.

Debarcat la Alexandria, Murat nu putu de la început să sfărîme bariera de gheață care-l despărțea de generalul său care, mai mult ca să-l îndepărteze decît să-i dea prilej de a se evidenția, îl puse față în față cu Murad-Bey.

Dar, în lupta aceea, Murat făcu adevărate minuni de vitejie. Prin curajul și îndrăzneala lui, șterse amintirea unei clipe de slăbiciune. La Abukir porni la atac atît de vitejește, atît de nebunește, încît Bonaparte nu mai avu tăria să-i mai poarte pică.

Ca atare, Murat se întorsese în Franța cu Bonaparte, Murat cooperase în mare măsură la 18 și mai ales la 19 brumar. Murat reintrase așadar pe deplin în grații și, ca dovadă că era așa, primise comandamentul gărzii consulilor.

Crezuse că venise clipa în care să-și destăinuiască dragostea pentru domnișoara Bonaparte, dragoste prea bine știută de Joséphine, care de altfel o și ocrotise.

Joséphine avusese două motive să o facă :

Mai întîi era femeie, în toată fermecătoarea accepțiune a cuvîntului, adică simpatiza cu toate pasiunile de dragoste ale femeii. Joachim Murat o iubea pe Caroline, Caroline îl iubea pe Murat, și lucrul acesta era deajuns pentru ca ea să ocrotească asemenea dragoste.

Apoi, Joséphine era detestată de frații lui Bonaparte. Joseph și Lucien îi erau dușmani înverșunați. S-ar fi bucurat să-și poată face doi prieteni devotați din Murat și Caroline.

Așa că îl îndemnă pe Murat să se destăinuie lui Bonaparte.

Cu trei zile înainte de ceremonia pe care am povestit-o mai sus, Murat intrase așadar în cabinetul de lucru al lui Bonaparte și, după lungi șovăeli și ocolișuri fără de sfîrșit, ajunsese să-i expună cererea.

După cît se pare, dragostea celor doi tineri unul față de celălalt nu era nicidecum o noutate pentru primul consul.

Bonaparte primi propunerea cu o gravitate severă și se mulțumi să-i răspundă că va reflecta.

Într-adevăr, lucrul merita gîndire : Bonaparte cobora dintr-o familie nobilă, Murat era fiul unui hangiu. Asemenea alianță într-un atare moment putea avea o mare semnificație.

Primul consul, cu toată originea nobilă a familiei sale, cu tot rangul înalt pe care şi-l cucerise, era oare, nu numai destul de republican, dar şi destul de democrat ca să-şi amestece sîngele cu un sînge plebeu ?

Nu reflectă mult timp. Simţul său de adîncă dreptate, mintea sa de-o logică perfectă, îi spuseră că avea tot interesul s-o facă şi, chiar în ziua aceea, îşi dădu consimţămîntul la căsătoria lui Murat şi a Carolinei.

Cele două ştiri, cea a căsătoriei acesteia şi a mutării în palatul Tuileries, fură aşadar răspîndite în public în acelaşi timp. Una trebuia să slujească de contrapondere celeilalte.

Primul consul avea să locuiască în reşedinţa vechilor regi, avea să se culce în patul Bourbonilor cum se spunea pe atunci, dar îşi mărita sora cu fiul unui hangiu !

Acum, ce zestre aducea viitoarea regină a Neapolului eroului de la Abukir ?

Treizeci de mii de franci în argint şi un colier de diamante pe care primul consul, fiind prea sărac ca să cumpere unul nou, îl lua de la soţia lui. Aşa ceva o făcu pe Joséphine să cam strîmbe din nas pentru că ţinea foarte mult la colierul ei de diamante, dar gestul răspunde de minune tuturor celor ce spuneau că Bonaparte se îmbogăţise în Italia. Şi pe urmă, de ce ţinuse Joséphine atît de mult la planurile viitorilor soţi ! Voise să-i căsătorească, trebuia să contribuie şi la zestrea lor.

Rezultatul acestei combinaţii dibace fu că în ziua în care *consulii* părăsiră Luxembourgul (în 30 ploios anul VIII), pentru a se duce la *Palatul guvernului*, escortaţi de *fiul unui hangiu*, ajuns cumnat al lui Bonaparte, cei ce văzură trecînd cortegiul nu mai gîndiră decît să-l admire şi să-l aplaude.

Şi, la drept vorbind, cortegii ca cele ce aveau în fruntea lor un erou ca Bonaparte şi în rîndurile lor bărbaţi ca Murat, Moreau, Brune, Lannes, Junot, Duroc, Augereau şi Masséna erau demne de admirat şi meritau aplauze.

O mare trecere în revistă fusese ordonată pentru ziua aceea în curtea Caroussel : doamna Bonaparte trebuia să ia parte, dar nu de la balconul Orologiului, balconul Orologiului era prea regal, ci din apartamentele ocupate de Lebrun, cu alte cuvinte din pavilionul Florei.

Bonaparte plecă la ora unu precis din palatul Luxembourg, escortat de trei mii de oameni de elită, printre care se afla

și superbul regiment al călăuzelor, înființat abia de trei ani, cu prilejul unei primejdii în care se aflase Bonaparte în timpul campaniilor sale din Italia : după trecerea rîului Mincio se odihnea, sleit de puteri, într-un castel mic și tocmai se pregătea să facă o baie, cînd un detașament austriac, ce se retrăgea, greșise direcția și năvăli în castelul păzit doar de sentinele. Bonaparte abia de avu timpul să fugă, în cămașă !

O încurcătură care merită truda de a fi povestită s-a ivit în dimineața acelei zile cu data de 30 ploios.

Generalii aveau caii lor, miniștrii aveau vehiculele lor, dar ceilalți funcționari nu socotiseră c-ar fi potrivit să facă asemenea cheltuială.

Așa că nu existau trăsuri.

Situația s-a mai îmbunătățit cumva, închiriindu-se niște birje de piață ale căror numere fură acoperite cu hîrtie de aceeași culoare cu coșul trăsurilor.

Numai trăsura primului consul era trasă de șase cai albi, dar cum cei trei consuli erau în aceeași trăsură, Bonaparte și Cambacérès în fund și Lebrun în față, în total nu erau decît doi cai de fiecare consul.

De altfel, cei șase cai albi dăruiți de împăratul Francisc generalului șef Bonaparte după tratatul de la Campo-Formio, nu erau oare și ei tot un trofeu ?

Trăsura străbătu o parte a Parisului, trecînd pe strada Thionville, cheiul Voltaire și podul Regal.

De la poarta mică a pieței Carrousel pînă la poarta cea mare a palatului Tuileries, garda consulilor era așezată în șir.

Trecînd pe sub poarta mică, Bonaparte ridică capul și citi inscripția care se afla acolo.

Inscripția suna așa :

10 august 1792
Regalitatea a fost abolită în Franța și nu se va mai reinstaura niciodată

Un zîmbet imperceptibil contractă buzele primului consul.

La poarta palatului Tuileries, Bonaparte coborî din trăsură și încălecă pentru ca să treacă trupa în revistă.

Cînd fu văzut pe calu-i de bătălie, aplauzele izbucniră din toate părţile.

După ce termină trecerea în revistă, veni de se aşeză în faţa pavilionului Orologiului, avîndu-l pe Murat la dreapta pe Lannes la stînga, iar în spatele lui tot gloriosul stat-major din Italia.

Atunci începu defilarea.

Şi-acolo găsi el o inspiraţie din cele ce se sapă adînc în inima soldatului.

Cînd îi trecură prin faţă drapelele brigăzilor 96, 30 şi 33, înjumătăţite în lupte, şi văzu drapelele din care nu mai rămăsese decît cîte-o coadă, avînd în capăt cîteva zdrenţe sfîrtecate şi ciuruite de gloanţe şi înnegrite de pulberea de puşcă, Bonaparte îşi scoase pălăria şi îşi înclină capul.

Apoi, după terminarea defilării, coborî de pe cal şi urcă cu pas plin de cutezanţă scara familiilor Valois şi Bourbon.

Seara, cînd rămase singur cu Bourrienne, fu întrebat de secretar :

— Ei, generale, sînteţi mulţumit ?

— Da, răspunse vag Bonaparte. Totul s-a petrecut bine, nu-i aşa ?

— De minune !

— Te-am văzut alături de doamna Bonaparte la fereastra de la parterul pavilionului Flora.

— Şi eu v-am văzut, generale, cînd citeaţi inscripţia de sub poarta mică de la Carrousel.

— Da, răspunse Bonaparte : *10 august 1792. Regalitatea a fost abolită în Franţa şi nu se va mai reinstaura niciodată.*

— Trebuie s-o scoatem generale ? întrebă Bourrienne.

— Inutil, răspunse primul consul. Are să cadă singură, de la sine.

Apoi, cu un suspin, îl întrebă :

— Ştii dumneata, Bourrienne, omul care mi-a lipsit astăzi ?

— Nu, generale.

— Roland... Ce dracul poate face de nu ne dă nici o veste ?

Ce făcea Roland avem să aflăm noi.

XLV

ÎN CĂUTAREA URMELOR

Cititorul n-a uitat în ce hal fusese găsită diligența de Chambéry de către escorta regimentului 7 de vînători.

Primul lucru pe care-l făcură fu să caute ce piedică îi tăiase ieșirea lui Roland. Se constată prezența unui lacăt, și portiera vehiculului fu sfărîmată.

Roland țîșni din diligență ca un tigru din cușcă.

Am spus că pămîntul era acoperit de zăpadă.

Roland, vînător și soldat, n-avea decît un singur gînd : să pornească pe urmele confraților lui Iehu.

Îi văzuse dispărînd în direcția Thoirsey, dar se gîndise că n-ar fi putut să-și continue drumul în direcția aceea, pentru că între micuțul orășel și ei curgea rîul Saône, și nu era pod de trecere peste apă decît la Belleville și la Mâcon.

Dădu ordin escortei și conductorului să-l aștepte în șosea și, pe jos, singur, fără nici măcar să se gîndească să-și încarce iarăși pistoalele, o apucă pe urmele lui Morgan și a însoțitorilor lui.

Nu se înșelase : la un sfert de leghe de drum, fugarii dăduseră peste rîul Saône. Acolo se opriseră, se sfătuiseră o clipă — se vedea după urmele copitelor cailor — pe urmă se despărțiseră în două cete : una o apucă în susul apei, înspre Mâcon, cealaltă coborî în josul apei, înspre Belleville.

Despărțirea în două grupuri avusese de scop, evident, să pună în încurcătură pe cei ce i-ar fi urmărit, dacă ar fi fost urmăriți.

Roland auzise strigătul de convocare al șefului : „Mîine seară, acolo unde știți."

Nu mai avea așadar nici o îndoială : orice pistă ar fi urmat, fie cea ce urca, fie cea ce cobora cursul rîului Saône, l-ar fi dus — dacă zăpada nu se topea prea repede — la locul de întîlnire pentru că, fie împreună, fie unul cîte unul, confrații lui Iehu trebuiau să ajungă în același punct final.

Se întoarse pe propriile-i urme, porunci conductorului să încalțe cizmele lepădate în mijlocul șoselei de falsul surugiu, să încalece și să mîne furgonul poștal pînă la stația următoare, adică pînă la Belleville. Subofițerul de vînători și patru soldați care știau să scrie trebuiau să-l însoțească pe conductor, ca să semneze, alături de el, procesul verbal.

Li se interzise cu desăvîrșire să scoată vreo vorbă despre el, Roland, nici despre ceea ce se întîmplase cu el, pentru că nimic nu trebuia să le dea de gîndit tîlharilor care prădau diligențele ce planuri pusese el la cale.

Restul escortei va duce trupul șefului de brigadă la Mâcon și vor face și ei, la rîndul lor, un proces verbal, care să concorde cu cel al conductorului și în care să nu se pomenească nimic despre Roland, ca și în primul.

După ce dădu ordinele de mai sus, tînărul nostru îl puse pe un vînător să descalice, alegînd din toată escorta calul ce-i păru mai voinic. Apoi își încărcă pistoalele, pe care le vîrî în coburii de la șa, în locul pistoalelor vînătorului descălecat.

După care, făgăduind conductorului și soldaților o răzbunare grabnică, în funcție totuși de felul cum vor ști să-i păstreze taina, încălecă și dispăru în aceeași direcție în care o pornise pe jos.

Ajuns la locul unde cele două cete se despărțiseră, trebui să se hotărască pentru una din piste.

O alese pe cea care cobora cursul apei Saône și care se îndrepta către Belleville. Ca să facă asemenea alegere, care poate că-l îndepărta cu două sau trei leghe, avusese motive pe deplin justificate.

În primul rînd, era mai aproape de Belleville decît de Mâcon.

Apoi, șezuse douăzeci și patru de ceasuri la Mâcon și-ar fi putut fi recunoscut, pe cîtă vreme la Belleville nu se oprise încă niciodată, decît timpul de schimbare a cailor, cînd din întîmplare trecuse cu diligența pe acolo.

Toate întîmplările și faptele pe care vi le-am povestit duraseră abia un ceas, așa că la orologiul din Thoissey bătea tocmai opt ceasuri de seară cînd Roland o porni pe urmele fugarilor.

Drumul tot era plin de urme. Cinci sau șase cai își lăsaseră amprentele pe zăpadă. Unul din cai mergea în buiacru.

Roland trecu cele două, trei rîuşoare care brăzdează lîncaţa pe care tocmai o străbătea ca să ajungă la Belleville.

La vreo sută de paşi de Belleville se opri. Acolo avusese loc o nouă împărţire: doi din cei şase călăreţi o apucaseră la dreapta, ceea ce înseamnă că se îndepărtară de rîul Saône; patru o apucaseră spre stînga, adică îşi urmaseră drumul spre Belleville.

La primele case din Belleville, o a treia despărţire se petrecuse: trei călăreţi ocoliseră oraşul, unul singur o apucase pe strada care ducea în centru.

Roland se luă după cel ce o apucase pe stradă, sigur fiind că va da şi peste urma celorlalţi.

Cel ce-o apucase pe stradă, se oprise şi el la o casă frumoasă, situată între o curte şi o grădină, purtînd numărul 67. Acolo sunase. Cineva venise să-i deschidă. Se vedea prin grilajul porţii paşii celui care venise să-i deschidă, apoi, alături de paşii aceia, altă urmă, cea a calului, pe care-l dusese la grajd.

Era evident că unul dintre confraţii lui Iehu se oprise acolo.

Roland l-ar fi putut aresta pe loc dacă s-ar fi dus la primar să se legitimeze, să-şi arate îndreptările şi să ceară asistenţa jandarmeriei.

Dar nu ăsta îi era scopul. Nu voia să aresteze un individ izolat, ţinea să prindă toată banda în aceeaşi plasă.

Îşi săpă adînc în memorie numărul 67, şi-şi urmă drumul.

Străbătu tot oraşul, mai făcu vreo sută de paşi dincolo de cea din urmă casă, fără să mai dea peste vreo urmă.

Voia să se întoarcă pe unde venise, dar se gîndi că urmele, dacă trebuiau să se ivească iarăşi, nu se puteau ivi decît la capul podului.

Într-adevăr, la capul podului Roland recunoscu urmele celor trei cai. Era desigur aceeaşi: unul din cai mergea în huiestru.

Roland o luă la galop chiar pe calea celor pe care-i urmărea. Sosind la Monceaux, aceeaşi precauţie: cei trei călăreţi ocoliseră satul, dar Roland era prea bun copoi ca să se neliniştească numai de-atîta lucru. Îşi urmă calea şi, la celălalt capăt al satului, regăsi urmele fugarilor.

Puţin înainte de Chatillon, unul din cei trei cai părăsise drumul, o apucase la dreapta şi se îndreptase către un castel

mic, înălțat pe o colină, la cîțiva pași de drumul dintre Chatillon și Trévoux.

De data asta, călăreții care mai rămaseseră, crezînd că au făcut destule ca să-i inducă în eroare pe cei care ar fi avut poftă să-i urmărească, au trecut liniștiți prin Chatillon și-au luat-o pe drumul spre Neuville.

Direcția în care se îndreptaseră fugarii îl bucura tare mult pe Roland. Ei se duceau evident la Bourg. Dacă nu s-ar fi dus într-acolo, ar fi apucat-o pe drumul spre Marlieux.

Ori, Bourg era tocmai cartierul general pe care și-l alesese chiar Roland ca centru al operațiilor sale. Bourg era tocmai orașul lui și, cu acea siguranță a amintirilor din copilărie, cunoștea și cel mai neînsemnat tufiș și cea mai păcătoasă magherniță și cea mai banală peșteră din împrejurimi.

La Neuville, fugarii ocoliseră satul.

Roland nu se îngrijoră de asemenea șiretenie cunoscută și răsuflată, numai că la capătul celălalt al satului nu mai găsi decît urma unui singur cal.

Dar n-avea cum să se înșele : era cel ce mergea în buiestru.

Încredințat că va regăsi urma pe care o părăsea pentru o clipă, Roland se întoarse pe drumul fugarilor.

Cei doi amici se despărțiră la drumul ce ducea la Vonnas : unul din ei o apucase pe el, celălalt continuase să ocolească satul și, așa cum am mai spus, se întorsese ca s-o ia pe drumul spre Bourg.

Pe acela trebuia să-l urmărească. De altfel, mersul calului său adăuga o ușurință în plus celui ce-l urmărea, pentru că pasul lui nu putea fi confundat cu călcătura altui cal.

Apoi, o apuca pe drumul spre Bourg, iar, de la Neuville pînă la Bourg, nu mai era nici o localitate în afară de satul Saint-Denis.

De altfel, nu părea cu putință ca ultimul fugar să meargă mai departe de Bourg.

Roland o porni la drum cu atît mai multă îndîrjire cu cît vedea că se apropie de țel. Într-adevăr, călărețul nostru nu ocolise orașul ci intrase cu curaj în Bourg.

Acolo, îi păru lui Roland că fugarul șovăise pe ce drum s-o apuce, doar dacă șovăirea nu fusese decît șiretenie curată, ca să i se piardă urma.

Dar după zece minute, folosite să deslușească și să urmărească toate ocolișurile și învertegușurile, Roland se încredință

de cele ce se-ntîmplaseră. Nu fusese vorba de şiretenie, ci doar de şovăială.

Paşii unui om mergînd pe jos veneau de pe o stradă lăturalnică. Pietonul şi călăreţul se sfătuiră o bucată de timp, pe urmă călăreţul căpătase de la pieton încuviinţarea de a-i sluji de călăuză. Din momentul acela se văzură paşii omului mergînd pe lîngă paşii calului.

Şi unii şi alţii duceau la hanul *Frumoasa Alianţă*.

Roland îşi aminti că aici, la hanul ăsta, fusese adus calul rănit, după atacul de la Carronnières.

După cum părea, se vedea că există o înţelegere tainică între hangiu şi confraţii lui Iehu.

De altfel, tot după cum părea, călătorul de la *Frumoasa Alianţă* avea să rămînă acolo pînă a doua zi seara. Roland simţea, după propria lui oboseală, că şi fugarul avusese nevoie să se odihnească.

Şi, pe de o parte ca să nu-şi forţeze calul, cît şi ca să poată merge în recunoaştere pe drumul urmărit, lui Roland îi trebuiseră şase ceasuri ca să facă douăsprezece leghe.

Trei ceasuri băteau tocmai în clopotniţa trunchiată a bisericii Notre-Dame.

Ce-avea să facă Roland? Să se oprească într-un han al oraşului? Cu neputinţă: era prea cunoscut la Bourg. De altfel, calul lui, echipat cu o pătură cazonă, ar fi dat de bănuit.

Una din condiţiile reuşitei sale era să nu se ştie cumva că se află la Bourg.

S-ar fi putut ascunde la castelul Negrelor-Fîntîni şi acolo să stea în observaţie, dar putea fi sigur de discreţia slujitorilor?

Michel şi Jacques vor tăcea, de ei Roland era sigur. Amélie va tăcea şi ea. Dar Charlotte, fiica temnicerului, n-avea să flecărească oare?

Era ceasul trei de noapte. Toată lumea dormea. Cel mai sigur lucru pentru tînărul nostru ar fi fost să intre în legătură cu Michel.

Michel va găsi cu siguranţă mijlocul să-l ascundă.

Spre marea părere de rău a animalului pe care-l călărea şi care, fără îndoială, adulmecase un han, Roland îl întoarse din hăţuri şi-o luă pe drumul spre Pont-d'Ain.

Trecînd prin fața bisericii din Brou, aruncă o privire asupra cazărmii jandarmilor. După toate probabilitățile, jandarmii, împreună cu căpitanul lor, dormeau duși.

Roland străbătu aripa mică de pădure care încăleca drumul. Zăpada domolea zgomotul tropotelor calului său.

Ieșind în luminiș de partea cealaltă, văzu doi oameni mergînd pe lîngă șanț, ducînd o căprioară spînzurată cu cele patru labe de-un trunchi de copac.

I se păru că-i recunoaște pe oamenii aceia după înfățișare. Dădu pinteni calului ca să-i ajungă din urmă.

Cei doi oameni mergeau cu urechile ciulite. Se întoarseră, văzură un călăreț ce părea că le caută pricină, aruncară animalul în șanț și o rupseră la goană peste cîmpuri, ca să ajungă în pădurea Seillon.

— Hei ! Michel ! strigă Roland, încredințat din ce în ce mai tare că are de-a face cu grădinarul său.

Michel se opri. Celălalt ins continuă să alerge peste cîmpuri.

— Hei ! Jacques ! strigă iarăși Roland.

Se opri și celălalt om.

Devreme ce fuseseră recunoscuți, zadarnic să mai fugă. De altfel, chemarea n-avea nimica dușmănos : vocea era mai curînd prietenească decît amenințătoare.

— Na ! făcu Jacques, parc-ar fi domnul Roland.

— Ba e chiar el ! exclamă și Michel.

Și cei doi bărbați, în loc să mai fugă spre pădure, se îndreptară spre șosea.

Roland, n-auzise nicidecum ce-și ziseseră cei doi braconieri, dar ghicise.

— Ei ! dar bineînțeles că-s eu ! strigă el.

Într-o clipă, Michel și Jacques fură lîngă el.

Întrebările tatălui și ale fiului se încrucișau, și trebuie să recunoaștem că erau îndreptățite.

Roland, în costum de tîrgoveț, călare pe-un cal cazon de vînător, la ceasurile trei de noapte, pe drumul de la Bourg, spre Negrele-Fîntîni !

Tînărul ofițer le-o tăie scurt cu-ntrebările.

— Tăcere, braconierilor ! zise el. Puneți căprioara pe crupa calului, în spatele meu, și să mergem spre casă. Nimeni nu trebuie să afle că sînt la Negrele-Fîntîni, nici chiar sora mea.

Roland vorbea cu autoritatea cazonă a militarului şi toată lumea ştia că, dacă apuca să dea un ordin, nu răbda nici o replică.

Cei doi ridicară căprioara, o puseră pe crupa calului în spatele lui Roland, după care, luînd-o în trap mare, se ţinură de trapul mic al calului.

Nu le mai rămăsese de făcut decît vreun sfert de leghe. Şi-l făcură în zece minute.

La o sută de paşi de castel, Roland se opri.

Cei doi oameni fură trimişi înainte ca cercetaşi, să se asigure că peste tot domnea liniştea.

De cum terminară explorarea, îi făcură semn lui Roland să vină.

Roland veni, descălecă, găsi uşa pavilionului deschisă şi intră.

Michel duse calul la grajd şi căprioara în oficiu, căci Michel făcea parte din acea onorabilă clasă de braconieri care ucid vînatul pentru plăcerea de a-l ucide, nu cu scopul de-al vinde.

Nu aveau de ce să fie îngrijoraţi nici în privinţa calului şi nici a căprioarei. Amélie habar n-avea nici ce se petrecea la grajd şi nici ce i se dădea să mănînce.

În timpul acesta, Jacques aprinse focul.

Cînd se întoarse, Michel aduse un rest dintr-un but şi vreo şase ouă sortite unei omlete. Jacques pregăti un pat într-o odăiţă mică.

Roland se încălzi şi mîncă fără să scoată o vorbă.

Cei doi bărbaţi îl priveau cu o uimire ce nu era lipsită de oarecare îngrijorare.

Zvonul expediţiei de la Seillon se răspîndise şi se spunea în şoaptă că Roland o comandase.

Era limpede că se întorsese pentru vreo altă expediţie de acelaşi fel.

După ce Roland isprăvi de mîncat, ridică încet capul şi-l strigă pe Michel.

— A ! Erai aici ? făcu Roland.

— Aşteptam poruncile domnici-voastre.

— Iată poruncile mele. Ascultă bine.

— Sînt numai urechi.

— E vorba de viaţă şi de moarte. E vorba de mai mult încă, e vorba de onoarea mea !

— Spuneți, domnule Roland.

Roland scoase ceasul.

— E ora cinci. Cînd se va deschide hanul *Frumoasa-Alianță* să fii pe-acolo, ca și cum ai trece din întîmplare, ai să te oprești ca să stai de vorbă cu cel ce deschide hanul.

Are să fie Pierre, se vede.

— Pierre sau altul, ai să afli de la el cine e călătorul care a sosit la stăpînul lui pe un cal mergînd în buiestru. Știi ce-i aceea în buiestru ?

— Ei asta-i ! un cal care merge ca urșii, cu amîndouă picioarele într-o parte în același timp.

— Bravo !... Ai mai putea afla, nu-i așa, dacă acel călător e hotărît să plece în dimineața asta, sau dacă dă semne că-și va petrece ziua la han ?

— Sigur c-am să aflu.

— Ei, atunci, cînd ai să știi toate cîte ți-am înșirat, să vii să mi le spui. Dar, cea mai mare taină în privința șederii mele aici. Dacă vei fi întrebat ce noutăți știi despre mine, să spui că s-a primit o scrisoare de la mine ieri, că sînt la Paris în preajma primului consul.

— Ne-am înțeles.

Michel plecă. Roland se culcă și adormi, lăsînd în seama lui Jacques paza pavilionului.

Cînd Roland se trezi, Michel se întorsese.

Știa toate cîte-i ceruse stăpînul său să afle.

Călărețul sosit în timpul nopții trebuia să plece mai departe către înserat, și pe registrul călătorilor, pe care fiecare hangiu era obligat să-l țină la zi în epoca aceea, fusese înscris :

„Sîmbătă, 30 ploiosul, *ceasurile 10 seara*, cetățeanul Valensolle, sosit dinspre Lyon, pleacă la Geneva."

Așadar, alibiul era gata pregătit, fiindcă registrul făcea dovadă legală că cetățeanul Valensolle sosise la orele zece seara și era, așadar, cu neputință să fi oprit la opt și jumătate, în aceeași seară, furgonul poștal la Casa-Albă, și să fi intrat la zece seara în hanul *Frumoasa-Alianță*.

Ceea ce îl preocupa cel mai mult pe Roland e însă că cel pe care-l urmărise o parte din noapte și al cărui ascunziș și nume i-l aflase, era tocmai martorul lui Alfred de Barjols,

ucis de el în duel la fîntîna din Vaucluse, martor care, după toate probabilităţile, jucase şi rolul fantomei în mînăstirea de la Seillon.

Confraţii lui Iehu nu erau aşadar nişte tîlhari de rînd ci, dimpotrivă, cum se şi zvonise, nişte gentilomi de familie bună care, alături de nobilii bretoni ce îşi riscau viaţa în apus, pentru cauza regalistă, înfruntau eşafodul, ca să le treacă luptătorilor banii adunaţi în celălalt capăt al Franţei prin ataculile lor îndrăzneţe.

XLVI

O INSPIRAŢIE

Am văzut că în urmărirea pe care o înfăptuise cu o noapte mai înainte, Roland ar fi putut să aresteze pe unul sau chiar doi din cei pe care-i urmărea.

Putea să facă acelaşi lucru şi cu domnul de Valensolle, care se vede că făcea ceea ce făcuse şi Roland, adică se odihnea o zi după o noapte de oboseală.

I-ar fi fost de ajuns pentru aşa ceva să scrie un cuvînt căpitanului de jandarmi sau şefului brigăzii de dragoni, care făcuse cu el expediţia de la Seillon. Onoarea lor era angajată în povestea asta, l-ar fi împresurat pe domnul de Valensolle în pat, s-ar fi ales doar cu două focuri de pistol, şi cu doi oameni ucişi sau răniţi, şi domnul de Valensolle ar fi fost prins.

Dar arestarea domnului de Valensolle ar fi deşteptat atenţia restului bandei, care s-ar fi pus pe dată la adăpost, trecînd frontiera.

Era aşadar de preferat să se rămînă la prima soluţie a lui Roland, adică să se temporizeze, să se urmărească feluritele piste ce trebuiau să ducă într-un singur punct şi, cu riscul unei adevărate lupte, să arunce plasa asupra întregii organizaţii.

Pentru asta nu trebuia să fie arestat domnul de Valensolle. Trebuia să se continue urmărirea lui în pretinsa-i călătorie la Geneva care nu era, după cît se părea, decît un pretext ca să deruteze investigaţiile de pe calea cea bună.

De data asta s-a hotărît ca Roland, care, oricît de bine deghizat ar fi fost, putea fi recunoscut, să rămînă în pavilion, iar Michel şi Jacques să ademenească ei vînatul în noaptea aceea.

După toate probabilităţile, domnul de Valensolle nu va porni în călătorie decît după căderea nopţii.

Roland căută să afle ce viaţă ducea sora lui de la plecarea maică-si.

De la plecarea doamnei de Montrevel, Amélie nu părăsise nici măcar o dată castelul Negrelor-Fîntîni.

Obiceiurile îi erau aceleaşi, în afara plimbărilor pe care le făcea cu doamna de Montrevel.

Se scula la ceasurile şapte sau opt dimineaţa, desena sau făcea muzică pînă la prînz. După-amiaza citea sau lucra la vreo tapiserie, sau uneori se bucura de-o rază de soare şi cobora pînă la rîu cu Charlotte. Cîteodată îl chema pe Michel, desprindea bărcuţa şi, bine înfăşurată în blănuri, urca în sus pe apa Reysousse pînă la Montagnat, sau cobora pînă la Saint-Just, pe urmă se întorcea, fără să fi vorbit vreodată cu cineva. În sfîrşit, îşi lua cina. După cină, urca în camera ei cu Charlotte şi din clipa aceea nu se mai arăta.

La şase ceasuri şi jumătate, Michel şi Jacques pentru aşadar s-o ia din loc, fără ca nimeni pe lume să se intereseze ce se-ntîmplase cu ei.

Aşadar la ceasurile şase, Michel şi Jacques îşi luară hainele, tolbele de vînătoare, puştile şi plecară.

Îşi primiseră instrucţiunile.

Să urmărească acel cal ce mergea în buiestru pînă ce vor afla unde-şi ducea călăreţul, sau pînă cînd îi vor fi pierdut urma.

Michel trebuia să stea la pîndă în faţa fermei de la *Frumoasa-Alianţă*, Jacques, să se aşeze la laba de gîscă pe care-o

alcătuiesc, la ieşirea din Bourg, cele trei drumuri înspre Saint-Amour, Saint-Claude şi Nantua.

Acesta din urmă e în acelaşi timp şi cel ce duce la Geneva.

Era evident că domnul de Vallensolle o va apuca pe unul din cele trei drumuri, afară doar de n-ar fi vrut să facă o cale întoarsă, ceea ce nu prea era de crezut.

Tatăl o apucă într-o parte, fiul în alta.

Michel urcă spre oraş pe drumul dinspre Pont-d'Ain, trecînd prin faţa bisericii din Brou.

Jacques trecu peste rîuşorul Reyssouse, merse pe malul drept şi ajunse, ţinîndu-se cu vreo sută de paşi în afara cartierului, la unghiul ascuţit pe care-l făceau cele trei drumuri intrînd în oraş.

În acelaşi moment, sau aproape, cînd fiul îşi luă postul în primire, tatăl trebuia să fi ajuns şi el la al său.

Şi, tot cam în acelaşi moment, adică spre ceasurile şapte seara, întrerupînd obişnuita singurătate şi linişte ce-nvăluia castelul Negrelor-Fîntîni, un vehicul de poştă se opri în faţa grilajului şi un slujitor îmbrăcat în livrea trase de lanţul soneriei.

Asta era treaba lui Michel să deschidă, dar Michel era acolo unde ştiţi cu toţii.

Amélie şi Charlotte se vede treaba că se bizuiau pe el, căci clinchetul clopoţelului se repetă de trei ori fără ca nimeni să se fi dus să deschidă.

În sfîrşit, camerista se arătă în capul scărilor. Ea se apropie sfios, strigîndu-l pe Michel.

Michel nu răspunse, bineînţeles.

În sfîrşit, adăpostită de grilaj, Charlotte se încumetă să se apropie.

Cu tot întunericul, îl recunoscu pe slujitor.

— A ! dumneata erai, domnule James ? exclamă ea, ceva mai liniştită.

James era slujitorul de încredere al lui *sir* John.

— O ! da, răspunse servitorul, eu erai, domnişoară Charlotte, sau mai curînd milord erai.

În aceeaşi clipă, portiera se deschise şi se auzi vocea lui *sir* John zicînd :

— Domnişoară Charlotte, binevoiţi a spune stăpînei dumneavoastră că sosesc din Paris şi vin să mă înscriu ca să-i cer îngăduinţa nu de a fi primit în seara asta, ci de a mă pre-

zenta în fața domniei-sale în cursul zilei de mîine, numai dacă binevoiește să-mi acorde asemenea favoare. Rugați-o să spună ora la care aș fi mai puțin supărător.

Domnișoara Charlotte avea o deosebită considerație pentru milord, de aceea se grăbi să-i facă serviciul cerut.

După cinci minute se întorcea să-i spună lui milord că va fi primit a doua zi, de la amiază pînă la ora unu.

Roland știa ce venise să facă milord. În cugetul său, căsătoria era hotărîtă, iar *sir* John era cumnatul său.

Șovăi o clipă, gîndindu-se dacă să se ducă să se-ntîlnească cu el și să-l amestece pe jumătate în planurile lui. Dar își dădu seama că lordul Tanlay nu era omul care să-l lase să opereze singur. Avea și el să le plătească o poliță confraților lui Iehu. Va voi, așadar, să-l însoțească pe Roland în expediție, oricare ar fi fost. Expediția oricare ar fi fost avea să fie primejdioasă și s-ar putea să i se întîmple o nenorocire.

Norocul care-l însoțea pe Roland — și Roland îl încercase — nu se întindea și asupra prietenilor săi. *Sir* John, grav rănit, își revenise cu multă greutate. Șeful de brigadă al vînătorilor fusese ucis pe loc.

Îl lăsă așadar pe *sir* John să se depărteze, fără să-i dea vreun semn de viață.

Cît despre Charlotte, ea nu păru deloc mirată că Michel nu fusese acolo să deschidă. Erau cu toții deprinși cu absențele sale, asemenea absențe nu le dădea de gîndit nici femeii din casă, nici stăpînei.

De altfel, Roland își explică un asemenea soi de nepăsare : Amélie, slăbită, avînd a înfrunta o durere morală, necunoscută lui Roland, care atribuia toate schimbările de dispoziție ale surorii lui unor simple crize nervoase, Amélie ar fi fost bravă și puternică în fața unei primejdii adevărate.

De aici venea, nu mai încape îndoială, puțina teamă a celor două fete să stea singure într-un castel singuratec, fără altă pază decît cei doi oameni care-și petreceau nopțile la braconaj.

Cît despre noi, știm cum plecările lui Michel și ale fiului lui slujeau dorințelor Améliei cu mult mai bine decît dac-ar fi rămas la castel ; lipsa lor lăsa cale liberă lui Morgan, și doar atîta lucru voia Amélie.

Seara și o parte din noapte se scurseră fără ca Roland să mai capete vreo veste.

Încercă să doarmă, dar dormi prost. La fiecare clipă i se părea că aude ușa deschizîndu-se.

Ziua începuse de-a binelea să străbată prin obloane cînd se deschise ușa.

Michel și Jacques se întorceau.

Iată ce se petrecuse.

Fiecare se dusese la postul său de observație : Michel la ușa hanului, Jacques la laba de gîscă.

La douăzeci de pași de han, Michel întîlnise pe Pierre. Din trei cuvinte se încredințase că domnul de Valensolle era încă la han. De altfel, el le dăduse de știre că, întrucît avea un drum lung de făcut, are să-și lase calul să se odihnească și n-are să plece decît în cursul nopții.

Pierre nu se îndoia nici o clipă că drumețul nostru n-ar pleca la Geneva, așa cum spusese.

Michel îl îmbie pe Pierre la un pahar de vin. Dacă avea să piardă pînda vînatului de seară, îi rămînea pînda vînatului de dimineață.

Pierre primi. Din clipa aceea, Michel era sigur că va fi vestit. Pierre era grăjdar : nimic nu s-ar fi putut petrece în sectorul pe care-l avea în grijă fără ca el să nu prindă de veste.

Vestea avea să i-o dea, după cum i-o făgăduise, un băiat în slujbă la han, care primise drept răsplată, de la Michel, trei încărcături de praf de pușcă, pentru ca să facă cu ele niște focuri de artificii.

La miezul nopții, călătorul încă nu plecase. Băuseră patru sticle de vin, dar Michel se cruțase : din cele patru sticle, găsise mijlocul să golească trei în paharul lui Pierre unde, bineînțeles, nu stătuseră multă vreme.

La miezul nopții, Pierre se duse la han să afle vești. Dar ce-avea să facă atunci Michel ? Cîrciuma se închidea, și Michel mai avea încă patru ceasuri de așteptat pînă la pînda de dimineață.

Pierre îl pofti pe Michel să rămînă, că-i dă în grajd un culcuș de paie ; cald are să-i fie, și de culcat are să se culce binișor.

Michel primi.

Cei doi amici intrară pe poarta mare, la braț. Pierre se tot poticnea. Michel se făcea și el că se poticnește.

Pe la trei ceasuri de noapte, slujitorul hotelului îl chemă pe Pierre.

Călătorul voia să plece.

Michel se folosi de prilej ca să spună că se făcuse vremea de pîndă, şi se sculă şi el.

Pregătitul lui nu ţinu mult ; n-avu alta de făcut decît să scuture paiele care i s-ar fi putut prinde de haine sau i-ar fi putut intra în tolbă sau prin păr.

După care Michel îşi luă rămas bun de la Pierre şi se aşeză la pîndă într-un colţ de stradă.

După vreun sfert de oră poarta se deschise şi-un călăreţ ieşi din curtea hotelului : calul călăreţului mergea în buiestru.

Era desigur domnul de Valensolle.

O apucă pe străzile ce duceau spre drumul Genevei.

Michel îl urmărea, fără să se prefacă, fluierînd un cîntec de vînătoare.

Numai că Michel nu putea alerga, căci s-ar fi dat de gol. Din asemenea încurcătură reieşea că într-o clipită-două l-ar putea pierde din ochi pe domnul de Valensolle.

Rămînea Jacques, care trebuia să-l aştepte pe tînăr la faimoasa labă de gîscă.

Dar Jacques şedea la laba de gîscă de mai bine de şase ceasuri, pe-o noapte de iarnă, cu un frig de cinci sau şase grade sub zero.

Cutezase oare Jacques să stea şase ceasuri cu picioarele în zăpadă, izbindu-şi tălpile încălţărilor de arborii de pe marginea drumului ?

Michel o luă la galop pe uliţe şi străduţe, scurtînd drumul, dar calul şi călăreţul, oricîtă osteneală şi-ar fi dat, fuseseră mai iuţi decît el.

Ajunse la laba de gîscă. Drumul era pustiu.

Zăpada, călcată în picioare şi bătătorită toată ziua din ajun, care fusese duminecă, nu mai îngăduia aflarea urmelor calului, pierdute în noroiul drumului.

De aceea, Michel nu-şi mai bătu capul deloc cu urmele calului. Era ceva de prisos, o pierdere zadarnică de vreme.

Căută să afle ce făcuse Jacques.

Ochiul lui de braconier îl puse curînd pe cale.

Jacques stătuse la rădăcina unui copac. Cîtă vreme ? Aşa ceva era greu de spus, în orice caz destul de mult, pînă ce i

se făcu frig. Zăpada era bătătorită de cizmele lui mari de vînătoare.

Încercase să se încălzească mergînd în sus și în jos.

Pe urmă, dintr-o dată, își aminti, se vede treaba, că pe partea cealaltă a drumului se afla un bordei din cele mici, făcut în pămînt, în care cantonierii se duc de caută adăpost împotriva ploii.

Coborîse în șanț, trecuse de partea cealaltă a drumului, pe marginea căruia se putea deslușì urma ce se pierdea puțin prin mijloc.

Urma ducea, în diagonală, de-a dreptul la bordei.

Era limpede că Jacques își petrecuse noaptea în bordeiul acela.

Acum se punea întrebarea, de cînd ieșise din el ? Și de ce ieșise ?

De cînd ieșise ? Asemenea lucru nu se putea aprecia, pe cîtă vreme, dimpotrivă, și cel mai neîndemînatec rîndaș și-ar fi dat seama de ce ieșise.

Ieșise să-l urmărească pe domnul de Valensolle.

Același pas care ajunsese la bordei, ieșea și se-ndepărta, apucînd-o în direcția Ceyzériat.

Călărețul o luase într-adevăr pe drumul dinspre Geneva. Pașii lui Jacques o arătau limpede.

Pașii lui se lungeau, ca cei ai unui om ce aleargă, și mergeau, afară din șanț, pe marginea cîmpiei, furișîndu-se pe după arborii care puteau să-l ascundă privirii călătorului.

În fața unui han c-o înfățișare jalnică, unul dintr-acelea deasupra porții cărora stau scrise cuvintele următoare : *Aici se dă de băut și de mîncat, și pot să doarmă și cei pe jos și cei călări*, pașii se opreau.

Era limpede că drumețul se oprise la hanul acela pentru că la douăzeci de pași de acolo, Jacques se oprise și el în dosul unui copac.

Numai că, după vreo clipă, se vede treaba după ce se închisese poarta în spatele călărețului și a calului, Jacques își părăsise postul din dosul copacului, trecuse drumul, de data asta cu șovăieli și cu pași mărunți, și se îndreptase nu către ușă ci către fereastră.

Michel călcă pe urmele fiului său și ajunse la fereastră. Prin îmbucătura oblonului ce nu se-mpreuna, se putea vedea

cînd înăuntru era lumină, dar acum, înăuntru era întuneric și nu se vedea nimic.

Totuși, Jacques se apropiase de fereastră să vadă ce se petrecea înăuntru. Fără îndoială, înăuntru se făcuse lumină o clipă, și Jacques văzuse.

Dar încotro o apucase el cînd plecase de la fereastră?

Ocolise casa mergînd pe lîngă pereți. Putea lesne fi urmărit în mersul său, zăpada fiind proaspătă.

Cît despre scopul său ocolind casa, nu era greu de ghicit. Jacques, ca un băiat cu bun simț ce era, se gîndise că drumețul nu plecase el noaptea pe la trei, zicînd că se duce la Geneva, ca să se oprească la un sfert de leghe de orășel, într-un asemenea han.

Numai că ieșise, se vede, pe vreo poartă de din dos.

Jacques ocoli așadar zidul casei, în nădejdea de a găsi iarăși, de partea cealaltă, urma calului sau cel puțin pe cea a călărețului.

Într-adevăr, de la o portiță de din dos, care dădea înspre pădurea ce se-ntinde de la Cotrez pînă la Ceyzériat, se putea merge pe-o urmă de pas înaintînd în linie dreaptă către marginea pădurii.

Pașii aceia erau ai unui om încălțat elegant cu cizme de călăreț.

Pintenii lăsaseră urme pe zăpadă.

Jacques nu se codise. O luase pe urma pașilor.

Se vedea călcătura bocancului său grosolan lîngă cea a botinci fine, a piciorului mare de țăran lîngă piciorul delicat al orășanului.

Se făcuseră ceasurile cinci de dimineață. Avea să se ivească ziua. Michel hotărî să nu se ducă mai departe.

De vreme ce Jacques era pe urma cea bună, tînărul braconier era tot atît de dibaci cît și bătrînul. Michel făcu un ocol mare peste cîmpie, ca și cum s-ar fi întors de la Ceyzériat, și se hotărî să intre în han și să-l aștepte acolo pe Jacques.

Jacques va înțelege că taică-său îl urmărise și se oprise la casa aceea izolată.

Michel bătu în oblon și ceru să i se deschidă. Îl cunoștea pe hangiu care era deprins să-l vadă în practicile lui nocturne, îi ceru o sticlă de vin, se plînse că bătuse drumul degeaba,

și ceru, în timp ce bea, îngăduința de a-și aștepta fiul care și el era la pîndă și care poate o fi fost mai fericit decît el.

De la sine înțeles că îngăduința îi fu lesne dată.

Michel avusese grijă să deschidă obloanele ca să poată vedea drumul.

Nu trecuse o clipă și cineva bătu într-un ochi de geam.

Era Jacques.

Taică-său îl strigă.

Și Jacques fusese la fel de nenorocos ca și taică-său. Nu ucisese nimic.

Și era înghețat.

Un braț de lemne fu aruncat pe foc, încă un pahar fu adus.

Jacques se încălzi și bău.

Apoi, dat fiind că trebuiau să se întoarcă la castelul Negrelor-Fîntîni o dată cu ziua, ca nu cumva să se afle de lipsa celor doi braconieri, Michel plăti sticla de vin și brațul de lemne pus pe foc, și plecară amîndoi.

Nici unul nici celălalt nu scosese nici un cuvînt în fața hangiului despre cele ce-i frămîntau. Nu trebuia să dea de bănuit c-ar fi căutat altceva decît vînat.

Dar, de cum s-au văzut de partea cealaltă a pragului, Michel se apropie cu grabă de fiul său.

Atunci, Jacques îi povesti că mersese pe urmele cu pricina pînă destul de departe, în inima pădurii, dar, ajuns la o răspîntie, văzuse dintr-o dată un om înarmat cu o pușcă cum se ridică în fața lui și-l întreabă ce venise să facă la asemenea ceas în pădure.

Jacques îi răspunse că venise la pîndă, după vînat.

— Atunci, du-te mai departe, îi răspunsese omul, căci, după cum vezi, locul de-aici e ocupat.

Jacques recunoscuse cu cîtă îndreptățire i se ceruse să plece, și se dusese într-adevăr la vreo sută de pași mai departe.

Dar în clipa în care o apucase pieziș spre stînga ca să intre iarăși în incinta de unde fusese îndepărtat, un alt om, înarmat ca și cel dintîi, se ridicase tot așa fără de veste înaintea lui, punîndu-i aceeași întrebare.

Jacques n-avea alt răspuns de dat decît cel pe care-l mai dăduse :

— Caut un loc de pîndă.

Bărbatul îi arătase atunci cu degetul marginea pădurii şi, cu un glas aproape ameninţător, îi spusese :

— Am să-ţi dau un sfat, tinere amice, să te duci într-acolo cît mai repede. Cred că-ţi va fi cu mult mai bine acolo decît aici.

Jacques îi urmase sfatul, sau cel puţin se prefăcuse că îl urmează, căci, ajuns la locul arătat, se strecurase de-a lungul şanţului şi, încredinţat că-i va fi cu neputinţă să regăsească, în momentul acela cel puţin, urma domnului de Valensolle, ieşise la lumină, o apucase apoi spre şosea străbătînd cîmpurile şi se-ntorsese la cîrciumă, unde nădăjduia să-l regăsească pe taică-său şi unde îl regăsise într-adevăr.

Sosiseră amîndoi la castelul Negrelor-Fîntîni, se ştie doar, în clipa în care primele raze ale zilei pătrundeau înăuntru printre obloane.

Toate cele pe care vi le-am spus i-au fost povestite lui Roland cu sumedenie de amănunte, pe care le lăsăm la o parte şi care n-avură drept rezultat decît să-l încredinţeze pe tînărul ofiţer că cei doi oameni, înarmaţi cu puşti, care se sculaseră la apropierea lui Jacques, nu erau alţii decît nişte confraţi de-ai lui Iehu, oricît ar fi părut ei că sînt braconieri.

Dar, care putea să le fie bîrlogul ? În partea aceea nu exista nici mînăstire părăsită, nici alte ruine.

Dintr-o dată Roland se plesni cu mîna peste frunte.

— Vai ! Gogoman ce sînt ! exclamă el. Cum dracul de nu m-am gîndit la asta ?

Un surîs triumfător îi trecu pe buze şi, întorcîndu-se către cei doi oameni deznădăjduiţi că nu-i aduseseră veşti mai precise, le spuse :

— Mă băieţi, ştiu acum tot ce voiam să ştiu. Culcaţi-vă şi dormiţi liniştiţi. Vi se cuvine, zău, din plin !

Şi, dînd exemplu chiar el, Roland adormi ca omul care a dezlegat o problemă de cea mai mare importanţă, pe care multă vreme o adîncise zadarnic.

Îi venise în gînd că toţi confraţii lui Iehu părăsiseră mînăstirea Seillon, schimbînd-o pe grotele de la Ceyzériat şi, în acelaşi timp, îşi aminti de calea subterană ce leagă peştera cu biserica din Brou.

XLVII

O RECUNOAȘTERE

În aceeași zi, folosindu-se de îngăduința ce-i fusese acordată în ajun, *sir* John se înfățișă între ora amiezii și prima oră a după-amiezii domnișoarei de Montrevel.

Totul se petrecu potrivit dorinței lui Morgan. *Sir* John fu primit ca un prieten al familiei, lordul Tanlay fu primit ca un pretendent a cărui solicitare cinstea.

La dorința fratelui și maicăi sale, sau la ordinele primului consul, Amélie nu făcu nici un soi de împotrivire afară doar de starea sănătății sale. Asta cerea timp. Lordul Tanlay se înclină. Căpăta de fapt atît cît nădăjduise să capete, era agreat.

Totuși înțelese că rămînerea lui la Bourg un timp prea îndelungat ar fi necuviincioasă, Amélie găsindu-se departe de maică-sa și de frate-său, tot din aceeași pricină a sănătății.

Ca atare, îi ceru îngăduința s-o vadă și a doua zi, spunîndu-i că va pleca în aceeași zi spre seară.

Va aștepta s-o revadă cînd Amélie va veni la Paris, sau cînd doamna de Montrevel se va înapoia la Bourg. Ipoteza a doua era cea mai probabilă, Amélie spunînd că are nevoie de primăvară și de aerul din locul ei de baștină ca s-o ajute să-și recapete sănătatea.

Datorită delicateței fără de pereche a lui *sir* John, dorințele Améliei și ale lui Morgan s-au împlinit, cei doi îndrăgostiți aveau înaintea lor timp și singurătate.

Michel află amănuntele de mai sus de la Charlotte, iar Roland le află de la Michel.

Roland se hotărî să-l lase pe *sir* John să plece, înainte de-a face vreo încercare.

Așa ceva însă nu-l împiedică să încerce să înlăture o ultimă îndoială.

După ce se înnoptă, luă un costum de vînătoare, peste costumul acela îmbrăcă bluza lui Michel, își ocroti fața sub o pălărie cu borurile mari, își petrecu o pereche de pistoale în

centura cuțitului de vînătoare și se aventură pe drumul ce ducea de la Negrele-Fîntîni la Bourg.

Se opri la cazarma jandarmilor și ceru să vorbească cu căpitanul.

Căpitanul era în cameră la el. Roland urcă și spuse cine e. Apoi, cum nu era decît ceasul opt seara și deoarece ar fi putut fi recunoscut de cine știe ce trecător, stinse lampa.

Cei doi bărbați rămaseră pe întuneric.

Căpitanul știa ceea ce se petrecuse cu trei zile mai înainte pe drumul dinspre Lyon și, fiind sigur că Roland nu fusese ucis, se aștepta că are să vină.

Spre marea lui uimire, Roland nu venise să-i ceară decît un singur lucru, sau mai curînd două : cheia de la biserica din Brou și un clește.

Căpitanul îi înmînă cele două obiecte cerute și-i propuse lui Roland să-l însoțească în excursie. Roland însă nu primi. Era evident că fusese trădat de careva cînd cu incursiunea de la Casa-Albă. Nu voia să se expună la un nou eșec.

De aceea, îi ceru căpitanului să nu spună nimănui că el, Roland, se afla la fața locului, și să-l aștepte pînă se întoarce chiar de-ar fi să întîrzie un ceas-două.

Căpitanul primi.

Roland, cu cheia în mîna dreaptă, cu cleștele în mîna stîngă ajunse pe nesimțite la ușa laterală a bisericii, o deschise, o închise după el și se pomeni în fața mormanului de nutreț.

Ascultă. Liniștea cea mai adîncă domnea în biserica pustie.

Atunci își chemă amintirile din copilărie, se orientă, puse cheia în buzunar și escaladă povîrnișul de fîn, care măsura vreo cincisprezece picioare și forma sus un soi de platformă. Apoi, se lăsă să alunece pe un fel de pantă pînă la solul pietruit în întregime cu lespezi mortuare, așa cum te-ai lăsa să aluneci de pe un meterez pe un povîrniș.

Corul era gol datorită amvonului care îl apăra dintr-o parte și datorită zidurilor care îl încercuia din dreapta și din stînga.

Ușa de la amvon era deschisă. Roland pătrunse așadar fără nici o greutate pînă dinaintea altarului.

Ajunse în fața mormîntului lui Philibert cel Frumos.

La creștetul principelui se afla o mare lespede pătrată, prin care se cobora în cavourile subterane.

Roland cunoştea taina trecerii, căci, ajuns lîngă lespede, îngenunchie, căutînd cu mîna îmbucătura pietrei.

O găsi, se ridică, vîrî cleştele în crestătură şi ridică lespedea.

Cu o mînă o susţinu deasupra capului, în timp ce cobora în cavou.

Pe urmă, încetişor, o lăsă să cadă.

Ai fi zis că vizitatorul nocturn de bună voie se despărţea de lumea celor vii şi cobora în lumea celor morţi.

Iar nepăsarea omului care ocolea morţii ca să-i descopere pe cei vii şi care, cu toată întunecimea, singurătatea, tăcerea, nu se înfiora nici măcar la atingerea marmurelor funerare, nepăsarea lui trebuie să fi părut ciudată chiar şi aceluia care pătrunde lumina şi întunericul, şi vede lucrurile de pe faţa pămîntului şi cele de dedesubt.

Înainta bîjbîind printre morminte, pînă recunoscu grilajul ce dădea în subterană.

Cercetă broasca uşii. Era închisă numai cu zăvorul.

Vîrî capătul cleştelui între zăvor şi ivăr şi împinse uşurel.

Grilajul se deschise.

Trase uşa fără s-o închidă, ca să se poată întoarce, şi puse cleştele în dosul ei.

Apoi, cu urechea ciulită, cu pupilele dilatate, cu toate simţurile supraîncordate de dorinţa de a auzi, de nevoia de a răsufla şi neputinţa de a vedea, înaintă încetişor, cu un pistol gata încărcat într-o mînă şi cu cealaltă mînă sprijinindu-se de faţa zidului.

Merse aşa vreun sfert de oră.

Cîteva picături de apă rece ca gheaţa străbătînd bolta subteranei şi căzîndu-i pe mîini şi pe umeri îl vestiră că în momentul acela trecea pe sub rîul Reyssouse.

După ce merse vreun sfert de ceas dădu peste poarta ce despărţea subterana de carieră. Se opri locului o clipită. Răsufla mai în voie şi, pe lîngă asta, i se păru că aude nişte zgomote depărtate şi că vede, pe stîlpii de piatră ce susţineau bolta, ivindu-se de parcă pluteau, nişte luciri ca scînteierile de pe mlaştini.

Deslușindu-i doar forma acelui pîndar sumbru ai fi putut crede că şovăie, dar, dacă i-ai fi văzut chipul, ai fi înţeles că nădăjduieşte.

O porni iar la drum, îndreptîndu-se spre lucirile pe care crezuse că le zăreşte, spre zgomotele pe care crezuse că le aude.

Pe măsură ce se apropia, zgomotul îi ajungea la urechi mai limpede, iar lumina îi părea mai vie.

Nu mai încăpea îndoială că cineva locuia în carieră. Cine însă ? Încă nu ştia nimic, dar avea să afle.

Nu mai era decît la zece paşi de răscrucea de granit pe care am semnalat-o cu prilejul primei noastre coborîri în grota de la Ceyzériat. Roland se lipi de perete, înaintînd pe nesimţite. Ai fi zis că-i un basorelief mobil în inima întunericului.

În sfîrşit, capu-i ajunse să depăşească un unghi şi privirea-i căzu împlîntîndu-se în ceea ce s-ar putea numi tabăra confraţilor lui Iehu.

Erau doisprezece sau cincisprezece şi se îndeletniceau cu masa de seară.

Lui Roland îi veni o poftă nebună să se repeadă în mijlocul tuturor oamenilor acelora, să-i atace singur şi să se lupte cu ei pînă la moarte.

Dar îşi stăpîni dorinţa-i nesăbuită, îşi înălţă capul cu aceeaşi încetineală cu care şi-l aplecase şi, cu ochii plini de lumină, cu sufletul plin de bucurie, fără să fi fost auzit, fără să fi fost bănuit, se întoarse, reluînd drumul pe care-l făcuse.

Aşadar, totul i se explica : părăsirea mînăstirii Seillon, dispariţia domnului de Valensolle, falsii braconieri postaţi în preajma gurii grotei de la Ceyzériat.

De data asta se va răzbuna şi se va răzbuna cumplit, se va răzbuna cu moartea.

Cu moartea, căci, după cum bănuia că pe el îl cruţaseră, tot aşa va porunci să fie şi ei cruţaţi. Numai că pe el îl cruţaseră de moarte, pe ei însă îi va cruţa pentru moarte.

Cam pe la jumătatea drumului de întoarcere i se păru că aude un zgomot în spatele lui. Se întoarse şi i se păru că vede licărul unei lumini.

Mări pasul. De cum va trece poarta, nu mai avea cum să se rătăcească. Nu se va mai afla într-o carieră cu mii de cotituri, ci sub o boltă îngustă, dreaptă, ce ducea la un grilaj funerar.

După vreo zece minute trecu din nou pe sub rîu. Încă un minut sau două şi, cu mîna întinsă, dădu peste grilaj.

Își luă cleștele de unde îl lăsase, intră în cavou, trase portița grilajului după el, o închise cu băgare de seamă și, fără zgomot, călăuzit de morminte, regăsi scara, împinse lespedea cu capul și se regăsi pe pămîntul vieţuitoarelor.

Aici, era oarecum lumină.

Ieși dintre strane, împinse la loc ușa amvonului, ca s-o lase în aceeași stare în care o găsise, se cățără pe povîrniș, străbătu platforma și coborî de cealaltă parte.

Păstrase cheia. Deschise ușa și ieși afară.

Căpitanul de jandarmi îl aștepta. Discută cîteva clipe cu el, pe urmă ieșiră amîndoi împreună.

Amîndoi se întoarseră la Beurg pe drumul de strajă, ca să nu fie văzuți, se îndreptară spre poarta halelor, apoi pe strada Revoluției, pe strada Libertății, pe strada Spaniei, acum strada Simonneau. După aceea, Roland pătrunse într-un ungher al străzii Greffe și așteptă.

Căpitanul de jandarmi își urmă singur drumul.

Se duse în strada Ursulelor, care de șapte ani împliniți poartă numele de strada Cazărmilor. Acolo își avea locuința șeful de brigadă al dragonilor, care tocmai se culcase în clipa cînd căpitanul intră în camera lui. Căpitanul îi spuse două vorbe la ureche și șeful de brigadă se îmbrăcă în graba mare și ieși.

În momentul cînd șeful de brigadă al dragonilor și căpitanul de jandarmi se arătară în piață, o formă omenească se desprinse din umbra zidurilor și se apropie de ei.

Era Roland.

Cei trei bărbați stătură la sfat zece minute, Roland dînd ordine, ceilalți doi ascultînd și încuviințînd.

Pe urmă se despărțiră.

Șeful de brigadă se întoarse la el acasă. Roland și căpitanul de jandarmi, apucînd-o pe strada stelei, treptele Jacobinilor și strada Bourgneuf, ajunseră iarăși la drumul de strajă, apoi, pieziș, dădură de-a dreptul în drumul spre Pont-d'Ain.

Roland îl lăsă în trecere pe căpitanul de jandarmi la cazarmă și își urmă drumul.

După douăzeci de minute, ca să n-o deștepte pe Amélie, în loc să sune la poartă, bătu în oblonul camerei lui Michel. Mi-

chel deschise oblonul şi, dintr-un singur salt, Roland — sfîşiat de febra ce-l cuprindea ori de cîte ori înfrunta sau pur şi simplu visa vreo primejdie — sări în pavilionul paznicului.

Chiar de-ar fi sunat la poartă, tot n-ar fi trezit-o pe Amélie, căci fata nu dormea.

Charlotte, care şi ea se întorsese din oraş sub pretext că se dusese să-l vadă pe taică-său, dar de fapt să-i ducă o scrisoare lui Morgan, îl găsise pe Morgan şi-i adusese răspuns stăpînei sale.

Amélie citea răspunsul, conceput în termenii următori :

„Dragostea mea !

Da, totul s-a petrecut cu bine în ceea ce te priveşte, pentru că tu eşti îngerul, dar, tare mă tem să nu cadă totul pe mine, care sînt demonul.

Trebuie numaidecît să te văd, să te strîng în braţe, să te ţin la pieptul meu. Nu ştiu ce presimţire pluteşte deasupră-mi, sînt dezndăjduit de moarte.

Trimite-o mîine pe Charlotte să vadă dacă *sir* John a plecat într-adevăr. Apoi, după ce vei fi sigură c-a plecat, dă-mi de veste ca de obicei.

Nu-ţi fie frică, nu-mi mai vorbi de zăpadă, nu-mi mai spune c-au să mi se vadă paşii.

De data asta nu eu voi veni la tine, ci tu vei veni la mine. Mă-nţelegi bine ? Tu poţi să te plimbi prin parc, nimeni nu se va duce pe urma paşilor tăi.

Să-ţi iei şalul cel mai călduros, să îmbraci blănurile cele mai groase. Pe urmă, cu barca legată la mal sub sălcii, vom petrece un ceas, schimbînd rolurile.

Numai să cobori de cum vei vedea semnalul. Am să te aştept la Montagnat, iar de la Montagnat pînă la rîul Reyssouse nu sînt pentru mine, care te iubesc, nici cinci minute de drum.

La bună vedere, sărmana mea Amélie ! De nu m-ai fi întîlnit ai fi fost fericita fericitelor.

Fatalitatea m-a scos în calea ta şi tare mă tem că n-am izbutit să fac din tine decît o martiră.

...

Al tău *Charles*

Pe mîine, nu-i aşa ? afară doar de nişte piedici supraomeneşti."

XLVIII

ÎN CARE PRESIMȚIRILE LUI MORGAN SE ADEVERESC

Adeseori nimic nu este mai calm și mai senin decît ceasurile premergătoare marilor furtuni.

Ziua fusese frumoasă și senină, una din acele zile de februarie cînd, cu tot gerul înțepător din aer, cu tot giulgiul alb care acoperă pămîntul, soarele surîde oamenilor, făgăduindu-le primăvara.

Către amiază, *sir* John veni să-i facă Améliei vizita de rămas bun. *Sir* John avea, sau credea că are, consimțămîntul Améliei. Asemenea consimțămînt îi era de ajuns. Nerăbdarea lui îl privea numai pe el. Dar Amélie, primindu-i cererea cu toate că lăsase data unirii lor într-un viitor nedeslușit, îl copleșise în tot ceea ce nădăjduise.

În rest, se lăsa pe seama dorinței primului consul și a prieteniei lui Roland.

Se întorcea așadar la Paris, să facă pe curtenitorul pe lîngă doamna de Montrevel, pentru că nu putea rămîne pe lîngă Amélie.

La un sfert de ceas după ieșirea lui *sir* John din Castelul Negrelor-Fîntîni, Charlotte o apucă și ea pe drumul dinspre Bourg.

Către ceasurile patru se întoarse să-i spună Améliei că-l văzuse chiar cu ochii ei pe *sir* John urcîndu-se în trăsură la ușa hotelului Franței și plecînd pe drumul ce duce la Mâcon.

Amélie putea așadar să fie pe deplin liniștită în această privință. Și răsuflă ușurată.

Amélie încercase să-i insufle lui Morgan o liniște pe care ea n-o avea nici pe departe. Din ziua în care Charlotte îi destăinuise că Roland se afla la Bourg, presimțise, ca și Morgan, că se apropia un deznodămînt înfricoșător. Știa toate amănuntele evenimentelor întîmplate la mînăstirea Seillon. Vedea lupta ce se încinsese între fratele și iubitul ei și, liniștită în privința sorții fratelui ei, datorită hotărîrii dictate de

şeful confraţilor lui Iehu, tremura pentru viaţa iubitului el

Mai mult, aflase despre prădarea furgonului poştal de Chambéry şi despre moartea şefului de brigadă a vînătorilor din Mâcon. Ştia că fratele ei scăpase, dar că, după aceea, dispăruse.

Nu primise nici o scrisoare de la el.

Dispariţia lui şi tăcerea erau, pentru ea, care-l cunoştea pe Roland, mai rele decît un război deschis şi declarat.

Cît despre Morgan, nu-l mai văzuse de cînd cu scena pe care v-am povestit-o şi în care ea făcuse legămînt să-i trimită arme oriunde s-ar afla el, dacă va fi cumva condamnat la moarte.

Întrevederea cerută de Morgan era aşadar aşteptată de Amélie cu aceeaşi nerăbdare ca a celui ce o ceruse.

De aceea, de îndată ce îşi închipui că Michel şi cu feciorul său se culcaseră, aprinse la cele patru ferestre lumînările ce trebuiau să-i servească de semnal lui Morgan.

Apoi, aşa cum o sfătuise iubitul ei, se înfăşură într-un şal de caşmir, adus de fratele ei de pe cîmpul de luptă de la Piramide şi pe care el singur îl desfăşurase de pe capul unui bei ucis de dînsul. Pe deasupra şalului îşi trase o haină de blană, o lăsă pe Charlotte să-i dea de ştire despre cele ce s-ar putea întîmpla şi, nădăjduind că n-are să se întîmple nimic, deschise poarta parcului şi se îndreptă către rîu.

În timpul zilei fusese de două-trei ori pînă la Reyssouse şi se întorsese, anume ca să ţeasă o reţea de paşi, printre care să nu fie recunoscuţi paşii din timpul nopţii.

Coborî aşadar, dacă nu liniştită, cel puţin curajoasă, panta ce duce pînă la Reyssouse. Ajunsă pe malul rîului, căută cu ochii barca legată sub sălcii.

Un bărbat o aştepta acolo. Era Morgan.

Din două bătăi de vîsle, ajunse la un loc pe unde se putea lesne coborî. Amélie se repezi, el o prinse în braţe.

Primul lucru pe care-l văzu fata, fu strălucirea veselă ce îlumina, ca să zicem aşa, chipul iubitului ei.

— Ah ! exclamă ea, ai să-mi vesteşti o fericire.

— De ce, scumpa mea ? întrebă Morgan cu cel mai duios zîmbet.

— Pe faţa ta, dragul meu Charles, se vede ceva ce-i mai mult decît fericirea de a mă întîlni.

— Ai dreptate, răspunse Morgan, încolăcind lanțul bărcii pe după trunchiul salciei și lăsînd vîslele să se izbească de marginile bărcii.

Apoi, luînd-o pe Amélie în brațe, spuse mai departe:

— Ai dreptate, Amélie, draga mea, și presimțirile mele mă înșelau. Vai! slabi și orbi ce sîntem. Tocmai în clipa cînd omul e gata să apuce fericirea cu mîna, atunci se lasă pradă disperării și îndoielilor.

— Ah! spune, spune! zise Amélie. Ce s-a întîmplat?

— Îți amintești tu, Amélie, scumpa mea, ceea ce mi-ai răspuns cînd ne-am văzut ultima oară, cînd vorbeam să fugim și îți spuneam că mă tem de șovăirile tale?

— O! da, sigur că-mi amintesc. Și eu, Charles, ți-am răspuns că sînt a ta și că de voi avea șovăiri, le voi învinge.

— Iar eu ți-am răspuns că am angajamente ce mă împiedică să fug. Că așa cum sînt ele legate de mine, la fel sînt și eu legat de ele. Că există un om de care depindem și căruia îi datorăm ascultare deplină, și că omul acela e Ludovic al XVIII-lea, viitorul rege al Franței.

— Da, mi-ai spus toate astea.

— Ei bine, sîntem dezlegați de jurămîntul de supunere, Amélie, nu numai de către regele Ludovic al XVIII-lea ci și de către generalul nostru, Georges Cadoudal.

— Vai! sufletul meu, ai să fii iarăși un om ca toți ceilalți, și deasupra tuturor celorlalți!

— Voi fi un simplu proscris, Amélie. Noi n-avem a nădăjdui o amnistie, ca cea din Vendeea sau din Bretania.

— Și de ce?

— Noi nu sîntem soldați, noi, copila mea scumpă, nu sîntem nici măcar rebeli. Noi sîntem *confrații lui Iehu*.

Amélie scoase un suspin adînc.

— Sîntem bandiți, tîlhari, hoți de diligențe la drumul mare, apăsă Morgan pe cuvinte cu vădită intenție.

— Stt! Taci! exclamă Amélie punînd mîna pe gura iubitului ei. Taci! Să nu vorbim despre asta. Spune-mi, cum de v-a dezlegat regele de jurămîntul de supunere, cum de v-a eliberat generalul vostru?

— Primul consul a vrut să-l vadă pe Cadoudal. Mai întîi l-a trimis pe fratele tău să-i facă propuneri. Cadoudal a refuzat să intre în tratative. Dar, ca și noi, Cadoudal a primit de la Ludovic al XVIII-lea ordinul de-a înceta ostilitățile. O

dată cu ordinul regelui a sosit un nou mesaj din partea primului consul. E vorba de-un permis de liberă trecere pentru generalul din Vendeea, o invitație să vină la Paris. În sfîrșit, un tratat de la putere la putere. Cadoudal a primit și, în ceasul de față trebuie să fie pe drumul spre Paris. Așadar, dacă nu e pace, cel puțin e armistițiu.

— Vai ! ce bucurie, Charles, scumpul meu !

— Nu te bucura prea tare, dragostea mea.

— Dar de ce ?

— Pentru că ordinul de încetare a ostilităților a venit știi tu de ce ?

— Nu.

— Ei, află că domnul Fouché e un om foarte puternic. A înțeles că, dacă nu ne poate învinge, trebuie să ne dezonoreze. A instruit un număr de falși confrați ai lui Iehu, pe care i-a răspîndit în ținuturile Maine și Anjou, și care nu se mulțumesc să ia numai banii guvernămîntului, ci pradă și jefuiesc călătorii, intră noaptea în castele și prin ferme, pun pe stăpînii fermelor și ai castelelor cu tălpile pe cărbuni aprinși și, cu fel de fel de torturi, le smulg taina locului unde țin ascunși banii. Ei, află că oamenii aceia, mizerabilii, tîlharii, instigatorii aceia poartă aceleași nume ca și noi și sînt socotiți că luptă pentru același principiu, pînă într-atît încît poliția domnului Fouché nu numai că ne scoate de sub scutul legii, dar și de sub acela al onoarei.

— Vai !

— Iată ce-aveam să-ți spun, Amélie, scumpa mea, înainte de a-ți propune pentru a doua oară să fugim împreună. În ochii Franței, în ochii străinătății, chiar în ochii principelui pe care l-am slujit și pentru care ne-am pus în primejdie de-a ne sfîrși viața pe eșafod, în viitor nu vom fi, ba poate chiar acum nu sîntem decît niște păcătoși ce merită eșafodul.

— Da... dar pentru mine, dragul și scumpul meu Charles, tu nu ești decît bărbatul devotat, omul de convingere, regalistul îndîrjit care a continuat să se lupte cînd toată lumea pusese armele jos. Pentru mine, tu ești cinstitul baron de Sainte-Hermine. Pentru mine, dacă-ți place mai mult, ești nobilul, curajosul și neînvinsul Morgan.

— Ah ! iată tot ceea ce voiam să aflu, dragostea mea ! N-ai să șovăi așadar nici o clipă, cu tot norul infam ce se încearcă să se ridice între noi și onoare, n-ai să șovăi așadar — nu

zic să mi te dăruiești, fiindcă mi te-ai dăruit — ci să-mi fii soție ?

— Ce spui tu ? Nici o clipă, nici o secundă. Asta ar fi bucuria sufletului meu, fericirea vieții mele ! Soția ta ! Sînt soția ta în fața lui Dumnezeu. Dumnezeu îmi va împlini toate dorințele în ziua în care va îngădui să-ți fiu soție și în fața oamenilor.

Morgan căzu în genunchi.

— Atunci, zise el, iată-mă la picioarele tale ! Amélie, cu mîinile împreunate, cu glas de rugă fierbinte, din adîncul inimii vin să te întreb : „Amélie, vrei să fugi ? Amélie, vrei să părăsești Franța ? Amélie, vrei să-mi fii soție ?"

Amélie se ridică dintr-o dată în picioare, își cuprinse fruntea cu amîndouă mîinile, ca și cum sîngele ce i se urca cu atîta sălbăticie la creier avea să-i crape capul.

— Șovăi ? întrebă el cu glas surd, înfiorat, aproape pierit.

— Nu ! Vai, nu ! Nici o clipă, exclamă cu hotărîre Amélie. Sînt a ta atît în trecut cît și în viitor, de tot și pretutindeni. Numai că lovitura este cu atît mai puternică cu cît era neașteptată.

— Gîndește-te bine, Amélie. Ceea ce-ți propun înseamnă să-ți părăsești patria și familia, adică tot ceea ce ți-e scump, tot ceea ce ți-e sfînt. Venind cu mine, părăsești castelul unde te-ai născut, pe mama care te-a zămislit și care te-a hrănit, pe fratele care te iubește și care, atunci cînd va afla că ești soția unui tîlhar, te va urî poate, te va disprețui cu siguranță.

Și, vorbind astfel, Morgan întreba, plin de îngrijorare, chipul Améliei.

Chipul ei se lumină treptat într-un zîmbet dulce și, ca și cum s-ar fi lăsat din cer pe pămînt, aplecîndu-se asupra tînărului încă în genunchi, fata zise cu vocea-i blîndă ca murmurul rîului ce curgea strălucitor și limpede la picioarele ei :

— O ! Charles ! dragostea trebuie să fie un simțămînt grozav de puternic, ce vine de-a dreptul de la Dumnezeu ! Pentru că, în ciuda cuvintelor teribile pe care chiar acum le-ai rostit, fără teamă, fără șovăire, aproape fără păreri de rău, îți spun : „Charles, iată-mă. Charles sînt a ta. Charles, cînd plecăm ?"

— Amélie, soarta noastră nu-i dintr-acelea cu care poți să te tocmești și să te-nvoiești. Dacă plecăm, dacă mă urmezi,

o facem chiar acum. Mîine trebuie să fim de cealaltă parte a frontierei.

— Şi ce mijloace avem să fugim ?

— La Montagnat am doi cai gata înşeuaţi, unul pentru tine, Amélie, unul pentru mine. Am scrisori de credit de două sute de mii de franci, pentru Londra sau pentru Viena. Acolo unde vei voi tu, acolo avem să mergem.

— Unde ai să fii tu, Charles, am să fiu şi eu. Ce-mi pasă de ţară ! Ce-mi pasă de oraş !

— Atunci, hai !

— Cinci minute, Charles, e prea mult ?

— Unde te duci ?

— Să-mi iau rămas bun de la multe lucruri, să iau scrisorile scumpe de la tine, să iau mătăniile de fildeş de la prima mea împărtăşanie, mai am cîteva amintiri dragi, la care ţin cu pietate şi cu evlavie, amintiri din copilărie care-mi vor fi acolo tot ceea ce-mi va fi rămas de la mama, de la ai mei, din Franţa. Mă duc să le iau şi mă întorc.

— Amélie !

— Ce e, iubitule ?

— N-aş vrea să te părăsesc. Mi se pare că-n clipa în care ne-am unit în sfîrşit, a mă despărţi de tine o clipă înseamnă a te pierde pe vecie. Amélie, mă laşi să te-nsoţesc ?

— O ! vino. Ce importanţă mai are acum că ţi se vor vedea urmele paşilor ! Mîine în ziuă vom fi departe ! Hai, vino !

Tînărul sări din barcă, îi întinse mîna Amélici, apoi o cuprinse cu braţul şi amîndoi o apucară pe cărarea dinspre castel.

Pe peron Charles se opri.

— Du-te singură, zise el, crezul amintirilor îşi are o pudoare a lui. Chiar dacă-l înţeleg, te-aş stingheri. Te aştept aici, de aici te păzesc. De vreme ce n-am decît să întind mîna ca să te iau, sînt foarte sigur că n-ai să-mi mai scapi. Du-te, Amélie, iubita mea, dar întoarce-te repede.

Amélie răspunse întinzîndu-i tînărului buzele. Pe urmă urcă repede scara, intră în camera ei, luă o casetă mică de stejar sculptat, ferecat cu cercuri de fier, în care se afla comoara ei, scrisorile de la Charles, de la cea dintîi pîn-la cea din urmă. Desprinse de la oglinda căminului, de unde era agăţat, şiragul de mătănii de fildeş, alb şi feciorelnic şi prinse de cordon un ceas pe care i-l dăduse tatăl ei. Pe urmă trecu în

camera maică-si, se aplecă la căpătîiul patului și sărută perna pe care se odihnise capul doamnei de Montrevel, îngenunchie în fața chipului lui Cristos ce veghea la picioarele patului, începu o rugăciune de mulțumiri fierbinți, pe care nu îndrăzni s-o continue, o întrerupse ca să-și încredințeze sufletul Celui de Sus, pe urmă, dintr-o dată se opri. I se păruse că o strigase Charles.

Plecă urechea și auzi a doua oară numele ei rostit cu un accent de spaimă pe care n-o putu deslușì.

Tresări, se ridică și coborî scara cît putu de repede.

Charles era tot în același loc, dar, aplecat înainte, cu urechile ciulite, părea că ascultă cu spaimă un zgomot îndepărtat.

— Ce e ? întrebă Amélie, apucînd mîna tînărului.

— Ascultă, ascultă, răspunse el.

Amélie își încordă auzul și ea.

I se păru că aude detunături unele după altele, ca niște pocnituri de muschete.

Zgomotele veneau dinspre Ceyzériat.

— Vai ! exclamă Morgan, aveam mare dreptate să mă îndoiesc pînă în ultima clipă de fericirea mea ! Prietenii mei sînt atacați ! Amélie, adio, adio !

— Cum ! Adio ? izbucni Amélia pălind. Mă părăsești ?

Detunăturile ajunseseră să fie mai limpezi.

— Tu nu auzi ? Se bat și eu nu-s acolo ca să mă bat alături de ei !

Fiică și soră de soldat, Amélie înțelese totul și nu încercă să se împotrivească cîtuși de puțin.

— Du-te, șopti ea lăsînd să-i cadă brațele. Aveai dreptate, sîntem pierduți.

Tînărul scoase un răcnet de mînie, o cuprinse din nou pe față, o strînse la piept de parcă ar fi vrut s-o înăbușe. Apoi, repezindu-se de sus de pe peron în jos, o rupse la fugă în direcția împușcăturilor, cu iuțeala unei ciute urmărite de vînători.

— Iată-mă, prieteni ! strigă el. Iată-mă, vin !

Și dispăru ca o umbră sub copacii mari ai parcului.

Amélie căzu în genunchi, cu brațele întinse spre el, dar fără să aibă puterea de a-l rechema. Sau, poate l-o fi rechemat cumva, dar cu o voce atît de stinsă, că Morgan nu-i răspunse și nici nu-și încetini goana ca să-i răspundă.

XLIX

RĂZBUNAREA LUI ROLAND

Aţi ghicit ce se întîmplase.

Roland nu-şi pierduse nicidecum timpul cu căpitanul de jandarmi şi cu colonelul dragonilor.

Şi aceştia, la rîndul lor, nu uitaseră că aveau a-şi lua o revanşă.

Roland îi spusese căpitanului de jandarmi că există o trecere subterană ce leagă biserica din Brou cu grota Ceyzériat.

La ceasurile nouă seara, căpitanul, împreună cu optsprezece oameni pe care-i avea sub ordine, trebuiau să intre în biserică, să coboare prin cavoul ducilor de Savoia şi să închidă cu baionetele trecerea din carieră în subterană.

Roland, în fruntea a douăzeci de dragoni, trebuia să împresure pădurea, apoi s-o cutreiere strîngînd semicercul, aşa încît cele două aripi ale semicercului să se adune şi să ajungă la grota Ceyzériat.

La ceasurile nouă, prima mişcare trebuia să fie făcută în sectorul acela, urmînd să se îmbine cu cea a căpitanului de jandarmi.

S-a văzut, din vorbele schimbate între Amélie şi Morgan, care era în acel timp starea de spirit a confraţilor lui Ichu.

Veştile sosite în acelaşi timp şi din Mitau şi din Bretania liniştiseră pe toată lumea. Fiecare se simţea liber şi, înţelegînd că se purta un război pe viaţă şi pe moarte, se bucura de libertatea lui.

Aşadar, se ţinea o întrunire a tuturor în grota Ceyzériat, aproape o sărbătoare. La miezul nopţii toţi aveau să se despartă şi, fiecare, potrivit cu înlesnirile pe care le avea să treacă frontiera, va porni la drum părăsind Franţa.

S-a văzut cum îşi petrecuse ultimele clipe şeful lor.

Ceilalţi, care n-aveau aceleaşi legături sufleteşti, făceau împreună, la răscrucea carierelor minunat luminată, o masă de despărţire şi de rămas bun. Căci, o dată ieşiţi din Franţa, cu Vendeea şi Bretania împăciuite, cu armata lui Condée dis-

trusă, unde aveau să se mai regăsească ei, pribegi în țară străină ? Dumnezeu singur știa.

Deodată, o detunătură de pușcă se auzi pînă la ei. Ca printr-un șoc electric, toți se ridicară în picioare.

Un al doilea foc de pușcă se auzi.

Pe urmă, în adîncurile carierei pătrunseră cele două cuvinte, înfiorîndu-i ca aripile unei păsări funebre :

— La arme !...

Pentru confrații lui Iehu, supuși tuturor vitregiilor unei vieți de banditi, odihna de o clipă nu însemna nicidecum pacea.

Pumnale, pistoale, carabine erau totdeauna la îndemînă.

La strigătul dat după cît se părea de sentinelă, fiecare sări de-și apucă armele și rămase cu gîtul încordat, cu pieptul gîfîind și cu urechile ciulite.

În tăcerea încremenită se auzi tropotul unui pas repede cît putea îngădui întunecimea în care se înfunda.

Pe urmă, în raza luminii aruncată de torțe și de lumînări, se arătă un om.

— La arme ! strigă el a doua oară. Sîntem atacați !

Cele două împușcături ce se auziseră erau cele două focuri ale puștii de vînătoare pe care o avea sentinela. Ea venea acum în fugă, cu pușca fumegîndu-i încă în mînă.

— Unde-i Morgan ? strigară douăzeci de voci.

— Lipsă, răspunse Montbar și, ca atare, eu comand ! Stingeți tot și, în pas de retragere, spre biserică. O luptă e de prisos acum și sîngele vărsat ar fi sînge zadarnic pierdut.

Cu toții ascultară cu o repeziciune ce arăta că fiecare înțelegea primejdia.

Pe urmă, se strînseră în întuneric.

Montbar, care știa cotloanele tunelului la fel de bine ca și Morgan, își luă sarcina de a îndruma ceata și se afundă, urmat de confrați, în adîncurile carierei.

Deodată i se păru că aude, la vreo cincizeci de pași înaintea lui, o comandă rostită cu glas șoptit, pe urmă pocnetul unui oarecare număr de puști ce se încărcau.

Întinse amîndouă brațele, șoptind la rîndul său : „Opriți-vă !"

În aceeași clipă se auzi limpede comanda : „Foc !"

Nici nu se isprăvise de rostit comanda și tunelul se lumină de cumplita detunătură.

Zece carabine se descărcaseră în același timp.

La lumina acelui fulger, Montbar şi confraţii putură zări şi recunoaşte uniforma jandarmilor.

— Foc ! strigă la rîndul său Montbar.

Şapte sau opt focuri de puşcă se descărcară la comanda lui.

Bolta întunecoasă se mai lumină o dată.

Doi confraţi ai lui Iehu zăceau la pămînt, unul ucis pe loc, celălalt rănit de moarte.

— Retragerea e tăiată, zise Montbar. Întoarceţi-vă, prieteni dragi, singura noastră scăpare e înspre pădure.

Mişcarea se făcu cu exactitatea unei manevre militare.

Montbar se aşeză iarăşi în fruntea confraţilor şi se întoarse pe unde venise.

Tot atunci, jandarmii deschiseră focul a doua oară.

Nimenea nu ripostă. Cei care-şi descărcaseră armele le încărcară iarăşi. Cei ce nu trăseseră erau gata pentru adevărata luptă care avea să aibă loc la intrarea grotei.

Doar un suspin, două arătau că noua ripostă a jandarmilor nu rămăsese fără rezultate. După vreo cinci minute, Montbar se opri. Ajunseră iarăşi cam prin dreptul răscrucii din carieră.

— V-aţi încărcat toate puştile şi pistoalele ? întrebă Montbar.

— Toate, răspunseră vreo douăsprezece voci.

— Să ţineţi minte cuvîntul de ordine pentru aceia dintre noi care vor cădea pe mîna justiţiei : facem parte din cetele domnului de Teyssonnet. Am venit să recrutăm oameni pentru cauza regalistă. Nu ştim ce vor să spună cînd vorbesc despre furgoane şi diligenţe jefuite.

— Am înţeles.

— Şi-ntr-un caz şi-n celălalt ne aşteaptă moartea, o ştim prea bine, dar e moartea soldatului şi nu a tîlharului, împuşcaţi şi nu ghilotinaţi.

— Şi împuşcatul, făcu o voce glumeaţă, ştim noi ce înseamnă ! Trăiască împuşcatul !

— Înainte, dragi prieteni, urmă Montbar, şi să le vindem viaţa pe cît face, adică cît mai scump cu putinţă !

— Înainte ! repetară confraţii.

Şi ceata mică îşi reluă marşul, pe cît de repede cu putinţă prin întuneric, avîndu-l în frunte tot pe Montbar.

Pe măsură ce înaintau, Montbar simţea în nări un miros de fum ce îl îngrijora.

În acelaşi timp, pe pereţii galeriilor şi la colţurile stîlpilor se răsfrîngeau unele luciri ce arătau că ceva neobişnuit se petrecea la intrarea în grotă.

— Mi se pare că ticăloşii ăştia ne afumă, zise Montbar.

— Mă tem că-i aşa, răspunse Adler.

— Cred că au de-a face cu vulpile.

— Vai ! răspunse aceeaşi voce. Au să vadă ei după ghearele noastre că sîntem lei.

Fumul se îngroşa din ce în ce mai tare, iar lumina se făcea din ce în ce mai vie.

Ajunseră la ultima cotitură.

Un morman de uscături fusese aprins în interiorul carierei, la vreo cincizeci de paşi de deschiderea ei, nu ca să afume, ci ca să lumineze.

La lumina răspîndită de focarul incandescent se vedeau strălucind la intrarea peşterii armele dragonilor.

La zece paşi în faţa lor, un ofiţer aştepta, sprijinit în carabină, nu numai expus oricărui foc de puşcă, dar părînd că le provoacă.

Era Roland.

De altfel era uşor de recunoscut. Aruncase departe de el pălăria, stătea cu capul descoperit, iar răsfrîngerile flăcărilor se jucau în tremur pe faţa lui.

Dar tocmai ceea ce ar fi trebuit să-l piardă, îl salva.

Montbar îl recunoscu şi se trase un pas înapoi.

— Roland de Montrevel ! exclamă el. Amintiţi-vă ce v-a cerut Morgan.

— Bine, răspunseră confraţii cu glas înfundat.

— Şi acum, strigă Montbar, să murim dar să şi ucidem !

Şi se repezi cel dintîi pe locul luminat de flăcările vîlvătaiei, descărcă unul din focurile puştii sale cu două ţevi asupra dragonilor care răspunseră cu o salvă generală.

Ar fi cu neputinţă de povestit ce se petrecu atunci. Grota se umplu de fum şi fiecare împuşcătură înăuntrul ei strălucea ca fulgerul. Cele două trupe se ciocniră şi se atacară într-o luptă corp la corp. Veni rîndul pistoalelor şi al pumnalelor. La vacarmul luptei, jandarmeria alergă şi ea, dar îi fu cu neputinţă să tragă, pînă într-atît erau de învălmăşiţi între ei amicii cu inamicii.

Doar cîţiva demoni în plus părură că se amestecă în asemenea încăierare de demoni.

Se vedeau grupuri nedesluşite luptînd în mijlocul acelei ambianţe roşii şi pline de fum, plecîndu-se, ridicîndu-se, prăbuşindu-se iar. Se auzea un urlet de furie, un răcnet de agonie : era cel de pe urmă suspin al unui om.

Supravieţuitorul căuta un nou adversar, începea o nouă luptă.

Măcelul dură un sfert de ceas sau poate douăzeci de minute.

Cînd se încheiară cele douăzeci de minute, în peştera Ceyzériat se puteau număra douăzeci şi două de cadavre.

Treispreze erau ale dragonilor şi-ale jandarmilor, nouă ale confraţilor lui Iehu.

Cinci dintre ei mai supravieţuiau. Copleşiţi de număr, ciuruiţi de răni, fuseseră prinşi vii.

Jandarmii şi dragonii, douăzeci şi cinci la număr, îi înconjuraseră.

Căpitanul de jandarmi se alesese cu braţul stîng rupt, iar şeful de brigadă al dragonilor încasase un glonte ce-i străbătuse coapsa.

Numai Roland, plin de sînge, dar de-un sînge ce nu era al lui, nu se alesese nici măcar cu o zgîrietură.

Doi dintre prizonieri erau atît de grav răniţi, încît n-au fost în stare să umble. A trebuit să fie transportaţi pe tărgi.

Aprinseră torţe pregătite anume pentru asemenea scop şi-o apucară pe drumul spre oraş.

În clipa în care ieşeau din pădure ca s-o ia pe şosea se auzi un galop de cal.

Galopul se apropia cu repeziciune.

— Vedeţi-vă de drum, spuse Roland. Rămîn eu în urmă, să văd ce e.

Era un călăreţ care, aşa cum v-am spus, gonea de mînca pămîntul.

— Stai ! Cine-i ? strigă Roland cînd călăreţul nu mai era decît la douăzeci de paşi de el.

Şi îşi pregăti carabina.

— Încă un prizonier, domnule de Montrevel, răspunse călăreţul. N-am putut lua parte la luptă, vreau cel puţin să fiu la eşafod. Unde sînt prietenii mei ?

— Înainte, domnule, răspunse Roland care recunoscuse nu faţa, ci glasul tînărului, glas pe care-l auzea acum pentru a treia oară.

Şi arătă cu mîna grupul ce se afla în centrul trupei mici, care mergea pe drumul ce duce de la Ceyzériat la Bourg.

— Sînt fericit să văd că nu vi s-a întîmplat nimic, domnule de Montrevel, zise tînărul cu o curtoazie fără cusur, şi de aceea mă bucur din suflet, vă jur.

Şi, dînd pinteni calului, din cîteva salturi ajunse lîngă dragoni şi jandarmi.

— Să-mi fie cu iertare, domnilor, zise el descălecînd, dar cer un loc în mijlocul celor trei prieteni ai mei : vicontele de Jahiat, contele de Valensolle şi marchizul de Ribier.

Cei trei prizonieri scoaseră un strigăt de admiraţie şi întinseră mîinile spre prietenul lor.

Cei doi răniţi se ridicară pe tărgile lor şi şoptiră :

— Bine, Sainte-Hermine,... bine !

— Cred, ierte-mă Domnul, exclamă Roland, că pînă la urmă latura frumoasă a poveştii acesteia va rămîne de partea banditilor !

II

CADOUDAL LA PALATUL TUILERIES

A treia zi după ziua sau, mai curînd, după noaptea în care se petrecuseră întîmplările pe care tocmai vi le-am povestit, doi bărbaţi mergeau unul lîngă altul prin salonul mare din palatul Tuileries, cel ce da spre grădină.

Vorbeau pătimaş. Şi de-o parte şi de cealaltă vorbele erau întovărăşite de gesturi repezi şi însufleţite.

Cei doi bărbați erau primul consul Bonaparte și Georges Cadoudal.

Georges Cadoudal, înduioșat de nenorocirile pe care le putea aduce bretonilor o rezistență prelungită, semnase tocmai pacea cu Brune.

După semnarea acelei păci, îi dezlegase de jurămîntul lor pe confrații lui Iehu.

Din nenorocire, eliberarea pe care le-o acorda sosise, după cum am văzut, cu douăzeci și patru de ceasuri prea tîrziu.

Încheind tratativele cu Brune, Georges Cadoudal nu ceruse nimic pentru el decît libertatea de a trece pe dată în Anglia.

Brune stăruise însă atît de mult, încît șeful răsculaților din Vendeea consimțise să aibă o întrevedere cu primul consul.

Ca atare, plecase spre Paris.

Chiar în dimineața sosirii sale se prezentase la palatul Tuileries, își spusese numele și fusese primit.

În lipsa lui Roland, îl introdusese Rapp.

Retrăgîndu-se, aghiotantul lăsase amîndouă ușile deschise, ca să poată vedea totul din cabinetul lui Bourrienne și să sară în ajutor primului consul dacă ar fi fost cumva nevoie.

Dar Bonaparte, care înțelesese gîndurile lui Rapp, se duse să închidă ușa.

Apoi, întorcîndu-se repede spre Cadoudal, îi spuse:

— A! dumneata, în sfîrșit! Sînt foarte bucuros să te văd. Unul dintre dușmanii dumitale, aghiotantul meu, Roland de Montrevel, mi-a spus cele mai frumoase lucruri despre dumneata.

— Asta nu mă miră deloc, răspunse Cadoudal. Scurta vreme cît l-am văzut pe domnul de Montrevel mi-a părut că e însuflețit de simțămintele cele mai cavalerești.

— Da, și așa ceva te-a mișcat, urmă primul consul.

Apoi, fixîndu-și asupra șefului regalist privirea lui de vultur, îi spuse:

— Ascultă, Georges, am nevoie de oameni energici ca să duc la bun sfîrșit opera pe care o înfăptuiesc. Vrei să fii alături de mine? Ți-am oferit gradul de colonel. Meriți mai mult decît atît. Ți-l ofer pe cel de general de divizie.

— Îți mulțumesc din adîncul inimii, cetățene prim consul, răspunse Georges, dar dacă aș primi, dumneata m-ai disprețui.

— De ce ? întrebă grăbit Bonaparte.

— Pentru că am depus jurămînt să slujesc casa Bourbonilor și, oricum, îi voi rămîne credincios.

— Ia să vedem, urmă primul consul, chiar nu-i nici un mijloc să te unești cu mine ?

— Generale, răspunse ofițerul regalist, mi-este îngăduit să-ți repet cele ce mi s-au spus ?

— Și de ce nu ?

— Pentru că sînt legate de cele mai adînci taine ale politicii.

— Nu ! Cine știe ce gogomănie, zise primul consul cu un zîmbet plin de neliniște.

Cadoudal se opri și se uită țintă la interlocutorul său.

— Se spune că ar exista un acord încheiat la Alexandria, între dumneata și comandorul Sidney Smith. Acordul cu pricina ar fi avut ca obiect să-ți lase libera întoarcere în Franța cu condiția acceptată de dumneata, de a-i detrona pe vechii noștri regi.

Bonaparte izbucni în rîs.

— Grozavi mai sînteți voi, plebeii, zise el, cu dragostea voastră fierbinte pentru vechii voștri regi ! Închipuie-ți că le-aș reinstaura domnia — lucru pentru care n-am nici o poftă, ți-o mărturisesc. Cu ce-ai să te alegi dumneata, care ți-ai vărsat sîngele pentru instaurarea acelei domnii ? Nici măcar confirmarea gradului pe care ți l-ai cîștigat, colonele ! Și unde ai mai văzut dumneata în armatele regale un colonel care să nu fie nobil ? Ai auzit dumneata spunîndu-se că pe lîngă oamenii aceia s-a ridicat vreo dată careva pe propriu-i merit ? Pe cîtă vreme lîngă mine, Georges, poți să ajungi oricît de sus, deoarece cu cît m-oi înălța mai sus, cu atît voi ridica o dată cu mine pe cei ce mă-nconjură. Iar de crezi c-ai să mă vezi jucînd rolul lui Monk, nu-ți fă iluzii. Monk a trăit într-un secol în care prejudecățile, pe care le-am combătut și răsturnat în 1789, erau în plină putere. Monk, de-ar fi voit să se facă rege, n-ar fi putut. Dictator, nici atîta ! Pentru așa ceva trebuia să fie un Cromwell. Richard, fiul marelui Cromwell, n-a putut rezista, fiindcă era

un adevărat fiu de om mare, adică un dobitoc. De-aș fi vrut să mă fac rege, nimic nu m-ar fi putut împiedica, și dacă vreodată m-ar apuca pofta să mă fac, nimic n-are să mă împiedice. Iată, mai ai ceva să-mi răspunzi ? Răspunde-mi !

— Dumneata spui, cetățene prim consul, că situația din Franța din 1800 nu-i deloc aceeași cu cea din Anglia, din 1660. Eu însă nu văd nici o deosebire. Carol I a fost scurtat de cap în 1649, Ludovic al XVI-lea a fost în 1793. Unsprezece ani s-au scurs în Anglia între moartea tatălui și restaurarea fiului. În Franța s-au și scurs șapte ani de la moartea lui Ludovic al XVI-lea. S-ar putea să-mi spui că revoluția engleză a fost o revoluție religioasă, pe cînd vreme revoluția franceză e o revoluție politică. Ei bine, am să-ți răspund că o constituție e la fel de ușor de făcut ca și o abjurație.

Bonaparte surîse.

— Nu, urmă el, n-am să-ți spun așa ceva. Am să-ți spun doar că Cromwell avea cincizeci de ani cînd Carol I a fost executat. Eu n-aveam decît douăzeci și patru la moartea lui Ludovic al XVI-lea. Cromwell a murit în 1658, adică la cincizeci și nouă de ani. În cei zece ani cît a fost la putere, a avut timp să întreprindă multe, dar să înfăptuiască puține. Și, de altfel, întreprinsese o reformă completă, o reformă politică, înlocuind guvernul monarhic cu un guvern republican. Ei bine, îngăduie-mi și mie să trăiesc anii lui Cromwell, cincizeci și nouă de ani nici nu-i mult măcar. Aș mai avea încă douăzeci de ani de viață, tocmai de două ori mai mult decît Cromwell și, bagă de seamă, nu schimb nimic, ci duc doar lucrurile mai departe. Nu răstorn, ci înalț. Presupune că la vîrsta de treizeci de ani Cezar ar fi fost primul cetățean al Romei în loc de cel mai desfrînat. Presupune că războiul său împotriva galilor ar fi fost făcut, campania sa din Egipt terminată, campania din Spania dusă la bun sfîrșit. Presupune c-ar fi avut treizeci de ani în loc de cincizeci. Crezi oare că n-ar fi fost în același timp și Cezar și Augustus ?

— Da, dacă nu i-ar fi ieșit în cale Brutus, Casius sau Casca.

— Așadar, exclamă Bonaparte cu melancolie, prietenii mei trag nădejde dintr-un asasinat ! În asemenea caz le va fi ușor, și dumitale, care mi-ești dușman, în primul rînd, căci cine te împiedică, în clipa de față, dacă ai crezul lui Brutus,

să mă lovești așa cum l-a lovit el pe Cezar ? Sînt singur cu dumneata. Ușile sînt închise. Ai avea timpul să mă lovești mai înainte de a fi lovit.

Cadoudal se dădu un pas înapoi.

— Nu, răspunse el, noi nu ne-am pus speranțele în asasinat și cred c-ar trebui să fim într-o situație extrem de gravă pentru ca vreunul dintre noi să se hotărască să se facă asasin. Dar avem șansele războiului. O singură înfrîngere te poate face să-ți pierzi prestigiul. Doar o bătălie pierdută, și te pomenești cu dușmanul în inima Franței. De la granițele Provenței se pot vedea focurile din bivuacurile austriace. O ghiulea îți poate reteza capul, ca mareșalului de Berwick. Atunci, ce se întîmplă în Franța ? Copii n-ai, și frații dumitale...

— O ! din acest punct de vedere ai dreptate. Dar dacă dumneata nu crezi în puterile Providenței, eu cred. Cred că nimic nu se face la voia întîmplării. Cred că dacă Providența a îngăduit, la 15 august 1769 — adică la un an, zi cu zi, după ce Ludovic al XV-lea dăduse edictul prin care Corsica se unea cu Franța — să se nască la Ajaccio un copil ce-avea să fie autorul lui 13 vendemiar și al lui 18 brumar, avea ea planuri mari cu băiatul acela, proiecte mărețe. Băiatul acela sînt eu. Dacă am o misiune de împlinit, nu mi-e frică de nimic. Misiunea îmi slujește de scut. Dacă n-o am, dacă mă înșel, dacă în loc să trăiesc cei douăzeci și cinci sau treizeci de ani de care am nevoie ca să-mi desăvîrșesc opera, voi fi lovit de un pumnal, ca Cezar, sau de-o ghiulea, ca Berwick, înseamnă numai că Providența va fi avînd motivele ei să procedeze așa și atunci ea va trebui să aibă grijă de cele de care are nevoie Franța... Mai adineaori vorbeam despre Cezar, cînd Roma urma cernită funeraliile dictatorului și ardea casele ucigașilor săi ; cînd în cele patru puncte cardinale ale lumii, orașul etern se uita întrebîndu-se de unde are să-i vină geniul ce avea să pună capăt războaielor civile ; cînd tremura văzîndu-l pe bețivul Antonius, sau pe ipocritul Lepidus, nici prin minte nu-i trecea să se gîndească la școlarul din Apollonia, la nepotul lui Cezar, la tînărul Octavius. Cine l-ar fi gîndit la fiul bancherului din Velletria, alb din creștet pînă-n tălpi de făina strămoșilor săi ? Cine l-ar fi ghicit, văzîndu-l cum vine șchiopătînd și clipind din ochi, să treacă

în revistă bandele străvechi ale lui Cezar? Nici chiar prevăzătorul Cicero: *Ornandum et tollendum*, zicea el. Ei bine, tinerelul a păcălit toate bărbile cărunte din senat şi a domnit aproape tot atît de mult cît Ludovic al XIV-lea. Georges, Georges, nu te lupta cu Providenţa care mă îmboldeşte, căci Providenţa are să te răpună.

— Voi fi răpus urmînd calea şi crezul strămoşilor mei, răspunse Cadoudal înclinîndu-se, şi nădăjduiesc că Domnul îmi va ierta greşeala, căci ea va fi făcută de un creştin zelos şi de un fiu pios.

Bonaparte puse mîna pe umărul tînărului şef şi îi spuse:

— Fie, dar măcar rămîi neutru. Lasă evenimentele să se desfăşoare. Priveşte la tronuri cum se năruie, uită-te cum se rostogolesc coroanele. De obicei, spectatorii plătesc. În cazul de faţă te-aş plăti eu ca să stai şi să priveşti la cele ce se-ntîmplă.

— Şi cît mi-ai da pentru aşa ceva, cetăţene prim consul? întrebă rîzînd Cadoudal.

— O sută de mii de franci pe an, domnule, răspunse Bonaparte.

— Dacă dai o sută de mii de franci pe an unui simplu şef de rebeli, urmă Cadoudal, cît ai să-i oferi principelui pentru care a luptat acel şef de rebeli?

— Nimic, domnule. Ceea ce plătesc în dumneata e curajul şi nu principiul pentru care ai pornit la luptă. Îţi dovedesc cu asta că pentru mine, fruct al operelor mele, oamenii nu există decît prin operele lor. Hai, primeşte, Georges, te rog!

— Şi dacă nu primesc?

— Vei greşi.

— Fi-voi totuşi liber să mă retrag unde-mi va conveni?

Bonaparte se duse la uşă şi-o deschise:

— Aghiotantul de serviciu! chemă el.

Se aştepta să-l vadă pe Rapp apărînd.

Dar îl văzu pe Roland.

— A! exclamă el, tu eşti?

Apoi, întorcîndu-se spre Cadoudal, îi spuse:

— Nu mai am nevoie, colonele, să ţi-l prezint pe aghiotantul meu, Roland de Montrevel. E o veche cunoştinţă de-a dumitale. Roland! spune-i colonelului că e tot aşa de liber la Paris, cum ai fost şi tu în tabăra lui de la Muzillac şi

că, dacă doreşte un paşaport pentru orice ţară din lume, Fouché are ordin de la mine să i-l dea.

— Cuvîntul dumitale mi-e destul, cetăţene prim consul, răspunse Cadoudal. Deseară plec.

— Şi pot să te întreb încotro pleci ?

— La Londra, generale.

— Cu atît mai bine.

— De ce cu atît mai bine ?

— Pentru că acolo ai să vezi de-aproape oamenii pentru care te-ai bătut.

— Şi-apoi ?

— Cînd îi vei fi văzut...

— Ei ?

— Ai să-i pui în cîntar cu cei împotriva cărora te-ai bătut... Numai că, o dată ieşit din Franţa, colonele...

Bonaparte se opri.

— Aştept, zise Cadoudal.

— Ei bine, să nu te mai întorci decît după ce mă vei fi vestit sau, de nu, să nu te miri de vei fi socotit ca duşman.

— Va fi o cinste pentru mine, generale, căci socotindu-mă ca atare, îmi veţi dovedi că sînt un om de temut.

Şi Georges îl salută pe primul consul şi se retrase.

— Ei, ce ziceţi, generale, întrebă Roland după ce uşa se închise în urma lui Cadoudal, e omul pe care vi l-am zugrăvit ?

— Da, răspunse Bonaparte pe gînduri. Numai că vede greşit starea de lucruri. Exagerarea principiilor sale îşi are însă izvoarele în sentimente nobile care nici vorbă că-i asigură o mare înrîurire printre oamenii săi.

Apoi, cu glas şoptit, adăugă :

— Totuşi, va trebui să se isprăvească o dată cu toate lucrurile astea.

Pe urmă, adresîndu-se lui Roland, îl întrebă :

— Şi tu ?

— Eu ? răspunse Roland. Am terminat.

— A ! a ! aşa că domnii confraţi ai lui Iehu... ?

— Nu mai există, generale. Trei sferturi din ei sînt morţi, iar restul prizonieri.

— Şi tu, teafăr şi nevătămat ?

— Să nu mai vorbim, generale. Am început a crede că fără să știu am încheiat un pact cu Satana.

În aceeași seară, așa cum îi spusese primului consul, Cadoudal porni spre Anglia.

La vestea că șeful breton sosise în sfîrșit la Londra, Ludovic al XVIII-lea îi scrise :

„Am aflat cu cea mai vie satisfacție, generale, că ați *scăpat* în sfîrșit din mîinile tiranului care v-a subestimat pînă într-atît încît v-a propus să-l slujiți. Am deplîns nefericitele întîmplări care v-au silit să purtați tratative cu el, dar niciînd n-am încercat nici cea mai mică îngrijorare. Inima credincioșilor mei bretoni și a dumneavoastră *mai* cu seamă îmi sînt prea bine cunoscute. Astăzi sînteți liber, sînteți lîngă fratele meu. Toată speranța mea renaște : n-am nevoie să spun mai mult unui francez ca dumneavoastră.

Ludovic"

La scrisoare erau anexate brevetul de locotenent general și marele cordon al decorației Sfîntul-Ludovic.

LI

ARMATA DE REZERVĂ

Primul consul ajunsese la punctul pe care-l dorea : confrații lui Iehu erau nimiciți, Vendeea pacificată.

Cerînd pace Angliei, nădăjduise războiul. Înțelegea foarte bine că, zămislit din război, nu putea crește decît prin război. Parcă ghicea că într-o zi un poet îl va numi *uriașul bătăliilor*.

Dar războiul acesta, cum avea să-l facă ?

Un articol din constituţia anului al VIII-lea se împotrivea ca primul consul să comande armatele în persoană şi să părăsească Franţa.

În constituţii totdeauna se găseşte cîte un articol absurd. Fericite constituţiile care n-au decît unul.

Primul consul găsi un mijloc.

Aşeză o tabără la Dijon. Armata ce trebuia să intre în tabăra de-acolo se va numi armata de rezervă.

Nucleul armatei aceleia fu alcătuit din tot ceea ce s-a putut scoate din Vendeea şi Bretania, în jur de treizeci de mii de oameni. Au mai fost încorporaţi şi douăzeci de mii de recruţi. Generalul Berthier fu numit comandant şef.

Planul pe care într-o zi, în cabinetul său de lucru de la palatul Luxembourg, Bonaparte i-l explicase lui Roland, rămăsese întocmai în mintea sa.

Socotea să recucerească Italia cu o singură bătălie, şi bătălia aceea trebuia să se încheie cu o mare victorie.

Moreau, drept răsplată pentru cooperarea lui din 18 brumar, căpătase comandamentul militar pe care-l dorise. Era generalul şef al armatei de pe Rin şi avea optzeci de mii de oameni sub ordinele sale.

Augereau comanda armata galo-batavică, dispunînd de douăzeci şi cinci de mii de oameni.

În sfîrşit, Masséna comanda armata Italiei, refugiată în ţinutul Genova, şi susţinea cu îndîrjire asediul capitalei acelui ţinut, ce era blocată dinspre continent de generalul austriac Ott şi dinspre mare de amiralul Keith.

În timp ce în Italia se operau asemenea mişcări, Moreau pornise ofensiva pe Rin şi bătuse duşmanul la Stockach şi Moeskirch. Pentru armata de rezervă, o singură victorie trebuia să fie semnalul de a intra şi ea în linie, la rîndul ei, iar două victorii nu mai lăsau nici pic de îndoială cît de bine venite ar fi operaţiunile ei.

Numai, cum să coboare armata aceea în Italia ?

Primul gînd al lui Bonaparte fusese, să urce prin cantonul Valais şi să iasă prin Simplon. În felul acesta ar fi ocolit Piemontul şi ar fi intrat în Milan. Dar operaţia era lungă şi trebuia făcută ziua în amiaza mare.

Bonaparte renunţă la ea. În planul său intra surprinderea austriecilor şi prezenţa lui cu toată armata în cîmpiile Pie-

montului mai înainte de a-i fi trecut cuiva prin minte că el şi trecuse Alpii.

Aşadar, se hotărî să întreprindă trecerea prin defileul marelui Saint-Bernard.

Atunci trimisese călugărilor, care slujeau în mînăstirea de pe vîrful muntelui, cei cincizeci de mii de franci pe care puseseră mîna confraţii lui Ichu.

Alţi cincizeci de mii fură trimişi care, din fericire, ajunseseră la destinaţie.

Cu cei cincizeci de mii de franci, călugării trebuiau să-şi facă rost din belşug de hrana necesară unei armate de cincizeci de mii de inşi ce-aveau să facă o oprire de o zi.

Ca atare, către sfîrşitul lui april, toată artileria fu îndreptată înspre Lausanne, Villeneuve, Martigny şi Saint-Pierre.

Generalul Marmont, comandantul artileriei, fusese trimis înainte să vegheze la transportul armamentului greu.

Dar transportul acelui armament era un lucru aproape imposibil de efectuat. Totuşi, trebuia să se facă.

Nu exista nici un antecedent pe care să se poată sprijini. Hanibal cu elefanţii, numizii şi galii, Carol cel Mare cu francii n-avuseseră de înfruntat nici pe departe greutăţi de asemenea proporţie.

Cu prilejul celei dintîi campanii din Italia, în 1796, nu trecuseră peste Alpi, ci îi ocoliseră. Coborîseră de la Nisa la Cherasco, pe ruta Corniche.

De data asta, aveau de întreprins o operă într-adevăr gigantică.

Mai întîi de toate, trebuiau să se încredinţeze că munţii nu-s ocupaţi. Munţii, fără austrieci, erau şi aşa nişte duşmani foarte greu de învins !

Lannes fu trimis, în chip de copil pierdut, cu o divizie întreagă. Trecu pasul Saint-Bernard, fără artilerie, fără bagaje, şi ocupă Châtillon.

Austriecii nu lăsaseră nimic în Piemont decît o parte sedentară a cavaleriei şi cîteva posturi de observaţie. Aşadar, nu mai erau alte obstacole de învins în afară de cele ale naturii. Operaţiile începură.

Se construiseră sănii pentru transportul tunurilor, dar, oricît de înguste erau, se văzu că vor fi prea late.

Trebuiră să se hotărască pentru alt mijloc.

S-au scobit trunchiuri de brazi, s-au încastrat în ei tunurile. La capetele de sus s-au fixat cabluri pentru tras, la capetele de jos cîte-o rangă pentru îndrumare.

Cîte douăzeci de grenadieri se înhămau la cîte un cablu. Alţi douăzeci duceau şi bagajele lor şi bagajele celor ce trăgeau tunurile. Un artilerist comanda fiecare detaşament şi avea asupra lui putere absolută, la nevoie dreptul de viaţă şi de moarte asupra oamenilor.

Bronzul, în asemenea împrejurare, era cu totul altcum preţios decît carnea !

Înaintea plecării se dădu fiecărui om o pereche de încălţări noi noute şi douăzeci de pesmeţi.

Toţi îşi traseră încălţările în picioare şi-şi atîrnară pesmeţii de gît.

Primul consul, instalat la poalele muntelui, dădea fiecărui cablu semnalul de plecare.

Ar trebui să fi străbătut ca simplu turist aceleaşi drumuri pe jos sau cu catîrii, să fi măsurat cu ochii aceleaşi prăpăstii ca să-ţi faci o idee de ce a însemnat asemenea drum. Să te caţări într-una pe suişuri pieptişe, pe nişte cărări înguste, să calci tot pe pietre ascuţite ce-ţi sfîrtecau mai întîi încălţările şi apoi îţi tăiau picioarele !

Din timp în timp se opreau, îşi trăgeau sufletul şi-o porneau iarăşi la drum, fără nici un geamăt.

Ajunseră la gheţuri. Înainte de a le înfrunta, oamenii primiră alte încălţări : cele de dimineaţă erau flenduri. Fărîmară cîte un pesmet, traseră pe rînd cîte un gît de rachiu din ploscă şi o porniră iarăşi la drum.

Nu ştiau unde urcă. Unii întrebau, cîte zile vor mai avea de dus aşa. Alţii, dacă li s-ar îngădui să se oprească o clipă cu faţa la lună.

În sfîrşit atinseră zăpezile veşnice.

Acolo, munca fu mai lesne. Brazii alunecau pe zăpadă şi mergeau mai repede.

Un fapt ar putea arăta ce limită atingea puterea şi autoritatea cu care era investit artileristul ce conducea fiecare cablu.

Generalul Chamberlhac trecea pe acelaşi drum. Găsind că nu se mergea destul de repede şi vrînd să-i facă să gră-

bească pasul, se apropie de tunar şi luă faţă de el un ton de superior.

— Nu dumneavoastră comandaţi aici, răspunse artileristul, ci eu ! Eu răspund de tun, eu îl conduc. Vedeţi-vă de drum !

Generalul se repezi la tunar de parcă ar fi vrut să-i pună mîna în gît.

Dar el, făcînd un pas îndărăt, îi spuse :

— Generale, să nu puneţi mîna pe mine, căci vă dobor c-o lovitură de rangă şi v-arunc în prăpastie.

Generalul se retrase.

După o trudă de necrezut, au ajuns la poalele urcuşului în vîrful căruia se ridica mînăstirea.

Acolo dădură de urmele lăsate de trecerea diviziei lui Lannes. Cum urcuşul e foarte pieptiş, soldaţii înjghebară un soi de scară uriaşă.

S-au căţărat pe ea şi au trecut dincolo.

Călugării de la Saint-Bernard aşteptau sus pe podiş. Îndrumară rînd pe rînd la arhondaricul mînăstirii fiecare pluton ce purta cîte un cablu. Mese fuseseră puse pe lungile coridoare, iar pe mese se afla pîine, brînză de Gruyère şi vin.

La plecarea din mînăstire, soldaţii strîngeau mîinile călugărilor şi le îmbrăţişau cîinii.

Coborîşul la început părea mai uşor decît urcuşul, de aceea ofiţerii declarară că lor le venise rîndul să tragă tunurile. Dar, de data asta, tunurile trăgeau după ele pe cei înhămaţi, şi unele coborau cu mult mai repede decît ar fi vrut ei.

Generalul Lannes cu divizia sa înainta tot în avangardă. Coborîse în vale înaintea restului armatei. Intrase în Aosta şi primise ordinul să se îndrepte spre Ivrée, la intrarea în cîmpiile Piemontului.

Acolo dădu însă peste un obstacol pe care nimeni nu-l prevăzuse : fortul Bard.

Satul Bard e aşezat la opt leghe de Aosta. Coborînd drumul dinspre Ivrée, puţin în spatele satului, o măgură închide aproape ermetic valea. Apa Doire curge între măgura aceea şi muntele din dreapta.

Rîul sau mai curînd torentul umple tot spaţiul dintre cele două înălţimi.

Muntele din stînga are cam aceeaşi înfăţişare, numai că, în loc de un curs de apă, pe vale trecea drumul.

Pe partea drumului a fost clădit fortul Bard, care se întinde pe tot vîrful măgurei şi coboară pînă la jumătatea distanţei dintre vîrf şi poale.

Cum de nu s-a gîndit nimeni la asemenea obstacol pur şi simplu de netrecut ?

Nu exista nici un mijloc ca să-l bată cu tunul de la poalele văii şi era cu neputinţă să se cţţere careva pe stîncile de deasupra lui.

Totuşi, tot căutînd, s-a dat peste o cărare ce fu nivelată, pe care putea trece infanteria şi cavaleria. Dar zadarnice rămaseră încercările de a se căţăra pe ea cu artileria chiar demontînd-o piesă cu piesă, ca la Saint-Bernard.

Bonaparte aşeză două tunuri pe drum şi deschise focul împotriva fortăreţei. Curînd însă îşi dădu seama că tunurile n-aveau nici un efect. De altfel, o ghiulea trimisă din fort se prăvăli peste unul din cele două tunuri, pe care îl fărîmă şi-l nimici.

Primul consul ordonă un asalt prin căţărare. Coloane ce se formaseră în sat, înzestrate cu scări, se repeziră în pas alergător şi se fixară în mai multe puncte. Ca să reuşească, era nevoie nu numai de iuţeală dar şi de linişte mormîntală. Toată problema era să-i ia prin surprindere. În loc de aşa ceva, colonelul Dufour, care comanda una din coloane, porunci să se sune semnalul de atac, şi-o porni în marş, vitejeşte, la asalt.

Coloana fu respinsă, iar comandantul primi un glonte ce-i străbătu trupul.

După aceea se alese un grup dintre cei mai buni trăgători. Fură aprovizionaţi cu alimente şi cartuşe. Se strecurară printre stînci şi ajunseră la un mic podiş de unde dominau fortul.

Din vîrful podişului aceluia fu descoperit altul, mai puţin înalt, dar care totuşi era de asemenea deasupra fortului. Cu multă trudă au cocoţat acolo două tunuri ce au fost aşezate în poziţie de bătaie.

Cele două tunuri de-o parte şi tiraliorii de cealaltă parte începură să-i îngrijoreze pe duşmani.

În timpul acesta, generalul Marmont propunea primului consul un plan atît de îndrăzneț, încît nu era cu putință ca inamicul să-l bănuiască.

Adică, a pune artileria să treacă pur și simplu noaptea pe drumul mare, cu toate că fortul era la mare apropiere.

Împrăștiară pe drum gunoiul și lîna din toate saltelele pe care le găsiră în sat. Pe urmă, înveliră roțile, lanțurile și toate părțile ce sună ale căruțelor cu mănunchiuri de fîn răsucit.

În sfîrșit dezhămară caii de la tunuri și de la chesoane și-i înlocuiră la fiecare tun cu cîte cincizeci de oameni legați ca la galere.

Un asemenea atelaj se bucura de două avantaje considerabile: mai întîi, caii puteau să necheze, pe cînd oamenii aveau tot interesul să păstreze liniștea cea mai adîncă; apoi, un cal ucis oprea tot convoiul, pe cîtă vreme omul ucis nu oprea vehiculul: el era dat în lături, înlocuit cu altul, fără să împiedice mersul.

În fruntea fiecărui vehicul fu pus cîte un ofițer și un subofițer de artilerie și li se făgăduiră oamenilor cîte șase sute de franci de fiecare vehicul transportat fără să fie văzut din fort.

Generalul Marmont, care avusese ideea, conducea el însuși prima operație.

Din fericire, o vijelie întunecase noaptea, de-o făcuse beznă.

Primele șase tunuri și primele șase chesoane ajunseră la destinație fără să se fi tras vreun foc de pușcă din fort.

Se întoarseră pe-același drum în vîrful picioarelor, înșirați unii după alții. Dar, de data asta, dușmanul auzi niște zgomote și, voind să cunoască pricina, lansă niște grenade.

Din fericire, grenadele căzură de partea cealaltă a drumului.

De ce însă oamenii care trecuseră o dată se mai întorceau de unde plecaseră?

Ca să-și ia pușcile și efectele. Ar fi putut fi scutiți de asemenea trudă și primejdie așezînd efectele și pușcile pe chesoane, dar nu te gîndești niciodată la toate. Ca dovadă, nici la fortul Bard nu se gîndise nimenea.

De îndată ce putința trecerii fusese demonstrată, transportul artileriei deveni o operațiune ca oricare alta. Numai că inamicul deveni și el mai primejdios de îndată ce aflase. Fortul părea un adevărat vulcan cu flăcările pe care le stu-

pea și fumul pe care-l împrăștia, dar, datorită faptului că era silit să tragă în jos, mai mare era scandalul decît pierderile pricinuite.

De la fiecare atelaj pieriră cîte cinci-șase oameni, adică a zecea parte din cincizeci de inși, dar artileria trecu, și soarta campaniei pe asta se bizuia!

Mai tîrziu își dădură seama că pasul micului Saint-Bernard era lesne de trecut, că pe acolo s-ar fi putut scurge toată artileria fără să demonteze nici un tun.

Ce-i drept că trecerea ar fi fost mai puțin spectaculoasă, dar și mai puțin grea.

În sfîrșit, ajunseră în minunatele șesuri ale Piemontului.

Pe rîul Tessin întîlniră un corp de douăsprezece mii de oameni, detașat din armata Rinului de către generalul Moreau, care, după cele două victorii cîștigate, putea împrumuta armatei Italiei un asemenea supliment de soldați. Ieșise din strînsoarea munților prin Saint-Gothard, iar acum, primul consul, cu întăriturile acestor douăsprezece mii de oameni, intră în Milan fără nici o greutate.

Dar, fiindcă veni vorba, cum a făcut primul consul care, potrivit unui articol din constituția anului VIII, nu putea ieși din Franța și nu se putea pune în fruntea armatelor?

Avem să v-o spunem.

În ajunul zilei cînd trebuia să părăsească Parisul, adică în 5 mai sau, după calendarul timpului, în 15 floreal, chemă la el pe ceilalți doi consuli și pe miniștri, și-i spuse lui Lucien:

— Pregătește pentru ziua de mîine o circulară către prefecți.

Apoi, lui Fouché:

— Dumneata să publici circulara în gazete. În ea se va spune că am plecat la Dijon să inspectez armata de rezervă. Veți adăuga, dar fără să afirmați cumva, că poate am să merg pînă la Geneva. În orice caz, menționați limpede că nu voi lipsi mai mult de cincisprezece zile. Dacă s-ar petrece ceva neașteptat, mă voi întoarce ca fulgerul. Vă las în seamă tuturor să aveți în grijă marile interese ale Franței. Nădăjduiesc că se va vorbi curînd despre mine la Viena și la Londra.

Și în ziua de 6 plecase.

Din clipa aceea, gîndul lui nestrămutat a fost să coboare în cîmpiile Piemontului şi să dea acolo o mare bătălie. Apoi, cum nu se-ndoia nicidecum de victorie, avea să răspundă ca şi Scipio învinuit, celor ce i-ar fi imputat că a călcat constituţia : „În ziua cutare, la ceasul cutare, i-am bătut pe cartaginezi. Să urcăm la Capitoliu şi să aducem mulţumiri zeilor !"

Plecat din Paris în ziua de 6 mai, în ziua de 26 ale aceleiaşi luni, generalul şef se afla în campament cu armata între Torino şi Casal. Toată ziua plouase. Către seară, vijelia se potolise, iar cerul, cum se întîmplă în Italia, trecu în cîteva clipe de la tonurile cele mai sumbre la cel mai frumos azuriu, şi stelele se arătară, scînteind.

Primul consul îi făcu semn lui Roland să-l urmeze. Amîndoi ieşiră din tîrguşorul Chivasso şi-o apucară pe malurile fluviului. La vreo sută de paşi dincolo de ultimele case, un copac prăbuşit de furtună îi îmbie pe cei doi prieteni să stea jos. Bonaparte se aşeză şi-i făcu semn lui Roland să ia loc lîngă el.

Evident că generalul şef avea să-i încredinţeze aghiotantului său o taină intimă.

O clipă amîndoi păstrară tăcerea.

Bonaparte o rupse cel dintîi.

— Îţi mai aduci aminte, Roland, de cele ce-am vorbit noi împreună odată la Luxembourg ?

— Generale, răspunse Roland rîzînd, am stat de multe ori de vorbă împreună la Luxembourg, între altele o dată cînd îmi vesteaţi că vom coborî în Italia în primăvară şi că-l vom bate pe generalul Melas la Torre di Garofolo sau la San-Giuliano. Planul a rămas neschimbat ?

— Da, dar nu despre asta voiam să vorbim.

— N-aţi vrea atunci să mă puneţi pe calea cea bună, generale ?

— Era vorba de o căsătorie.

— A ! da, de căsătoria surorii mele. Cred că acuma lucrul s-a lămurit, generale.

— Nu, nu de căsătoria surorii tale, Roland, ci de a ta.

— Aha ! bum ! exclamă Roland cu surîsu-i amar. Credeam că problema asta e lichidată definitiv între noi, generale.

Şi făcu o mişcare ca să se ridice.

Bonaparte îl opri ţinîndu-l de braţ.

— Cînd am vorbit cu tine despre asta, Roland, urmă el cu un ton serios ce vădea dorința lui de-a fi ascultat, știi tu că îți hotărîsem destinul ?

— Nu, generale.

— Află că ți-o hărăzisem pe sora mea Caroline.

— Pe sora dumneavoastră ?

— Da. Te miră așa ceva ?

— N-aș fi crezut vreodată că v-ați gîndit să-mi faceți asemenea cinste.

— Ești ingrat, Roland, sau nu-mi spui ceea ce gîndești. Știi doar că-mi ești drag.

— O ! generale ! exclamă Roland.

Și-i prinse amîndouă mîinile primului consul și le strînse cu adîncă recunoștință.

— Să știi că aș fi vrut să-mi fii cumnat.

— Sora dumneavoastră și Murat se iubesc, generale, zise Roland. Mai bine așadar că planul dumneavoastră nu s-a înfăptuit. De altfel, adăugă el cu glas surd, cred că v-am și spus, generale, că n-am să mă însor niciodată.

Bonaparte zîmbi.

— De ce nu-mi spui acum, pe loc, c-ai să te călugărești și c-ai să pleci la mînăstirea Trappe.

— Pe cuvîntul meu, generale, reînființați mînăstirile și înlăturați-mi prilejurile de a înfrunta moartea care, slavă Domnului, n-au să ne lipsească după cîte nădăjduiesc, și s-ar putea prea bine să fi ghicit felul în care am să-mi închei viața.

— Vreo durere din dragoste ? Te-a înșelat vreo femeie ?

— Ei ! exclamă Roland, mă credeți îndrăgostit ! Nu-mi mai lipsea decît atît ca să fiu categorisit cu demnitate în cugetul dumneavoastră.

— Plînge-te de locul pe care te-am așezat, pe tine, căruia voiam să-i dau pe sora mea.

— Da, însă, din nenorocire, iată că lucrul a ajuns cu neputință ! Cele trei surori ale dumneavoastră sînt măritate, generale. Cea mai tînără s-a căsătorit cu generalul Leclerc. A doua s-a căsătorit cu prințul Bacciochi și cea mai mare cu Murat.

— Așa că, spuse Bonaparte rîzînd, iată-te liniștit și fericit. Te crezi scăpat de o înrudire cu mine.

— O ! generale !... exclamă Roland.

— După cît se pare, nu eşti ambiţios ?

— Generale, lăsaţi-mă să vă iubesc pentru binele pe care mi l-aţi făcut şi nu pentru cel pe care voiţi să mi-l faceţi.

— Şi dacă din egoism aş dori să mi te-apropii mai mult, nu numai prin legături de prietenie, ci şi prin cele de rudenie, dacă ţi-aş spune : „În planurile mele de viitor, prea puţin mă sprijin în fraţii mei, pe cîtă vreme nici o clipă nu m-aş îndoi de tine ?"

— În privinţa sufletului, aţi avea multă dreptate.

— În toate privinţele ! Ce vrei tu să fac cu Leclerc ? E un om mediocru. Cu Bacciochi, care nu-i francez ? Cu Murat, inimă de leu dar cap nechibzuit ? Va trebui într-o zi să-i fac prinţi fiindcă sînt soţii surorilor mele. Atunci, ce-am să fac din tine ?

— Aveţi să faceţi din mine un mareşal al Franţei.

— Şi după acea ?

— Cum, după aceea ? Găsesc că-i grozav de frumos şi atît.

— Atunci vei fi un al doisprezecelea în loc să fii unic.

— Lăsaţi-mă să vă fiu pur şi simplu prieten. Lăsaţi-mă să vă spun în vecii vecilor adevărul şi vă încredinţez că mă veţi fi ridicat deasupra mulţimii.

— Poate că atît e destul pentru tine, Roland, dar nu-i nici pe departe destul pentru mine, stărui Bonaparte.

Apoi, fiindcă Roland tăcea, urmă :

— Nu mai am nici o soră, e drept, dar am visat pentru tine ceva mai bun decît să-mi fii frate.

Roland tăcu mai departe.

— Se află în lume, Roland, o copilă fermecătoare pe care-o iubesc de parc-ar fi fiica mea. A împlinit şaptesprezece ani. Tu ai douăzeci şi şase, şi eşti de fapt general de brigadă, La încheierea campaniei vei fi general de divizie. Ei, ascultă Roland, la sfîrşitul campaniei ne întoarcem la Paris şi ai să te căsătoreşti cu...

— Generale, întrerupse Roland, iată-l pe Bourrienne care vă caută, cred.

Şi, într-adevăr, secretarul primului consul se afla la doi paşi abia de cei doi ce stau la sfat în taină.

— Tu eşti, Bourrienne ? întrebă Bonaparte cu oarecare neastîmpăr.

— Da, generale... Un curier din Franţa.

— A !

— Şi o scrisoare de la doamna Bonaparte.

— Bun ! zise primul consul ridicîndu-se repede. Dă-mi-o ! Şi aproape că-i smulse scrisoarea din mînă.

— Şi pentru mine, întrebă Roland, nimic ?

— Nimic.

— Ciudat ! exclamă tînărul, dus cu totul pe gînduri.

Luna răsărise şi, la lumina lunii, atît de frumoasă în Italia, Bonaparte putea citi, şi chiar şi citi.

În timpul primelor două pagini, chipul său arăta cea mai desăvîrşită seninătate. Bonaparte îşi adora soţia. Scrisorile publicate de regina Hortense stau mărturie dragostei sale. Roland urmărea pe chipul generalului impresiile ce i se desprindeau din suflet.

Dar către sfîrşitul scrisorii, obrazul i se întunecă, sprînceana i se încruntă şi pe furiş aruncă o privire către Roland.

— Ah ! exclamă tînărul, s-ar părea că-i vorba de mine în scrisoare.

Bonaparte nu răspunse nici un cuvînt, şi-şi termină cititul.

După ce-o încheie de citit, împături scrisoarea şi-o puse în buzunarul dinăr-o parte al hainei. Apoi, întorcîndu-se către Bourrienne, îi zise :

— Bine, hai să ne-ntoarcem. Cred că am să expediez nişte scrisori cu un curier. Du-te înainte de m-aşteaptă şi taie-mi nişte pene.

Bourrienne salută şi o apucă îndărăt pe drumul spre Chivasso.

Bonaparte se apropie atunci de Roland şi, punîndu-i mîna pe umăr, îi zise :

— N-am noroc cu căsătoriile pe care le doresc.

— De ce ? întrebă Roland.

— Căsătoria surorii tale a eşuat.

— N-a vrut ea ?

— Nu, nu ea.

— Cum ! Nu ea ? O fi din întîmplare lordul Tanlay ?

— Da.

— N-a mai vrut-o pe soră-mea după ce ne-a cerut-o mie, mamei, dumneavoastră şi ei ?

— Ia hai, nu începe să-ţi ieşi din fire şi încearcă să înţelegi că o fi vreo taină cu dedesubturi.

— Nu văd nici o taină, văd doar o insultă.

— Aha ! iată cine mi-e omul ! Acum înţeleg de ce nici maică-ta, nici soră-ta n-au vrut să-ţi scrie. Dar Joséphine a socotit că situaţia fiind gravă, tu trebuie să ai cunoştinţă de ea. Fa îmi trimite aşadar ştirea, poftindu-mă să ţi-o comunic dacă socot eu că-i nevoie. Vezi bine că n-am şovăit.

— Vă mulţumesc din suflet, generale... Şi lordul Tanlay invocă vreun motiv pentru care refuză ?

— Un motiv care nu stă în picioare.

— Care ?

— Aşa ceva nu poate fi cauza adevărată.

— Dar care ?

— Trebuie să vezi omul şi să stai de vorbă cu el cinci minute, ca să-l judeci sub asemenea raport.

— Dar în sfîrşit, generale, ce spune el ca să se dezlege de cuvîntul dat ?

— Că sora ta e mai puţin bogată decît credea.

Roland izbucni în rîsul lui nervos, care la el arăta cea mai dezlănţuită nelinişte.

— Vai ! izbucni el, tocmai ăsta a fost primul lucru pe care i l-am spus.

— Care ?

— Că sora mea e săracă lipită pămîntului. Ce ? Noi, copii de generali republicani, sîntem bogaţi ?

— Şi ce ţi-a răspuns ?

— Că e destul de bogat pentru amîndoi.

— Vezi aşadar că nu ăsta poate fi motivul refuzului său.

— Şi cred că sînteţi de părere că unul dintre aghiotanţii dumneavoastră nu poate primi o insultă adresată surorii sale, fără să întrebe de ce ?

— În asemenea situaţii, dragul meu Roland, numai persoana ofensată are căderea să socotească ce şi cum.

— Generale, în cîteva zile credeţi că se va hotărî situaţia aici ?

Bonaparte socoti.

— Nu mai devreme de cincisprezece zile sau chiar trei săptămîni, răspunse el.

— Generale, vă cer un concediu de cincisprezece zile.

— Cu o condiţie.

— Care ?

— Că vei trece prin Bourg şi c-o vei întreba pe sora ta, ca să ştii de la ea din ce parte vine refuzul.

— Asta era şi intenţia mea.

— În asemenea caz, nu mai ai nici o clipă de pierdut.

— Vedeţi doar că nu pierd nici o clipă, spuse tînărul, făcînd cîţiva paşi ca să se-ntoarcă în sat.

— Un minut încă. Iei şi depeşele mele pentru Paris, nu-i aşa.

— Înţeleg. Sînt curierul despre care vorbeaţi mai adineaori cu Bourrienne.

— Întocmai.

— Atunci, haideţi.

— Mai aşteaptă. Tinerii pe care i-ai arestat...

— Confraţii lui Iehu ?

— Da... Ei bine, se pare că fac cu toţii parte din nobilime. Sînt mai curînd fanatici decît vinovaţi. Se pare, de asemenea, că maică-ta, victimă a nu ştiu cărui soi de sforărie judiciară, a fost martoră în procesul lor şi a fost pricina condamnării lor.

— Se prea poate. Mama, aşa cum ştiţi, fusese oprită de ei şi văzuse chipul şefului lor.

— Ei, află că maică-ta mă imploră, prin mijlocirea Joséphinei, să-i graţiez pe acei băieţi zăpăciţi. Sînt cuvintele de care se slujeşte ea. Au făcut recurs la casaţie. Ai să ajungi înainte de respingerea recursului şi, dacă crezi că se cuvine, spune-i ministrului de justiţie din partea mea să suspende execuţia. La întoarcerea ta vom vedea ce e de făcut definitiv cu ei.

— Vă mulţumesc generale... Nu mai aveţi nimic alta să-mi spuneţi ?

— Nu, doar să te mai gîndeşti la convorbirea pe care-am avut-o.

— În privinţa ?

— În privinţa căsătoriei.

LII

JUDECATA

— Atunci, să vă spun şi eu, aşa cum îmi spuneaţi dumneavoastră mai adineaori : vom mai vorbi despre asta la întoarcerea mea, dacă mă mai întorc.

— Ei ! doamne ! exclamă Bonaparte, ai să-l ucizi şi pe-acela cum i-ai ucis şi pe ceilalţi, sînt foarte liniştit în privinţa asta. Totuşi, trebuie să-ţi mărturisesc că are să-mi pară rău dacă-l ucizi.

— Dacă e să vă pară chiar atît de rău, generale, e destul de uşor să fiu eu cel ucis în locul lui.

— Doar n-ai să faci o prostie ca asta, nerodule ! protestă cu aprindere primul consul. După tine mi-ar părea cu mult mai rău.

— La drept vorbind, scumpul meu general, zise Roland cu rîsul său sacadat, sînteţi omul cel mai greu de mulţumit din toţi cîţi cunosc eu.

Şi, cu aceste cuvinte, porni îndărăt pe drumul spre Chivasso, fără ca generalul să-l mai oprească.

După o jumătate de ceas, Roland gonea într-o diligenţă pe drumul spre Ivrée. Avea să călătorească aşa pînă la Aosta. La Aosta avea să ia un catîr, să străbată Saint-Bernard, să coboare la Martigny şi, prin Geneva, să ajungă la Bourg şi, de la Bourg, la Paris.

Pe cînd Roland mergea în galopul cailor, să vedem ce se petrecuse în Franţa şi să lămurim punctele ce-au putut rămîne obscure pentru cititorii noştri, în convorbirea dintre Bonaparte şi aghiotantul său, convorbire pe care tocmai am relatat-o.

Prizonierii făcuţi de Roland în grota Ceyzériat nu petrecuseră decît numai o noapte în închisoarea din Bourg şi fuseseră numaidecît transferaţi în cea din Besançon, unde trebuiau să fie aduşi în faţa unui consiliu de război.

Vă mai amintiți, desigur, că doi dintre prizonieri fuseseră atît de grav răniți, c-au trebuit să fie transportați pe targă. Unul muri în seara aceleiași zile, celălalt la trei zile după sosirea lui la Besançon.

Numărul prizonierilor se împuținase, reducîndu-se la patru. Morgan, care se predase de bună voie și care era teafăr și nevătămat, precum și Montbar, Adler și d'Assas, care fuseseră în timpul luptei răniți mai mult sau mai puțin, dar fără ca vreunul din ei să fi avut vreo rană primejdioasă.

Cele patru pseudonime ascundeau, vă amintiți, numele baronului de Sainte-Hermine, contelui de Jahiat, vicontelui de Valensolle și marchizului de Ribier.

În timp ce în fața comisiei militare de la Besançon se făcea instrucția procesului celor patru prizonieri, se împlini termenul de expirare a legii care supunea tribunalelor militare delictele de oprire și prădare a diligențelor la drumul mare.

Din clipa aceea, prizonierii cădeau sub jurisdicția tribunalelor civile.

Pentru ei era o mare deosebire, nu în privința pedepsei, ci a modului de executare a pedepsei.

Condamnați de tribunalele militare, ar fi fost împușcați; condamnați de tribunalele civile, ar fi fost ghilotinați.

Împușcarea nu era deloc infamantă; ghilotinarea era.

De vreme ce trebuiau să fie judecați de un juriu, procesul lor cădea în competența juriului din Bourg.

Către sfîrșitul lui martie, acuzații fuseseră așadar transferați din închisoarea din Besançon în cea din Bourg, și instrucția începuse.

Cei patru acuzați adoptaseră însă un sistem care n-avea altă țintă decît să-l pună în încurcătură pe judecătorul de instrucție.

Declarară că se numesc baronul de Sainte-Hermine, contele de Jahiat, vicontele de Valensolle și marchizul de Ribier, dar că n-au avut niciodată nici un fel de legătură cu tîlharii de diligențe ce se numeau Morgan, Montbar, Adler și d'Assas.

Mărturiseau, bine înțeles, că făcuseră parte dintr-o ceată de bărbați înarmați, dar ceata făcea la rîndul ei parte din bandele domnului de Teyssonnet și era o ramificare a armatei din Bretania, menită să opereze în sud și în est, pe cînd armata

din Bretania, care tocmai semnase pacea, avea menirea să opereze în vest.

N-aşteptau şi ei decît supunerea lui Cadoudal ca să se supună la rîndul lor, şi hotărîrea şefului lor avea, fără îndoială, să le sosească tocmai cînd fuseseră atacaţi şi prinşi.

Dovada contrară era greu de făcut. Prădăciunile diligenţelor fuseseră totdeauna făcute de oameni mascaţi şi, în afară de doamna de Montrevel şi de *sir* John, nimeni nu văzuse chipul vreunuia din aventurierii noştri.

Ne amintim în ce împrejurări : *sir* John în noaptea în care fusese judecat, condamnat şi lovit de ei ; doamna de Montrevel cu prilejul opririi diligenţei cînd, zbătîndu-se, cuprinsă de-o criză de nervi, făcuse să-i cadă masca lui Morgan.

Amîndoi fuseseră chemaţi în faţa judecătorului de instrucţie, amîndoi fuseseră confruntaţi cu cei patru acuzaţi, dar *sir* John şi doamna de Montrevel declaraseră că nu recunosc pe nici unul dintre ei.

De unde venea asemenea reţinere ?

La doamna de Montrevel era uşor de înţeles. Doamna de Montrevel păstrase o îndoită recunoştinţă omului care îl ocrotise pe Edouard, fiul ei, şi care îi sărise în ajutor.

La *sir* John, tăcerea era mai greu de explicat, căci, fără de nici o îndoială, printre cei patru arestaţi, *sir* John recunoştea cel puţin doi dintre asasinii lui.

Ei îl recunoscuseră, şi un oarecare fior le trecuse prin vine cînd l-au văzut, dar asta nu i-a împiedicat să-şi fixeze cu hotărîre privirile asupra lui cînd, spre marea lor uimire, *sir* John, cu toată stăruinţa judecătorului, răspunsese cu încăpăţînare :

— *N-am cinstea să recunosc pe nici unul dintre domnii aici de faţă.*

Amélie — n-am vorbit deloc de ea : sînt dureri pe care pana nu trebuie nici măcar să-ncerce să le zugrăvească — Amélie, pierită la faţă, neliniştită, înfricoşată de moarte din noaptea fatală în care Morgan fusese arestat, Amélie aştepta cu spaimă întoarcerea maică-si şi a lordului Tanlay de la judecătorul de instrucţie.

Cel dintîi se întoarse lordul Tanlay. Doamna de Montrevel rămăsese puţin în urmă să dea nişte porunci lui Michel.

De cum îl zări pe *sir* John, Amélie se repezi spre el, exclamînd :

— Ei ?

Sir John privi jur-împrejurul lui să se încredinţeze că doamna de Montrevel n-avea nici cum să-l vadă, nici cum să-l audă.

— Nici mama dumneavoastră nici eu n-am recunoscut pe nimeni, răspunse el.

— O ! cît sînteţi de nobil ! Cît sînteţi de generos ! Cît sînteţi de bun, milord ! izbucni fata încercînd să-i sărute mîna lui *sir* John.

Dar el, trăgîndu-şi mîna, zise :

— N-am făcut nimic decît să-mi ţin făgăduiala pe care v-am făcut-o. Dar tăcere ! Iat-o şi pe mama dumneavoastră !

Amélie se trase un pas îndărăt.

— Aşadar, doamnă, spuse ea, n-aţi contribuit cu nimic la compromiterea nenorociţilor acelora ?

— Cum, răspunse doamna de Montrevel, ai fi vrut să trimit la eşafod un om care mi-a sărit în ajutor şi care, în loc să-l lovească pe Edouard, l-a îmbrăţişat ?

— Şi totuşi, doamnă, întrebă Amélie, tremurînd din tot trupul, l-aţi recunoscut ?

— Cît se poate de bine, răspunse doamna de Montrevel, e cel blond, cu sprîncene şi ochi negri, cel ce se numeşte Charles de Sainte-Hermine.

Amélie scoase un strigăt înăbuşit. Apoi, stăpînindu-se, spuse :

— Aşadar s-a terminat totul pentru domnia-ta şi pentru milord, şi nu veţi mai fi chemaţi ?

— Se pare că nu, răspunse doamna de Montrevel.

— În tot cazul, răspunse *sir* John, cred că doamna de Montrevel, ca şi mine, care efectiv n-am recunoscut pe nimeni, va stărui în depoziţia sa.

— Vai ! dar bineînţeles, exclamă doamna de Montrevel. Ferească-mă Dumnezeu să ajung să fiu pricina morţii tînărului aceluia nenorocit : nu mi-aş mai ierta-o niciodată. E destul că el şi toţi camarazii lui au fost arestaţi de Roland.

Amélie scoase un suspin. Puţină linişte i se răspîndi pe faţă.

Aruncă o privire plină de recunoştinţă lui *sir* John şi urcă în camera ei unde o aştepta Charlotte.

Charlotte ajunsese să fie pentru Amélie mai mult decît o cameristă, îi devenise aproape ca o prietenă.

În fiecare zi de cînd arestaţii fuseseră readuşi la închisoarea din Bourg, Charlotte se ducea să petreacă aproape un ceas lîngă tatăl ei.

În timpul acelui ceas nu mai era vorba decît de arestaţi, pe care domnul temnicer, în calitatea-i de regalist, îi plîngea din tot sufletul.

Charlotte căuta să afle chiar şi cuvintele cele mai neînsemnate, şi în fiecare zi îi aducea Améliei veşti despre împricinaţi.

Tocmai în asemenea momente sosise la castelul Negrelor-Fîntîni doamna de Montrevel şi *sir* John.

Înainte de a părăsi Parisul, primul consul îi trimisese vorbă doamnei de Montrevel prin Roland şi apoi încă o dată prin Joséphine, că dorea ca în lipsa lui şi cît mai repede cu putinţă, să aibă loc căsătoria.

Sir John, plecînd cu doamna de Montrevel la castelul Negrelor-Fîntîni, mărturisise că dorinţele lui cele mai fierbinţi vor fi îndeplinite prin unirea lui cu Amélie şi că nu mai aştepta decît porunca ei, ca să devină cel mai fericit om din lume.

Lucrurile ajungînd în asemenea stadiu, doamna de Montrevel — chiar în dimineaţa zilei în care *sir* John şi ea trebuiau să depună ca martori — încuviinţase ca *sir* John şi fiica ei să aibă o întrevedere între patru ochi.

Întrevederea durase mai mult de-un ceas, şi *sir* John, de cum a părăsit-o pe Amélie, se urcă în trăsură cu doamna de Montrevel şi se duse să depună mărturia.

Am văzut că depoziţia lui fusese în întregime în favoarea acuzaţilor. Ba am mai văzut cum fusese primit *sir* John de Amélie la întoarcerea lui.

Seara, doamna de Montrevel, la rîndul ei, avu şi ea o discuţie cu fiică-sa.

La stăruinţele insistente ale maică-si, Amélie se mulţumise doar să răspundă că starea de suferinţă în care se afla o silea să ceară amînarea căsătoriei, dar că în asemenea privinţă ea se sprijină pe delicateţea lordului Tanlay.

A doua zi, doamna de Montrevel se văzu silită să părăsească Bourg-ul şi să se întoarcă la Paris, locul ei pe lîngă doamna Bonaparte neîngăduindu-i o lipsă prelungită.

În dimineaţa plecării stăruise iar din toate puterile ca Amélie s-o însoţească la Paris. Dar Amélie se sprijinea iarăşi, şi-n această privinţă, pe starea de slăbiciune a sănătăţii sale. Lunile dulci şi înviorătoare ale anului, aprilie şi mai, erau pe cale să vină, Amélie cerea să petreacă aceste două luni la ţară, sigură fiind, zicea ea, că numai lunile acelea îi vor face bine.

Doamna de Montrevel nu-i putea refuza nimic Améliei, mai ales cînd era vorba de sănătatea ei.

Aşadar, noul termen îi fu acordat bolnavei.

Iar doamna de Montrevel, după cum călătorise cu lordul Tanlay ca să vină la Bourg, tot aşa călători cu el ca să se-ntoarcă la Paris. Dar, spre marea ei uimire, în timpul celor două zile cît ţinu călătoria, nu-i mai spuse nici un cuvînt despre căsătoria lui cu Amélie.

Însă doamna Bonaparte, cînd dădu ochi cu prietena ei, îi făcu întrebarea obişnuită :

— Ei, cînd o căsătorim pe Amélie cu *sir* John ? Ştii că primul consul doreşte cu deosebire să se facă această căsătorie !

La care doamna de Montrevel răspunse :

— Lucrul nu mai depinde decît de lordul Tanlay.

Răspunsul doamnei de Montrevel o puse multă vreme pe gînduri pe doamna Bonaparte. Cum oare, după ce păruse la început atît de grăbit, lordul Tanlay ajunsese să fie atît de indiferent ?

Numai timpul putea lămuri asemenea taină.

Timpul se scurgea şi procesul arestaţilor era în faza instrucţiei.

Fuseseră confruntaţi cu toţi călătorii care semnaseră diferitele procese verbale pe care le-am văzut în mîinile ministrului poliţiei, dar nici unul dintre călători nu-i putu recunoaşte, întrucît nici unul nu-i văzuse cu chipurile descoperite.

Pe lîngă asta, călătorii mărturisiseră că nici un obiect ce le aparţinea, bani sau bijuterii, nu le fuseseră luate.

Jean Picot mărturisise şi el că i se înapoiaseră cei două sute de ludovici luaţi din eroare.

Instrucția dură două luni și, la capătul celor două luni, acuzații, a căror identitate nimenea nu le-o putuse constata, rămîneau doar sub învinuirea propriilor lor mărturisiri. Cu alte cuvinte, afiliați ai răscoalelor din Vendeea și Bretania, făceau doar parte din cetele înarmate care străbăteau Jura sub ordinele domnului de Teyssonnet.

Judecătorii, pe cît putură, întîrziaseră deschiderea dezbaterilor, nădăjduind într-una că se va ivi vreun martor al acuzării. Dar speranța lor fusese înșelată.

De fapt, nimeni nu suferise de pe urma faptelor imputate celor patru tineri, cu excepția visteriei, de necazurile căreia nu-i păsa nimănui.

Trebuia pînă la urmă să se înceapă dezbaterile.

Acuzații, la rîndul lor, căutară să tragă cît mai mult folos din scurgerea timpului.

S-a văzut că datorită unui dibaci schimb al permiselor de liberă trecere, Morgan călătorea sub numele de Ribier, Ribier sub cel al lui Sainte-Hermine și la fel și cu ceilalți. Ieșise ca atare din mărturiile hangiilor o zăpăceală pe care registrele lor veniseră să o sporească încă și mai mult.

Sosirea călătorilor, consemnată în registre cu un ceas mai curînd sau cu un ceas mai tîrziu, sprijinea alibiurile cu neputință de înlăturat.

Judecătorii erau încredințați în cugetul lor de vinovăția împricinaților. Numai că asemenea convingere era neputincioasă în fața mărturiilor.

Apoi, trebuie s-o spunem pe de altă parte, acuzații se bucurau de întreaga simpatie a publicului.

Dezbaterile începură.

Închisoarea din Bourg era vecină cu tribunalul. Prin coridoarele lăuntrice, arestații puteau fi duși direct în sala de ședințe.

Oricît de mare era sala de ședințe, în ziua deschiderii dezbaterilor era tixită de lume. Tot orașul Bourg se înghesuia la ușile tribunalului, și veniseră și oameni din Mâcon, Lons-le-Saulnier, Besançon și Nantua, pînă într-atîta stîrnise vîlvă prădarea diligențelor, pînă într-atîta de populare ajunseseră isprăvile confraților lui Iehu.

Intrarea celor patru inculpați fu salutată cu o rumoare care nu avea nici urmă de ură. Se vădeau curiozitatea și simpatia aproape în părți egale.

Iar înfățișarea lor era bine pusă la punct, trebuie s-o spunem, ca să trezească asemenea sentimente. Frumoși fără cusur, îmbrăcați după ultima modă a epocii, siguri de sine fără să fie aroganți, cu surîsul pe buze față de asistență, curtenitori față de judecătorii lor, deși uneori zeflemitori, apărarea lor cea mai bună sta în propria lor înfățișare.

Cel mai vîrstnic din toți patru avea abia treizeci de ani.

Interogați în privința numelui, prenumelui, vîrstei și locului de naștere, ei răspunseră că se numeau respectiv :

Charles de Sainte-Hermine, născut la Tours, departamentul Indre-et-Loire, în vîrstă de douăzeci și patru de ani ;

Louis-André de Jahiat, născut la Bagé-le-Château, departamentul Ain, în vîrstă de douăzeci și nouă de ani ;

Raoul-Frédéric-Auguste de Valensolle, născut la Sainte-Colombe, departamentul Rhône, în vîrstă de douăzeci și șapte de ani ;

Pierre-Hector de Ribier, născut la Bollène, departamentul Vaucluse, în vîrstă de douăzeci și șase de ani.

Întrebați despre situația și starea lor, toți patru declarară că fac parte din nobilime și că sînt regaliști.

Cei patru tineri chipeși, care se apărau împotriva ghilotinei, dar nu împotriva împușcării, care cereau moartea declarînd că li se cuvine, dar care voiau să moară ca soldații, alcătuiau un grup minunat al tinereții, curajului și generozității.

De aceea, judecătorii înțelegeau că, sub simpla acuzare de răzvrătire cu arme, Vendeea fiind supusă și Bretania pacificată, împricinuții aveau să fie achitați.

Și ministrul poliției nu dorea așa ceva. Lui nu i-ar fi fost de ajuns nici măcar moartea rostită de un consiliu de război. Lui îi trebuia moartea dezonorantă, moartea răufăcătorilor, moartea celor infami.

Dezbaterile începuseră de trei zile și nu izbutiseră să facă nici un pas către țelul urmărit de procuror. Charlotte, care prin închisoare putea pătrunde cea dintîi în sala de ședințe,

era de față în fiecare zi la dezbateri și în fiecare seară venea să-i aducă Amélici cîte-un cuvînt de îmbărbătare.

În ziua a patra, Amélie nu mai putu răbda. Își făcuse o rochie exact la fel cu cea a Charlottei, numai că dantela neagră ce învăluia pălăria era mai lungă și mai deasă ca cele de la pălăriile obișnuite.

Ținea loc de voal și nu lăsa să i se vadă fața.

Charlotte o duse și o prezentă pe Amélie lui taică-său, ca pe una dintre tinerele ei prietene, curioasă să vadă cum merg dezbaterile. Naivul Courtois nici vorbă să recunoască pe domnișoara Montrevel și, ca amîndouă să vadă bine acuzații, le așeză pe coridorul pe unde aveau să treacă ei, coridor ce conducea de la camera portarului tribunalului în sala de ședințe.

Coridorul se strîmta atît de tare în partea pe care se afla trecerea din camera portarului la locul cunoscut sub numele de rug, încît cei patru jandarmi care însoțeau arestații trebuiau să treacă mai întîi doi, apoi veneau arestații unul cîte unul și în sfîrșit cei doi jandarmi din urmă.

În intrîndul ușii rugului se așezară Charlotte și Amélie.

Cînd auzi deschizîndu-se ușile, Amélie se văzu silită să se sprijine de umărul Charlottei. I se păru că-i fuge pămîntul de sub picioare și zidul din spatele ei.

Auzi tropotul pașilor, apoi cum răsunau săbiile jandarmilor. În sfîrșit, ușa de trecere se deschise.

Trecu un jandarm.

Apoi un al doilea.

Sainte-Hermine mergea în frunte, de parcă s-ar mai fi numit încă Morgan.

În clipa cînd trecu, Amélie murmură :

— Charles !

Arestatul recunoscu vocea îndrăgită, scoase un strigăt slab și simți că-i fu strecurat un bilet în mînă.

Strînse mîna scumpă într-a lui, șopti numele Amélici și trecu.

Ceilalți veniră și ei după și nu băgară de seamă sau se făcură că nu bagă de seamă cele două fete.

Cît despre jandarmi, chiar nu văzură și nu auziră nimic.

De cum ajunse într-un loc luminat, Morgan desfăcu biletul. Nu cuprindea decît cuvintele de mai jos :

„Fii liniştit, Charles, iubitul meu, sînt şi voi fi credincioasa ta Amélie, în viaţă ca şi în moarte. I-am mărturisit totul lordului Tanlay. E cel mai generos om de pe faţa pămîntului. Mi-a dat cuvîntul că va desface căsătoria proiectată şi va lua pe propria-i răspundere ruptura. Mi-eşti drag !"

Morgan sărută scrisorica şi-o puse pe inimă. Pe urmă aruncă o privire înspre coridor. Amîndouă tinerele fete din Bresse stăteau sprijinite de uşă.

Amélie riscase totul ca să-l mai vadă încă o dată.

De fapt, toţi nădăjduiau că şedinţa din ziua aceea va fi cea din urmă dacă nu se vor prezenta deloc noi martori ai acuzării. Era cu neputinţă să fie condamnaţi acuzaţii, datorită lipsei de probe.

Cei mai de frunte avocaţi din departament, precum şi cei din Lyon şi din Besançon, fuseseră chemaţi de acuzaţi, ca să-i apere.

Vorbiseră, fiecare la rîndul său, distrugînd unul după altul capetele de acuzare, ca într-un turnir din evul mediu cînd un campion dibaci şi puternic îşi lovea adversarul, dezbrăcîndu-l de armură bucată cu bucată.

Întreruperile măgulitoare ale publicului întîmpinaseră părţile cele mai deosebite din pledoariile lor, cu toate ameninţările aprozilor şi admonestările preşedintelui.

Amélie, cu mîinile împreunate, mulţumea lui Dumnezeu, care se arăta aşa făţiş de partea acuzaţilor. O greutate îngrozitoare i se ridica de pe pieptu-i zdrobit. Răsufla mulţumită şi se uita printre lacrimile-i de recunoştinţă la crucifixul aşezat deasupra capului preşedintelui.

Dezbaterile aveau să se închidă.

Dintr-o dată un aprod intră, se apropie de preşedinte şi-i spuse cîteva cuvinte la ureche.

— Domnilor, şedinţa se suspendă. Să fie scoşi acuzaţii.

În asistenţă se produse o mişcare de relinişte febrilă.

Ce noutate venise ? Ce-avea să se petreacă pe neaşteptate ?

Fiecare se uita la vecin cu îngrijorare. O presimţire îi înclestă inima Améliei într-o strînsoare. Îşi duse mîna la piept,

simţise ceva ca o spadă de gheaţă pătrunzînd-o pînă-n izvoarele vieţii.

Jandarmii se sculară, acuzaţii îi urmară şi apucară pe drumul spre celulă.

Trecură iarăşi unii după alţii prin faţa Amélici.

Mîinile celor doi tineri se atinseră. Mîna Amélici era rece ca cea a unei moarte.

— Orice s-ar întîmpla, îţi mulţumesc, şopti Charles trecînd.

Amélie voi să-i răspundă, dar vorbele-i pieriră pe buze.

În timpul acesta, preşedintele se sculase şi trecuse în camera de consiliu.

Acolo găsise o femeie voalată, care tocmai coborîse din trăsură chiar la uşa tribunalului şi fusese adusă acolo unde se afla, fără să fi schimbat nici o vorbă cu nimeni.

— Doamnă, îi spuse preşedintele, vă rog să primiţi toate scuzele mele pentru felul întrucîtva brutal prin care, în virtutea puterii mele nelimitate, v-am ridicat de la Paris şi v-am adus aici. E vorba însă de viaţa unui om şi, în faţa unui asemenea considerent, toate celelalte au trebuit să amuţească.

— Nu-i nevoie să vă cereţi scuze, domnule, răspunse doamna voalată. Cunosc prerogativele justiţiei şi iată, sînt la ordinele sale.

— Doamnă, reîncepu preşedintele, tribunalul şi eu apreciem sentimentul de distinsă delicateţe care v-a impus, în momentul confruntării dumneavoastră cu acuzaţii, să nu voiţi a-l recunoaşte pe cel care v-a dat primele îngrijiri. Atunci, acuzaţii negau că ei sînt unii şi aceiaşi cu tîlharii de diligenţe. După aceea, au mărturisit însă totul. Numai că avem nevoie să-l cunoaştem pe cel ce v-a dat acel semn de curtenie sărindu-vă în ajutor, în scopul de a solicita pentru el îndurarea primului consul.

— Cum, exclamă doamna voalată, au mărturisit ?

— Da, doamnă, dar se încăpăţînează a nu-l destăinui pe cel dintre ei care v-a sărit în ajutor. Fără îndoială că ei se tem să nu vă silească să contraziceţi mărturia pe care aţi depus-o, şi nici nu vor ca unul dintre ei să obţină iertarea cu-n asemenea preţ.

— Şi ce cereţi dumneavoastră de la mine, domnule ?

— Să vă salvaţi salvatorul.

— Vai, foarte bucuros, zise doamna sculîndu-se. Ce-ar trebui să fac ?

— Să răspundeţi la întrebarea ce vă va fi pusă de mine.

— Sînt gata, domnule.

— Aşteptaţi o clipă aici. Veţi fi introdusă în cîteva secunde în sala de şedinţe.

Preşedintele intră.

Cîte un jandarm, postat la fiecare uşă, primi ordinul de a împiedica pe oricine ar fi voit să comunice cu doamna voalată.

Preşedintele îşi reluă locul.

— Domnilor, zise el, declar şedinţa deschisă.

Un puternic murmur de voci se înălţă în sală. Aprozii strigară să se facă tăcere.

Tăcerea se aşternu iarăşi.

— Introduceţi martorul, ceru preşedintele.

Un aprod deschise uşa de la camera de consiliu. Doamna voalată fu introdusă.

Toate privirile se aţintiseră asupra ei.

Cine era doamna voalată ? Ce căuta aici ? În ce scop fusese chemată ?

Ochii Améliei se ţintuiseră asupra ei înaintea tuturor celorlalţi.

— Vai ! Doamne-Dumnezeule ! şopti ea, poate că mă înşel !

— Doamnă, începu preşedintele să vorbească, acuzaţii au să intre în sală. Arătaţi-i justiţiei pe cel dintre ei care v-a copleşit, în chip atît de mişcător, cu risipa-i de ajutoare cînd a fost prădată diligenţa de Geneva.

Asistenţa fu străbătută de un fior de spaimă. Înţelesese că se întindea o cursă sinistră sub paşii acuzaţilor.

Zeci de voci erau gata să strige : „Să nu deschideţi gura !" cînd, la semnul preşedintelui, aprodul răcni cu vocea-i poruncitoare :

— Tăcere !

Un frig de moarte învălui inima Améliei, o sudoare îngheţată îi broboni fruntea, genunchii i se îndoiră şi prinseră a-i tremura.

— Să intre acuzaţii, ordonă preşedintele, impunînd liniştea cu privirea, aşa cum făcuse aprodul cu vocea, iar dumneavoastră, doamnă, veniţi mai aproape şi ridicaţi-vă vălul.

Doamna voalată ascultă, făcînd ceea ce o poftise președintele să facă.

— Mama ! exclamă Amélie, dar cu vocea atît de surdă, încît n-o auziră decît numai cei din jurul ei.

— Doamna de Montrevel ! murmură asistența.

În clipa aceea, la ușă se ivi primul jandarm, apoi al doilea, după ei veneau acuzații, dar într-altă ordine : Morgan se așezase al treilea pentru că, despărțit cum era de jandarmii din față de Montbar și Adler, care mergeau înaintea lui, și de cei din spate de d'Assas, care urma după ei, să poată strînge mai ușor mîna Améliei.

Montbar intră așadar primul.

Doamna de Montrevel clătină din cap că nu.

Pe urmă veni Adler.

Doamna de Montrevel făcu același semn cu capul.

În clipa aceea, Morgan trecu prin fața Améliei.

— Vai ! sîntem pierduți ! rosti ea.

El o privi cu mirare. O mînă i-o strînse pe-a lui ca într-un spasm.

Morgan intră.

— Domnul e, exclamă doamna de Montrevel zărindu-l pe Morgan sau, dacă binevoiți, pe baronul Charles de Sainte-Hermine, care nu mai era decît unul și același om cu Morgan din clipa în care doamna de Montrevel dăduse acea dovadă a identității.

Din întreaga asistență se înălță un răcnet de durere.

Montbar izbucni în rîs.

— Ah ! Pe cuvîntul meu, exclamă el, asta are să te învețe minte, scumpe amice, să mai faci pe galantul cu femeile care leșină.

Apoi, întorcîndu-se spre doamna de Montrevel îi spuse :

— Doamnă, cu cele două cuvinte pe care le-ați rostit ați doborît patru capete.

Se făcu o liniște înfiorătoare, dinlăuntrul cărcia se auzi un singur geamăt.

— Aprod, strigă președintele, n-ai spus publicului că e interzis orice semn de aprobare sau dezaprobare ?

Aprodul căută să afle cine nu respectase cuvîntul justiției scoțînd asemenea geamăt.

Era o femeie îmbrăcată după portul din Bresse, şi care fusese dusă la portarul închisorii.

Din clipa aceea, acuzaţii nici nu mai încercară să nege. Numai că, aşa cum Morgan se unise cu ei, şi ei se uniră cu el.

Capetele lor, toate patru, trebuiau să fie împreună salvate sau împreună retezate.

În aceeaşi zi, la orele zece seara, juriul declară că acuzaţii sînt vinovaţi, iar curtea pronunţă pedeapsa cu moartea.

Trei zile mai tîrziu, după nenumărate rugăminţi, avocaţii obţinură ca acuzaţii să facă recurs pentru casare.

Dar nu reuşiră să-i înduplece să facă cerere de graţiere.

LIII

IN CARE AMELIE ŞI ŢINE CUVINTUL DAT

Verdictul dat de juriul oraşului Bourg făcu o impresie teribilă nu numai în sala de şedinţe, ci chiar în tot oraşul.

Între cei patru învinuiţi se statornicise un asemenea legămînt de frăţie cavalerească, o asemenea comportare plină de distincţie, o asemenea convingere în crezul pe care-l slujeau, încît pînă şi duşmanii lor admirau acel devotament ciudat care făcuse din nişte gentilomi din naştere şi de neam, adevăraţi tîlhari de drumul mare.

Doamna de Montrevel, în culmea disperării de partea pe care-o luase în proces şi de rolul pe care-l jucase cu totul involuntar în asemenea dramă cu un deznodămînt mortal, nu văzu decît un singur mijloc de a repara răul pe care-l făcuse: să plece pe dată înapoi la Paris, să se arunce la pi-

cinstea primului consul şi să ceară graţierea celor patru condamnaţi.

Nici măcar nu mai pierdu vremea să treacă pe la castelul Negrelor-Fîntîni s-o îmbrăţişeze pe Amélie. Ştia doar că plecarea lui Bonaparte era hotărîtă pentru primele zile ale lui mai, şi erau în 6 ale lunii.

Cînd părăsise Parisul, toate pregătirile de plecare erau făcute.

Scrise un cuvînt fiicei sale şi-i explică prin ce fatală înrîurire, încercînd să salveze pe unul din cei patru învinuiţi, le pricinuise condamnarea la moarte tuturor.

Pe urmă, ca şi cum i-ar fi fost ruşine că-şi călcase făgăduiala pe care-o dăduse Amélici şi mai ales pe care şi-o făcuse chiar ei, trimise după cai de poştă odihniţi, se urcă iarăşi în trăsură şi-o porni îndărăt la Paris.

Acolo sosi în ziua de 8 mai, dimineaţa.

Bonaparte plecase din 6, seara.

Plecînd, spusese că nu se duce decît la Dijon, poate la Geneva, dar nu va lipsi în orice caz mai mult de trei săptămîni.

Recursul condamnaţilor, chiar de se respingea, trebuia să ia cel puţin cinci pînă la şase săptămîni.

Toate speranţele nu erau aşadar pierdute.

Dar ele se spulberară cînd s-a aflat că inspecţia trupelor din Dijon nu era decît un pretext, că drumul la Geneva nu fusese niciciînd adevărat şi că Bonaparte, în loc să se ducă în Elveţia, plecase în Italia.

Atunci, doamna de Montrevel, nevoind să-i ceară nimic fiului ei, ştiind jurămîntul pe care Roland îl făcuse în clipa cînd lordul Tanlay fusese asasinat şi ce rol de căpetenie jucase în arestarea confraţilor lui Iehu, atunci, spuneam, doamna de Montrevel se adresă Joséphinei. Joséphine făgădui să-i scrie lui Bonaparte.

Chiar în aceeaşi seară se ţinu de cuvînt.

Procesul făcuse însă mare vîlvă. Acuzaţii noştri nu erau deloc la fel cu acuzaţii obişnuiţi, organele judecătoreşti se dovediră vigilente şi, în a treizeci şi cincea zi după judecarea procesului, recursul în casaţie fu respins.

Hotărîrea de respingere fu numaidecît expediată la Bourg, cu ordinul de-a executa pe condamnaţi în douăzeci şi patru de ore.

Dar, cu toate diligențele făcute de ministerul de justiție, autoritatea judiciară nu fu ea cea dintîi prevenită.

În timp ce arestații se plimbau în curtea interioară a închisorii, o piatră trecu pe deasupra zidurilor și căzu la picioarele lor.

O scrisoare era legată de piatră.

Morgan, care păstrase față de camarazii lui și în închisoare superioritatea șefului, ridică piatra, deschise scrisoarea și citi.

Pe urmă, întorcîndu-se către cei trei, le spuse :

— Domnilor, recursul nostru a fost respins, cum de altfel era de așteptat și, după cît se pare, ceremonia va avea loc mîine.

Valensolle și Ribier, care jucau, trăgînd la țintă pe bani de șase livre și pe ludovici, încetară jocul să asculte vestea.

După ce o auziră își reluară partida fără să-și dea nici o părere.

Jahiat, care citea *Noua Eloiză*, își reluă lectura, spunînd :

— Cred că n-am să am timpul să termin capodopera domnului Jean-Jacques Rousseau, dar, pe cinstea mea, nu-mi pare rău. E cartea cea mai falsă și mai plicticoasă din cîte am citit în viață.

Sainte-Hermine își trecu mîna peste frunte șoptind :

— Sărmana Amélie !

Pe urmă, zărind-o pe Charlotte care stătea la fereastra închisorii ce da în curtea arestaților, se duse la ea :

— Spune-i Améliei că-n noaptea asta trebuie să-și țină făgăduiala pe care mi-a dat-o.

Fata temnicerului închise fereastra, își îmbrățișă tatăl vestindu-l că, după cît se pare, are să-l vadă iarăși seara.

Pe urmă, o apucă pe drumul către Negrele-Fîntîni, drum pe care de două luni îl făcea în fiecare zi de cîte două ori : o dată, către miezul zilei, ca să se ducă la închisoare, o dată seara, ca să se întoarcă la castel.

În fiecare seară cînd se-ntorcea, o găsea pe Amélie în același loc, adică așezată la fereastra aceea care în zilele mai fericite se deschidea ca să-l lase pe iubitul ei Charles să intre.

Din ziua leșinului pricinuit de verdictul juriului, Amélie nu mai vărsase nici o lacrimă și mai c-am putea adăuga că nu mai rostise nici o vorbă.

În loc să fie marmura din antichitate ce se-nsufleţeşte ca să devină femeie, s-ar fi putut crede că ea, fiinţa însufleţită, puţin cîte puţin se împietrea.

În fiecare zi părea că se face din ce în ce mai palidă, că devine din ce în ce mai îngheţată.

Charlotte o privea cu uimire. Spiritele obişnuite, foarte impresionabile la demonstraţiile gălăgioase, adică la ţipete şi plînsete, nu înţeleg nimic dintr-o durere mută.

Se pare că pentru ei mutenia înseamnă nepăsare.

Fu aşadar uimită de liniştea cu care Amélie primi vestea pe care era împuternicită să i-o transmită.

Nu văzu că obrazul Amélici, cufundat în lumina pe jumătate umbrită a apusului, se făcea livid din palid cum era. Nu simţi strîngerea de moarte care, ca un cleşte de fier, îi zdrobea inima. Nu înţelese deloc, cînd Amélie se îndreptă spre uşă, că o rigiditate mai automată ca de obicei îi însoţea mişcările.

Se pregăti doar s-o urmeze.

Dar, ajunsă la uşă, Amélie întinse mîna.

— Aşteaptă-mă aici, spuse ea.

Charlotte o ascultă.

Amélie închise uşa în urma ei şi urcă în camera lui Roland.

Camera lui Roland era o adevărată încăpere de soldat şi de vînător, ale cărei podoabe de căpetenie erau panopliile şi trofeele.

Se aflau acolo arme de toate soiurile : indigene şi străine, de la pistoalele cu ţevi azurii făcute la Versailles, pînă la pistoalele cu mînerele de argint din Cairo, de la cuţitul catalan pînă la jungherul turcesc.

Desprinse dintre trofee patru pumnale cu lamele tăioase şi ascuţite. Scoase din panoplie opt pistoale de felurite forme.

Luă dintr-un sac cartuşe şi dintr-un corn praf de puşcă.

Pe urmă coborî în încăperea unde o lăsase pe Charlotte.

După zece minute se îmbrăcă iarăşi cu ajutorul Charlottei în costumul ei de ţărancă din Bresse.

Aşteptară noaptea. Noaptea vine tîrziu în luna iunie.

Amélie rămase în picioare, nemişcată, mută, sprijinită de căminul din cameră, stins, privind prin fereastra deschisă satul Ceyzériat care dispărea puţin cîte puţin în umbrele crepusculare.

Cînd Amélie nu mai văzu nimic decît luminile ce se aprindeau din loc în loc zise :

— Să mergem, s-a făcut timpul.

Cele două fete ieşiră. Michel nu-i dădu nici o atenţie. Améliei, pe care o luă drept o prietenă de-a Charlottei ce venise s-o vadă şi pe care Charlotte se ducea s-o însoţească la plecare.

Orologiul bătea ceasurile zece cînd cele două fete treceau pe dinaintea bisericii din Brou.

Era ceasul zece şi un sfert cînd Charlotte bătu la poarta închisorii.

Bătrînul Courtois veni să deschidă.

Am spus care erau părerile politice ale onorabilului temnicer.

Bătrînul Courtois era regalist.

Fusese aşadar cuprins de-o adîncă simpatie pentru cei patru condamnaţi. Nădăjduia, la fel cu toată lumea, că doamna de Montrevel, a cărei disperare era cunoscută, să obţină graţierea lor de la primul consul şi, atît cît putuse s-o facă fără să se abată de la îndatoririle sale, îndulcise captivitatea arestaţilor, scutindu-i de toate rigorile inutile.

Pe de altă parte, e adevărat că refuzase, cu toată simpatia pe care le-o purta, şaizeci de mii franci aur — sumă care, la epoca aceea preţuia de trei ori mai mult decît preţuieşte astăzi — ca să-i salveze.

Dar, aşa cum am văzut, făcut părtaş la taină de către fie-sa Charlotte, îi îngăduise Améliei, deghizată în ţărancă din Bresse, să fie de faţă la judecarea procesului.

Ne amintim desigur de grija şi atenţia pe care mărinimosul om le avusese faţă de Amélie pe vremea cînd ea însăşi fusese arestată împreună cu doamna de Montrevel.

Şi de data asta, ca şi cum n-ar fi ştiut nimic despre respingerea recursului, se lăsă lesne înduioşat.

Charlotte îi spuse că tînăra-i stăpînă avea să plece chiar în cursul nopţii la Paris, să grăbească graţierea şi că, înainte de-a pleca, venise să-şi ia rămas bun de la baronul de Sainte-Hermine şi să-i ceară explicaţii, ca să ştie ce are de făcut.

Erau cinci paşi de străbătut ca să ajungi la cea dinspre stradă ; un corp de gardă în curte, o santinelă înăuntru, una

afară ; ca atare, moș Courtois n-avea deloc a se teme că arestații ar putea evada.

Îi îngădui așadar Amélici să-l vadă pe Morgan.

Să fim iertați că spunem cînd Morgan, cînd Charles, cînd baronul de Sainte-Hermine. Cititorii noștri știu prea bine că prin această triplă numire, noi desemnăm unul și același om.

Bătrînul Courtois luă o lumînare și merse înaintea Amélici.

Fata, ca și cum, ieșind din închisoare, trebuia să plece cu diligența, ținea în mînă un sac de călătorie.

Charlotte o urmă pe stăpîna sa.

— Aveți să recunoașteți celula, domnișoară de Montrevel. E cea în care ați fost închisă împreună cu mama dumneavoastră. Șeful nenorociților ăstora tineri, baronul Charles de Sainte-Hermine, mi-a cerut ca o favoare, să-l pun în cușca nr.1. Știți că așa le spunem noi celulelor. N-am avut inima să-i refuz asemenea mîngîiere, știind că bietul băiat vă iubește. Vai ! fiți pe pace, domnișoară Amélie. Asemenea taină n-are să-mi iasă niciodată din gură. Apoi mi-a pus întrebări, m-a întrebat unde era patul măicuței dumneavoastră, unde era patul dumneavoastră. Și i-am spus. Atunci a dorit să-i fie așezat culcușul chiar în același loc în care se găsea și al dumneavoastră. N-a fost greu : nu numai că era pe același loc, dar era chiar același culcuș. Așa că, din ziua intrării sale în celula dumneavoastră, bietul băiat a stat aproape într-una culcat.

Amélie scoase un suspin ce semăna a geamăt. Simți, lucru pe care nu-l mai încercase de multă vreme, o lacrimă gata să-i scalde pleoapa.

Era așadar iubită la fel cum iubea și ea. Și dovada îi era dată de o gură străină și dezinteresată.

În clipa despărțirii veșnice, asemenea încredințare era cel mai frumos diamant pe care-l putu găsi în caseta durerii.

Ușile se deschiseră unele după altele în fața bătrînului Courtois.

Ajunsă la cea din urmă, Amélie puse mîna pe umărul temnicerului.

I se păru că aude ceva asemănător unui cîntec. Ascultă cu mai multă atenție. O voce spunea versuri.

Dar vocea aceea nu era vocea lui Morgan. Vocea aceea îi era necunoscută.

Era în acelaşi timp ceva trist, ca o elegie, şi religios, ca un psalm.

Vocea spunea :

La tine, Doamne, cu sufletu-mi curat venit-am ;
Tu mi-ai văzut în ochi amarul ;
Ca să-ntăreşti, tot ce e slab în mine-adus-am ;
Căci pînă-n fund eu mi-am băut paharul.

Duşmanii mei strigau în urlet de mînie :
„Cu el şi gloria-i să piară !"
Dar Dumnezeu a spus cu glas de duioşie :
„Sprijin să ai în ura lor de fiară !

Prietenilor tăi le-mprumutară ura,
Ca să-ţi înşele buna ta credinţă,
Iar cei hrăniţi de tine au întrecut măsura.
Că-ţi ponegresc biata-ţi fiinţă.

Dar Dumnezeu te-aude cum gemi, mergînd spre dînsul,
Împins de mii de remuşcări
Şi-nduioşat te iartă, cînd îţi aude plînsul
De om pierdut, făr-de puteri.

Cu milă şi dreptate veni-voi către tine.
Tot viitorul spre a ţi-l feri,
De şiretlicul mîrşav te-oi apăra cu bine,
Cinstea spre-a nu ţi-o murdări."

Fii binecuvîntat, o ! Doamne, că te-ai îndurat
Curata-mi cinste a-mi apăra.
Şi copleşit de marea-ţi bunătate m-am încredinţat
Că lîngă leşul meu vei veghea !

La dulcele banchet al vieţii din cer mă pomenii
Sosind cîndva, cum astăzi mor ;
Iar pe mormîntul meu, în care-acum păşii,
Lacrimi să verse, ai mei nu vor,

Adio, cîmpuri dragi și tu, blîndă verdeață.
Și tu, ferice umbră de cu sară !
O ! cer, izvorul tainic din care curge dimineață,
Salutul meu e cea din urmă oară !

O ! de-ar putea vedea splendoarea ta sfințită,
Prietenii ce nu-mi aud salutul !
Muri-ar ei în soare și moartea lor jelită
Le fie de amicul ce le-ngroapă lutul !

Vocea tăcu. Fără îndoială fusese spusă cea din urmă strofă.

Amélie, care nu voise să întrerupă meditația supremă a condamnaților și care recunoscuse frumoasa odă a lui Gilbert, scrisă de el pe patul de suferință dintr-un spital, în ajunul morții sale, făcu semn temnicerului că poate să-i deschidă.

Moș Courtois, care, deși era temnicer, părea că împărtășește emoția tinerei fete, întoarse pe cît putu de încetișor cheia în broască. Ușa se deschise.

Amélie cuprinse dintr-o privire celula întreagă și oamenii care stăteau închiși în ea.

Valensolle, în picioare, sprijinit de zid, ținea încă în mînă cartea din care tocmai citise versurile pe care le auzise Amélie. Jahiat ședea lîngă o masă, cu capul sprijinit într-o mînă. Ribier ședea chiar pe masă, lîngă el. În fund. Sainte-Hermine, cu ochii închiși ca și cum ar fi fost cufundat în cel mai adînc somn, sta culcat pe pat.

Cînd dădură cu ochii de tînăra fată pe care o recunoscură, Jahiat și Ribier se sculară.

Morgan rămase nemișcat. Nu auzise nimic.

Amélie se duse de-a dreptul la el și, ca și cum sentimentul pe care-l încerca pentru iubitul ei fusese sfințit de apropierea morții, fără să se sfiască de prezența celor trei prieteni, se apropie de Morgan și, sărutînd arestatul pe buze, șopti :

— Deșteaptă-te Charles, iubitul meu. Sînt eu, Amélie a ta, și-am venit să-mi țin cuvîntul.

Morgan scoase un strigăt de bucurie și cuprinse fata cu amîndouă brațele.

— Domnule Courtois, zise Montbar, eşti un om tare cumsecade. Lasă-i pe bieţii tineri împreună. Ar fi mare păcat să le tulburăm cu prezenţa noastră cele cîteva clipe pe care le mai au de stat împreună pe pămîntul ăsta.

Bătrînul Courtois, fără să scoată nici un cuvînt, deschise uşa celulei de-alături, şi Valensolle, Jahiat şi Ribier intrară acolo, apoi închise uşa după ei.

Pe urmă, făcîndu-i semn Charlottei să-l urmeze, ieşi şi dînsul.

Cei doi îndrăgostiţi rămaseră singuri.

Sînt scene pe care nu trebuie să ne încumetăm să le zugrăvim, şi vorbe pe care nu trebuie să încercăm să le repetăm. Numai Dumnezeu, care le ascultă de pe tronul său nemuritor, ar putea spune cîtă bucurie sumbră şi cîtă voluptate amară cuprind.

După un ceas, cei doi tineri auziră iarăşi cheia că se întoarce în încuietoarea uşii. Erau trişti, dar liniştiţi, şi credinţa că despărţirea lor nu va fi lungă le dădea o dulce seninătate.

Vrednicul temnicer părea mai sumbru şi mai stînjenit acum cînd se arătă pentru a doua oară, decît întîia oară. Morgan şi Amélie îi mulţumiră, zîmbindu-i.

El se duse la uşa celulei unde erau închişi cei trei prieteni şi o deschise, murmurînd :

— Zău aşa, măcar să-şi petreacă noaptea asta împreună de vreme ce le e cea din urmă noapte.

Valensolle, Jahiat şi Ribier intrară.

Amélie, ţinîndu-l pe Morgan cuprins cu braţul ei stîng, le întinse mîna la toţi trei.

Cîteşitrei îi sărutară, unul după altul, mîna-i rece şi umedă, apoi Morgan o întovărăşi pînă la uşă.

— La revedere ! îi spuse Morgan.

— Pe curînd ! îi răspunse Amélie.

Şi întîlnirea lor, ce urma să aibă loc în mormînt, fu pecetluită cu un zîmbet lung, după care se despărţiră cu un geamăt atît de dureros, încît s-ar fi putut spune că inimile lor se zdrobiseră în acelaşi timp.

Uşa se închise în urma Améliei, zăvoarele şi cheile scrîşniră.

— Ei ? întrebară împreună Valensolle, Jahiat şi Ribier.

— Iată, răspunse Morgan răsturnînd şi golind pe masă sacul de călătorie.

Cei trei tineri scoaseră un strigăt de bucurie văzînd pistoalele strălucitoare şi tăişurile ascuţite ale pumnalelor.

În afară de libertate doar atît îşi doreau cel mai mult: bucuria dureroasă şi supremă de a se şti stăpîni pe viaţa lor şi, la mare nevoie, şi pe cea a altora.

În timpul acesta, temnicerul o însoţea pe Amélie pînă la uşa ce da în stradă.

Ajuns acolo, şovăi o clipă, apoi, în sfîrşit, ţinînd-o de braţ, îi spuse:

— Domnişoară de Montrevel, iertaţi-mă că vă pricinuiesc asemenea durere, dar e de prisos să vă mai duceţi la Paris...

— Pentru că recursul a fost respins şi execuţia are loc mîine, nu-i aşa? zise Amélie.

Temnicerul, plin de uimire, făcu un pas îndărăt.

— Ştiam, adăugă ea.

Apoi, întorcîndu-se către camerista ei, îi spuse:

— Du-mă pînă la cea mai de-aproape biserică, Charlotte. Să vii să mă iei mîine, după ce se va fi sfîrşit totul.

Biserica cea mai apropiată nu era prea departe. E vorba de biserica Sfînta-Clara.

Cam de vreo trei luni, potrivit ordinelor primului consul, biserica fusese redată cultului. Cum era foarte aproape de miezul nopţii, biserica era închisă, dar Charlotte ştia unde locuieşte paracliserul şi se duse să-l deştepte.

Amélie aşteptă în picioare, sprijinindu-se de ziduri, la fel de împietrită ca şi figurile de piatră ce împodobeau faţada lăcaşului.

După vreo jumătate de ceas veni şi paracliserul.

În timpul acelei jumătăţi de ceas, Amélie văzu trecînd ceva ce-i păruse lugubru.

Trei oameni îmbrăcaţi în negru mînau o căruţă care, la lumina lunii, se putea vedea că e vopsită în roşu.

Căruţa căra nişte lucruri informe: scînduri din cale afară de lungi, scări stranii vopsite tot în roşu. Căruţa se îndreptă înspre bastionul Montrevel, adică înspre piaţa execuţiilor.

Amélie ghici ce era. Căzu în genunchi şi scoase un ţipăt

La țipătul ei, oamenii îmbrăcați în negru se întoarseră și li se păru că una dintre sculpturile porticului se desprinsese din firida ei și îngenunchiase.

Cel ce părea să fie șeful oamenilor în negru făcu cîțiva pași spre Amélie.

— Nu v-apropiați, domnule! strigă ea. Nu v-apropiați!

Omul trecu umil la locul său și-și urmă drumul.

Căruța dispăru după colțul străzii închisorilor, dar duruitul roților se auzi încă multă vreme pe pavaj, și hurui multă vreme în inima Améliei.

Cînd paracliserul și Charlotte se întoarseră, o găsiră pe tînăra noastră în genunchi.

Paracliserul făcu oarecari greutăți să deschidă biserica la asemenea ceas, dar o monedă de aur și numele domnișoarei de Montrevel îi spulberară toate scrupulele.

Încă o monedă de aur îl hotărî să facă lumină la un altar mic.

Era tocmai acela unde Amélie, în copilărie, primise prima-i împărtășanie.

După ce altarul fu luminat, Amélie îngenunchie la piciorul altarului și rugă să fie lăsată singură.

Către ceasurile trei de noapte văzu luminîndu-se fereastra cu vitralii colorate, care se afla deasupra altarului Fecioarei. Din întîmplare fereastra dădea spre răsărit, așa încît cea dintîi rază de soare veni de-a dreptul la tînăra noastră ca un mesaj al Domnului.

Puțin cîte puțin orașul se trezi. Amélie băgă de seamă că era mai zgomotos ca de obicei. Nu mult după aceea, pînă și boltele bisericii se cutremurară de tropotul unei cete de călăreți. Ceata se ducea înspre închisoare.

Cu puțin înainte de ceasurile nouă, tînăra auzi o mare rumoare și i se păru că toți oamenii se repezeau în aceeași parte.

Încercă să se cufunde mai adînc în rugăciune ca să nu mai audă feluritele zgomote care vorbeau cu inima ei într-un grai necunoscut, dar ale cărei spaime, pe care le încerca, îi spuneau totuși că înțelege fiecare cuvînt rostit.

Într-adevăr, la închisoare se petrecea un lucru teribil și merita ca toată lumea să alerge să-l vadă.

Cînd, către ceasurile nouă de dimineaţă, bătrînul Courtois intrase în celulă să le vestească condamnaţilor în acelaşi timp că recursul le fusese respins şi că trebuiau să se pregătească să moară, îi găsise pe toţi patru înarmaţi pînă-n dinţi.

Temnicerul, luat pe nepregătite, fu atras în celulă. În urma lui uşa fu închisă. Apoi, fără să mai fi încercat să se apere, atît îi fusese uimirea de nemaiînchipuită, tinerii îi smulseră legătura cu chei şi, deschizînd şi închizînd uşa din faţa celei prin care intrase temnicerul, îl lăsară închis în locul lor, iar ei intrară în celula vecină unde în ajun, Valensolle, Jahiat şi Ribier aşteptaseră să se termine întîlnirea dintre Morgan şi Amélie.

Cu una dintre cheile din legătură deschiseră a doua uşă, a celeilalte celule. Uşa aceea dădea în curtea arestaţilor.

Curtea arestaţilor era şi ea închisă cu trei porţi masive care, toate trei, dădeau într-un şei de culoar care ducea şi el la ghereta portarului tribunalului.

Din ghereta portarului tribunalului se cobora pe cincisprezece trepte în curtea interioară a parchetului, curte mare, închisă cu un grilaj.

De obicei, grilajul nu era închis decît în timpul nopţii.

Dacă, din întîmplare, în împrejurările de faţă n-ar fi fost încuiat şi ziua, ar fi fost cu putinţă ca deschiderea lui să le înlesnească scăparea spre fugă.

Morgan găsi cheia de la curtea arestaţilor, o deschise, se repezi cu prietenii lui din curte în ghereta portarului tribunalului şi se avîntă pe platforma curţii interioare a tribunalului.

Din înaltul acelei platforme, cei patru tineri văzură că orice speranţă e pierdută.

Grilajul curţii interioare era ferecat şi cam vreo optzeci de bărbaţi, atît jandarmi cît şi dragoni, erau postaţi în faţa grilajului.

La vederea celor patru condamnaţi liberi, ţîşnind din ghereta portarului pe platformă, un strigăt uriaş, strigăt de uimire şi de groază în acelaşi timp se înălţă din mulţime.

Într-adevăr, înfăţişarea lor era uluitoare.

Ca să-şi asigure deplina libertate a mişcărilor şi poate ca să-şi ascundă răspîndirea sîngelui care se întinde atît de repede şi se arată atît de limpede sub pînza albă a cămăşilor, erau goi pînă la mijloc.

Năframa legată în jurul mijlocului părea zbîrlită de armele de tot soiul strecurate sub ea.

Dintr-o singură privire înțeleseră că erau stăpîni pe viața lor, dar nu și pe libertate.

În toiul strigătelor ce se înălțau din mijlocul mulțimii și al zăngănitului săbiilor scoase din teacă, ținură sfat o clipă.

Apoi, după ce le strînse mîna, Montbar se desprinse de camarazii săi, coborî cele cincisprezece trepte și înaintă spre grilaj.

Ajuns la patru pași de grilajul curții, le mai aruncă o ultimă privire și un ultim zîmbet camarazilor lui, salută curtenitor mulțimea care amuțise și, adresîndu-se soldaților, le spuse :

— Foarte bine, domnilor jandarmi ! Foarte bine, domnilor dragoni !

Și, vîrînd în gură capătul țevii unuia din pistoalele sale, își zbură creierii.

Strigăte de nedumerire și țipete aproape nebunești urmară exploziei, dar încetară aproape numaidecît.

Valensolle coborî și el, la rîndul său. Ținea în mînă doar un pumnal cu lama dreaptă, ascuțită, tăioasă.

Pistoalele lui, de care nu părea că vrea să se slujească, stăteau înfipte în cingătoare.

Înaintă către un soi de șopron mic, sprijinit pe trei stîlpi, se opri la primul stîlp, potrivi pe el mînerul pumnalului, îi îndreptă vîrful către inimă, cuprinse stîlpul cu brațele, își salută o ultimă oară prietenii și strînse stîlpul pînă ce lama pumnalului dispăru cu totul în pieptul lui.

Mai stătu încă o clipă în picioare, dar o paloare mortală i se întinse pe față. Pe urmă, brațele i se desprinseră și se prăbuși mort lîngă piciorul stîlpului.

De data asta mulțimea rămase mută. Înghețase de spaimă.

Veni rîndul lui Ribier. Ținea în mîini amîndouă pistoalele.

Înaintă pînă la grilaj, pe urmă, ajuns acolo, îndreptă țevile pistoalelor asupra jandarmilor.

Nu trase, dar traseră jandarmii.

Trei sau patru împușcături se auziră, și Ribier căzu străpuns de două gloanțe.

Un soi de admirație luase locul feluritelor sentimente ale celor din mulțime, sentimente ce se perindaseră în inimile lor la vederea celor trei catastrofe succesive.

Mulțimea înțelegea că tinerii aceia voiau să moară, dar țineau să moară cum înțelegeau ei și, mai cu seamă, să moară frumos, ca gladiatorii din antichitate.

De aceea tăcu cînd Morgan, rămas singur, coborî zîmbind treptele platformei și făcu semn că vrea să vorbească.

De altfel, ce-i mai lipsea oare mulțimii avide de sînge ? I se dădea mai mult decît i se făgăduise.

I se făgăduise patru morți, dar patru morți uniforme, patru capete tăiate. Și i se da patru morți felurite, pitorești, neașteptate. Era așadar firesc să facă tăcere cînd îl văzu pe Morgan că înaintează.

Morgan nu ținea în mînă nici pistoale, nici pumnal. Pumnalul și pistoalele ședeau pașnic în cingătoarea lui.

Trecu pe lîngă cadavrul lui Valensolle și veni să se așeze între cele ale lui Jahiat și Ribier.

— Domnilor, spuse el, să facem o învoială.

Se făcu liniște de parcă și răsuflarea tuturor celor de față se oprise în loc.

— Ați avut un ins care și-a zburat creierii (și-l arătă pe Jahiat). Altul care și-a străpuns inima cu pumnalul (și-l arătă pe Valensolle). Al treilea a fost împușcat (și-l arătă pe Ribier). Pe-al patrulea ați dori să-l vedeți ghilotinat. Vă înțeleg pofta.

Un freamăt teribil străbătu prin mulțime.

— Ei bine, urmă Morgan, nu cer altceva decît să vă dau asemenea satisfacție. Sînt gata să mă las ghilotinat, dar doresc să merg la eșafod după propriul meu plac și nu cumva să pună cineva mîna pe mine. Pe cel care ar încerca să se apropie de mine, *îl împușc*... În afară de domnul, urmă Morgan arătîndu-l pe călău. E o treabă pe care avem a o face împreună și care de-o parte și de alta nu cere decît metodă.

Bineînțeles, asemenea cerere nu păru mulțimii că întrece măsura, căci din toate părțile se auziră strigăte :

— Da ! da ! da !

Ofițerul de jandarmi înțelese că cea mai scurtă cale, ca s-o încheie mai repede, era să-i facă pe plac lui Morgan.

— Îmi făgăduiești, întrebă el, că, dacă te las cu picioarele și mîinile slobode n-ai să încerci cumva s-o ștergi ?

— Îmi dau cuvîntul meu de cinste, răspunse Morgan.

— Ei atunci, urmă ofiţerul de jandarmi, dă-te la o parte şi lasă-ne să ridicăm cadavrele camarazilor dumitale.

— Nici că se poate mai firesc, spuse Morgan.

Şi se trase la vreo zece paşi de unde se afla, ca să se sprijine de zid.

Grilajul se deschise.

Cei trei oameni îmbrăcaţi în negru intrară în curte, adunară unul după altul cele trei trupuri.

Ribier încă nu murise de tot. Deschise ochii şi păru că-l caută pe Morgan.

— Iată-mă, zise Morgan, fii liniştit, dragă prietene, *sînt aici.*

Ribier închise ochii fără să scoată nici o vorbă.

După ce cele trei trupuri fură scoase, ofiţerul de jandarmi îl întrebă pe Morgan :

— Domnule, eşti gata ?

— Da, domnule, răspunse Morgan salutînd cu o politeţe plină de distincţie.

— Atunci, vino !

— Iată-mă, răspunse Morgan.

Şi se duse să ia loc între plutonul de jandarmi şi detaşamentul de dragoni.

— Doreşti să te urci în şaretă sau să mergi pe jos, domnule ? întrebă căpitanul.

— Pe jos, pe jos, domnule. Ţin mult să se ştie că, lăsîndu-mă ghilotinat, îmi satisfac o fantezie, dar frică nu mi-e !

Sinistrul cortegiu străbătu piaţa Arenelor şi o apucă pe lîngă zidurile grădinii castelului Montbazon.

Şareta, cărînd cele trei cadavre, mergea în frunte, apoi veneau dragonii, apoi Morgan, mergînd singur într-un spaţiu liber de doisprezece paşi, şi, în sfîrşit, jandarmii, în frunte cu căpitanul lor.

La capătul zidului cortegiul o cîrmi spre stînga.

Deodată, prin spărtura dintre grădină şi hala cea mare, Morgan zări eşafodul care-şi înălţa spre cer cei doi stîlpi roşii, ca două braţe însîngerate.

— Ptiu ! făcu el, n-am văzut încă ghilotină pînă acuma, şi n-am ştiut că poate fi atît de urîtă.

Şi, fără să mai spună ceva, scoţîndu-şi pumnalul din cingătoare, şi-l împlîntă în piept pînă-n plăsele.

Căpitanul de jandarmi văzu mișcarea fără s-o poată împiedica, și-și îndemnă calul înspre Morgan rămas în picioare, spre marea uimire a tuturor și chiar a lui.

Dar Morgan, scoțînd unul din pistoalele de la cingătoare și ridicîndu-i piedica, spuse :

— Oprește ! ne-am înțeles că nimeni nu pune mîna pe mine. Am să mor singur, sau murim trei, rămîne de ales.

Căpitanul își dădu calul cu un pas înapoi.

— Să mergem, zise Morgan.

Și într-adevăr, o porni mai departe.

Ajuns la piciorul ghilotinei, Morgan își scoase pumnalul din rană și și-l împlîntă a doua oară, tot atît de adînc ca și întîia oară.

Un răcnet de furie mai curînd decît de durere îi scăpă din gîtlej.

— Se vede că mi-e sufletul zăvorît în trup, exclamă el.

Apoi, pe cînd ajutoarele voiau să-l sprijine ca să urce scara în vîrful căreia îl aștepta călăul, adăugă :

— Ei ! vă mai spun o dată : nu puneți mîna pe mine !

Și urcă cele șase trepte fără să se clatine.

Ajuns pe platformă, își scoase pumnalul din rană și-și dădu o a treia lovitură.

Atunci, din gură îi izbucni un înspăimîntător hohot de rîs, și aruncînd la picioarele călăului pumnalul pe care-l scosese din a treia rană, tot atît de zadarnică cît și primele două, îi spuse :

— Pe cuvîntul meu, mi-e de-ajuns. E rîndul tău acuma, și scoate-o la capăt cum ai să poți.

La un minut după aceea, capul cutezătorului tînăr căzu pe eșafod și, printr-un fenomen al implacabilei vitalități ce se vădise în el, sări și se rostogoli afară din mașinăria de supliciu.

Duceți-vă la Bourg, așa cum am fost și eu, și are să vi se spună că, pe cînd sărea și se rostogolea, capul acela a rostit numele Amélici.

Morții fură și ei executați după cel viu, așa încît cei care au fost să privească, nu numai că n-au pierdut nimic din cele ce v-am povestit, dar au avut două spectacole în loc de unul.

LIV

MĂRTURISIREA

La trei zile după evenimentele a căror povestire aţi citit-o, către ceasurile şapte seara, o trăsură acoperită de praf şi trasă de doi cai de poştă albi de spumă se opri la grilajul castelului Negrelor-Fîntîni.

Spre marea uimire a celui ce părea atît de nerăbdător să ajungă, poarta era larg deschisă, lumea sărmană umpluse curtea, iar peronul era plin de bărbaţi şi femei în genunchi.

Apoi, simţul auzului trezindu-se pe măsură ce uimirea îi ascuţea mai mult văzul, călătorul crezu că aude clinchetul unui clopoţel.

Deschise în pripă portiera vehiculului, sări jos din trăsură, străbătu curtea în grabă, se urcă pe terasă şi văzu scara ce ducea la primul etaj înţesată de lume.

Urcă scara aşa cum urcase treptele spre terasă şi auzi o şoaptă de slujbă religioasă ce-i păru că vine din camera Améliei.

Se îndreptă spre camera aceea. Era deschisă.

La căpătîi şedeau îngenunchiaţi doamna de Montrevel şi micuţul Édouard, ceva mai departe Charlotte, Michel şi fiul său.

Parohul bisericii Sfînta-Clara îi dădea cea din urmă împărtăşanie Améliei. Scena lugubră era luminată doar de pîlpîitul lumînărilor.

Cei de faţă îl recunoscură pe Roland în călătorul al cărui vehicul se oprise în faţa porţii grilajului. Lumea se feri din cale la trecerea lui iar el, cu capul descoperit, intră şi merse de îngenunchie alături de maică-sa.

Muribunda, întinsă pe spate, cu mîinile împreunate, cu capul înălţat pe perină, cu ochii ţintuiţi spre cer într-un soi de extaz, nu păru că-şi dă seama de sosirea lui Roland.

Ai fi zis că trupul îi mai era pe lumea asta, dar sufletul îi şi plutea între cer şi pămînt.

Mîna doamnei de Montrevel o căută pe cea a lui Roland și sărmana mamă, găsind-o, lăsă să-i cadă capul, în hohote de plîns, pe umărul fiului ei.

Suspinele materne, fără îndoială nu fură nici ele auzite de Amélie, cum nici prezența lui Roland nu fusese observată, căci tînăra fată rămase nemișcată ca o stană. Numai cînd împărtășania muribunzilor îi fu dată, cînd fericirea veșnică îi fu făgăduită prin cuvintele mîngîietoare ale preotului, buzele ei ca de marmură părură că se însuflețesc și șopti cu vocea stinsă, dar răspicat :

— Amin !

Atunci, clopoțelul sună din nou. Băiatul care-l ținea ieși cel dintîi, apoi cei doi dascăli ce duceau lumînările, pe urmă cel ce purta crucea... pe urmă, în sfîrșit, preotul care ținea în mîini potirul cu sfînta împărtășanie.

Toți străinii de casă plecară după cortegiu, cei ai casei și membri familiei rămaseră singuri.

Casa, cu o clipă mai înainte plină de freamăt și de lume, rămase tăcută, aproape pustie.

Muribunda nu se mișcase, buzele i se închiseseră iarăși, mîinile îi rămăseseră împreunate, ochii înălțați spre cer.

După cîteva minute, Roland se plecă la urechea doamnei de Montrevel și-i spuse pe șoptite :

— Vino mamă, am să stau de vorbă cu dumneata.

Doamna de Montrevel se ridică, îl împinse pe micuțul Edouard către patul surorii lui. Copilul se înălță în vîrful picioarelor și o sărută pe Amélie pe frunte.

Apoi, după el veni doamna de Montrevel, se aplecă asupra fiicei sale și, în sughițuri de plîns, depuse și ea un sărut pe fruntea fetei, în același loc.

La rîndul său veni și Roland, cu inima zdrobită dar cu ochii uscați. Ar fi dat mult să poată vărsa lacrimile ce-i înecau inima.

O sărută și el pe Amélie așa cum făcuse fratele lui și maică-sa. Amélie păru la fel de nesimțitoare la sărutul lui cît fusese și la celelalte două de mai înainte.

Băiatul, mergînd în frunte, doamna de Montrevel și Roland venind în urma lui Edouard, cu toții se îndreptară spre ușă.

În clipa cînd să treacă pragul, toți trei se opriră, tresărind.

Auziseră numele lui Roland, rostit limpede.

Roland se întoarse.

Amélie rosti a doua oară numele fratelui ei.

— M-ai strigat, Amélie ? întrebă Roland.

— Da, răspunse vocea muribundei.

— Singur, sau cu mama ?

— Singur.

Vocea aceea fără de nici un accent, dar cu toate acestea desăvîrşit de clară, avea ceva înghețat în ea. Părea un ecou din altă lume.

— Du-te mamă, spuse Roland. Vezi că Amélie vrea să vorbească numai cu mine.

— Oh ! Doamne, Dumnezeule ! şopti doamna de Montrevel. Mai rămîne oare vreo speranţă ?

Oricît de încet fuseseră rostite vorbele de mai sus, muribunda le auzi.

— Nu, mamă, îi răspunse ea. Dumnezeu a îngăduit să-mi mai revăd fratele, dar în noaptea asta voi fi la sînul său.

Doamna de Montrevel scoase un geamăt adînc.

— Roland ! Roland ! murmură ea, oare n-ai spune că a şi ajuns acolo ?

Roland îi făcu semn să-l lase singur. Doamna de Montrevel plecă cu Édouard.

Roland se întoarse, închise uşa şi, cu o negrăită emoţie, se îndreptă spre căpătîiul patului Améliei.

Tot trupul ei era pradă înţepenirii cadaverice, suflarea-i de-abia ar fi aburit o oglindă atît îi era de stinsă. Numai ochii, peste măsură de căscaţi, priveau fix şi străluceau, ca şi cum tot ceea ce mai rămăsese din existenţa acelui trup, pedepsit înainte de vreme, s-ar fi concentrat în ei.

Roland auzise vorbindu-se de strania stare denumită extaz şi care nu-i altceva decît catalepsie.

Înţelese că Amélie era în ghearele acelei morţi anticipate.

— Iată-mă surioară. Ce vrei să-mi spui ?

— Ştiam c-ai să soseşti, răspunse tînăra tot nemişcată, şi te-aşteptam.

— De unde ştiai c-am să vin ? întrebă Roland

— Te-am văzut venind.

Roland fu cuprins de un tremur.

— Şi, întrebă el, ştiai tu de ce-am venit ?

— Da. De-aceea m-am rugat atît de mult lui Dumnezeu, din adîncul sufletului, încît mi-a îngăduit să mă scol şi să scriu.

— Cînd ?

— Noaptea trecută.

— Şi unde-i scrisoarea ?

— Sub perna mea. Ia-o şi citeşte-o.

Roland şovăi o clipă. Sora lui nu era oare cuprinsă de delir ?

— Sărmană Amélie ! şopti Roland.

— Nu trebuie să mă plîngi, răspunse tînăra fată, mă duc să-l întîlnesc.

— Pe cine ? întrebă Roland.

— Pe cel pe care l-am iubit şi pe care tu l-ai ucis.

Roland scoase un geamăt. Sora lui delira. Despre cine voia să vorbească ?

— Amélie, venisem să te întreb...

— Despre lordul Tanlay, ştiu, răspunse tînăra fată.

— Ştii ! Dar cum ?

— Nu ţi-am spus că te-am văzut venind şi că ştiam de ce vii ?

— Atunci, răspunde-mi.

— Nu mă întoarce din drumul meu spre Dumnezeu şi spre el, Roland. Ţi-am scris, citeşte-mi scrisoarea.

Roland vîrî mîna sub pernă, încredinţat că sora lui era în delir.

Spre marea lui uimire, dădu cu mîna de o hîrtie pe care o scoase.

Era o scrisoare pusă într-un plic. Pe plic erau scrise următoarele cuvinte :

„Lui Roland, care soseşte mîine."

Se apropie de lampa de căpătîi, ca să citească mai uşor.

Scrisoarea era datată din ajun, la ceasurile unsprezece seara.

Roland citi :

„Frate, fiecare din noi doi avem a ne ierta cîte un lucru înspăimîntător..."

Roland îşi îndreptă privirile spre sora lui : era tot nemişcată. Citi mai departe :

„Mi-a fost drag Charles de Sainte-Hermine. Dar mi-a fost mai mult decît drag, m-am însoţit cu el..."

— Vai ! şopti tînărul printre dinţi. Are să moară !

— A murit ! îi spuse Amélie.

Roland scoase un strigăt de uimire.

Atît de încet rostise cuvintele la care răspunsese Amélie încît abia de le auzise el singur.

Ochii i se aplecară iarăşi pe scrisoare :

„Nu era cu putinţă nici un soi de unire între sora lui Roland de Montrevel şi şeful confraţilor lui Iehu. Iată taina teribilă pe care n-o puteam rosti şi care mă mistuia.

O singură fiinţă trebuia s-o ştie şi a aflat-o. Fiinţa aceea e *sir* John Tanlay.

Dumnezeu să-l binecuvînteze pe omul acela cu suflet leal, care-mi făgăduise să strice proiectele unei căsătorii imposibile şi care s-a ţinut de cuvînt.

Viaţa lordului Tanlay să-ţi fie scumpă şi sfîntă, o, Roland ! E singurul prieten pe care l-am avut în durerea mea, singurul om ale cărui lacrimi s-au amestecat cu ale mele.

Mi-a fost drag Charles de Sainte-Hermine. Am fost iubita lui. Iată lucrul cumplit pe care-l ai a mi-l ierta.

Dar, în schimb, tu eşti pricina morţii sale : iată lucrul cumplit pe care ţi-l iert.

Şi acum, vino repede, o, Roland, pentru că nu trebuie să mor decît cînd tu vei fi sosit.

Murind, am să-l revăd. Murind, am să-l întîlnesc ca să nu mă mai despart niciodată de el. Sînt fericită că mor."

Totul era limpede şi precis, era evident că în scrisoarea aceea nu exista nici urmă de delir.

Roland o reciti încă de două ori şi rămase o clipă nemişcat, mut, gîfîind, plin de îngrijorare. Dar, în sfîrşit, mila birui mînia.

Se apropie de Amélie, întinse mîna deasupra ei şi cu glas blînd îi spuse :

— Surioară, te iert.

O uşoară tresărire scutură trupul muribundei :

— Şi acum, spuse ea, cheam-o pe mama. In braţele ei trebuie să mor.

Roland se duse la uşă şi o strigă pe doamna de Montrevel.

Camera ei era deschisă. Aştepta, bine înţeles, şi alergă la chemare.

— Ce-i ? întrebă ea, nerăbdătoare.

— Nimic, răspunse Roland, afară doar că Amélie doreşte să moară în braţele dumitale.

Doamna de Montrevel intră şi se duse să îngenuncheze în faţa patului fiicei sale.

Atunci, ca şi cum un braţ nevăzut dezlegase legăturile ce păruseră c-o ţintuiesc în culcuşul morţii, Amélie, săltîndu-se încetişor, desprinzîndu-şi mîinile din împreunarea lor pe piept şi lăsînd să-i alunece o mînă în mîna maicii sale, zise :

— Mamă, mi-ai dat viaţa şi tu mi-o ridici. Fii binecuvîntată. E tot ce-ai putut să faci ca mamă pentru mine, fiindcă pentru fata dumitale nu mai era fericire cu putinţă pe lumea asta.

Pe urmă, deoarece Roland trecuse să-ngenunche de partea cealaltă a patului, lăsînd să-i cadă cealaltă mînă în mîna lui, aşa cum făcuse şi cu maică-sa, îi spuse :

— Ne-am iertat amîndoi unul pe altul, frate.

— Da, biata mea Amélie, răspunse Roland, şi trag nădejde c-am făcut-o din adîncul sufletelor noastre.

— Nu mai am a-ţi cere decît un ultim lucru.

— Care ?

— Să nu uiţi că lordul Tanlay a fost cel mai bun prieten al meu.

— Fii liniştită, răspunse Roland, viaţa lordului Tanlay mi-e sfîntă.

Amélie îşi trase suflarea.

Apoi, cu o voce în care ar fi fost cu neputinţă de recunoscut altă schimbare afară de o slăbire din ce în ce mai accentuată, ea spuse :

— Adio, Roland ! Adio mamă. Să-l îmbrăţişaţi pe Edouard din parte-mi.

Apoi, cu un strigăt smuls din inimă, în care era mai multă bucurie decît tristeţe, exclamă :

— Iată-mă, Charles, iată-mă...

Şi recăzu pe pat, trăgînd cu ea, în mişcarea pe care-o făcuse, amîndouă mîinile, care i se împreunară pe piept.

Roland şi doamna de Montrevel se ridicară şi se aplecară asupra ei, fiecare din cîte o parte.

Amélie îşi reluase poziţia pe care o avusese dintr-un început. Numai că pleoapele i se închiseră şi slaba răsuflare ce-i ieşea din piept i se stinsese.

Martiriul se împlinise.

Amélie murise.

LV

INVULNERABILUL

Amélie murise în noaptea de luni spre marţi, adică de 2 spre 3 iunie 1800.

În seara zilei de joi, adică la 5 iunie, sala operei mari, unde se da a doua reprezentaţie a operei *Ossian*, sau *Barzii*, era tixită de lume.

Se ştia ce admiraţie profundă avea primul consul pentru cîntecele culese de Macpherson şi, atît din adulaţie, cît şi pentru calitatea alegerii literare, Academia naţională de muzică comandase o operă care, cu toate stăruinţele făcute, nu sosise decît la vreo lună după ce generalul Bonaparte părăsise Parisul ca să se întîlnească cu armata de rezervă.

La balconul din stînga, un amator de muzică se deosebea de rest prin atenţia concentrată cu care urmărea spectacolul, cînd, în pauza de după actul întîi, plasatoarea, strecurîndu-se printre cele două rînduri de fotolii, se apropie de el şi-l întrebă în şoaptă :

— Iertaţi-mă, domnule, nu sînteţi dumneavoastră cumva lordul Tanlay ?

— Ba da, răspunse amatorul de muzică.

— În cazul acesta, milord, un tînăr care ar avea să vă facă, zice el, o comunicare de cea mai mare importanță, vă roagă să fiți atît de bun să veniți să vă întîlniți cu el pe culoar.

— O ! o ! exclamă *sir* John. Un ofițer ?

— E îmbrăcat ca burghez, milord, dar ținuta lui s-ar părea că e într-adevăr a unui militar.

— Bine ! zise *sir* John, știu despre ce-e vorba.

Se ridică și se duse după plasatoare.

La capătul culoarului aștepta Roland.

Lordul Tanlay nu păru deloc surprins că-l vede. Numai că înfățișarea severă a tînărului înăbuși în el primul elan de prietenie adîncă ce l-ar fi făcut să se arunce la pieptul celui ce-l chemase.

— Iată-mă, domnule, spuse *sir* John.

Roland se înclină.

— Vin de la hotelul dumneavoastră, milord, începu să vorbească Roland. După cît se pare, de-o bucată de vreme ați luat precauțiunea de-a spune portarului unde vă duceți, pentru ca cei ce ar avea treburi cu dumneavoastră să știe unde să vă întîlnească.

— E-adevărat, domnule.

— Precauția e bună, mai ales pentru oamenii care, venind de departe și fiind grăbiți ca mine, n-au răgaz să-și piardă vremea.

— Atunci, întrebă *sir* John, ați părăsit armata și ați venit la Paris numai ca să mă vedeți pe mine ?

— Numai pentru asemenea cinste, milord. Și nădăjduiesc că veți ghici pricina grabei mele și mă veți scuti de alte explicații !

— Domnule, răspunse *sir* John, din clipa de față stau la dispoziția dumneavoastră.

— Mîine, la ce oră se vor putea înfățișa domniei-voastre doi prieteni de-ai mei, milord ?

— De la ora șapte de dimineață pînă la miezul nopții, domnule. Afară doar de nu v-ar conveni mai mult să facem asta numaidecît ?

— Nu, milord. Abia am sosit și-mi trebuie un timp să-i găsesc pe cei doi prieteni și să le dau instrucțiunile necesare. Așa că, după toate probabilitățile, nu vă vor stingheri decît mîine între ceasurile unsprezece și amiază. Dar v-aș rămîne

foarte îndatorat dacă chestiunile pe care le avem de lichidat prin mijlocirea lor s-ar putea lichida în cursul aceleiaşi zile.

— Cred că lucrul e cu putinţă, domnule, şi de vreme ce e vorba de a împlini dorinţa dumneavoastră, întîrzierea nu va fi pricinuită de mine.

— Asta e tot ce doream să ştiu, milord. Aş fi tare mîhnit să vă stingheresc mai mult.

Şi Roland salută.

Sir John îi răspunse la salut. Şi, în timp ce tînărul nostru se depărta, el se întoarse la balcon şi se duse să-şi reia locul.

Toate vorbele schimbate fuseseră şi de-o parte şi de alta rostite cu glas stăpînit şi cu chip atît de indiferent, încît persoanele de prin preajmă nici n-ar fi putut bănui c-ar exista nici cea mai mică neînţelegere între doi inşi ce se salutaseră cu atîta curtenie.

Era ziua cînd ministrul de război primea audienţe. Roland se înapoie la hotelul său, şterse toate urmele călătoriei pe care-o făcuse, se urcă în trăsură şi, la orele zece fără cîteva minute, mai putu încă să se anunţe la cetăţeanul Carnot.

Două pricini îl mînaseră acolo : mai întîi o comunicare verbală pe care-o avea de făcut ministrului de război din partea primului consul ; apoi, speranţa de a găsi în salonul de aşteptare de la minister pe cei doi martori de care avea nevoie pentru a pune la punct întîlnirea sa pe teren cu *sir* John.

Totul se petrecu aşa cum sperase Roland. Ministrul de război primi prin el amănuntele cele mai exacte în privinţa trecerii peste Saint-Bernard şi a situaţiei armatei, iar Roland găsi în saloanele ministeriale cei doi prieteni pe care-i căuta.

Cîteva cuvinte au fost de ajuns ca să-i pună la curent. Militarii, de altfel, sînt înţelegători în asemenea soiuri de destăinuiri.

Roland vorbi de-o insultă gravă, care va rămîne tainică chiar pentru cei ce-ar trebui să asiste la pedepsirea ei. Declară a fi cel ofensat şi ceru alegerea armelor şi, în reglementarea luptei, toate avantajele destinate celor ofensaţi.

Cei doi tineri aveau misiunea de a se înfăţişa a doua zi la ceasurile nouă de dimineaţă la hotelul Mirabeau, în strada Richelieu, şi să se-nţeleagă cu cei doi martori ai lordului Tanlay, după care ar urma să vină să-l întîlnească pe Roland la hotelul Paris, pe aceeaşi stradă.

Roland se întoarse la el pe la unsprezece, scrise timp de un ceas, sau cam așa ceva, se culcă și adormi.

La nouă și jumătate cei doi prieteni ai săi veniră la el. Se despărțiseră tocmai de *sir* John.

Sir John recunoscuse toate drepturile lui Roland, declarase că nu va discuta nici una din condițiile duelului și că, de vreme ce Roland se socotea cel ofensat, el avea a dicta condițiile.

Cînd ei își arătară mirarea că discută cu el și nu cu doi prieteni de-ai lui cu care crezuseră că vor avea de-a face, lordul Tanlay le răspunse că la Paris nu cunoștea pe nimeni destul de apropiat ca să-i încredințeze asemenea chestiune, și nădăjduia așadar că, pe teren, unul din cei doi prieteni ai lui Roland va trece de partea lui și-l va asista. În sfîrșit, în toate privințele au găsit că lordul Tanlay s-a comportat ca un gentilom desăvîrșit.

Roland declară că cererea adversarului, în privința unuia din martorii săi, era nu numai justă, dar și firească, și împuternici pe unul dintre cei doi tineri să-l asiste pe *sir* John și să-l reprezinte.

Mai rămînea, din partea lui Roland, de dictat condițiile luptei.

Duelul avea să se facă cu pistoale.

După ce se vor încărca cele două pistoale, adversarii aveau să se așeze la cinci pași unul de altul. La a treia lovitură bătută din mîini de către martori, vor trage.

Era, după cum se vede, un duel pe moarte, în care cel ce nu va ucide, însemna că-și iertă evident adversarul.

De aceea, cei doi tineri își sporiră obiecțiunile, dar Roland stărui, declarînd că, fiind singurul în măsură să judece gravitatea ofensei ce-i fusese făcută, o socotea destul de gravă pentru ca repararea ei să aibă loc așa și nu altfel.

Trebuiră să cedeze în fața unei asemenea încăpățînări.

Totuși, cel dintre prietenii lui Roland care trebuia să-l asiste pe *sir* John, făcu toate rezervele cu putință, declarînd că el nu se angaja nicidecum pentru clientul său și că, de nu va avea un ordin absolut din partea lui, nu va îngădui niciînd un asemenea măcel.

— Nu te înfierbînta, dragă prietene, îi spuse Roland. Îl cunosc pe *sir* John și cred că va fi mai înțelegător decît dumneata.

Cei doi tineri plecară și se înfățișară iarăși lui *sir* John.

Îl găsiră luîndu-şi prînzul după moda englezească, adică cu un biftec, cartofi şi ceai.

La vederea lor, *sir* John se ridică şi-i pofti să ia masa cu el, dar, la refuzul lor, le spuse că le stă la dispoziţie.

Cei doi prieteni ai lui Roland începură prin a-l vesti pe lordul Tanlay că putea conta pe unul din ei ca să-l asiste.

Pe urmă, cel care rămăsese de partea lui Roland, stabili condiţiile luptei.

La fiecare cerere a lui Roland, *sir* John înclina capul în semn de consimţire şi se mulţumea să răspundă :

— Foarte bine.

Cel dintre tineri ce-şi luase sarcina să-l reprezinte, voi să facă unele observaţii asupra modului de luptă care trebuia, afară doar de o întîmplare imposibilă, să se încheie cu moartea ambilor combatanţi. Dar lordul Tanlay îl rugă să nu mai stăruie.

— Domnul de Montrevel este un bărbat civilizat. Nu doresc să-l contrariez în nici un fel. Ceea ce face, e bine făcut.

Mai rămînea ora la care aveau să se întîlnească pe teren.

Asupra acelui punct, ca şi asupra celorlalte, lordul Tanlay se ţinea cu totul la dispoziţia lui Roland.

Cei doi martori îl părăsiră pe *sir* John încă şi mai încîntaţi de el la această a doua întîlnire decît la cea dintîi.

Roland îi aştepta. Li îi povestiră totul.

— Ce v-am spus eu ? exclamă Roland.

Îl întrebară de ceas şi de loc. Roland hotărî ceasurile şapte seara, în aleea la Muette : la timpul acela pădurea era aproape pustie, iar lumina va fi încă destul de bună — să nu uităm că era în luna iunie — pentru ca doi adversari să se poată bate cu oricare armă ar fi fost.

Nimeni nu vorbise de pistoale. Cei doi tineri îi propuseră lui Roland să ia pistoale de la un armurier.

— Nu, răspunse Roland. Lordul Tanlay are o pereche de pistoale minunate de care m-am şi slujit o dată. Dacă nu i-e silă să se bată cu pistoalele acelea, le prefer tuturor celorlalte.

Cel dintre tinerii ce trebuia să-i slujească de martor lui *sir* John plecă să-şi găsească clientul şi îi puse ultimele trei întrebări, şi anume : dacă ceasul şi locul întîlnirii pe teren îi conveneau şi dacă voia să se slujească în luptă de pistoalele sale.

Lordul Tanlay, potrivindu-şi ceasul după cel al martorului şi dîndu-i cutia cu pistoalele, răspunse că este de acord.

— Să vin să vă iau, milord ? întrebă tînărul.

Sir John zîmbi cu melancolie.

— De prisos, răspunse el. Sînteţi prietenul domnului de Montrevel, drumul are să vă fie mai plăcut cu el decît cu mine. Aşa că, duceţi-vă cu el. Eu voi veni călare, cu sluiitorul meu, şi mă veţi găsi la locul întîlnirii.

Tînărul ofiţer îi raportă răspunsul lui Roland.

— Ce v-am spus eu ? exclamă el.

Era amiază. Mai aveau şapte ceasuri înaintea lor. Roland îi lăsă pe cei doi prieteni ai săi să plece după treburile lor.

La şase şi jumătate precis, trebuiau să fie în faţa uşii lui Roland, cu trei cai şi doi slujitori.

Ca să nu fie tulburaţi în vreun fel, era nevoie să se dea tuturor pregătirilor duelului aspectul unei plimbări.

Exact cînd bătu ceasul şase şi jumătate, slujitorul de la hotel îl vesti pe Roland că e aşteptat în faţa uşii dinspre stradă.

Erau cei doi martori şi cei doi slujitori. Unul dintre aceştia din urmă ţinea de căpăstru un cal.

Roland le făcu un semn de afectuoasă prietenie celor doi ofiţeri şi încălecă.

Pe urmă, trecînd pe bulevarde, ajunseră în piaţa Ludovic al XV-lea şi în sfîrşit la Champs-Elysées.

În timpul drumului se repetă iarăşi fenomenul acela ciudat care-l uimise în aşa măsură pe *sir* John cînd Roland se bătuse în duel cu domnul de Barjols.

Roland fu de-o veselie ce s-ar fi putut crede exagerată dacă, bine înţeles, n-ar fi fost atît de sinceră.

Cei doi tineri, care ştiau ce înseamnă curajul, rămaseră uimiţi în faţa unei asemenea nepăsări. Ar fi înţeles-o într-un duel obişnuit, în care sîngele rece şi dibăcia dau speranţă celui ce le are că-şi va răpune adversarul. Dar într-o luptă ca aceea spre care se îndreptau, nici sîngele rece şi nici dibăcia nu-i putea salva pe luptători dacă nu de moarte, cel puţin de-o rănire înfricoşătoare.

În afară de asta, Roland dădea pinteni calului ca unul ce are mare zor să ajungă, aşa că ajunse la unul din capetele aleii la Muette cu cinci minute înainte de ora fixată.

Un bărbat se plimba pe alee.

Roland îl recunoscu pe *sir* John.

Cei doi tineri cercetară amîndoi deodată expresia de pe fața lui Roland la vederea adversarului său.

Spre marea lor uimire, singura expresie ce se arătă pe fața tînărului nostru fu cea a unei bunevoințe aproape duioase.

Cît ai clipi le fu de-ajuns celor patru actori principali ai scenei ce-avea să se desfășoare, să se unească și să se salute.

Sir John era de un calm desăvîrșit, dar chipul lui păstra o urmă adîncă de melancolie.

Era evident că întîlnirea aceea i se părea tot atît de dureroasă pe cît îi părea de plăcută lui Roland.

Descălecară. Unul din martori luă cutia cu pistoale din mîinile unui slujitor, poruncindu-le celorlalți să meargă mai departe pe alee, ca și cum ar plimba caii stăpînilor lor. Nu trebuiau să se întoarcă decît la auzul focurilor de pistoale. Slujitorul lui *sir* John trebuia și el să se unească cu ceilalți și să facă același lucru ca și ei.

Cei doi adversari și cei doi martori intrară în pădure, înfundîndu-se în adîncul desișului, ca să găsească un loc potrivit.

De altfel, așa cum prevăzuse Roland, pădurea era pustie. Ceasul cinei îi întorseseră la ei acasă pe toți cei ce ieșiseră să se plimbe.

Găsiră un soi de poiană ce părea făcută anume pentru împrejurarea în care se aflau.

Martorii se uitară la Roland și la *sir* John.

Aceștia făcură un semn de încuviințare cu capul.

— Nici o schimbare? întrebă unul din martori adresîndu-se lordului Tanlay.

— Întrebați-l pe domnul de Montrevel, răspunse lordul Tanlay. Mă aflu aici în deplină dependență de el.

— Nici una, spuse Roland.

Pistoalele fură scoase din cutie și trecură la încărcarea lor.

Sir John se ținea la o parte, scotocind prin ierburile înalte cu cravașa.

Roland se uită la el și păru că șovăie o clipă. Apoi, luînd o hotărîre, se îndreptă spre el. *Sir* John înălță capul și așteptă cu vădită speranță.

— Milord, începu Roland să vorbească, aș putea avea de ce să mă plîng de dumneavoastră în anumite privințe, dar totuși vă cred om de cuvînt.

— Și aveți dreptate, domnule, răspunse *sir* John.

— Sînteți în stare, dacă-mi veți supraviețui, să vă țineți de promisiunea pe care mi-ați dat-o la Avignon ?

— Nu văd nici o probabilitate să vă supraviețuiesc, domnule, răspunse lordul Tanlay. Dar puteți dispune de mine cum veți voi atîta timp cît îmi va mai rămîne o suflare de viață în trup.

— E vorba de ultimele dispoziții de luat în privința trupului meu.

— Fi-vor ele aceleași aici ca și la Avignon ?

— Aceleași aici ca și acolo, milord.

— Bine... puteți fi liniștit cu desăvîrșire.

Roland îl salută pe *sir* John și se întoarse la cei doi prieteni ai săi.

— În caz de nenorocire, ai a ne face vreo recomandare specială, întrebă unul din ei.

— Una singură.

— Fă-o.

— Să nu vă împotriviți în nici un fel la cele ce va hotărî milord Tanlay în privința trupului și înmormîntării mele. De altfel, iată în mîna stîngă un bilet care îi e destinat în cazul în care aș fi ucis fără să fi avut timpul de a rosti cîteva cuvinte. Aveți să-mi desfaceți mîna și să-i dați biletul.

— Asta-i tot ?

— Tot.

— Pistoalele sînt încărcate.

— Ei, atunci, dați-i de știre lordului Tanlay.

Unul dintre cei doi tineri se desprinse de grup și se îndreptă spre *sir* John.

Celălalt măsură cinci pași.

Roland văzu că distanța era mai mare decît crezuse.

— Iertare, am spus trei pași.

— Cinci, răspunse ofițerul care măsura distanța.

— Nicidecum, dragă prietene, te înșeli.

Se întoarse către *sir* John și martorul său, întrebîndu-i din ochi.

— Trei pași e foarte bine, răspunse *sir* John înclinîndu-se.

Nu se mai putea spune nimic de vreme ce adversarii erau de aceeaşi părere.

Cei cinci paşi fură reduşi la trei.

Apoi, două săbii fură culcate pe pămînt, ca să hotărniceasca distanţa.

Sir John şi Roland se apropiară, fiecare de partea sa, pînă ce atinseră lama săbiilor cu vîrfurile încălţărilor lor.

Atunci li se puseră fiecăruia cîte-un pistol încărcat în mînă.

Amîndoi se salutară, ca să arate că erau gata.

Martorii se îndepărtară. Trebuiau să bată de trei ori din palme.

La bătaia întîia, adversarii ridicau piedica, la a doua se ochiau, la a treia descărcau pistoalele.

Cele trei bătăi din mîini răsunară la distanţă egală împresuraţi de liniştea cea mai adîncă. S-ar fi zis că şi vîntul tăcuse, că pînă şi frunzele copacilor amuţiseră.

Adversarii erau calmi, dar o spaimă vădită se întipărea pe feţele celor doi martori.

La bătaia a treia, cele două împuşcături răsunară cu atîta simultaneitate, încît nu se auzi decît una singură.

Dar, spre marea uimire a martorilor, amîndoi luptătorii rămaseră în picioare.

În clipa cînd să tragă, Roland îşi abătu pistolul de la ţintă, aplecîndu-l spre pămînt.

Lordul Tanlay îl ridicase pe al lui şi frînsese o creangă în spatele lui Roland, la trei picioare deasupra capului său.

Fiecare din cei doi duelişti era evident uimit de un lucru: că era încă viu după ce-şi cruţase adversarul.

Roland fu primul care prinse a vorbi:

— Milord! exclamă el. Sora mea mi-a spus răspicat că sînteţi cel mai generos om de pe faţa pămîntului.

Şi, aruncînd pistolul departe de el, întinse braţele către *sir* John.

Sir John se repezi.

— Ah! înţeleg, zise el. Şi de data asta ai dorit să mori, dar, din fericire, Dumnezeu n-a îngăduit să fiu tocmai eu ucigaşul dumitale!

Cei doi martori se apropiară.

— Ce s-a-ntîmplat? întrebară ei.

— Nimic, răspunse Roland, numai că, hotărît să mor, voiam cel puţin să cad doborît de mîna omului pe care-l iubesc cel mai tare pe lume. Din nenorocire, aşa cum aţi văzut, a dorit să moară mai curînd el decît să mă ucidă. Haidem, adăugă Roland cu glas surd, văd că treaba asta trebuie s-o las în seama austriecilor.

Apoi, aruncîndu-se iarăşi în braţele lordului Tanlay şi strîngînd mîinile celor doi prieteni, mai spuse :

— Iertaţi-mă, domnilor, dar primul consul va să dea o mare bătălie în Italia şi n-am timp de pierdut dacă mai vreau să iau parte la ea.

Şi, lăsîndu-l pe *sir* John să dea lămuririle pe care ofiţerii socoteau că se cuvine să le ceară, Roland o apucă spre alee, sări pe calul său şi se întoarse spre Paris în galop.

Posedat încă de fatala-i manie de-a muri, v-am spus care-i era cea din urmă nădejde.

LVI

ÎNCHEIERE

Între timp, armata franceză îşi continuase marşul, şi, la 2 iunie, intrase în Milan.

Întîmpinase o slabă rezistenţă : fortul Milan fusese blocat. Murat, trimis la Plaisance, cucerise localitatea fără nici o greutate. În sfîrşit, Lannes îl bătuse pe generalul Ott la Montebello.

Pe noile poziţii, se aflau în spatele armatei austriece fără ca aceasta să fi bănuit.

În noaptea de 8 iunie sosise un curier de la Murat care, așa cum am spus mai sus, ocupase Plaisance. Murat interceptase o depeșă a generalului Mélas și o trimitea primului consul.

Depeșa vestea capitularea Genovei, Masséna, după ce-și mîncase caii, cîinii, pisicile și șoarecii, se văzuse silit să se predea.

Mélas, de altfel, vorbea despre armata de rezervă cu cel mai profund dispreț. Spunea că prezența lui Bonaparte în Italia este pur și simplu o născocire, el știind din sursă sigură că primul consul era tot la Paris.

Erau toate vești ce trebuiau comunicate fără întîrziere lui Bonaparte, capitularea Genovei situîndu-le printre cele de categorie proastă.

În consecință, Bourrienne îl trezi pe general la orele trei noaptea și-i traduse telegrama.

Cel dintîi cuvînt al lui Bonaparte fu :

— Bourrienne, nu știi nemțește !

Dar Bourrienne reîncepu traducerea vorbă cu vorbă.

După această lectură de-a doua, generalul se sculă, trezi pe toată lumea, dădu ordinele pe care le avea de dat, pe urmă se culcă din nou și adormi.

În aceeași zi părăsi Milanul, își stabili cartierul general la Stradella, rămase acolo pînă la 12 iunie, plecă de-acolo în 13 și, mergînd spre Scrivia, străbătu Montebello, unde văzu cîmpul de bătălie încă sîngerînd și încă sfîșiat de victoria lui Lannes. Urmele morții se vedeau pretutindeni. Biserica era plină ochi de morți și de răniți.

— Drace ! exclamă primul consul adresîndu-se învingătorului, se pare că aici a fost măcel grozav !

— Atît de înfierbîntat, generale, încît oasele pîrîiau în divizia mea ca grindina ce cade în geamlîc.

La 11 iunie, în timp ce generalul era la Stradella, Desaix făcu joncțiunea cu el.

Eliberat, în virtutea capitulării localității El-Arich, sosise la Toulon în 6 mai, adică tocmai în ziua în care Bonaparte plecase din Paris.

La poalele masivului Saint-Bernard, primul consul primise o scrisoare de la Desaix, prin care îl întreba dacă trebuia să plece spre Paris sau să facă joncțiunea cu armata.

— Ei da, sigur. Să plece la Paris! răspunse Bonaparte. Scrieți-i să se-ntîlnească cu noi în Italia, oriunde am fi, la cartierul general.

Bourrienne îi scrisese și, așa cum v-am spus, Desaix sosise în 11 iunie la Stradella.

Primul consul îl primise cu îndoită bucurie. Mai întîi regăsea un om lipsit de ambiție, un ofițer inteligent și un prieten devotat. Apoi, Desaix sosea tocmai la timp ca să-l înlocuiască în comandamentul diviziei sale pe Boubet, care fusese ucis.

Pe baza unui fals raport al generalului Gardanne, primul consul crezuse că dușmanul refuza lupta și se retrăgea către Genova. Îl trimise pe Desaix cu divizia lui pe drumul către Novi ca să-i taie retragerea.

Noaptea din 13 spre 14 se petrecuse cum nu se poate mai liniștit. În ajun, cu toate că se dezlănțuise o furtună, fusese o încăierare din care austriecii ieșiră bătuți. S-ar fi zis că natura și oamenii erau osteniți și se odihneau.

Bonaparte era liniștit: un singur pod exista peste Bormida, dar i se spusese că podul fusese tăiat.

Avanposturi fuseseră așezate cît mai înaintate cu putință înspre Bormida, ținîndu-se legătura prin grupuri de cîte patru oameni.

Toată noaptea inamicul și-o petrecu trecînd rîul.

La ceasurile două de noapte, două din grupurile de cîte patru oameni fură surprinse. Șapte oameni fură măcelăriți, al optulea se întoarse și strigînd: „La arme"! se năpusti într-unul din avanposturi.

În aceeași clipă un curier fu trimis la primul consul care se culcase în noaptea aceea la Torre-di-Garofolo.

Dar, în așteptarea ordinelor ce-aveau să sosească, alarma sună pe tot frontul.

Trebuie să fi fost de față la o asemenea scenă ca să-ți faci o idee despre efectul pe care-l produce asupra unei armate adormite bătaia tobelor ce cheamă soldatul la arme la ceasurile trei în puterea nopții.

Pînă și cei mai viteji sînt cuprinși de înfiorare.

Soldații se culcaseră îmbrăcați. Toți se sculară și alergară să-și apuce armele așezate în piramide.

Pe întinsa cîmpie de la Marengo se formară liniile de luptă. Bătaia tobelor se întindea ca o dîră lungă de praf, iar prin semiobscuritate se zărea alergînd şi frămîntîndu-se avangarda.

Cînd se lumină de ziuă, trupele noastre ocupau poziţiile următoare :

Divizia Gardanne şi divizia Chamberlhac, formînd avangarda înaintată, erau în campament la ferma Petra-Bona, adică în unghiul pe care-l face drumul de la Marengo la Tortone cu apa Bormidei ce taie drumul, trecînd mai departe, să se verse în Tanaro.

Corpul de armată, comandat de generalul Lannes, era în faţa satului San-Giuliano, acelaşi pe care primul consul, cu trei luni mai înainte, i-l arătase pe hartă lui Roland, spunîndu-i că acolo se va hotărî soarta viitoarei campanii.

Garda consulilor era aşezată în spatele trupelor generalului Lannes, la o depărtare de vreo cinci sute de stînjeni.

Brigada de cavalerie, sub ordinele generalului Kellermann, şi cîteva escadroane de husari şi de vînători formau aripa stîngă şi umpleau în prima linie intervalele dintre diviziile Gardanne şi Chamberlhac.

O a doua brigadă de cavalerie, comandată de generalul Champeaux, forma aripa dreaptă şi completa în linia a doua intervalele cavaleriei lui Lannes.

În sfîrşit, regimentul al 12-lea de husari şi al 21-lea de vînători, trecute de Murat sub ordinele generalului Rivaud, ocupau gura văii Salo, situată în extrema dreaptă a poziţiei generale.

Toate unităţile la un loc puteau număra douăzeci şi cinci, douăzeci şi şase de mii de oameni, fără a socoti cei vreo zece mii de oameni din diviziile Monnier şi Boudet, comandate de Desaix şi despărţite de armată deoarece plecaseră să taie retragerea inamicului pe drumul dinspre Genova.

Numai că, în loc să bată în retragere, inamicul ataca.

Într-adevăr, în timpul zilei de 13, generalul Mélas, generalul şef al armatei austriece, terminase de adunat trupele generalilor Haddick, Kaim şi Ott, trecuse peste rîul Tanaro şi venise să-şi aşeze tabăra în faţa localităţii Alexandria, cu treizeci şi şase de mii de infanterişti, şapte mii de călăraşi şi o artilerie numeroasă, cu tunuri multe şi cai buni.

Pe la orele patru de dimineață, schimburi de focuri se angajară pe frontul din dreapta, și generalul Victor fixa fiecăruia linia de bătaie.

La ceasurile cinci, Bonaparte fu deșteptat de bătaia tunurilor.

În clipa în care se îmbrăca în mare grabă, un aghiotant al generalului Victor alergă să-l vestească cum că dușmanul trecuse apa Bormidei și bătălia începuse pe tot frontul.

Primul consul își ceru calul, sări în șa și-o porni în galop spre locul unde se angajase bătălia.

De pe vîrful unei coline văzu poziția celor două armate.

Inamicul era în formație de trei coloane : cea din stînga, alcătuită din toată cavaleria și infanteria ușoară, se îndrepta spre Castel-Ceriolo, pe drumul dinspre Salo ; în timp ce coloanele din centru și din dreapta, sprijinindu-se una pe cealaltă și cuprinzînd corpurile de infanterie ale generalilor Haddick, Kaim și O'Reilly, precum și rezerva de grenadieri de sub ordinele generallului Ott, înaintau pe drumul dinspre Tortona, spre izvoarele Bormidei.

La primii pași făcuți dincolo de rîu, cele două coloane din urmă se ciocniseră cu trupele generalului Gardanne, care, așa cum am spus mai sus, erau postate la ferma și pe viroaga de la Petra-Bona. Zgomotul artileriei, ce mergea în fruntea celor două coloane, îl atrăsese pe Bonaparte pe cîmpul de bătaie.

Sosi tocmai în clipa cînd divizia lui Gardanne, zdrobită de focul artileriei inamice, începuse să se retragă și cînd generalul Victor pornise cu divizia Chamberlhac în ajutorul ei.

Sprijiniți de mișcarea trupelor generalului Victor, oamenii lui Gardanne își organizau retragerea în ordine și ocupau satul Marengo.

Situația era gravă. Toate combinațiile generalului șef fuseseră răsturnate. În loc să atace, așa cum îi stătea în obicei, cu forțele masate în chip savant, se vedea el însuși atacat mai înainte de a fi putut să-și concentreze trupele.

Profitînd de terenul care se lărgea în fața lor, austriecii nu mai mergeau în coloană ci se desfășurau în linii paralele cu cele ale generalilor Gardanne și Chamberlhac. Numai că erau doi contra unul !

Linia întîia a dușmanilor era comandată de generalul Haddick. A doua de generalul Mélas. A treia de generalul Ott.

La o foarte mică depărtare, în fața rîului Bormida, se află un pîrîiaș numit Fontanone. Pîrîiașul acela curge prin fundul unei rîpi adînci ce formează un semicerc în jurul satului Marengo și-l apără.

Generalul Victor băgase de seamă ce folos se putea trage din asemenea fortificație naturală și se slujise de ea ca să regrupeze diviziile lui Gardanne și Chamberlhac.

Bonaparte, aprobînd hotărîrile generalui Victor, îi trimise vorbă să apere Marengo pînă la limita posibilităților: lui îi trebuia timp ca să-și poată recunoaște jocul pe marea tablă de șah cuprinsă între Bormida, Fontanone și Marengo.

Prima măsură de luat avea să fie rechemarea corpului comandat de Desaix, ce se afla în marș, așa cum am mai spus, ca să taie drumul spre Genova.

Bonaparte trimise doi sau trei aghiotanți, ordonîndu-le să nu se oprească pînă nu dau de corpul de armată al lui Desaix.

Apoi așteptă, înțelegînd că nu era nimic altceva de făcut decît să bată în retragere cît mai organizat cu putință, pînă în clipa cînd o armată alcătuită dintr-o masă compactă i-ar îngădui nu numai să oprească retragerea, ci chiar să ordone înaintarea.

Numai că așteptarea era cumplită.

Într-o clipă acțiunea fusese din nou angajată pe toată linia. Austriecii ajunseră pînă la marginea Fontanonei, dar celălalt mal al apei era în mîinile francezilor. Se trăgeau focuri de pușcă de ambele părți ale rîpei. Își trimiteau unii altora gloanțe la o bătaie de pistol.

Apărat de o artilerie grozavă, dușmanul, superior ca număr, n-avea decît să se întindă ca să ne încercuiască.

Generalul Rivaud, din divizia lui Gardanne, vede că dușmanul se pregătește să opereze asemenea mișcare.

Atunci iese din satul Marengo, așază un batalion în cîmpia netedă și descoperită și-i ordonă să moară pînă la unul, dar să nu dea înapoi nici măcar un pas. Apoi, în timp ce batalionul nostru slujește de țintă artileriei inamice, își orînduiește cavaleria în coloană, înconjură batalionul și cade în spatele a trei mii de austrieci care înaintau în pas de șarjă, îi respinge,

îi împrăştie şi, cu toate că este rănit de un localnic din Biscaya, îi sileşte să se retragă, ca să se regrupeze în dosul liniilor.

După care, vine să se aşeze la dreapta batalionului care nu se clintise din loc.

Dar, în timpul acesta, divizia lui Gardanne, care de dimineaţă lupta contra duşmanului, fu respinsă în Marengo, unde este urmată de prima linie a austriecilor, care forţă curînd şi divizia lui Chamberlhac să se retragă în spatele satului.

Acolo, un aghiotant al generalului şef dă ordin celor două divizii să se unească şi cu orice preţ să recucerească Marengo.

Generalul Victor îi regrupează, se aşază în fruntea lor, pătrunde pe străzile pe care austriecii n-avuseseră timp să le baricadeze, recucereşte satul, îl pierde iarăşi, apoi iar îl recîştigă. Pe urmă, zdrobit de numărul duşmanilor, îl pierde pentru ultima oară.

E drept că nu-i decît unsprezece dimineaţa şi că, la ceasul acela, Desaix, ajuns de aghiotanţii lui Bonaparte, vine-ntr-o goană de mănîncă pămîntul.

În timpul acesta, cele două divizii ale lui Lannes au sosit în ajutorul diviziilor prinse în luptă. Ajutorul lor îi înlesneşte lui Gardanne şi Chamberlhac să-şi refacă liniile în paralelă cu inamicul care năvăleşte în acelaşi timp şi prin Marengo şi prin dreapta şi prin stînga satului.

Austriecii sînt pe cale să ne încercuiască.

Lannes, alcătuindu-şi centrul din cele două divizii reunite ale generalului Victor, se întinde în flanc cu cele două divizii ale sale mai puţin trudite, ca să le opună celor două aripi austriece. Cele două corpuri, unul exaltat de un început de victorie, celălalt reîmprospătat de odihnă, se izbesc cu furie în inamic şi încăierarea, întreruptă o clipă de îndoita manevră a armatei, reîncepe pe toată linia.

După o luptă de-un ceas, piept la piept, baionetă la baionetă, corpul de armată a generalului Kaim se dă bătut şi se retrage. Generalul Champeaux, în fruntea regimentului 1 şi 8 de dragoni, îl atacă în şarjă cu toată violenţa şi sporeşte dezordinea. Generalul Watrin, cu al 6-lea de infanterie uşoară, al 22-lea şi al 40-lea de linie se ia după ei şi-i alungă cam la vreo mie de stînjeni dincolo de pîrîiaş. Dar mişcarea pe care

a făcut-o l-a despărțit de corpul său de armată. Diviziile din centru vor fi primejduite de victoria aripei drepte, așa că generalii Champeaux și Watrin sînt siliți să se întoarcă să-și reia postul pe care îl lăsase descoperit.

În clipa aceea, Kellermann făcea în aripa stîngă ceea ce făcuseră în aripa dreaptă Watrin și Champeaux. Două șarje de cavalerie străpunseră frontul dușmanului, făcînd în el găuri mari și multe. Dar în spatele primei linii găsi și o a doua linie și, necutezînd să meargă mai departe din pricina superiorității numărului, își pierdu fructul victoriei sale de o clipă.

Se făcuse ceasul amiezii.

Linia franceză, ce șerpuia ca o reptilă de flăcări pe-o lungime de aproape o leghe; fu zdrobită spre centru, de unde, retrăgîndu-se, se desprindea de aripi, părăsindu-le. Aripile se văzură așadar silite să urmeze mișcarea de regres. Kellermann la stînga, Watrin la dreapta dădură ordine oamenilor lor să se retragă.

Retragerea s-a operat în zig-zag, sub focul celor optzeci de tunuri care mergeau în fruntea batalioanelor austriece. Rîndurile se știrbeau văzînd cu ochii. Unde te întorceai nu se mai zăreau decît răniți aduși la ambulanță de camarazii lor, dintre care cei mai mulți nici nu se mai întorceau.

O divizie bătea în retragere peste-un cîmp de grîu copt. Un obuz explodă și aprinse paiele grîului uscate la vremea aceea, așa că dintr-o dată două-trei mii de oameni se aflară în mijlocul unui incendiu. Cartușierele luară foc și prinseră a exploda. O neorînduială imensă se făcu în rîndurile soldaților.

Atunci Bonaparte vîrî în luptă garda consulară. Ea sosi în pas alergător, se desfășură în linie de bătaie și opri înaintarea dușmanului. Totodată se repeziră în galop și grenadierii călare și dădură peste cap cavaleria austriacă.

În timpul acesta, divizia scăpată de incendiu se regrupă, primi muniții noi și reintră în linia întîia.

Dar, toată mișcarea n-avu alt rezultat decît să împiedice retragerea de a se preface în debandadă.

Se făcură ceasurile două.

Bonaparte privea retragerea, de pe marginea şanţului şoselei către Alexandria, unde se afla aşezat. Era singur, trecuse frîul calului pe după braţ şi arunca pietricele, plesnindu-le cu vîrful cravaşei. Ghiulele brăzdau pămîntul de jur împrejurul său.

Părea nepăsător în faţa acelei drame mari, de deznodămîntul căreia erau totuşi legate toate speranţele sale.

Niciodată nu mai jucase o partidă atît de cumplită : de o parte şase ani de victorii, de alta coroana Franţei !

Dintr-o dată păru că iese din starea aceea de visare. În mijlocul zgomotului înspăimîntător al împuşcăturilor şi al tunurilor i se păru că aude tropotul unui cal în galop. Îşi înălţă capul. Într-adevăr, dinspre Novi sosea un călăreţ în goana mare, pe un cal alb de spumă.

Cînd călăreţul nu mai fu decît la vreo cincizeci de paşi, Bonaparte scoase un strigăt :

— Roland ! exclamă el.

Roland striga şi el cît putea :

— Desaix ! Desaix ! Desaix !

Bonaparte îşi desfăcu braţele. Roland sări jos de pe cal şi se aruncă de gîtul primului consul.

Două bucurii încerca Bonaparte prin sosirea lui : aceea de a vedea omul pe care-l ştia devotat pînă la moarte, şi aceea iscată de vestea adusă de el.

— Aşadar, Desaix... ? întrebă primul consul.

— Desaix se află cam la vreo leghe. Unul dintre aghiotanţii domniei-voastre l-a întîlnit întorcîndu-se şi venind cu o iuţeală de mînca pămîntul.

— Nu mai spune ! exclamă Bonaparte. Poate că soseşte încă la timp.

— Cum, la timp ?

— Priveşte !

Roland aruncă o privire asupra cîmpului de luptă şi înţelese situaţia.

În timpul celor cîteva minute cît Bonaparte îşi întorsese ochii de la încăierare, situaţia se agravase.

Prima coloană austriacă, ce se îndreptase spre Castel-Cariolo şi care nu intrase încă în foc, încercuia aripa dreaptă franceză.

Dacă intra în linia întîia, în loc de retragere, ar fi fost curată debandadă.

Desaix ar fi sosit prea tîrziu.

— Ia ultimele două regimente de grenadieri, zise Bonaparte, adună și garda consulară, și du-te cu ei în extrema dreaptă... Înțelegi? În careu, Roland! Și oprește coloana aceea, ca și cum ai fi o redută de granit.

Nu era nici o clipă de pierdut. Roland sări pe cal, luă cele două regimente de grenadieri, adună garda consulară și se repezi în extrema dreaptă.

Ajuns la cincizeci de pași de coloana generalului Elsnitz, Roland strigă:

— În careu! Primul consul e cu ochii pe noi!

Careul se formă și fiecare om păru că prinde rădăcină pe locul unde se afla.

În loc să-și continue drumul ca să vină în ajutorul generalilor Mélas și Kaim, în loc să nu-i ia în seamă pe cei nouă sute de oameni care nu erau deloc de temut în spatele unei armate victorioase, generalul Elsnitz își puse mintea cu ei.

Asta fu greșala, și greșala aceea salvă armata franceză.

Cei nouă sute de oameni fură într-adevăr reduta de granit pe care-o sperase Bonaparte. Artileria, puștile, baionetele, toate slăbiră dînd piept cu ea.

Căci oamenii nu dădură nici un pas îndărăt.

Bonaparte îi privea cu admirație cînd, întorcînd în sfîrșit ochii spre drumul dinspre Novi, văzu apărînd cele dintîi baionete ale lui Desaix.

Așezat pe punctul cel mai înalt al platoului, vedea ceea ce inamicul nu putea vedea.

Făcu semn unui grup de ofițeri ce stăteau la cîțiva pași de el gata să-i ducă ordinele.

În spatele ofițerilor se găseau doi-trei grăjdari ținînd de frîie cîțiva cai.

Ofițerii și grăjdarii se apropiară.

Bonaparte arătă unuia dintre ofițeri pădurea de baionete ce străluceа în soare.

— În galop către baionetele de colo și să se grăbească! Cît despre Desaix, să-i spui că sînt aici și că-l aștept.

Ofițerul o porni în galop.

Bonaparte își întoarse iarăși ochii asupra cîmpului de luptă.

Retragerea continua, dar generalul Elsnitz și coloana sa fusese oprită de Roland și de cei nouă sute de oameni ai săi.

Reduta de granit se schimbase în vulcan. Arunca foc pe cele patru laturi ale sale.

Atunci, întorcîndu-se către ceilalți trei ofițeri, Bonaparte zise :

— Unul din voi la centru, ceilalți doi la aripi. Vestiți peste tot sosirea rezervei și reluarea ofensivei.

Cei trei ofițeri plecară ca trei săgeți, aruncate de același arc, depărtîndu-se de punctul de plecare pe măsură ce se apropiau de țelul respectiv.

În clipa în care, după ce-i urmări cu privirea, Bonaparte se întoarse, un călăreț purtînd uniforma de general nu mai era decît la cincizeci de pași de el.

Era Desaix.

Desaix, de care se despărțise pe pămîntul Egiptului și care, chiar în dimineața aceea, spunea rîzînd :

— Ghiulele din Europa nu mă cunosc ; are să mi se-ntîmple o nenorocire.

O strîngere de mînă le fu destul celor doi prieteni ca să-și arate calda prietenie.

Apoi Bonaparte întinse brațul către cîmpul de bătaie.

Simpla înfățișare lăsa să se înțeleagă mai mult decît toate vorbele din lume.

Din cei douăzeci de mii de oameni care începuseră lupta către ceasurile cinci de dimineață pe-o rază de două leghe, abia de mai rămăseseră vreo nouă mii de infanteriști, o mie de cai și zece tunuri în stare de a bombarda. Un sfert din armată era scos din luptă. Celălalt sfert ocupat cu transportul răniților pe care primul consul dăduse ordine să nu-i părăsească. Toate unitățile se trăgeau înapoi, în afară de Roland cu cei nouă sute de oameni ai săi.

Vastul spațiu cuprins între Bormida și punctul de retragere unde se ajunsese era acoperit de hoituri de oameni și de cai, de tunuri demontate și de chesoane sfărîmate.

Din loc în loc se înălțau coloane de flăcări și fum. Erau ogoarele de grîu ce ardeau.

Desaix cuprinse toate amănuntele acelea dintr-o privire.

— Ce crezi despre bătălie ? îl întrebă Bonaparte.

— Cred că-i pierdută, răspunse Desaix. Dar, cum nu-i încă decît ceasul trei al după-amiezii, avem timp să cîştigăm alta.

— Numai că aveţi nevoie de tunuri, se amestecă o voce. Era vocea lui Marmont, care comanda ca şef artileria.

— Ai dreptate, Marmont, dar de unde vei lua tunurile ?

— Cinci bucăţi pe care le pot retrage de pe cîmpul de bătălie, încă intacte, cinci altele pe care le-am lăsat pe Scrivia şi care tocmai au sosit.

— Şi opt bucăţi pe care le-am adus eu, spuse Desaix.

— Optsprezece tunuri e tocmai ceea ce-mi trebuie, adăugă Marmont.

Un aghiotant plecă să grăbească sosirea tunurilor lui Desaix.

Rezerva s-apropia într-una. Nu mai era decît la un sfert de leghe.

Poziţia, de altfel, părea aleasă dinainte. La stînga drumului se înălţa un gigantic gard viu, perpendicular pe drum şi apărat de un povîrniş.

Acolo fu strecurată infanteria pe măsură ce sosea. Şi cavaleria izbuti să se ascundă acolo, în spatele acelei perdele uriaşe.

În acest timp, Marmont adunase cele optsprezece tunuri şi le orînduise în baterie pe frontul drept al armatei.

Deodată, pe neaşteptate, explodară şi vărsară asupra austriecilor un potop de schije.

În rîndurile inamicului fu o clipă de şovăială.

Bonaparte profită de ea ca să treacă de-a lungul întregului front francez.

— Camarazi, exclamă el, destul cu toţi paşii pe care i-aţi făcut înapoi. Amintiţi-vă că-mi stă în obicei să mă culc pe cîmpul de luptă.

În acelaşi timp, ca şi cum ar fi însoţit comanda lui Marmont, împuşcături din plutoane porniră din stînga, luînd austriecii în flanc.

Desaix şi divizia lui fi trăzniră de la mica distanţă şi în plin.

Toată armata înțelese că rezerva intrase în foc și că trebuie ajutată cu o sforțare supremă.

Cuvîntul „Înainte!" răsună din extrema stîngă pînă în extrema dreaptă.

Tobele prind a bate atacul!

Austriecii, care nu văzură întăriturile ce tocmai sosiseră și care, crezînd că victoria e a lor, mergeau cu puşca pe umăr ca la plimbare, simt că în rîndurile noastre se petrecuse ceva ciudat, și vor din răsputeri să-și păstreze victoria pe care o văd cum le scapă printre degete.

Dar francezii reiau ofensiva pe tot frontul, iar pasul teribil de atac și *Marsilieza* victorioasă se aud pe tot frontul. Bateria lui Marmont scuipă foc. Kellermann și cuirasierii lui străpung cele două linii dușmane.

Desaix sare șanțurile, trece peste obstacole, ajunge pe o mică înălțime și cade în clipa în care se întorsese să vadă dacă divizia lui îl urmează, dar moartea lui, în loc să scadă înflăcărarea soldaților săi, o sporește. Cu toții se reped cu baionetele asupra coloanei generalului Zach.

Atunci, Kellermann, care străpunsese cele două linii dușmane, vede divizia lui Desaix încăierată cu un bloc compact și nemișcat, atacă în flanc, pătrunde printr-o spărtură, o mărește, apoi îl sfărîmă și îl sfîrtecă. În mai puțin de-un sfert de ceas, cei cinci mii de grenadieri austrieci, care alcătuiau blocul acela, sînt străpunși, dați peste cap, împrăștiați, trăzniți, nimiciți, și austriecii se topesc ca un fum, generalul Zach cu statul său major sînt făcuți prizonieri. Doar atîta mai rămăsese din ei.

Atunci, la rîndul său, dușmanul vrea să intre cu imensa-i cavalerie, dar focurile neîntrerupte ale muschetelor, gloanțele sfîșietoare și teribila baionetă o opresc din scurt.

Murat operează pe flancuri cu două tunuri de artilerie ușoară și un obuzier care împrăștie moartea pe unde trece.

O clipă se oprește să-l degajeze pe Roland cu cei nouă sute de oameni ai săi. Un obuz cade în rîndurile austriecilor și explodează, făcînd o spărtură asemenea unui abis de flăcări. Roland se repede cu-n pistol într-o mînă și cu sabia în cealaltă. Toată garda consulară îl urmează, spărgînd liniile aus-

triece, așa cum un colț de fier despică un stejar. Pătrunde pînă la un cheson sfărîmat, încercuit de trupele dușmane masate. Roland își vîră brațul cu pistolul în deschizătura chesonului și trage.

O detunătură înspăimîntătoare se aude, un vulcan se deschide și-i nimicește pe toți cei ce se aflau în juru-i.

Corpul de armată al generalului Elsnitz este în plină derută.

Atunci, toți dușmanii încep să se retragă, s-o ia la fugă, să se împrăștie în debandadă. În zadar generalii austrieci încearcă să susțină retragerea. Într-o jumătate de ceas, armata franceză străbate cîmpia pe care o apărase pas cu pas timp de opt ceasuri.

Dușmanul nu se mai oprește pînă la Marengo, unde zadarnic încearcă să se regrupeze sub focul artileriștilor lui Carra-Saint-Cyr, uitați la Castel-Ceriolo și regăsiți tocmai la deznodămîntul acelei zile. Dar sosesc în pas alergător și diviziile lui Desaix, Gardanne și Chamberlhac, care-i urmăresc pe austrieci din stradă în stradă.

Marengo este cucerit. Dușmanul se retrage pe poziția de la Petra-Bona, care e și ea cucerită după Marengo.

Austriecii se năpustesc spre podurile de peste Bormida, dar Carra-Saint-Cyr ajunsese acolo înaintea lor. Atunci, mulțimea de fugari caută vadurile și se aruncă în Bormida, sub focul întregului nostru front, care nu încetează decît către ceasurile zece seara.

Resturile armatei austriece se întorc în tabăra lor de la Alexandria. Armata franceză își așază tabăra în fața capetelor de pod.

Ziua aceea îi costase pe austrieci patru mii cinci sute de morți, șase mii de răniți, cinci mii de prizonieri, douăsprezece drapele și treizeci de tunuri.

Niciciînd norocul nu se arătase sub două fețe atît de potrivnice.

La ceasurile două de după-amiază, Bonaparte suferea o înfrîngere cu toate urmările-i dezastruoase. La ceasurile cinci, Italia era recucerită dintr-o dată, și tronul Franței în perspectivă.

În aceeași seară, primul consul îi scria doamnei de Montrevel rîndurile de mai jos :

„Doamnă,

Am cîștigat astăzi cea mai frumoasă victorie. Dar victoria asta m-a costat cele două jumătăți ale inimii mele : Desaix și Roland.

Să nu-l plîngeți, doamnă. De multă vreme fiul dumneavoastră voia să moară, și nu se putea să moară mai glorios.

Bonaparte."

Se făcură cercetări zadarnice să se regăsească trupul nefînsufleţit al tînărului aghiotant. Ca și Romulus, dispăruse într-o furtună.

Nimeni n-a știut vreodată ce pricină îl făcuse să caute cu atîta rîvnă moartea, pe care s-a trudit atît de mult ca s-o întîlnească.

CUPRINS

XXIX. Poştalionul de Geneva 5
XXX. Raportul cetăţeanului Fouché . . 17
XXXI. Fiul morarului din Le Guérno . . 24
XXXII. Alb şi Albastru 32
XXXIII. Legea talionului 38
XXXIV. Diplomaţia lui Georges Cadoudal . 55
XXXV. Propunere de căsătorie 73
XXXVI. Sculptură şi pictură 81
XXXVII. Ambasadorul 95
XXXVIII. Cele două semnale 109
XXXIX. Peştera Ceyzériat 119
XL. Desiş pustiu 133
XLI. Hotelul Poştei 142
XLII. Furgonul poştal de Chambéry . . 158
XLIII. Răspunsul lordului Grenville . . 164
XLIV. Mutare 175
XLV. În căutarea urmelor 186
XLVI. O inspiraţie 194
XLVII. O recunoaştere 204
XLVIII. În care presimţirile lui Morgan se adeveresc 210
XLIX. Răzbunarea lui Roland 217
L. Cadoudal la palatul Tuileries . . 222
LI. Armata de rezervă 229
LII. Judecata 243
LIII. În care Amélie îşi ţine cuvîntul dat 256
LIV. Mărturisirea 272
LV. Invulnerabilul 278
LVI. Încheiere 287